~~N° 5504~~
N 5502

324

Քերականական, եւ տրամաբանական

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

առ յիմաստասիրութիւնն

Հայերոց.

GRAMMATICÆ, ET LOGICÆ
INSTITVTIONES

Linguæ Literalis Armenicæ

ARMENIS TRADITAE

A D. CLEMENTE GALANO

Clerico Regulari Sacræ Theologiæ Professore,

a Sanctæ Sedis Apostolicæ ad ARMENOS Missionario.

Addito Vocabulario Armeno-Latino omnium ſcholaſticarum Dictionum.

ROMAE.
Ex Typographia Sacræ Congreg. de Propaganda Fide. M.DC.XLV.
SVPERIORVM PERMISSV.

1645

D. GREGORIVS CARAFA
PRAEPOSITVS GENERALIS
Congregationis Cler. Regul.

HOc Opus complectens *Linguæ Armenicæ Institutiones*, & quædam *Opuscula scholastica Armeno-Latina à D. Clemente Galano Clerico Regulari compositum*, & à peritis viris recognitum & approbatum, vt Typis mandetur (modo ijs ad quos spectat visum fuerit) facultatem concedimus. Datum Neapoli die 26 Ianuarij 1645.

D. Gregorius Carafa Præp. Gen. Cler. Reg.

D. Ioannes Montoya Secretarius.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij Apostolici.

A Sacratus Episc. Comacl. Vicesg.

Imprimatur,

Fr. Raymundus Capisuccus Magister, & Socius Reuer. P. Fr. Vincentij Candidi, Sacri Pal. Apost. Magist. Ordin. Prædic.

Ընկալ ըով գերապատիւ մէ իշխանն եկեղեցւոյ տէր Գուար
տինայ ալԼոնդոն , արփինակայլ գաղաթ- արբաղան
համաձայն մեծին Ժողովոյ՝ գրեցա այս քերականութէ, և
Լօճիկային , ՝ի մեր լեզուս արտագրեալ ՝ի խնդրոյ իմոյ ՝ի
կարգէ Թէատինոսաց պատուական պատրի Կղեմէս ա̄ծա_
բան վրդպտէ . որ գրոց-գիտութեամբ եւ յն քն ուսեալ
ծառայ Յոհաննէս վարդապետս հայոց եդեսացի , և ընթեր
եպիսկոպոս ընծայեցաց՝ ջերմեռանդ սիրով մատուցա_
նեմ վեհագոյն բարձրութեան քում . որ զի ընդ արքայաշուք
հովանեաւ վեհամեծութեան ընկալեալ՝ համարեցի այդր
արժանի տպագրութէ . և օգտակար եղիցի խելամտութէ
աշակերտ մերոյ . ՝ի փառս քի = ողջ լեր ՝ի տր =

Գրեցաւ ՝ի քաղաքս կոստանդնուպօլիս = ՝ի Թվ փրկչին
ռ ո խե . և հայոց . ռղդ . յուլիս . իթ .

Ես Խաչատուր վարդապետ դաղաթացի . Պատրիարք
հայոց յարքայանիստ քաղաքիս կոստանդնուպօլսի .
վկայեմ . զի այս քերականութիւն , և Լօճիկայն չա_
րադրեալ ՝ի հայ լեզուս ՝ի կարգէ Թէատինոսաց Կղեմէս
ա̄ծաբան վարդապետէ . ՝ի խնդրոյ Յոհաննէսի ա̄ծաբան
վրդպտի եդեսացւոյ , և ընթերցեալ յիմ աշակերտաց աշխար
հի . է՛ գործ ամենեին ազնուական . որ վայելչաբար և ճշմար
տապէս ուսուցանէ զմեր լեզուս , և զայլ բանս = մինչ զի
և ես իսկ ոչ գտաւ ուսեալ սոյն ընթերցմամբ = Նաև
և երջանիկ հոգի Կղեմէս վարդապետն որ նախ քան զիս
էր Պատրիարք հայոց Կոստանդնուպօլսի խիստ հաւա_
նեալ

EXcipe ò Eminentissime Sacræ Princeps Ecclesiæ, Domine Cardinalis ANTONI, fulgentissime Vertex Sacrosanctæ Congregationis Magnæ Romæ, Libellum hunc Grammaticæ, & Logicæ, nostro idiomate à Reuerendo Patre Clemente Theologo Ordinis Theatinorum, mea instante sollicitudine, editum. Ego enim humilis IESV Christi Seruus, Ioannes Vrfaensis, Doctor Armeniorum, & Archiepiscopus Mesopotamiæ illum tuæ sublimi Eminentiæ deuota offero charitate; vt videlicet sub regali protectionis Celsitudinis tuæ vmbra susceptus, possit istic dignus impressione existimari; ac impressus ad sapientiam in nostram Nationem introducendam conferre, ad gloriam Christi. Vale in Domino.

Scripta fuit Constantinopoli, Anno salutis 1642. Et Armeniorum, 1091. Iulij 29.

EGo *Kacciatur Galatensis*, Doctor, & Patriarcha Armeniorum in hac Ciuitate Constantinopolitana, vbi regia sedes est fixa; testor, quod Libellus hic Grammaticæ, & Logicæ, nostro Armeno idiomate compositus à Reu. Patre Clemente Ordinis Theatinorum Theologo, suadente Illustris. Domino Ioanne Vrfaensi, Doctore, & Archiepiscopo Mesopotamiensis Ecclesiæ; sit opus omninò erroris expers; quod veris, & aptis regulis nostram edocet linguam literalem, ac alias etiam eruditiones. adeò vt Egomet ipse huius libri lectione non pauca didicerim: quin etiam Illustrissimus Dominus Antecessor noster fælicis memoriæ Cyriacus Doctor, & Patriarcha

նեալ էր գործոյս այսմիկ ։ Զի որ՝ առ ՚ի վկայութի այս ճշմար-
տութեա գրեալ եմ զայս . զի յորդորեսցին ՚ի մեծն Հռոմ
տպագրել զայսպիսի գործս առ ՚ի յօգտութիւն ընթերցո-
ղացն մերայնոց ։

Ես Խաչատուր վրդ̃պտ և Պ̃տրգ հայոց Կոստ̃նուպօլսի
խմով ձեռամբս գրեցի, և կնքեցի ՚ի նոյն քաղաքս կոստանդնու-
պօլիս ։ ՚Ի Թվ փրկչին . ռ. ո. խէ. և հայոց . ռ. ղ̃ն . յուլիս իէ.

Ես Փօղոս վարդ̃պետս ստամպօլցի, և շնորհօքն այ եպիսկ
հայոց քէքէն տիվրիկոյ . ընթերցայ մատագրութե՝ զգիրս
քերականութե, և լօճիգային, արտադրեալ ՚ի մեր լեզուս՝ գե-
ղեցկայարմար շարհ՝ ՚ի կարգէ Դ-եադինոսաց՝ պատուական
պատրի, Կղէմէս վարդ̃պտէ, ՚ի խնդրոյ Յոհաննէս ամ-ալեան
վրդ̃պտի եղեսացւոյ, և արքեպիսկոպոս միջագետացւոց ըստ կարի
իմում, վերահասու եղէ, որ յոյժ հմտաբար, և ստուգիւ սահ-
մանեալ եղեւ մեր լեզուաւս առաւել է՝ զի բացեալ լինի սովոր-
դութեան իմաստութե ազգիս մերոյ ։ Որոյ աղագաւ աղերսեմք
՚ի յեղբարցն մերոց ՚ի Քս , որք ՚ի մեծն հռոմ, զի արժանի արաս-
ցեն զգիրքս՝ ղպագրութեան , առ ՚ի յօգտակարութիւն
կարդացողաց ։

Ես Փօղոս վրդ̃պտ, և եպիս հայոց՝ ձեռամբ խմով գրեցի
և կնքեցի , ՚ի կոստանդնուպօլիս , ՚ի Թվին փրկչին ռ. ո. խէ ։
և հայոց . ռղա ։ յուլիս . իղ ։

cha Constantinopolitanus gratum maximè habuerit tale opus. in fidem igitur huius veritatis, hæc scripsi; vt nimirum excitentur in Magna Roma, lucubrationes has Typis mandare ad Nostratium emolumentum.

Ego Kacciatur Doctor, & Patriarcha Armeniorum Ciuitatis Constantinopolis propria manu scripsi, & sigillo muniui in eadem Constantinopolitana Ciuitate. Anno salutis 1642. Et Armeniorum 1091. Iulij 24.

EGo Paulus Constantinopolitanus, Doctor, & gratia Dei Episcopus Armeniorum in Ciuitate Tiurichensi, attentè legi librum hunc Grammaticæ, & Logicæ, nostro idiomate compositum ordine quidem peregregio à Reuerendo Patre Clemente Ordinis Theatinorum Theologo, ad petitionem Illustrissimi Domini Ioannis Vrsaensis, Doctoris, & Archiepiscopi Mesopotamiæ; & iuxta mei intellectus imbecillitatem percepi, quòd valde doctis, & veris institutis comprahensum in ipso fuerit nostrum idioma, ac etiam quòd sit ostium ad scientias acquirendas Nationi nostræ apertum. Qua propter obsecramus nostros in Christo Fratres, qui sunt in Magna Roma; vt ad Lectorum vtilitatem, impressionem prædicti libri curare non dedignentur. Ego Paulus Doctor, & Episcopus Armeniorum propria manu scripsi, & sigillo muniui, Constantinopoli. Anno salutis 1642. & Armeniorum 1091. Iulij 26.

Ego

Ego Nicolaus Toroſentius Archiepiſcopus, & Metropolita Armeniorum in Ciuitate Leopolitana, ac in toto Regno Poloniæ, & Bogdaniæ, fidem facio me legiſſe, ex Commiſsione Sacræ Congregationis de Propaganda Fide, hanc Grammaticam, & Logicam iuxta noſtrum Armenum idioma compoſitam, opera Reuerendi Patris D. Clementis Galani Ordinis Theatinorum Theologi. Et teſtor eſſe opus valde perfectum, neceſſarium, verax, omnibuſque Noſtratibus ſcientiarum amatoribus proficuum. Quapropter & ipſe rogo, vt Typis detur ad Catholicæ fidei propagationem; mandantibuſque Chriſtus mercedem retribuat in hoc, & futuro ſæculo. Amen.

In quorum fidem Ego ſupraſcriptus Nicolaus Archiepiſcopus propria manu ſcripſi, & ſigillo muniui, Romæ Anno Armeniorum 1092. Nouembris 2.

Auctor

Auctor è Constantinopoli ad Palmam Missionum Procuratorem, Romæ commorantem.

EDita Caucasij gelido sub sydere montis
Filia sudoris Pagina missa mei:

Barbaricos sed passa diu calamosque, manusque,
Iam meliore cupit luce, manuque frui.

Hinc dicat Armenius Romæ sua prima Mynervæ
Munera, Palladio doctaque Cæpta Foro.

Vtque suæ pateant sophiæ Primordia Mundo;
Postulat, illa Typis Orbis in Vrbe dari.

Scilicet Insipiens illinc petit ante doceri,
Errans mox rectam colligat vnde Fidem.

Sume patrocinium votorum Palma sereno
Vultu; quæque obstent, vincere nulla sine;

Semper enim Pallasue scholis, templisue Suada
Victricis Palmæ Nomen, & Omen habes.

Reuerendis in Christo Patribus Clericis Regularibus Apostolicis Missionibus destinandis Gratia & Pax.

CVM Romæ è Superiorum meorum præscripto totus incumberem negotijs Apostolicarum Expeditionum, quas tum ad Iberos Orientales, Colchos (Georgianos, & Mengrellenses vocant) & Armenos; cum ad Orientis Indos Sanctiss. Pontifice VRBANO VIII. ac S. Congregatione de Fide Propaganda mandantibus Nostrates susceperant; Constantinopoli ad me mittitur à Patre nostro D. Clemente Galano illic ad Missiones commorante Opusculum hoc Armeno-latinum ab ipso compositum, vt quod magno æris, & laboris dispendio à quamplurimis transcribebatur, hìc publicis Typis quò plura ac emendatiora essent exemplaria, pluribusque prodesset, ederetur. Et quidem non leue Christianæ Reipublicæ beneficium, & Armenorum Gentis emolumentum, & nostræ Congregationis non contemnenda laus hæc est, hanc primam, & ad hæc vsque tempora non visam Grammaticam Institutionem à Nostratibus exhiberi, qua ad extera, nobisque penitus ignota Armenorum idiomata facilis ac plana aperiatur via; etenim inter innumera quæ Fidei Chri-

Christianæ Propagatores ferunt incommoda, fortè maximum illud est peregrinæ loquelæ imperitia, qua fit vt Euangelizantium in pectore veluti in vagina diuini verbi gladius reconditus lateat, nec in infidelitatis monstra denudari, tractari, stringi, vibrari possit; ecquis nam dissitarum Regionum linguas alienissimas nullo duce, nulla methodo, nullis certis legibus, ac præceptis assequi valeat?

Hinc coniectandum nobis est, quot fuerint sustinendi labores, quot sudores effundendi, quæ animi constantia, quæue desideriorum vis adhibenda homini (D. Clementi inquam) inter Italos nato, adultoque; ad quem nulla Armenica vox vel semel peruenerat, vt eam politiorem linguam, quam literalem dicunt, ne dum edisceret, sed Armenorum Doctores ipsos edoceret.

Vt igitur Reuerendi Patres vobis exemplum sit, sitque imitandi animus, libet laudis huius caput inquirere; illudque omnino fuisse dicendum est, quod Author ipse datis literis ad Admodum Reu. P. nostrum Præpositum Generalem indicauit; scilicet Sanctæ, ac Religiosæ Obedientiæ meritum; nam paulò antequàm ipse D. Clemens Goridem ad Iberos peruenisset vnà cum socijs, quos ceu subsidiarios milites è Romana arce Vrbanus VIII. miserat ad vires augendas eorum qui illuc iam diu præcesserant; diem suum obierat D. Iacobus de Stephano Vir ad animarum salutem natus, vnus è primis qui ad barbaras il-

las Regiones incredibili animi fortitudine sibi aditum fecerant, quique mirabiliter linguarum Turcicæ, Persicæ, Ibericæ, Armenicæ, & Græcæ peritiam obtinuerat; quibus omnium Nationum illic inhabitantium familiaris, & veluti Conciuis factus catholicam veritatem, ac Dei magnalia publicis concionibus, priuatisque colloquijs explicabat, vt cuncti mirarentur, ab vno eodemque homine extero, ac peregrino vnumquemque suam linguam audire. Hoc igitur viro defuncto sanctissimis moribus spectabili, & animarum zelo, innumerisque pene laboribus pro gentis illius conuersione exantlatis de Ecclesia longe benemerito: Apostolico munere in Regione illa optimè expleto; ne deesset in futurum gentibus ijs sacri verbi pabulum, ac Fidei Romanæ explanator, D. Petrus Auitabolis Missionis Præfectus diuino sane spiritu ductus duos elegit, ipsum D. Clementem Galanum, & D. Franciscum Mariam Maggium doctos ambos ac eruditos, & cuicumque literario labori ex animi quadam propensione aptissimos; quorum hunc Ibericæ linguæ ediscendæ addixit; illum verò Armenicæ; quod ita factum strenuè fuit, vt Maggius iam Ibericæ, & Turcicæ linguarum syntagmata Typis pariter Sacræ Congregationis de Propaganda Fide communi omnium plausu, & admiratione ediderit; Galanus autem suorum laborum, & Obedientiæ fructus nunc nobis offerat.

Ergo D. Clemens post acceptam Superioris volun-

tatem

tatem totus Armenicæ linguæ ſe dedit, & vix ab Armeno Sacerdote, dum Goride moraretur, primis litterarum elementis, ac pronunciandi imbutus legibus, ſua induſtria ſyllabas nectendo, ac dictiones; breui adeo profecit, vt in publico cænaculo Sacra Biblia Armenicè conſcripta cunctis mirantibus legendo feliciter percurreret; tantumque de ſua diligentia in eo poſuit, vt ipſe ſui diſcipulus, ipſeque ſibi Magiſter dicendus ſit. Inde Colchidem à Superiore euocatus, Goride diſceſſit, & per viarum ardua, Caucaſiorumque Montium inuia infandis laboribus ad eſtremum vſque ſpiritum ſæpè fatigatus Zipuriam tandem in ipſa Colchide petijt; vbi ſe vnà cum cæteris ſocijs ad noua animarum lucra, & magno quidem cum fænore excitauit. Verùm quod in Regione illa rari verſarentur Armeni, ne ijs deeſſet, quorum vtilitati loquelam illam tanto ſtudio comparauerat, Conſtantinopolim mittitur, vbi Gens illa in magno numero, ac nomine viuit, ſuum magnum Antiſtitem colit, ſuoſque ritus, ac leges pro dignitate veneratur. Hìc ergo D. Clemens ceu in ampliſſima Vinea Colonus noctu, diuque ſuam operam in ea excolenda, ſuiſque riganda ſudoribus impendere cæpit; mirumque admodum fuit, tantam in eo munere adhibuiſſe prudentiam, tanta vſum fuiſſe dexteritate, vt ipſe Patria, & Religione alienus, non fieret inuiſus populo, inuiſus Clero; ſed veluti ex ijs vnus, Omnia omnibus factus, Romanæ Eccleſiæ præceptis non pugnan-

tes

tes Armeniorum leges ſubiens, aſperrima præſertim ipſorum ieiunia, quæ plura in anno ſunt; ſecurius Catholicam inſtillabat veritatem: ſicque facilè ſibi apud illos Pietatis, Doctrinæ, Manſuetudinis, & Comitatis nomine comparato nulla præterea ſuſpicione inter eos verſabatur; immo ceu maximum in Scripturis Sacris Doctorem, ac Euangelicæ Fidei Magiſtrum auidiſſimè & turmatim Diſcipuli ſequebantur; quorum animos ipſe obiecta de induſtria occaſione ſenſim ab erroribus auertebat; inter quos duos numerauit Patriarchas, tres Magnos Epiſcopos, pluresque in lege Doctores.

Sed illi non defuere in tanto facinore aduerſitates quammaximæ; mitto ſalutis ſuæ decrementa, ac præſertim ob diuturnam à vino abſtinentiam ſtomachi debilitatem moleſtiſſimam, aliaſque ex nouo vitæ genere enatas infirmitates; ſemel inquam, & iterum peſtis exitiali morbo infectus ex eorum qui ſecum morabantur contagio, vitæ fines attigit. Hæreticorum inuidias, peſſimorum hominum fraudes, Pſeudo-Magiſtrorum oppugnationes, & capitis pericula centies paſſus eſt.

Interea Armenorum omnem Doctrinam, Scripturas, Sententias, Errores, errorumque Cauſas excuſſit; Libros, Codiceſque innumeros euoluit; integra Commentariorum Volumina deuorauit, quæ probarent, quæue reijcerent oecumenica Concilia, ſacroſque Canones, quæ tandem eorum eſſet à Romana Eccleſia diſcre-

discrepantia inuestigauit; cunctaquæ, quippe qui erat omni Scientiarum genere excultus, maturè digessit, falsa repulit, vera illustrauit, difficilia explanauit, conciliauit dissonantia. Mox vt discipulorum suorum, prcipuè Patriarcharum & Antistitum postulatis, quæ in operis vestibulo exponuntur; & quam plurium Religiosorum ea in Vrbe ad Catholicorum solatium, & infidelium conuersionem degentium acquiesceret votis, hæc rudimenta Armenicæ linguæ ac Grammaticas Institutiones composuit; nec non Logicæ & Philosophiæ Exercitationes ad nostræ Fidei altiùs capienda mysteria necessariò præmittendas; ac totius Theologiæ disputationes ex eiusdem linguæ vi, ac genuina significatione mirabiliter expressas ordinauit. Dictionarium quoque scholasticum, vt Armeni nouas sibi voces promptius haberent, disposuit. & quod omnium mirabilius est, ex ipsorummet codicibus, probatisque apud eos Doctoribus omnium catholicorum dogmatum summam extraxit, vt inimici nostri sint Iudices, ipsisque fatentibus, seque accusantibus de erroribus arguantur.

Vt igitur meo muneri, meoque in tantum Patrem debito satisfacerem, rem omnem detuli ad Eminentissimos Propagandę Fidei Purpuratos, illisque benignissimè vt solent annuentibus hæ Grammaticæ, Logicæque Institutiones Armeno-latinæ ex eorum Typographia in lucem edi ceptæ sunt; reliqua Opuscula spero fore vt deinceps edantur magnæ Armeniorum

vtili-

vtilitati, Propagandæ Fidei incremento, Propagatoribus adiumento, ac facilitati. Faxit Deus vt quot Armenos, & Armenorum Doctores, Antistites, ac Patriarchas, cæcos nimirum, cæcorumque Duces P. D. Clementis lingua & vox docendo, disserendo, redarguendo, blando sermone alliciendo illuminauit, ad Fidem, ad vnitatem, ad pietatem amplectendam, fouendamque redegit; totidem multoque plures eius calamus, ac scripta illustrent, conuertant.

Vos interim Reuerendi Patres benigno animo suscipite hosce P. D. Clementis labores; vestræque pietati ac doctrinæ hanc etiam addite exterarum peritiam linguarum, vt facilius illis in Regionibus Catholicam Fidem labentem retinere, nutantem confirmare, scissam resarcire, iacentem extollere, conculcatam amplificare, oppugnatam ad sanguinem vsque tueri possitis. Valete: meque vestris precibus apud Deum iuuate. Romæ 17. Kalendas Octobris Anno à Virginis Partu M.DC.XXXXV.

Addictissimus in Domino seruus.

D. Carolus de Palma Cler. Reg.

ՑԱՆԿ

Ճմ Հարագրութեց եւ Գլխո_կաց Գրոցս այսոցիկ ·

INDEX

Tractatuum, & Articulorum Huius Operis.

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻ Հայոց :

GRAMMATICA Institutio Linguæ Armenicæ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ

PRIMA PARS.

Յաղագս Տառին, եւ ուղղագրութէ :

De Litera, & Orthographia.

Գլուխ ա. Յաղագս Գրական ձեւութէ. բ.
բ. Յաղագս Առոգանութէ. ե.
գ. Յաղագս Կէտին. ե.
դ. Յաղագս Յարմարագրութէ. զ.
ե. Յաղագս Պատուոյ. թ.

Art. 1. De Literarum formatione. pag. 2.
2. De Apicibus. 5
3. De Puncto. 5
4. De Lexigraphia. 6
5. De Compendio. 9

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆ

SECVNDA PARS.

Յաղագս Վանկի, եւ Քանաստեղծութեան :

De syllaba, & Poetica.

Գլուխ ա. Յաղագս Վանկաքանակութեան. ժ.
յաղագս Երկձայն բարբառոց. ժա.
յաղագս Զանազան զօրութէ տառից. ժբ
յաղագս Վանկի որ սուղ, երկար, եւ հասարակ. ժգ.
բ. Յաղագս Ոտաշափութեան. ժե.

Art. 1. De Syllabarum quantitate. 10
De Diphtongis. 11
De Diuersa literarum vi, & natura. 12
De Syllaba breui, longa, & communi. 13
2. De Pedũ cõstitutione. 15

a Բ.Յաղգս

Гос. Библиот. ՀԱՍՌ-Арм ССР им. А. Мясникяна
8450-52

գ. Յղգս Ոտաղաչափու–թեան. ժզ.	3. De Verſuum compoſitione.	16
ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ Յղգս Բառի, և Արտա–բերութեան։	**TERTIA PARS.** *De Dictione, & Prolatione.*	
Դրակ ա. Յղգս Շեշտի: ի.	Art. 1. De Accentu.	20
բ. Յղգս Հագագի. իա.	2. De Spiritu.	21
ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ. Յղգս Բանի, և Շարա–դրութե։	**QVARTA PARS.** *De Oratione, & Syntaxi.*	
Դրակ ա. Յղգս Անուան. իդ.	Art. 1. De Nomine.	24
յղգս Ածանցման անուանցն ՚ի նախագաղափարացն. իզ.	De Deriuatione nominũ à Primitiuis.	26
յղգս Առաջին հոլովմանն անուան, որ յերիս տե–սակս բաժանի. լա.	De Prima nominis declinatione, in tres ſpecies diuiſa.	31
յղգս Երկրորդին, որ յեր կուս տեսակս. լդ.	De Secunda, in duas ſpecies diuiſa.	34
յղգս Երրորդին, որ յեր կուս տեսակս. լէ.	De Tertia, in duas ſpecies diuiſa.	37
յղգս Չորրորդ հոլով մանն. խ.	De Quarta nominis declinatione.	40
...ս Հինգերորդին, որ ՚ի ...տեսակս. խա.	De Quinta, in quatuor ſpecies diuiſa.	41
...խադաս, և ետո–նշանակաց հո– ... խէ.	De Signis caſuum prępoſitiuis, & poſtpoſitiuis.	47

Բ. Յաղագս Դերանուանն.	ԽԹ.	2. De Pronomine.	49
յաղագս առաջին հոլովման դերանուան.	Ծ.	De Prima declinatione Pronominis.	50
յաղագս երկրորդին.	ԾԱ.	De Secunda.	51
յաղագս երրորդին.	ԾԲ.	De Tertia.	52
յաղագս չորրորդին.	ԾԳ.	De Quarta.	53
Գ. Յաղագս Բայի.	ԾԴ.	3. De Verbo.	54
յաղագս առաջին լծորդութեան բայից որ յերկուս տեսակս բաժանի.	ԾԷ.	De Prima Verbi coniugatione, in duas ſpecies diuiſa.	57
յաղագս երկրորդին, որ յերկուս տեսակս.	ԿԵ.	De Secunda, in duas ſpecies diuiſa.	65
յաղագս երրորդ լծորդութեան.	ՀԷ.	De Tertia Verbi coniugatione.	77
յաղագս չորրորդին.	ՁԲ	De Quarta.	82
յաղագս հինգերորդին.	ՁԷ.	De Quinta.	87
յաղագս հոլովմանն բային էութեան.	ՂԴ.	De Declinatione Verbi ſubſtantialis.	94
յաղագս կանոնաց վասն կերպացուցանելոյ զհոլովումն բայից.	ՂԷ.	De Modo formandi verborum declinationem.	97
Դ. Յաղագս Ընդունելութեան	ՃԲ.	4. De Participio.	102
Ե. Յաղագս Յօդի.	ՃԴ.	5. De Articulo.	104
Զ. Յաղագս Նախադրութեան.	ՃԵ.	6. De Præpoſitione.	105
Է. Յաղագս Մակբայի.	ՃԺ.	7. De Aduerbio.	110
Ը. Յաղագս Միջարկութեան.	ՃԺԱ.	8. De Interiectione.	111
Թ. Յաղագս Շաղկապի.	ՃԺԲ.	9. De Coniunct[illegible]	[illegible]2

Յղգս Կառավարութեան մասանց բանին։

De Conſtructione partium Orationis.

Գլուխ. ա. Յղգս Համաձայնութեց. ճժգ.

բ. Յղգս Կառավարութեան անուանց. ճժե.

գ. Յղգս Կառավարութեան բայից, որ ՚ի. ժզ կանոնս բաժանի. ճժէ.

դ. Յղգս Կառավարութե այլոց բանի մասանց. ճբ. մինչև ՚ի ճժբ.

Art. 1. De Concordantijs. 113

2. De Conſtructione Nominum. 115

3. De Conſtructione Verborum, in ſexdecim Ordines partita. 117

4. De Conſtructione aliarum partium Orationis. 102. vſque ad 112.

Վերջ.

Finis.

ԼՕԾԿ

ԼՕՃԻԳԱ

որ Թարգմանի
Տրամաբանութիւն։

DIALECTICA

Institutio
Linguæ Armenicæ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆ

PRIMA PARS.

Յաղագս առաջին ներգործութեան մտաց. այս է. յաղագս եզերաց։

De Prima Intellectus Operatione, hoc est, de Terminis.

Դրակ. ա. Թէ զինչ է՝ մտաց առաջին ներգործութիւն. ճլ.	Art. i. Quid sit prima intellectus Operatio? 129
բ. Թէ զինչ է՝ եզր տրամաբանական. ճլա.	2. Quid, & quotuplex sit terminus dialecticus? 130
գ. Յաղագս Մտաւորին եզրի. ճլբ.	3. De Termino mentali. 131
դ. Յաղագս Ձայնաւոր եզրին, և Թէ զինչ է՝ բան նշանի. ճլբ.	4. De Termino vocali, & quid sit ratio signi? 132
ե. Յաղագս Ձայնաւոր եզրին անջատմանց. ճլգ.	5. De Diuersis termini vocalis diuisionibus. 133
զ. Թէ որք իցեն եզերքն նախահայեաց. և երկրորդահայեաց. ճլէ.	6. Quinam sint termini primæ, & secundæ intentionis? 137
յաղագս Սեռի. ճլը.	De Genere. 137
յաղագս Տեսակի. ճլթ.	De Specie. 138
յաղագս Տարբերութեան. ճլթ.	De Differentia. 138
յաղագս Յատկի, և Պատահման. ճխ.	De Proprio, & Accidente. 139
յաղագս Սահմանաց տասն Ստորոգութեանց. ճխ.	De Definitionibus decem Prædicamentorum. 139
է. Յաղագս Տրամադրութեանց	7. De Terminorum Affe-

եղերացն. և մանաւանդ յղգս ենթադրութե. ճխա.
Ը. Թէ զինչ է՛ Սահմանն. Ստորագրութիւն. և Ճառք. ճխբ.

ctionibus, & pręcipuè de Suppositione. 140.
8. De *Definitione*, *Descri-ptione*, & Narratione. 142

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆ.

Յղգս Երկրորդ ներգործութե մտաց. այս ինքն Նախադասութե.

Գլուխ. ա. Թէ զինչ է՛ բացերևութիւն և նախադասութի. ճխդ.
Բ. Յղգս աշխարհամասանն ստորոգական բացերևութե. ճխե.
Գ. Յղգս Նիւթոյ որակութե, և քանակութե ստորոգական նախադասութե. ճխզ.
Դ. Յղգս Հակադրութե բացարձակ նախադասութեցն. ճխէ.
Ե. Յղգս Համզօրութե բացարձակ նախադասութե. ճծ.
Զ. Յղգս Հակադարձութե բացարձակ բացերևութե. ճծա
Է. Յղգս Եղանակաւոր բացերևութեան. ճծբ.

SECVNDA PARS.

De Secunda Intellectus Operatione, hoc est, de Propositione.

Ar. 1. Quid, & quotuplex sit Enunciatio, siuè Propositio. 144
2. De *Diuersis* Enunciationis cathegoricæ speciebus. 145
3. De Materia, qualitate, & quantitate propositionis cathegoricæ. 146
4. De Oppositione propositionum absolutarum. 147
5. De Aequipollentia absolutæ propositionis. 149
6. De Conuersione absolutæ propositionis. 150
7. De Propositione modali. 151

Ը. Յղգս

Ը. Յաղագս Առաջադրական նախադասութեան, ճծբ.	8. De Propositione hypotetica. 152
Թ. Յաղագս Բաժանման. ճծգ.	9. De Diuisione. 153

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ. — TERTIA PARS.

Յաղագս Երրորդ ներգործութեան մտաց այսինքն յաղագս Ձեռնարկութեան: — *De Tertia Intellectus Operatione, hoc est, de Argumẽtatione.*

Պրակ. ա. Թէ զինչ իցէ Ձեռնարկութիւն. ճծե.	Art. 1. Quid, & quotuplex sit Argumentatio? 155
յաղագս Հնարին Մակածութեան և Յարացուցի. ճծե.	De Enthymemate, Inductione, & Exemplo. 155
Բ. Յաղագս Հաւաքաբանութեան. և նիւթոյ, և կերպին նորա. ճծզ.	2. De Syllogismo; & de materia, & forma ipsius. 156
յաղագս Եղանակացն առաջնոյ ձևոյ հաւաքաբանութեանցն. ճծը.	De Modis primæ figuræ, directè & indirectè cõcludentibus. 158
յաղագս Եղանակացն երկրորդ ձևոյն. ճծթ.	De Modis secundæ figuræ. 159
յաղագս Եղանակացն երրորդ ձևոյն. ճծթ.	De Modis tertiæ figuræ. 159
Գ. Յաղագս կանոնաց, զոր պարտ է պահել ՚ի յերեքին ձևն հաւաքաբանութեանցն. ճկա.	3. De Regulis seruandis in omnibus tribus figuris. 161
Դ. Յաղագս Անդրածութեան անկատար հաւաքաբանութեանցն առ կատարեալսն. ճկբ.	4. De Reductione Syllogismorum imperfectorum ad perfectos. 162
Ե. Յաղագս Հաւաքաբանութեանց անձատմանց. ճկդ.	5. Quotuplex sit syllogismus. 164

Վերջն. — Finis.

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

Վիճաբանութիւնք
համաբնաբանութեանն .

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻ ա.

Յղգս Էակն մտածութե :

Խնդիրք. ա. Թէ զինչ իցէ Էակն մտածութեան. ճկզ.
բ. Մի թէ էակն մտածութեն գոյ ըստ ենթակայացելոյ իրի . ճկը.
գ. Թէ յորմէ պատճառէ լինի էակն մտածութեն. ճկթ.

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻ բ.

Յղգս Ընդհանրին :

Խնդիրք. ա. Թէ զինչ իցէ Ընդհանուր , և որքանաւոր լինիցի . ճհա.
բ. Թէ որպիսի ինչ պարզ է զուգ ընդհանրին միութին. ճհբ.
գ. Թէ որպիսի է ընդհանրին բնաւորութի գոլոյ ՚ի բազումս . ճհգ.
դ. Մի թէ բնութին զանա_

DISPVTATIONES

philoſophicæ, poſt logicam Inſtitutionem occurrentes.

DISPVTATIO I.

De Ente Rationis.

Quæſtio. 1. Quid ſit ens rationis? 166
2. Vtrum detur ens rationis à parte rei; an ſolum per intellectum? 168
3. A quanam cauſa poſſit fieri ens rationis? 169

DISPVTATIO II.

De Vniuerſali.

Quæſtio. 1. Quid, & quotuplex ſit Vniuerſale? 171
2. Quænam ſit vnitas propria Vniuerſalis? 172
3. Quænam ſit in natura vniuerſali aptitudo eſſendi in multis. 173
4. An natura diſtinguatur

զանի

զանէ յանհատութենէ ի-
րեանն: և որքան է՛ զա-
նազանութի. ճհե

ab hæcceitate; vbi; quotuplex sit distinctio? 174

Ե. Մի թէ գոյ ընդհանուրն
ըստ ենթակայացելոյ ի-
րի. կամ թէ ըստ մակամ-
տածութէ. ճհը.

5. Vtrum detur Vniuersale à parte rei: an verò solum per intellectum? 177

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻ Գ.

DISPVTATIO III.

Յաղագս յարաբերութեան:

De Relatione.

Խնդիրք.ա. Թէ զինչ. և որ-
քան իցէ յարաբերութի. ճհթ.

Quæst. 1. Quid, & quotuplex sit Relatio? 179

Բ. Մի թէ ամ յարաբերութեանցն
գոն իրական ինչ. ճձբ.

2. An omnia Relationũ genera dētur à parte rei? 182

Գ. Մի թէ ստորոգութե-
նական յարաբերութիւն զանա-
զանի 'ի հիմանէն իւրմէ. ճձե

3. An Relatio prædicamentalis distinguatur à fundamento? 185

Դ. Մի թէ ըստ բազմութէ
եզերաց՝ բազմանան յա-
րաբերութիւնն. ճձէ.

4. An multiplicetur Relatio ad multiplicationē terminorum? 187

Ե. Մի թէ յարաբերութիւն եզրանայ
առ յեզր բացարձակ. կամ
թէ առ յարաբերականն. ճղա

5. An Relatio terminetur ad absolutum, vel ad relatiuum? 190

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻ Դ.

DISPVTATIO IV.

Յաղագս ունակութեանց:

De Habitibus.

Խնդիրք.ա. Թէ զինչ է ունա-

Quæstio 1. Quid sit habi-

նակու-

նակութե՞ն. և ո՞րն ենթա-
կայ նորին. ճղբ.
բ. Թէ զիա՞րդ. և յումմէ
պատճառէ արտադրին
ունակութիւնք. ճղգ.
գ. Թէ զիա՞րդ սաստկա-
նան, և թուլանան ու-
նակութիւնք. ճղզ.
դ. Յաղագս գիտնական ունա-
կութեան և ներգործու-
թեան։ մի թէ գոյ գիտու-
թիւն. և զի՞նչ իցէ. ճղէ.
ե. Մի թէ կարէ՞ն զուգ միան
գամայն ՚ի միտս ներգոր-
ծութիւնքն գիտութեան և
կարծեաց. կամ գիտու-
թեան և հաւատոյ. ճղթ.
զ. Թէ յումմէ ունականա-
գիտութիւն առնու զմի-
ութիւն իւր, և զզանազա-
նութիւն. մա.

ԲԱՌԳԻՐՔ ամ՝ իմաս-
տասիրական բառից. ա.

tus: & quodnam illius subiectum? 191

2. Quomodo, & à qua causa habitus producantur? 192

3. Quomodo intendantur, & corrumpantur habitus? 195

4. De Habitu, & actu scientifico. Vbi, an detur scientia; & quid sit? 196

5. An possit stare simul in intellectu Scientia cum Opinione, aut cum Fide? 198

6. A quonam habitualis scientia sumat suam vnitatem, & distinctionem? 200

DICTIONARIVM Armeno-latinum omnium scholasticarum dictionum. 1.

Օժա

Զմնացեալսն յիշեալ բովանդակ իմաստասիրութեան. այլ և զածաբանութին՝ ունիցիս ով ուսումնասէր Ընթերցող յերկուս այլ հետևեալ գիրքս. ամենայն օգնականութբ:

Փառք Աստուծոյ:

Quæ ſuper ſunt de toto philoſophico curſu, nec non & curſum theologicum, in duobus ſubſequentibus Tomis breuiter collecta, Deo fauente, habebis Armene Lector.

Laus Deo.

	Errata	Corrige
in 4. char. ex præcedentibus. pag. 2. lin. 3.	Bogdaniæ.	Moldauiæ.
in 5. char. ex præcedentibus. pag. 2. lin. 9.	cum ad Orientis.	tum ad Orientis.
in 1. char. è ſubſequentibus. pag. 1. lin. 6.	Synchaxim.	Syntaxim.

AVCTOR
LECTORI MISSIONARIO.

QVANTOPERE literale Armeniorum idioma veteres periti Scriptores, qui in Armena olim Regione floruere, in priscis ipsorum codicibus etsi vario ad pulcritudinem, certo tamen ordine & inuariabili lege dispositum atque perfectum Posteris transmittere studuerunt: tantopere nihilominus nuperi Auctores sub durissimo Paganorum iugo depressi, & ideo inscitiæ etiam mancipati, diuersimodè pro vniuscuiusque libito constructionem & declinationem partium orationis Armenæ corrumpentes, experti sunt, illud omnino confundere, & a certis legibus amouere; adeo vt populus ille sub ærumnosa seruitute non solùm aliarum scientiarum, sed (quod miserabilius est) ipsius quoque proprij idiomatis peritiæ non modicam fecerit iacturam. Quapropter mihi post nouennalem in hoc studio exantlatum laborem, post frequentem cum Armenis Doctoribus communicationem, ac variam eorundem librorum lectionem non facile fuit (vt verum fatear) sub optata methodo, certisque institutis, quoad fieri potuit, propriam idiomatis huius vim, & explicationem, iuxta communem peritorum Scriptorum acceptationem præscribere, & ad pristinam puritatem reuocare. Hoc igitur facinore diuina ope completo; vt Armeniorum votis, qui insuper totius Philosophiæ ac Theologiæ cursum à me tradi, enixè postulabant, plenè satisfacerem; compulsus sum & Aristotelis Dialecticam in hoc primo tomo proprijs ipsorum terminis & vocibus explanare; vt hac mediante, quæ est ars artium, & scientia scientiarum, ad reliquas illas facultates, quas in duobus alijs tomis promitto, ac denique ad ipsam vsque fidei Catholicæ veritatem addiscendam, facile illis ac planum iter adaperiatur. Interim ne solus in tanta vinea Colonus defatiger; sed manibus quoque tuis (*humanissime lector*) sarculum aliquod adaptem; grammaticam hanc institutionem, a me Armena priùs locutione compositam, & ab illis summa animi oblectatione receptam, nec non scholasticarum vocum Dictionarium, extrema iam apposita manu, latino tibi sermone aperire volui; qui sanè, vt translatio ad literam prorsus conficeretur, teque hoc facta modo ad Armenam phrasim, & propriam vocum significationem appræhendendam manuduceret, non potuit rudis, languens, ac suo dicendi stylo & gratia magna ex parte priuatus non apparere: hac quidem in re censui, potius vtilitati tuæ, quàm cultui latinæ compositioni debito, & gloriæ meæ esse consulendum. Superuacaneum autem duxi, Dialecticæ quoquæ translationem emittere; vt te non etiam logicam facultatem, quam iam callere crederis, sed Armenam tantùm linguam videar edocere. Cæterùm animaduertendum tibi erit, quòd præcepta, à me in grammatica institutione tradita, & exemplis comprobata, plerumque non in latina, sed armena solùm constructione, quæ ab ea longe differenter regitur, verificantur; idcirco non illi, sed huic tibi mens applicanda est. Vale.

Համառօտ քերթողութիւն քերականութեան՝ շարակար-
գեալ 'ի հայրէ Թեաթինոսաց Կղեմէս վարդապետէ .
Ներում կատարելապէս պարունակին արհեստք
չորք . այսինքն . Ուղղագրութիւն . Բանաստեղծութիւն .
Արտաբերութիւն . և շարադրութիւն = Արտահանեալ 'ի քերա-
կանութենէն հայոց յունաց . և լատինացւոց . 'ի խնդրոյ
Յոհաննէս յեդեսացւոյ . քաջ րաբունապետի և
ծերունւոյն Արքեպիսկոպոսի Ամիջայեցւոց
աշխարհի =

Քերականութիւն՝ է՝ արհեստ ստուգաբանելոյ և ուղղագրելոյ = և մասունք նորա ուղղմունք, և ստորակաւորք՝ են չորք . Ուղղագրութիւն . Բանաստեղծութիւն . Արտաբերութիւն . Շարադրութիւն իսկ ուղղելոյ մասունք, են նիւթաւորք՝ են և չորք այլք = գիր . վանկ . բառ . բան = զի գիր առաջնորդէ և ուղղէ ուղղագրութեան . վանկ՝ բանաստեղծութեան . բառ՝ արտաբերութեան . և բան՝ շարադրութեան =

Յաղագս Ուղղագրութեան . և տառի =

Մասն Առաջին =

Ուղղագրութիւն՝ է՝ արհեստ ուսուցիչ ճշմարիտ շարադրման . և բաժանի 'ի պըղընկակրմութիւն . առոգանութիւն կէտ յարմարագրութիւն . և պատիւ =

GRAMMATICA
Linguæ literalis
ARMENICAE
In quatuor partes diuiſa.

Videlicet Orthographiam, Poeticam, Prolationem, & Synthaxim.

GRammatica eſt ars rectè loquendi, rectèque ſcribendi: & partes habet, quatuor directiuas ſeu formales, quæ ſunt, Orthographia, Poetica, Prolatio, Synthaxis: & quatuor dirigibiles, ſeu materiales, nempè Literam, Syllabam, Dictionem, & Orationem; litera enim ducitur, ac dirigitur ab Orthographia; Syllaba à Poetica; Dictio à Prolatione; & Oratio à Synthaxi.

De Orthographia, & Litera.
Prima Pars.

ORthographia eſt, quæ rectè ſcribendi rationem tradit; & diuiditur in Literarum formationé, Apices, Puncta, Lexi-graphiam, & Compendium.

Յաղագս Քերականութեան·

Գլուխ. ա·

Քերականութիւն կայանայ ՚ի հմուտ գրչութեան շաղադրողին, որ ղանիլ տառերն ձեւացուցանէ ըստ հնութեան օրինակին:

Իսկ՛ գիր, որ և տառ ասի, է՛ նախկին նիւթ, և մասն նուաստագոյն քերականութեան. յորմէ ձայնք բաղադրին: Եւ նոքա են՛:

գլխագիր Maiuscula	բոլորգիր Orbicularis	նոտրգիր Currens
Ա	ա	ա
Բ	բ	բ
Գ	գ	գ
Դ	դ	դ
Ե	ե	ե
Զ	զ	զ
Է	է	է
Ը	ը	ը
Թ	թ	թ

De literarum Formatione.

Articulus Primus.

Literarum formatio consistit in perita quadam calami ductione, quæ characterum formas effigurabit iuxta infrapositum exemplar.

Litera verò, quæ & elementum dicitur apud Armenios, est prior materia, & pars infima grammaticæ, ex qua componitur syllaba: & triplex est: maiuscula, orbicularis, & currens; vt opposita tabella ostendit.

Figura	Nomen		Potestas	Numerus.
Ա ա	այբ	Aip	a	1
Բ բ	բեն	Pien	p	2
Գ գ	գիմ	Chim	ch	3
Դ դ	դա	Ta	t	4
Ե ե	եչ	Iec	ie	5
Զ զ	զա	Sza	sz	6
Է է	է	E	e	7
Ը ը	ըթ	Iett	e suppressum	8
Թ թ	թօ	Ttuo	tt	9

[illegible]	[illegible]	[illegible]
Ⴒ	ტ	ტ
Ⴣ	ჳ	ჳ
Ⴓ	უ	უ
Ⴔ	ფ	ფ
Ⴕ	ქ	ქ
Ⴖ	ღ	ღ
Ⴗ	ყ	ყ
Ⴘ	შ	შ
Ⴙ	ჩ	ჩ
Ⴚ	ც	ც
Ⴛ	ძ	ძ
Ⴜ	წ	წ
Ⴝ	ჭ	ჭ
Ⴞ	ხ	ხ
Ⴟ	ჴ	ჴ

Figura	Nomen		Poteſtas	Numerus
Ժ ժ	ժէ	Sge	sg	10
Ի ի	ինի	In	i	20
Լ լ	լիւն	Liun	l	30
Խ խ	խէ	Hhe	hh aſperum	40
Ծ ծ	ծա	Dza	dz	50
Կ կ	կէն	Ghièn	gh	60
Հ հ	հո	Huò	h	70
Ձ ձ	ձա	Za	z	80
Ղ ղ	ղատ	Ghhad	ghh	90
Ճ ճ	ճէ	Ge	g	100
Մ մ	մէն	Mien	m	200
Յ յ	յի	Hi	i ſuppreſſum	300
Ն ն	նու	Nu	n	400
Շ շ	շա	Scià	ſc	500
Ո ո	ո	Vùo	ùo	600

Երկաթագիր	Բոլորգիր	Նոտրգիր
Չ	չ	չ
Պ	պ	պ
Ջ	ջ	ջ
Ռ	ռ	ռ
Ս	ս	ս
Վ	վ	վ
Տ	տ	տ
Ր	ր	ր
Ց	ց	ց
Ւ	ւ	ւ
Փ	փ	փ
Ք	ք	ք
Օ	օ	օ
Ֆ	ֆ	ֆ

Figura	Nomen		Poteſtas	Numerus
Չ չ	չա	Ccia	cc	700
Պ պ	պէ	Be	b	800
Ջ ջ	ջէ	Ce	c	900
Ռ ռ	ռա	Rra	rr	1000
Ս ս	սէ	Se	ſ	2000
Վ վ	վեւ	Vièu	u conſonans	3000
Տ տ	տիւն	Diun	d	4000
Ր ր	րէ	Re	r	5000
Ց ց	ցո	Zzuò	zz	6000
Ւ ւ	հիւն	Hiùn	u vocale	7000
Փ փ	փիւր	Ppiur	pp	8000
Ք ք	քէ	Cche	cch	9000
Օ օ	օ	O	o ſuppreſſum	
Ֆ ֆ	ֆէ	Fe	f	10000

Թիւ տառիցն առ նախնեօքն էր երեսուն և վեց. արդ՝ աստանօր քերթողքն ընկալան երեսուն և ութ = քան զի ի երեսունիցն անհնարութեամբ ենթադրեցին այբ ւիւնն փոխանակ օյն. և փիւրն փոխանորդ ֆէին =

Յաղագս առոգանութեան:

Գլուխ. Է=

Սեռք առոգանութեանցն են չորք. ոլորակ. հագագ. ժամանակ. և կէտք = Ոլորակ է՛ եռեակն՝ շեշտ՛. բութ՝. և պարոյկ ՞ = Հագագ՝ երկեակ. թաւ ՙ, և սոսկ ՚ = Ժամանակն՝ երկեակ. սուղ °, և երկար ՜ = Կէտք՝ երեք. ենթամնայ ‿. և մակակէտ ՝ = Իսկ յաղագս ոլորակին, հագագին, և ժամանակին պատմեսցուք ՚ի բանաստեղծութեան, և յարտաբերութեան =

Ենթամնայն՝ ստորագրի առ ՚ի կապակցելոյ զբառս բարդեալս, որք ոչ գոն ձայնաւոր տառիւք շաղկապեալ‿ այք. որպէս. երկ‿ձայն = և դնի ևս ՚ի ստորև ձայնաւ‿որին. յորժամ յաւելու առողջն՝ բառն թերի մնայցէ. հնչմբ. գը Թան =

Մակակէտն՝ ՚ի վերայ նախադրիս ՚նոյ մակագրի, որպէս. ՚ի անեղնոջ = Նա և ՚ի վերայ ղ՚ատի. յորժամ լինի ՚ի ղպատ փոխարկի. հնչէն, աղէղ՚ուեայ =

Յաղագս կէտի =

Գլուխ Գ =

Կէտն է՛ որ զհատուածս բանին մեկնէ ՚ի միմեանց, և զխառնակութիւն տրամախոհութեան: Զօր՝ եռեակ է՛. վերջակէտ = միջակէտ. և ստորակէտ, = Վեր

ջակէտ

Literæ erant apud veteres triginta ſex; iam verò recentiores Grammatici protendunt numerum illarum ad triginta octo, օ & ֆ nuper adinuentis. Veteres enim ineruditè ſcripſerunt աւ, vice օ; & փհ loco ֆ.

De Apicibus.
Articulus Secundus.

Apicum genera ſunt quatuor: Accentus, Spiritus, Tempus, & Apoſtrophus. Accentus eſt triplex: acutus ´, grauis `, & circumflexus ՞. Spiritus duplex: aſper ՙ, & lenis ՚. Tempus duplex; breue ˚, & longũ ՜. Apoſtrophus duplex: inferior ‿, & ſuperior ՚. At de accentu, ſpiritu, & tempore agemus in Poetica, & Prolatione.

Apoſtrophus inferior, ideſt obelus, ſubſcribitur ad colligandas dictiones compoſitas, quæ non ſunt vocali vlla connexæ; vt երկ‿ձայն diphtongus: Et ſupponitur etiam vocali, quando in fine verſus dictio imperfecta remanet; vt ողոր‿ մած misericors.

Apoſtrophus ſuperior inſcribitur ſupra propoſitionem ՚ի ab, vel in; vt ՚ի տեղւոջ in loco. Nec nõ etiã ſupra ղ՚, quando ղ ponitur, ſed pronũciatur լ: vt աղ՚էղ՚ուիա alleluia.

De Puncto.
Articulus Tertius.

Punctum eſt, quod orationis partes ad inuicem diſtinguit, confuſionemque tollit. Et triplex eſt: Finale ։, Medium ․, & Caudatum ,. Fi-

Վերջակէտ է որ ծանուցանէ զկատարումն և զբովանդակու-
թեան բանին : Միջակէտ որ խոտորեալ անջատէ զբանս
անկատարս : Ստորակէտ որ զկատարումն անկատար բա-
նին բաժանէ : Ներքոյ , ոչ նոյն թշուառ է , որոյ մանն
բառի . այլ որոյ կետն է չոր :

Յաղագս Յարաբերութեան :

Գլուխ . Դ :

Յարաբերութիւն է , որով զբառս իւրաքանչիւրս գրենք խնդրական առանց , և ոչ օտարոց . որ առնելութիւն է բաղում անդէտ շարադրողաց :

Որպէս յառաջագոյն ենթադրեցաք ամն . ոչ ամէ : ան- տառ , ոչ անդամ : խորհել . ոչ խորհել : ըմպել . ոչ ըմ- պել : ընտրել . ոչ ընտրել : զգենուլ . զգեստ . ոչ զգենուլ . զգեստ : ցանկալ . ոչ ցանկալ : փորձել . ոչ փորձել : սկիզբն . ոչ զսկիզբն : առաքեալ . ոչ առաքեալ : առաքելու- թիւն . ոչ առաքելութիւն : առաքինի . ոչ առաքինի : խունկ . ոչ խունկ : ժամանակ . ոչ ժամանակ : մաքի . ոչ մաքի : սիրող . ոչ սիրող : սիրողին . ոչ սիրողին : ոսկեաւ . ոչ ոսկեաւ : կենդանեաւ . ոչ կենդանեաւ : ձայնիւ . ոչ ձայնիւ : մարմնով . ոչ մարմնով : հոգւոյ . ոչ հոգւոյ : ստար ոչ աւ-տար : սիրեմ . ոչ սիրեմ : սիրեցայ . ոչ սիրեցայ : և նոյնպէս զայլոյն . զոր թողում . զի մի յոյժ երկար իցեմ :

nale est, quod completum periodi sensum, ac manifestationem indicat. Medium, quod ad inuicem diuidit sententias periodi imperfectas. Caudatũ, quo imperfectæ sententiæ partes seiunguntur. vt, Non ille miser, cuius mors bona. sed cuius vita mala est.

De Lexigraphia.
Articulus Quartus.

Lexigraphia est, qua singulas dictiones scribimus proprijs literis, non autem alienis, vt plurimi solent scriptores orthographiæ ignari.

Propriè enim scribimus ամպ, non ամբ, nubes. անտառ, non անդառ, sylua. խորհել, non խօրհել, cogitare. ըմպել, non ըմբել, bibere. ընտրել, non ընդրել, eligere. զգենուլ, զգեստ, non սգենուլ սգեստ, vestiri, vestis. ցանկալ, non ցանգալ, concupiscere. փորձել, non փորցել, tentare. սկիզբն, non զկիզբն, initium. առաքեալ, non առաւքեալ, apostolus. արքայութիւն, non աւքայութիւն, regnum. առաքինի, non առաւքինի, virtute prędítus. խունկ, non խունգ, incensum. մաքի, non մագի, ouis. ժառանգ, non ժառանկ, hæres. սիրօղ non սիրող amans. սիրողի, non սիրօղի, amantis. ոսկեաւ, non ոսկիաւ, auro. կենդանեաւ, non կենդանիաւ, animale. ձայնիւ, non ձայնիվ, voce. հոգւոյ, non հոգույ, animę. օտար, non աւտար, extraneus. սիրեա՛, non սիրեայ, ama. սիրեցայ, non սիրեցա՛, amatus sum. Et sic de alijs dictionibus in quibus solent vt plurimum scriptores errare; & quas omitto breuitatis causa.

Vbi-

Զ Յամենայն ուրեք, յուր երկ բարբառն գտանին՝ հիւն պիտոյ է գրել. ոչ վեւ = Եւ պատճառն է, զի երկ բարբառն երկար է բնութեամբ. որպէս ասելն է՝ 'ի բանաստեղծութեան = բայց եթէ օտար տառիւն առնուցի. Թերևս սղղմնայր = Վեց՝ հիւնական երկ բարբառք են սոքա. աւ՟. եւ՟. ու՟. էւ՟. ըւ՟. իւ՟ = որպէս. յաւիտենական, ոչ յավիտենական = մեղաւոր, ոչ մեղավոր = հրամանաւ, ոչ հրամանավ = տարեւ, ոչ տարեվ = երեւելի, ոչ երեվելի = աստուած, ոչ աստված = եւս, ոչ եվս = նուագ, ոչ նվագ = ճշմարտիւ, ոչ ճշմարտիվ = Եւ այնպէս զայլսն = Իսկ յամ ուրեք յորս ոչ կայ երկ բարբառն՝ վեւ պիտոյանայ, ոչ հիւն = որպէս հովիւ, ոչ հուիւ = խոստովանիլ, ոչ խոստուանիլ = որովայն, ոչ որուայն =

Է Յաղագս արգելլոյ զվատաձայն, կամ զերկբարութի յարտաբերելն պարտիմք բազում անգամ 'ի հոլովումն անուանցն կամ փոփոխել զտառս 'ի մէջ բառին, կամ բոլորովին շարաբառնալ =

Է՝ յորժամ լինի վերջին փաղառութի նուղղական հոլովմն, փոխարկի յին նաձումն հոլովականացն. որպէս. սէր՝ սիրոյ = վէմ՝ վիմի = ապաէն՝ ապաինի = և այլ =

Իւն նոյնպէս համառօտելով, փոփոխի յեա, որպէս. արիւն՝ արեան = մրջիւն՝ մրջեան = բնութիւն՝ բնութեան = և այլ =

Ոյ՝ անդրադարձի 'ի հիւն, հինկէն, բոյս՝ բուսոյ = զօրագոյն՝ զօրագունի = կոյս՝ կուսի = և այլ =

Օ՝ փոխադրի յո, հեբայր, սիրօղ՝ սիրողի = լօղ՝ լողի =

I. Vbicunque inuenitur diphtongus, non scribitur վ, sed ւ. Et ratio est, quia diphtongus longa est naturà, vt dicetur in Poetica; vnde, si aliena corrũperetur literà, forsitan breuis euaderet. Diphtongi autem, quæ ւ excipiunt, sunt hæ: աւ. իւ. եւ. ըւ. էւ. ու = vt յաւիտենական, non յավիտենական, æternus. մեղաւոր, non մեղավոր peccator. հրամանաւ, non հրամանավ, iussu. ստորեւ, non ստորեվ, sub. երեւելի non երեվելի, visibili. աստուած, non աստված, Deus. եւա, non եվա, Eua. նուագ, non նվագ, concentus. ճշմարտիւ, non ճշմարտիվ verè, & sic de alijs. At vbicunque non est diphtongus, վ opus est, non ւ, vt հովիվ, non հոււիւ, pastor. խոստովանել, non խոստուանել, confiteri. որովայն, non որուայն, vterus.

II. Ad Kacophoniam euitandam, vel moram in pronunciando, sæpè sæpiùs fas est in nominum declinatione aut literas mutare in medio dictionum, aut prorsus elidere.

Է vltima syllaba in casu recto, crescens in obliquis, vertitur in ի: vt սէր, սիրոյ, amor, amoris. վէմ, վիմի: petra, petræ. ապաւէն, ապաւինի, refugium, refugij, &c.

Իւ similiter contingens, vertitur in ե: vt արիւն, արեան, sanguis, sanguinis. մրջիւն, մրջման, formica, formicæ. բնութիւն, բնութեան, natura, ræ. &c.

Ո mutatur in ու: vt բոյս, բուսոյ, germen, germinis. զօրագոյն, զօրագունի, fortior, fortioris. կոյս, կուսի, virgo, virginis. լոյս, լուսոյ, lux, lucis. &c.

Օ in ո; vt սիրօղ, սիրողի, amans, amantis. լսօղ, լսողի,

36

խառնի ։ և այլ ։ տրամաբանական ընդունելութիւնք ։ ուստի ասաց
է՝ նոյն որ ասող գրեն . և ոչ ասող ։

Ե՛ն 'ի նեն , որպակ , հայրի հարուստ ։ գերի՝ գերեաց ։
Թշնամի՝ թշնամեաց ։ և այլք նոյնպէս յետ անուան
ածական ։

ՄԲ 'ի ս . որպէս . դուռն՝ դրան ։ լեառն՝ լերին ։
և այլ ։ Եւ այս լինի եւս 'ի նախդրաւոր բայիւն . որպ .
բառնալ՝ բարձեալ ։ ընթեռնուլ՝ ընթերցեալ ։ և այլ ։

Մ՛ 'ի ա . հիւսն . այր՝ առն ։ կին՝ կնոջ եղբայր՝ եղ_
բաւր ։ և այլ ։

Ե Տառք՝ որ ամենեքեան նկարագրականն բառնին , են
մանաւանդ ա . ի . ու . յ ։

Զ . որպ . երանելի՝ երանելւոյ ։ ստացուած՝ ստացուածոյ ։
լեառն՝ լերին ։ և այլ ։

Է . որպ . գիծ՝ գծի ։ լուսաւորիչ՝ լուսաւորչի ։ խորհրդա_
կից՝ խորհրդակցի ։ նմանապէս այլն ։

Ը . որպ . բազուկ՝ բազկի ։ գլուխ՝ գլխոյ ։ ժողովուրդ՝
ժողովրդեան ։ և այլ ։

Թ . որպ . հայր՝ հաւր ։ քոյր՝ քեռ ։ մայր՝ մաւր ։ և
այլ ։

Զ Ուղղականն հոլով անուանց խնդրականացն , կրա_
ւորականն , կոչականն , նաև տրականն չա_
րադրեալ նախդրիւ ոչ առանց յի յաւդուածս ։ որ_
պէս . ենի յաւդուած . դյաւդուած . որ յաւդուած . առ դյաւդուած ։
Իսկ տառեալ նկարագրն առանց . որպ . դառերդն յաւդուածոյ .
որոց աղուածոյ . ղաղուածոյ . յաղուածոյ ։ նմանապէս զայ_
լոյն ։

Ե Ձա

լսողի, audiens, audientis: & alia similia participia; vnde error est scribentium սիրող pro սիրօղ.

Ի in ւ; vt հոգի, հոգւոյ, anima, animæ. գերի, գերւոյ, mancipium, mancipij. Թշնամի, Թշնամւոյ, inimicus, mici. similiter dico de alijs nominibus in ի desinẽtibus.

Ու in ր; vt դուռն, դրան, ostium, ostij. լեառն, լերին, mons, montis, &c. Et hoc accidit etiam in declinatione verbi; vt բառնամ, բարձի; aufero, abstuli. ընթեռնում, ընթերցայ; lego, legi. &c.

Ե in ռ: vt այր, առն; vir, viri. քոյր քեռ; soror, sororis. տէր, տեառն; dominus, domini. &c.

III. LIteræ, quæ in obliquis omnino eliduntur, præcipuæ sunt, ա, ի, ու, յ.

Ա. vt երանեալ, երանելոյ. beatus, beati. աստուած, աստուծոյ. Deus, Dei. լեառն լերին; mons, montis. &c.

Ի. vt գիծ, գծի, linea, lineæ. լուսաւորիչ, լուսաւորչի, illuminator, toris. խորհրդակից խորհրդակցի, secretarius, rij, &c.

Ու, vt բազուկ, բազկի; brachium chij. գլուխ, գլխոյ; caput, capitis. ժողովուրդ ժողովրդեան, populus, uli, &c.

Յ. vt հայր, հարք; pater, patres. քոյր քորք; soror, sorores. մայր, մարք; mater, matres. &c.

IV. CAsus rectus Nominũ propriorũ Accusatiuus, Vocatiuus, & etiã Datiuus si cũ preæpositione iũgatur, nõ excipiunt յ in fine: vt եկն յուդա venit Iudas. զյուդա, Iudã. ով յուդա, ò Iuda. ասէ ցյուդա, dicit Iudæ. Reliqui verò casus excipiunt; vt դստերքն յուդայ, filiæ Iudæ. որդի ադամայ filius Adæ զադամայ, de Adamo. յադամայ, ab Adamo, & sic de alijs.

Զուգական անուանքն թէ ուղղականք, թէ հո-լովականք՝ միշտ առնուն յն ՚ի վերջնումն . որպ . ծա-ռայ . քահանայ . ծառայի . հօրեղբ . մարմնոյ . և այլ :

Դերանուանք նախադասականք՝ ոչ առնուն յն ՚ի վերջնումն = որպ . քո՛ . սա՛ . սորա՛ . սմա՛ . սոքա՛ . սոցա՛ . նմա՛ . նորա՛ . և այլքն = Իսկ՝ ածանցականքն առնուն = որպ . իմոյ . մերոյ . սորայ . դորայ . նորայ . և այլքն =

Հրամայական եղանակ բայիցն ոչ առնու . որպ . սիրեա՛ . սիրեցո՛ = Իսկ՝ մնացեալ եղանակքն առնուն . որպ . գնայ . խօսեցայ = և այլ =

Ընդունելութիւն առնու . որպ . ասացելոյ . ատորոգելոյ . և այլ =

՚Ի մակբայիցն . նախդրութեանցն . միջարկութեանցն , և շաղկապիցն՝ ոմանք առնուն . որպ . վերայ . ներքոյ . յետոյ . յառաջոյ . և այլ = Եւ ոմանք՝ ո՛չ . որպ . ահա՛ . հա՛ . այո՛ . հապա՛ . ապա՛ , և այլ =

Նոյն և ս գիտասջիր . զի ո՛չ ընաւ երբէք պարտէ գրել ՚ի վերջնում բառին եթ . էչ . օ = և ո՛չ ընաւ երբէք ՚ի սկզբանն հիւն =

Յաղագս Պատուոյ .
Գլուխ . Է =

Պատիւ՝ է՛ գիծ փոքրիկս այս . ‾ . որ ՚ի վերայ կարճեալ բառի եդեալ՝ ցուցանէ զայլ տառսն բառին պատշաճաւորս = որպ . յն քն . յիսուսի քրիստոսի = տր ած , տէր աստուած = մբ վրա . սուրբ

Թ　　　　　վար

/

Nomina appellatiua siue in rectis, siue in obliquis casibus semper admittunt յ in fine: vt ծառայ, seruus. քահանայ, sacerdos. ծառայի, serui. հոգւոյ, animæ. մարմնոյ, corporis. &c.

Pronomina primitiua non admittunt յ in fine: vt քո՛, tui. սա՛, hic. սորա՛, huius. սմա՛, huic. սոքա՛, hi. սոցա՛, horũ. նա՛, ille. նորա՛, illius, &c. Deriuatiua verò admittũt: vt իմոյ, mei. քոյ, tuus. մերոյ, nostri. սորայ, quod huius est. դորայ, quod istius. նորայ, quod illius; idest, suum.

Modus imperatiuus verborum non admittit; vt սիրեա՛, ama. սիրեսցէ՛, fac, vt amet quis. Reliqui verò modi admittunt: vt գնայ, it. խօսեցայ, locutus sum. &c. Participium accipit; vt ասացելոյ, dicti. քարոզելոյ, prædicati, &c.

Ex Aduerbijs, Præpositionibus, Interiectionibus, & Cõiunctionibus quædam accipiũt; vt ՝ի վերայ, supra. ՝ի ներքոյ, sub. յետոյ, postea. յառաջոյ, antea. &c. Et quædam non; vt ահա՛, ecce. հա՛, այո՛, հապա՛, maximè, annuentis voces. ապա՛, deinde. &c.

V. Scias denique, quòd nunquã debemus scribere in fine dictionis vocales has, է, ւ, օ. nec vnquam in principio ւ;

De Compendio.

Articulus Quintus.

COmpendium est hæc paruula linea ~, quæ dictioni abbreuiatæ superposita, indicat alias literas deficientes: vt յի̄ քի̄, յիսուսի քրիստոսի, Iesu Christi. տ̄ր ա̄ծ, տէր աստուած, Dominus Deus. սբ̄ վրդ̄պ, սուրբ

վարդապետ ։ տէր մեր · տեառն աստուծոյ ։ և նմանք այլոյն ։ Զորս մանաւանդ բառնալ պարտին ընդօրինակողք գրոյն . և խուսափել զոյգսն յաւէտ քան զայլսն · որպէս. հեղ . կատարեալ ։ որոյ մի սովորութիւն առաւելապէս ըղձից ուսուցէ ։

Բայց գիտելիք են և՛ այլ սմանք պատիւք յատուկ բառից · որք են · օ · որպէս ։ այ · այս ինքն ։ բն · բան ։ ըն · ընդ ։ և . եւ · խմ ։ ամենայն ։ բմ բան այսմ ։ ժմ · ժամանակ ։ աշխ · աշխարհի . և այլք ։

Յաղագս բանաստեղծութեան · և մասանցն .
Մասն Երկրորդ ։

Բանաստեղծութիւն՝ է արհեստ քերթողականին, որով չափաւոր բանիւ զտաղս յարմարէ ։ Եւ մասունք են նորա երեք . Վանկաքանակութիւն . Ոտաչափութիւն . տաղաչափութիւն ։ Վասնզի տաղն չափեցեալ է ոտիւք . և ոտք՝ վանկօք ։

Յաղագս Վանկաքանակութեան ։
Գլուխ . ա ։

Վանկաքանակութիւն՝ է չափ . և ժամանակ վանկից ։ Իսկ՝ փաղառութիւն , որ և վանգ ասի՝ կամ է միագիր . որպ. է ։ կամ երկագիր . որպ. նա ։ կամ եռագիր . որպ. քամ ։ կամ քառագիր . որպ. մարդ ։ կամ հնգագիր . որպ. զգեստ ։ կամ վեցագիր . որպ. սկիզբն ։ Եւ Համեմատն այսպէս ։ Վանկ է պարունակու-

թեան

վարդապետ , ſanctus Doctor . տ̅ն ա̅յ , տեառն աստուծոյ , Domini Dei . & his ſimilia . Tollit autem præcipuè Compendium literas vocales: & inter has, ա magis, quam cæteras : vt , կ̅տրլ , կատարեալ , perfectus . Circa quod vſus te plura docebit .

Scienda ſunt etiam quædá alia Compendia, dictionum propria; videlicet, ո̅պ , որպէս, ſicut . ա̅յ , այսինքն , ideſt . ը̅ս , ըստ , ſecundùm, iuxta . ը̅ն , ընդ , cũ . և , եւ , &. ա̅մ , ամենայն , omnis . ը̅մ , ըստայնմ , iuxta illud . ժ̅մ , ժամանակ , tempus . աշ̅ի , աշխարհի , mundi . &c.

De Poetica , & Syllaba .
Secunda Pars .

POetica eſt ars, qua Poeta menſurata oratione carmen adaptat . Et in tres diuiditur partes ; quæ ſunt, ſyllabarum quantitas , pedum conſtitutio, & (vt latinas voces armenicis aptem) verſi-metria . Verſus enim menſuratur pedibus , & pedes ſyllabis .

De Syllabarum Quantitate .
Articulus Primus .

QVantitas ſyllabarum eſt menſura , ſeu tempus earundem . Syllaba verò , aut eſt vnius tantùm literæ , vt է , eſt ; aut duarum , vt նա , ille ; aut trium , vt քար , lapis ; aut quatuor , vt մարդ , homo ; aut quinque , vt զգեստ , veſtis ; aut ſex , vt սկիզբն , initium . Et definitur ſic ; Syllaba eſt collectio literarum vno ſpiritu prolata,

տառերն մի հնչման արտաբերեալ ; յորմէ բառս շարադրե-նի = որպէս . Ն մա նամ =

Եւ արդ՝ զի վանկից չափութիւն առնլի է ՚ի տառերն. այժմ արդեօք ուրեմն քննելի է ՚ի մինչ զանազան տառերն զօրութիւն:

Ատառերն ութ են ձայնաւորք. որ յինքեանց զձայն ներղանեն կատարեալ = որ . ա . ե . է . ը . ի . ո . ւ . օ : և մի ասի դիրաձայն . որ . յ . որ բաղում անգամ զօրութի ունի ձայնաւորին . որպ. հայր = մարմնոյ = լաւայոյն = Իսկ՝ մնացեալքն բաղձն և են կոչին բաղաձայնք . որ յինքեանց ոչ զձայն բացականեն . թէ ոչ գին շարաւեալք ընդ ձայնաւորսն = որպ. տե՛ . սա՛ . նե՛լ = Կարծեն ոմանք . թէ երեք տառք պարտին առնել դիրաձայն որ . յ . հ . վ . բայց ոչ յիրաւի = զանզի վէւ ամենեքն է բաղաձայն , և ոչ բնաւ երբէք ունի զանգի ձայնաւորին = և հո առաւել չնչութեան զօրութի ունի , քան զդիրաձայնին = և թէպէտ մանաւանդ հո երբեմն ՚ի մէջ բառին փոխանակ ձայնաւորացս . ու . որպ. արուեստ , և աղուեստ . սակայն ոչ արտաբերի երբեք թէ ու . այլ ՚ի բոլ չնչութ՟ ինչ=

՚Ի ձայնաւորացն՝ ութ լինին երկձայն բարբառք = և յայսցանէ՝ հինգ են բուն բարբառք . աւ . եւ . ու . ոյ . այ = որպ. քաւ . քեւ . դու . մայր . քոյ = Եւ երեք՝ բունաբարբառք . էւ . իւ . իւ = որպ. էւս . նրէւոց . թիւ = և կոչին սոքա երկձայնք՝ . զի ՚ի միում հեգի արտահին . և երկ հնչութեամբ ընթերցն առնեն =

Աղօթ՝ ձայնաւորացդ՝ սուղք են երեք . ե՞ . ո՞ . ւ՞ = և սուղք ասին . վն զի եղամամանաք են յարտաբերելն . ենշանակեն այս նշանաւն ՞ = և երկայնք՝ երկու . է՛ . օ՛ .

Ծա

lata, ex qua componitur dictio; vt ի՛ մա՛ նամ, intelligo.

Cum autem syllabarum quantitas sumenda sit ex literis, examinanda igitur mox est diuersa literarum vis, iuxta diuersitatem illis tributam ab ipsis Armeniorum libris.

Ex literis, octo sunt vocales, quæ ex semetipsis vocem perfectá exprimunt; hæ sunt. ա. ե. է. ը. ի. ո. ւ. օ. Vna dicitur Prouocalis, quæ est յ; eò quòd sæpè vim habeat vocalis; vt հայր, pater. մարմնոյ, corporis. լաւագոյն, melior. Reliquæ verò viginti nouem sunt consonantes, quæ ex seipsis non exprimunt vocem perfectam, nisi sint cum vocalibus simul sumptæ: vt տե՛ սա՛ նե՛լ, videre. Opinantur aliqui ex Armenijs tres literas dici debere Prouocales, idest. յ. հ. վ. sed quidem sine fundamento; nam վ omnino u consonans est, nec vnquam supponitur loco vocalis. & հ aspirationis vim potius habere dicendum est, quàm Prouocalis. & licet aliquando հ ponatur in dictionibus vice vocalium ու, vt արուեստ, & արհեստ, ars; tunc tamen non pronunciatur, vt ու, sed vt aspiratio.

Ex vocalibus, octo fiunt diphtongi; & ex his, quinq; sunt propriæ; աւ. եւ. ու. այ. ոյ. vt քաւ, absit. քեւ, te, instrumētaliter. դու, tu. մայր, mater. քոյ, tuus. Tres verò impropriæ. եւ. ըւ. իւ, vt Եւա, Eua. նըւագ, concentus. Թիւ, numerus. Et dicuntur diphtongi, eò quod duæ vocales in vna syllaba occurrant, & duplicem in ea sonum efficiant:

Ex ijsdem vocalibus tres sunt breues; ե̊. ո̊. ը̊. & dicuntur breues, quia vnico temporis interuallo proferuntur; & significantur hoc signo˚. Duæ sunt longæ; է, & օ;

և օ . որ նշանագրեսցին երկարաձայնք . և նշանակեն այս նշանաւ ՜ ։ Իսկ երկարաւանկք՝ երեք . ա . ը . ի . որ երբեմն սուղք են . և երբեմն երկայնք ։

Իսկ բաղաձայնիցն՝ ինն են անձայնք ; բ . գ . դ . պ . կ . տ . թ . փ . ք ։ որ քան զայլսն են վատաձայնք . և սակս խուլութեան՝ յոլով երգութիւն վարժին ։

Ութ՝ կիսաձայնք . ղ . ց . ն . ծ . շ . մ . ս . ռ ։ որ 'ի ձայնաւորաց երգս՝ փոքրինչ նուազ բաղաձայնք են . քան զձայնաւորսն ։

Նայք՝ չորք . ղ . մ . ն . ռ ։ և նայք անուանին կակուղք . զի յորժամ 'ի մէջ ընդ անուանցն միով բաղաձայնիւ՝ անկեն նուաղականին . դիւրապէս վերանան 'ի հոլովականսն ։ Ղ . որպ. սաստ՝ սաստեղ ։ անկղ՝ անկեղ ։ և այլ ։ Ն . որպ. անձն՝ անձին ։ արեգակն՝ արեգական ։ և այլ ։ Ր . որպ. ծաղր՝ ծաղեր ։ դուստր՝ դստեր ։ և այլ ։ Իսկ մ ոչ յանուանսն . այլ 'ի բայսն կակղանայ . որպ. գիտեմ, գիտենամ ։ ունիմ, ունենամ ։ կամիմ, կամենամ ։ և այլ ։

Շչականք՝ ութ . զ . ժ . խ . հ . ջ . չ . ռ . ց ։ յորոց իւրաքանչիւրոքն զզօրութիւն ունի երկուց բաղաձայնից ց . զի՝ համախառնեալ է սէին և դային ։ ռ՝ երկուց րէից ։ ջ՝ ձային և ճէին ։ չ՝ երկուց սէից ։ խ՝ երկուց քէից ։ նոյնպէս և զայլոցն ։

Վիւնն՝ ստորադասեալ բաղաձայնի ուրուք . և մի անգամայն նախադասեալ ձայնաւորի ուրուք՝ միշտ կակղանայ . և առնու զօրութիւն հնչեալ ձայնաւորին՝ ընդ որում զմի վանկ առնէ . որպէս . հոգւոյ . կենդանւոյ . և այլ ։

Եւս նախադասեալ այբի՝ երբեմն { կակղանայ և ընդ-նմին

է & օ; quarum pronunciatio duplici constat tẽpore, & ostẽduntur hoc signo ˜. Reliquæ verò tres sunt ancipites. ա, ը, ի, quæ aliquando breues, aliquando longæ fiunt.

Ex consonantibus mutæ sunt nouem. բ, գ, դ, պ, կ, տ, թ, փ, ք. quas dicunt Armenij prauioris esse vocis, quàm cæteras: eisque propter grauitatem, quam habent, in canticis funeralibus vtuntur.

Semiuocales octo; զ, ց, ն, ծ, չ, մ, ս, ր. quæ in hymnis festiuis exercentur; & vocem efferunt paulò minorem quàm vocales.

Liquidæ quatuor; ղ, մ, ն, ռ. & dicuntur liquidæ, seu molles; quia, quando in fine nominum simul cum alia consonanti incidunt in recto, facile protrahuntur in obliquis. Ղ, vt աստղ, աստեղ; stella, stellæ. անկղ. անկեղ; ansa, ansæ. &c. Ն, vt անձն, անձին; persona, personæ. արեգակն, արեգական; sol, solis. &c. Ռ, vt ծաղր, ծաղեր; risus, risus. դուստր, դստեր; filia, filiæ. &c. At մ non in nominibus, sed in verbis liquescit; vt գիտեմ, գիտենամ, scio. ունիմ, ունենամ, habeo. կամիմ, կամենամ, volo. &c.

Duplices sunt octo. ղ, լ, խ, չ, ճ, ջ, ռ, ց. quarum vnaquæque vim habet duarum consonantium; nam iuxta Armeniorum sententiam զ æquiualet ս, & դ. ռ duobus ր. ջ æquipollet ճ, & չ. չ duobus ս. խ duobus ք. & similiter de reliquis.

ւ postpositum alicui consonanti, & simul præpositum vocali ո, semper liquescit, & accipit valorem sequentis vocalis, cum qua vnam efficit syllabam: vt հոգւոյ, animæ. կենդանւոյ, animalis. &c.

Է præpositum ա, quandoque liquescit & cum ea vnam

նման զմի հեգ առնէ . երբեմն զերկուսն՝ ոչ կանգա-
նալով . ըստ կամաց բանաստեղծին . հիւթը . բնութիւն .
տեսեալ . և այլ ։

Իւ երկբարբառ՝ եթէ նախադասեալ է բաղաձայնի, որ
յօդ ոչ իցէ . կարէ լուծանիլ ՚ի բանաստեղծէ , և նշանիլ
երկավանկ . որպ. արիւն . արթիւք . և այլ ։

Սոր՝ փաղաքութիւն է երկար ըստ երկուս եղա-
նակս . ՚ի բնութեանց . ՚ի դրութեանց ։ բնութեամբ՝
երկար . Նախ՝ յորժամ պարունակէ զմի յերկար ձայ-
նաւորաց . է . և . օ ։ հիւթը . ձօնել ։ Երկրորդ՝
յորժամ փաղաքն միով յերկբարբառաց . որպէս . հաւ-
ուկ ։ Եւ երրորդ՝ յորժամ մի ՚ի յերկաստանեանց հան-
դիպելով ընդ կիսաձայնին՝ ձկան ։ որպէս . ան ըով ։

Իսկ առ վանկ երկար դրութեամբ՝ են եօթն ։
Նախ՝ երբ զկնի ձայնաւորին հետեւին երկու բաղա-
ձայնք կամ ՚ի միջ բառիցն . ՚ի յաւարտութիւն ։ հենկեն,
են կենք ։ Երկրորդ՝ յորժամ ձայնաւորն ՚ի վերջաւոր
բառին անկեալ ՚ի մի բաղաձայն՝ և միւսով բաղաձայ-
նիւ սկսեալ բառն հետեւոյ ՚ի սկզբանն . որպէս . հո-
գին տեառն . Նոյն՝ երկար է դրութեամբ ։ Երրորդ՝
յորժամ հետեւին ձայնաւորին մի կրկնակ բաղաձայն .
կամ ՚ի միջ բառին . կամ նաւարտութիւն ։ որպէս .
առաջ ։ քանզի ջ և ջ և ձ կրկնակք են . և ուժ ու-
նին երկուց բաղաձայնից ։

Փաղաքութիւն լինի սուղ կրկնակի ։ Նախ՝ եթէ
ընդունելի զմիոց ՚ի սուղ ձայնաւորացս . ե . ո .
ը ։ որպէս . հոմերոս ։ Երկրորդ՝ եթէ մի յեր-
կաստանեանց ամփոփեալ ընդ անձայն, որպ. եղանա-
կան ։

Ծփ

փաղա-

efficit syllabam, quandoque duas non liquescens, pro arbitrio Poetæ; vt բնութեան, naturæ. տեսութեալ, visus. &c.

իւ diphtongus, præposita consonanti, quæ non sit articulus, potest solui à Poeta, & fieri dissyllaba: vt արիւն, sanguis. աղօթիւք, orationibus. &c.

SYllaba igitur longa est duplici modo; vel natura, vel positione. Natura tripliciter. Primò, quando continet vnam ex vocalibus longis; է, & օ, vt Մովսէս, Moyses. Secundò, cum exceperit vnam ex diphtongis: vt հաւուկ, pullastra. Tertiò, cum vna ex ambiguis vocalibus præposita fuerit alicui semiuocali; vt սիրով, amore.

Est autem longa positione etiam tripliciter. Primò; cum post vocalem sequuntur duæ consonantes, aut in medio, aut in fine dictionis; vt երկնից, cæli. Secundò, cum vocalis in fine dictionis incidit in vnam consonantem, & ab altera consonante incipit dictio subsequens: vt հոգին տեառն, spiritus Domini; ly ին longum est positione. Tertiò, quando vocali subsequuta fuerit aliqua duplex consonans siuè in medio; siue in fine dictionis; vt առաջ, antea; nam ռ & ջ duplicia sunt, & vim habent duarum consonantium.

SYllaba est breuis dupliciter: Primò, si continuerit vnam ex vocalibus breuibus; ե, ը, ի. vt Հոմերոս, Homerus. Secundò, si vna ex ancipibus præponatur mutæ: vt իգական, femininus.

Փաղառութե՛ն հասարակ լինի ըստ հինգ եղանակս ։ Նախ՝ յորժամ ընդունիցի զմի յերկատեսակացն . ո՛չ հանդիպեալ ընդ անձայնն . և ո՛չ ընդ կիսաձայնն . որպ. բա՛ժակ . բա՛ հասարակ է ։

Երկրորդ՝ եթէ վերջին վանգ բառին ուրուք ՚ի ձայնաւոր երկայն աւարտիցի . և առաջին վանգ յետին բառին ՚ի ձայնաւորէ սկզբնացեալ իցէ ։ յայնժամ երկար ձայնաւորն՝ հասարակ եղանի ։ որպ. արե՛ արեգական . ե՛ն՝ որ երկար էր երկբարբառիւն . հասարակ լինի ։

Երրորդ՝ եթէ առօտ ձայնաւորին . կամ երկատեսակին աղօտացելոյ վերաբերիցին երկու բաղաձայնք . որոց առաջինն՝ անձայն իցէ . և երկրորդն՝ նոյն ։ յայն ժամ սուղ ձայնաւորն հասարակ լինի ։ որպոն . պետրոս ։ տմարակ ։ պէ՛ և տմ դոն հասարակք ։

Չորրորդ՝ եթէ ձայնաւոր զեր վերջին վանգին սուղ իցէ . և եղերիցի անկեալ ՚ի մի բաղաձայն ՚ի պարզ . ՚ի կրկնակ . և առաջին վանգ յետին բառին սկսիցի ձայնաւորաւ ։ յայն ժամ սուղ ձայնաւորն լինի հասարակ . որպ. ո՛չ ես էի . ո՛չն և եսն՝ հասարակք են ։

Հինգերորդ՝ եթէ նախընթաց բառն ՚ի սուղ ձայնաւոր աւարտիցի . և հետևօղն՝ կրկնակ բաղաձայնիւ հաւէիցի ։ յայն ժամ սուղ ձայնաւորն լինի հասարակ ։ որպ. դարձի՛ զմեզ . ձի՛ն՝ հասարակ է ։

Նա՛ և հասարակ է՛ յետին վանգ՝ իւրաքանչիւր ոտանաւոր տողին ։

SYllaba eſt communis quinquè modis. Primò, cum exceperit vnam ex ancipitibus vocalibus, quæ non incidat in mutam, nec in ſemiuocalem; vt բաժակ, calix; ly բա́ commune eſt; quia ժ non eſt muta, nec ſemiuocalis.

Secundò, ſi vltima ſyllaba dictionis vocali longa terminetur, ac prima ſyllaba dictionis ſequentis ab alia vocali incipiat; tunc longa vocalis euadit communis: vt արեւ́ արեգական, radius ſolis; ly եւ́, quod longum erat diphtongo, euadit commune.

Tertiò, ſi vocali breui, aut ancipiti correptæ ſubſequantur in eadem dictione duæ conſonantes, quarum prima ſit muta, & ſecunda liquida; tunc breuis illa vocalis fit communis; vt պետրոս petrus; տատրակ turtur: ly պե՛ & ly տա́ ſyllabæ communes ſunt.

Quartò, ſi vocalis vltimæ ſyllabæ ſit breuis, & terminetur incidens in vnam conſonantem aut ſimplicem, aut duplicem: & prima ſyllaba ſequentis dictionis incipiat à vocali; tunc breuis illa vocalis euadet communis: vt ո́չ ես էի, non ego eram; ly ո́չ, & ly ես ſunt ſyllabæ communes.

Quintò, ſi dictio præcedens in vocalem breuem terminetur, & ſubſequens à conſonanti duplici incipiat, tunc vocalis illa breuis fit communis; vt դարձո́ զմեզ, conuerte nos; ly ձո́ commune eſt.

Et communis eſt etiam vltima ſyllaba cuiuſcunque verſus.

Յաղագս Ոտաւորութեան ։

Գլուխ. Ե ։

Ոտաւորութիւն է հմտութիւն ինչ առ ի բաղկացուցանելոյ զբան ոտանաւոր տողին ։ Իսկ ոտք են անդամք տողին՝ չափաւոր վանկից թուով և դասիւ աւարտեալք ։

Սեռք են ոտից երկու. պարզ և բաղադրեալ ։ պարզից տեսակք երկու. երկավանգ և եռավանգ ։ բաղադրելոյն տեսակ մի՝ եռավանգ ։

Պարզ ոտք երկավանգք՝ են չորք ։ Առաջինն՝ ամհամբոյր. որ յերկուց երկար վանկից կազմի. որպ. փառաց ։ Երկրորդն՝ անգայեա. որ յերկուց աղօտաց. որպ. գո՛վե՛մ ։ Երրորդն՝ մեծատար. որ յերկայնէ, և յաղօտէ. որպ. դա՛ւնի՛թ ։ Չորրորդն՝ մեծավերջ. որ ՚ի կարճէ և յերկայնէ. որպ. գ՛թած ։

Պարզ ոտք եռավանգք՝ են ութ ։ Առաջինն՝ ամենեղ. որ շարամանի ՚ի մի երկայն փաղատութենէ, և յերկուց աղօտաց. որպ. համբե՛րե՛մ ։ Երկրորդն՝ վերջաւանջ. որ յերկուց աղօտաց, և յետ երկարէ. որպ. պե՛րճա՛գո՛յն ։ Երրորդն՝ բողաբոլը. որ յերկարէ, յաղօտէ, և յերկարէ. որպ. ամբակուլ ։ Չորրորդն՝ բոլորող. որ յաղօտէ, յերկարէ, և յաղօտէ. որպ. մաթէ՛ոս ։ Հինգերորդն՝ հատեղ. որ յերկուց երկարաց, և յաղօտէ. որպ. փի՛լի՛մո՛ն ։ Վեցերորդն՝ առատեղ. որ յաղօտէ, և յերկուց երկարաց. որպ. յո՛հաննէս ։ Եւթներորդն՝ ներգև. որ յերից աղօտաց. որպ. սո՛ղո՛մո՛ն ։ Ութերորդն՝ սաւնք. որ յերից երկարաց. որպ. համբերանամ ։

Բաղադրեալ ոտքն, որ ՚ի պարզից շարադրին. են ութ ։

De Pedum Constitutione.
Articulus Secundus.

PEdum constitutio est peritia ad carminum pedes construendos. Pedes autem sunt membra versus certo syllabarum numero, & ordine perfecta.

Pedum genera sunt duo; simplex, & compositum. Simplicium species duplex est; dissyllaba, & trisyllaba. Compositorum species vna, quadrisyllaba.

Pedes simplices duarũ syllabarũ sũt quatuor: Primus dicitur համբերող, spõdæus; qui ex duabus syllabis longis cõstat; vt փառաց, gloriæ. Secundus, անդադար, pyrrhichius; qui ex duabus breuibus; vt գովեմ, laudo. Tertius. մեծասար, choræus; qui ex lõga, & breui: vt Դաւիթ, Dauid. Quartus. մեծաձեռն, iãbus qui ex breui, & lõga; vt ողորմած, misericors.

Pedes simplices trium syllabarũ sunt octo. Primus dicitur սանեղ, dactylus; qui componitur ex vna syllaba longa, & duabus breuibus; vt համբերեմ, suffero. Secundus, վերջամանք anapęstus; qui ex duab. breuibus, & vna lõga; vt բարձրագոյն, excelsior. Tertius, բոլորաբեր, amphimacer; qui ex lõga, breui, & lõga: vt Ամբակում, Abacuch. Quartus, բոդուղոտ, amphibrachius; qui ex breui, longa, & breui; vt Մատթէոս, Matthæus. Quintus հակաեղ, antibacchius; qui ex duabus lõgis, & breui; vt Փիլիմոն, Philemõ. Sextus, ուսադանեղ, bacchus; qui ex breui, & duabus longis, vt Յովհաննէս, Ioannes. Septimus, նեղողէ, trochæus; qui ex tribus breuibus, vt Սողոմոն, Salomon. Octauus, սուսերք, molossus; qui ex tribus longis; vt համբառնամ, eleuo.

Pedes compositi, qui constãt ex simplicibus, sunt octo.

Pri-

Եւ առաջինն ասի երկհամբոյս. Բ. յերկուց համբոյից. որպ. աստուածոց։ Երկրորդն երկանգոյն՝ յերկուց անգայոից. որպ. մանկաբեւորեմ։ Երրորդն երկմեծատար՝ յերկուց մեծատարից. որպ. խոստովանեմ։ Չորրորդն երկմեծավերջ՝ յերկուց մեծավերջից. որպ. մեղաւորաց։ Հինգերորդն մեծատարավերջ՝ ի մեծատարէն և մեծավերջէն. որպ. մոլորական։ Վեցերորդն մեծավերջատար՝ ի մեծավերջէն և մեծատարէն. որպ. ներընդունակ։ Եւթներորդն համբոյանգայն՝ ի համբոյէն և յանգայոէն. որպ. փառաւորեմ։ Ութերորդն անգայոհամբոյ՝ յանգայոէն և համբոյէն. որպ. խոստովանեցան։

Յաղագս Տաղաչափութեան։

Գլուխ. Գ.

Տաղաչափութիւն է դաստողական ընտրութիւն չափոց վանկից և ոտից, առ ի ղտողն շարադրելոյ։ Իսկ ոտքն է չափաբերական բան. բացորոշեալ սեռիւ, թուով և դասիւ ոտից շարակցեալ։ և յօրինակի լինի։

Յաղագս Վեցաչափ Տաղին։

Տաղն վեցաչափ որ և հոմերական ասի. ի վեց ոտից է բաղկացեալ։ որոց ի հարկէ հինգերորդն է ոտեղ. և վեցերորդն համբոյ։ Իսկ մնացեալ չորք առաջինքն կամ ոտեղք. կամ համբոյք։ զոր օրինակ։

Զաստուած՝ քոյ սուրբ վկայից վարձ շնորհեա փառաց։

Եւ ստորաչափի այսպէս։

Զաստու. ած քոյ. սուրբ վկայ. ից վարձ. շնոր հեա. փառաց։

Primus dicitur երկհամերոյթ, diſpōdęus: id eſt, ex duobus ſpondæis; vt աստուածոց, Deorũ. Secũdus, երկվանկայոյն, proceleuſmaticus, ex duobus pyrrhichijs; vt մահկանեմ, infero. Tertius, երկ մածաստր, dichoręus, ex duobus chorçis; vt խոստովանիմ, cõfiteor. Quartus, երկ մածավէրջ, dijambus, ex duobus iambis; vt մեղաւորաց, peccatorũ. Quintus, մածաստրավէրջ, choriãbus, ex choræo, & iãbo; vt մոլորական, erroneus. Sextus, մածավէրջաստր, antipaſtus, ex iãbo, & choræo; vt ներընդունակ, contingens. Septimus, համէոյրնդայոյն, ionicus à maiore, è ſpondæo, & pyrrhichio; vt փառաւորեմ, glorifico. Octauus, ընդայոյն համերոյթ, ionicus à minore, ex pyrrhichio, & ſpondęo; vt խոտորեցան, declinauerunt.

De Verſi-Metria.

Articulus Tertius.

VErſi-metria eſt electio quædam diſcretiua menſuræ ſyllabarum, & pedũ, in ordine ad verſum cõponendum. Verſus autẽ eſt oratio menſurata, certo genere, numero, & ordine pedum compacta: fitque multipliciter.

De Verſu Exametro.

CArmen exametrũ, quod & homericum dicitur apud Armenios, conſtat ſex pedibus; quorum neceſſariò quintus eſt dactylus, & ſextus ſpondæus; reliqui verò primi quatuor, ſiue dactyli, ſiue ſpondæi. vt

Աստուած քոյ սուրբ վկայից վարձ շնորհեա փառաց։

Deus tuis ſanctis Confeſſoribus mercedem concede gloriæ.

Et Scanditur, vt in oppoſita pagina oſtenditur.

Դ

Յաղագս հնգաչափ Ոտաղին ։

Հընգաչափն ասի որ ունի յետ վեցաչափին . և զ'ոլոտ-տասունն ։ Առաջին երկուքն կամ սանէզբ են . կամ համբայր ։ Երկուք վերջինն սանէզբ հարկաւորապէս ։ Իսկ մինն մնացեալ . որ է համբայր բաժանի . և մի երկար փա-ղառութիւն կիսատոտն ունի՚ ի մէջ չորեքեանցն . և միւս կի-սատոտն՚ ի վերջնում ոտղին ։ Հիզան ։

Որպէս արեգական կարապետ ես վեհագոյն ։

Եւ չափի այսպէս ։

Որ՜պէս . ա՜րե՛գա՛ . կա՜ն . կարա՛պե՛տ . ես՜ վե՛հա՛ . գո՜յն ։

Յաղագս Մեծավերջականին ։

Տաղն մեծավերջական է կրկին ։ Մինն բառաչափ . զոր շարագրեաց Ներսէս՝ հայոց հայրապետն և բա-նաստեղծ մեծահռչակ . Թէպէտ ոչ պահեաց յամ ոտա-նաւոր տողն զկանոնս չափուն . և զայս արար վա-սն պահելոյ ՚ի տողից ա՛ռ արուեստ զհամաձայնութիւն և զմի-աբանութիւն յետին վանգիցն ։ Իսկ միւսն ասի վե-ցաչափ ։ Որոյ՝ բառաչափ մեծավերջականն զչորս ոտս ընդունի զամենևեան մեծավերջս ։ Նա և կարէ առ-նուլ յառաջին տեղում և յերրորդում զհամբայրն . կամ սանէզն . կամ վերջատանքն ։ և եւս յամ ոտնէ զմերբէլն , բաց ՚ի չորրորդ տեղւոջէ ։ Սոյնպիսիք են Ներսէսի տողք այսորիկ ։

Միայն պահեալ զոր ինչ պահեաց ։

Ստորաչափի ։

Մի՛այն . պա՛հեա՜լ . զո՛ր ի՜նչ . պա՛հեա՜ց ։

Բարեաւ հոգւոց բանաւորաց ։

Չափի ։

Բա՛րե՜աւ հո՛գւո՜ց . բա՛նա՜ւո . րա՛ց ։

Ամուր յամենայն ժամանակի ։

PEntametrum dicitur, quod ponitur post exametrum: & habet quinque pedes: Primi duo siue dactyli sunt, siue spondæi: duo vltimi necessario dactyli; alius verò, qui spondæus debet esse, diuiditur, & vna syllaba longa semipes ponitur postduos primos pedes; altera verò in fine post duos vltimos: vt

Արդար արեգական կարապետ ես վեհագոյն ։

Iusti solis præcursor es excelsus.

Et Scanditur vt opposita pagina ostendit.

De Iambo.

CArmen iambicum duplex est: alterum dimetrum iambicum, quod inter alios scripsit Nierses Armeniorum Patriarcha, & Poeta celeber; licet non seruauerit in omnibus versibus syllabarum dimentionem; vt in fine illorum consonantiam, & concordiam syllabarum seruare potuisset. Alterum verò dicitur trimetrum iambicum. Porrò dimetrum iambicum quatuor recipit pedes, omnes iambos. Potest etiam admittere in primo, & tertio loco siue spondæum, siue dactylum, siue anapæstum, & in omnibus etiam trochæum, præter quartum locum. huiusmodi sunt versus illi Niersesis Armenij.

Միայն պահեալ զոր ինչ պահեաց ։

Solum seruans quicquid seruauit.

Et Scanditur vt opposita pagina ostendit.

Վարժուն հոգւոց բանաւորաց ։

Magister animarum rationabilium.

Et Scanditur, vt &c.

Սուր յաւիտենայն ժամանակի ։

Չափն ։

Մտու՜ր յա՜. մե՛նայն. ժամա՜. նակն՜ ։

Դաշնամբ փողոյն դաւբեներն ։

Չափն ։

Դա՜ շնամբ. փո՛ղոյն. դաւբե՜. ներն՜ ։

Ձի ընդ փեսայից ՚ի յառագաստ

Հարսունք հոգւով մըտցուք ՚ի խաւս ։

Եւ Սատորաչափին ։

Ձ՛ընդ. փե՛սայ ից ՚ի յառ. ագաստ ։

Հարսու՜նք. հոգւո՜վ. մը՛տցու՜ք. ՚ի՛ խաւս ։

Իսկ վերջաչափ մեծավերջականն ունի զվերջ ոտս զամենեւեան մեծավերջս ։ յառաջին տեղում, յերրորդում. և ՚ի հինգերորդում առնու երբեմն փոխանակ մեծավերջայն զհամբոյն. կամ ոտեղն. կամ վերջատանջն ։ այլ և կարէ նամենայն ոտեք՝ բաց ՚ի վեցերորդ տեղւոջէ, զներգեն ընդունիլ ։ որպէս.

՚Ի քեզ նայիմք լոյս անմատոյց փրկչեդ մերոյ ։

Եւ չափն այսպէս ։

՚Ի՛ քե՛զ նայի՛մ ք. լոյս ան՛. մա՛տոյց փրկի՛չ դ. մե՛րոյ ։

Յաղագս վերջատանջականին ։

Վերջատանջական տաղն բաղկանայ ՚ի չորրորդէ, թէ ոտեղէնեն. թէ համբոյրն ընդ որս հարկաւոր առնես խառնեսցես վերջատանջն. իսկ յերկրորդ տեղւոջ և ՚ի չորրորդի ՚ի բաց լեցե ոտեղնայոյն պեսեր ես տաղս Նաբուքեի ։

Ի տուէրական տօնից լուսոյն ։

Չափն ։

՚Ի՛ տու՜. երա՛կա՜ն. տօնի՛ց. լըրու՜մն ։

Զաց լինել լոյսն երական ։

Չափն ։

omni tempore:

Et Scanditur, vt &c.

Գոչմամբ փողոյն Գաբրիէլին ։

Voce tubæ Gabrielis.

Et Scanditur, vt &c.

Զի ընդ փեսայիդ ՚ի յառագաստ
Հարսունք հոգւով մտցուք ՚ի փառս ։

Vt cum ſponſo in talamum
Sponſæ ſpiritu intremus in gloriam.

Et Scanditur, vt &c.

TRimetrum verò iambicum habet ſex pedes, omnes iambos; in primo, tertio, & quinto loco recipit quandoque pro iambis ſiue ſpondæum, ſiue dactylum, ſiue anapæſtum; & poteſt etiam vbique præter ſextum locum, trochæum admittere; vt

՚Ի քեզ նայիմք լոյս անմատոյց փրկչին մերոյ ։

In te ſuſpicimus, lux inacceſſibilis Redemptoris
nostri.

Et Scanditur, vt oppoſita tabella oſtendit.

De Anapæſtico.

ANapæſticum carmen conſtat quatuor pedibus, ſiue dactylis, ſiue ſpondæis, quibus neceſſario admixti ſint anapæſti: ita tamen, vt à ſecundo, & quarto loco abſit dactylus: tales ſunt verſus illi Nierſeſis Armenij.

՚Ի ստուերական տօնից լրումն ։

Ab vmbroſis feſtis complementum.

Et Scanditur, vt oppoſita pagina oſtendit.

Ասաց լինել լոյսն եղական ։

Dixit fieri lumen creatum:

57

Վա՜ռ. լցի՜ն լ. լո՜յսի՜. ե՞րգմա՜ն:

Յաղագս Ասկլեպիատականին:

Ասկլեպիատական տաղն շարադրի չորս ոտիւք. այս է. համբարձիւն, երկու մեծատարածերջիւքն, և անկայտիւն. կամ Թեգոյանաց 'ի համբարձէն, 'ի տանղէն. յերկար փաղառու Թէ. և յերկուց տանղից: Հի բար:

Ընտանեալ արեգական լոյս ծագեսն կոչոյս:

Ստորաչափի:

Ը՜նտա՜նե ղծ. ա՜ րե՞ գա՞. կա՜ն. լո՜յս ծա՞ գէ՞. ա՜նհ՞ոգ՞յս:

Յաղագս Գլիկոնեականին:

Գլիկոնեականն ընդունի զհամբայն և զերկու տանղս: Հի կէս:

Կան անշէջ ժողովրդեան:

Չափի:

Կա՜հա՜ն. շէ՜ ջ ժո՞ղո՞. վըրդե՞ա՞ն:

Յաղագս Սափիկականին:

Սափիկականն շինեալ է 'ի հինգից ոտիցն զմեծատարածն. զհամբայն զտանղն. և զերկու մեծատարածս: Հի զան:

Նառագայթ փառաց նորոգէ զմտաց լոյս:

Եւ չափի:

Նա՜ռա՞. գա՜յթ փա՜ռ. ա՜ց նո՞րո՞. գէ զմ՞տ. տա՜ց լո՞յս:

Յաղագս Փալեկիականին:

Փալեկիականն առնու զհամբայն. զտանղն. և զերկու մեծատարածս: որպէս.

Փրկիչըն բաղ'ոսից զամ փութով փրկել:

Չափի:

Փրկի՜չ. ը՜ բա՞ղո՞. սի՜ց զա՞մ. փու՜թո՞. փրկե՞լ:

Et Scanditur, vt &c.

De Aſclepiadæo.

ASclepiadæum carmen componitur quatuor pedibus, hoc eſt, ſpondæo, duobus choriambis, & pyrrhichio; aut conſtat ſpondæo, dactylo, ſyllaba longa, & duobus dactylis; vt

Անստեղծ արեգական լոյս ծագեա՛ հոգւոյս ։

Increati ſolis lux orire huic animæ.

Et Scanditur, vt oppoſita pagina oſtendit.

De Glyconio.

GLyconium excipit ſpondæum, & duos dactylos, vt

Ջահ անշէջ ժողովրդեան ։

Fax inextincta populi.

Et Scanditur, vt oppoſita pagina oſtendit.

De Sapphico.

SApphicum conſtat quinque pedibus; habet choræum, ſpondæum, dactylum, & duos choræos, vt

Ճառագայթ փառաց նորոգէ զմտաց լոյս ։

Splendor gloriæ renouat mentis lumen.

Et Scanditur, vt oppoſita pagina oſtendit.

De Phaleucio.

PHaleucium recipit ſpondæum, dactylum, & tres choræos; vt

Փրկիչն բոլորից զայս փութա՛ փրկել ։

Redemptor vniuerſi hunc feſtina redimere.

Et Scanditur, vt oppoſita pagina oſtendit.

Յաղագս ստորաբերութեան. և բայի:

Մասն երրորդ:

Ստորաբերութիւն է զուգադրողին. կամ ընթերցողին անվթար և անսղալ առաջաբերութիւն բառիցն: Իսկ՛ բառ է ձայն ՚ի վանկից բաղկացեալ. որպէս մարդ: մարմին: և որպէս վանկ ՚ի տառից. և բան ՚ի բառից. այս պէս և բառ ՚ի վանկիցն բաղկանայ: Բայց է զի մի տառ ըստ ինքեան լինի մի վանկ. և մի բառ. այլ ո՛չ մի բան. որպէս. է: Երկու՝ մասունք են ստորաբերութեանն երկու. Ոլորակն և Հաղակն:

Յաղագս Ոլորակի:

Պրակ. ա:

Ոլորակ է բացադրանչութին պատշաճաւոր ձայնի ըստ վերստորութեան. հարթութեան. և պարբերութեան: և բաժանի յերիս. ՚ի շեշտ. ՚ի բութ՝. և ՚ի պարոյկ:

Շեշտ վերստանայ և սրէ ՚ի բառսն զձայն վանկին որոյ վերադնի: որպէս. սահա՛կ. պե՛տրոս. ի՛նչ: և մանաւանդ պատահի շեշտն ձայնաւորացս. ա՛. ե՛. է՛: որ զբերանն բանալով զձայնցոյցն առնուն:

Բութ՝ ընդ դէմ շեշտին զձայն վանկին կարթէ և ՚ի խոյս խոնարհեցուցանէ: որպէս. արդ՝: և հանդերձեալ բութս յառէն տառիցս. բ՝. մ՝. դ՝: զի ըստ նեղութեան շրթանցն նեղանայ և ձայն դողայ. տեղի լինելով:

Պարոյկ է ելևէջ ձայնի ՚ի միոջ բառին. որ երկվանկէ զմիաձայն ՚ի սկզբանն. և խոնարհէ ՚ի վերջնումն: և առաւել զի մանաւանդ ՚ի վերայ հարցականացն. ու՞ր. ընդէ՞ր: ա՞րդ աղաչականաց ձայնին ըստ երկս երկանաւս: Նաև՝ բութեւ եր

կաս

De Prolatione, & Dictione.

Tertia Pars.

PRolatiò est recta loquentis, aut legentis dictionum pronunciatio. Dictio autem est vox syllabis constans; vt մարդ, homo. մարմին, corpus. Et, sicut syllaba ex literis, & oratio ex dictionibus; ita & dictio ex syllabis componitur. Porrò contingit, vt vna litera secundũ se sit vna syllaba, & vna dictio; sed non vna oratio: vt է, est. Duæ autem sunt partes Prolationis; accentus, & spiritus.

De Accentu.

Articulus Primus.

ACcentus est tenor, voci conueniens, secundùm eleuationem, depressionem, & circumflexionem. Et triplex est; Acutus ՛, Grauis ` , & Circumflexus ՞.

Acutus ՛ attollit, & acuit in dictionibus vocem syllabæ, supra quam ponitur: vt Իսահա՛կ, Isaac. Պե՛տրոս, Petre. ի՛նչ, aliquid. Apponitur præcipuè Acutus vocalibus his; ա՛, ե՛, է՛. quæ, cum os pandant, vocem accipiunt vegetiorem.

Grauis ` è contra vocẽ syllabæ deprimit, & deorsum inflectit; vt ապա`, igitur. Et versatur maximè in his literis; բ`, պ`, փ`; nam iuxta labiorum pressionem deprimitur & vox istarum, fitque tenuis.

Circumflexus ՞ est ascensus, & descẽsus vocis in vna, eademque dictione; vbi attollitur vox in principio, & deprimitur in fine. apponitur autẽ præcipuè interrogationibus; vt ընդէ՞ր, quare? Porro circũflectitur vox ex triplici cau-

 sa.

կար ձայնաւորացն որք են. է՜ և օ՜ = և Է՞ զի արտաբերեն ոչ ա՛ սաստ ձայնիւ ՚ի հնչմանն. և տկարաւ ՚ի վերջնում, այսպէս. էը. ծը = Երկրորդ պարունակնայ ըստ պատահմանն, յորժամ ձայն դնելոյն երկբարբառոյս. աւ. եւ. էւ. ըւ. իւ. այ. ոյ. ու = Իսկ երրորդ պարունակնայ ՚ի սուր ձայնորդս. ա՛. ե՛. ի՛ = յոր ժամ ՚ի վերայ սոցայ դնին բաղաձայնք, որք ըշխոթունս նեղեն. հիշան՛ սրբէ =

Յաղագս Հագագի.

Գլուխ. Է =

Հագագն է կրճակ. թաւ. և սուղ = թաւն արձակէ ձայն երկ բարբառոյն. հնկեռ. աղաւնի ոչ արտաբերի աղօթի = գաւթի. ոչ դօթի = նմ և ցուցանէ. զի յարտաբերելն թաւին տառիցն ուժգին յերար բախելով զշրթունս կամ զլեզուն. սաստուր պիտոյ է հանել ձայն. զի մի պատույէ զլեզունն գումն. և զթութն տուր. և զխակն բաց. և այլ = Հինգ՝ ՚ի տառիցն լինին թաւք սոքա. փ. խ. ք. թ. ց. ճ. չ. ձ. ռ =

Իւ սուր գիտելի է. զի ու ինն ՚ի միջ նոյնոյ երկրո ձայնաւորաց. կամ յաւարտում բառիցն՝ բայց ոչ յետ ու. միշտ արտաբերել ի թաւացեալ իբրև զբաղաձայն վեր = ՚ի միջոց. խաւար. դեռանոր. բեբեռ = կամ յաւարտն. որդ. հրամանաւ. սրտիւ. տապեա =

Բայց ոչ նմանապէս հանդերձ, եթէ նախադասեցն ինն բաղաձայնին որ յոդ ոչ իցէ = և յայնժամ սաստդասեալ կամ եկի. կամ իմոյ. կամ ու՝ զձայն բացակատարէ իբրև զձայնաւոր. որդոն. աղեբւր. սրտեւք. տուն = Հնայն՝ բաղաձայնին որ յոդ ոչ իցէ. զի յոր

իա

ժամ

ſa. Primò, natura vocalium longarum, quæ ſunt է & օ; hæ namque proferuntur attollendo vocem in principio, & deprimendo in fine, ſic էր, օր. Secundò, quia occurrit vox diphthongis աւ, եւ, ըւ, իւ, այ, ոյ, ու. Tertio, circumflectitur in acutis vocalibus, ա, ե, ի; quando poſt has ſubſequuntur conſonantes, quæ labia comprimunt; vt ըմպէ, bibe.

De Spiritu.

Articulus Secundus.

SPiritus duplex eſt; Aſper ՙ, & lenis ՚. Aſper ՙ ſoluit vocē diphthōgorum; vt աղաւնի columba, non profertur աղօնի. դաւթի Dauidis, non դօթի. nec non etiā indicat, quod in pronūciatione aſperarum literarum labia, aut linguam fortiter impingendo, robuſtior proferēdus eſt ſonus; nè քուն ſomnus, proferatur գուն color. nec թուր enſis, proferatur տուր da. nec փակ fera, բակ atriūm. &c. Ex literis autem, nouem ſunt aſperæ, փ, խ, ք, թ, ց, ճ, չ, ծ, ռ.

At hìc ſciendū eſt, quòd ւ poſitum in medio duarū vocalium; ſiue in fine dictionis, ſi tamen illi non præponatur ո, ſemper profertur ſolutū vt conſonans վ. in medio vocaliū, vt խաւար tenebræ; դիւահար dæmoniacus; բեւեռ clauus. in fine, vt հրամանաւ iuſſu; սրտիւ corde; ստորեւ ſub.

Non tamen ſimiliter accidit, ſi ւ præponatur conſonāti, quæ nō ſit articulus; nā tunc poſitum poſt ե, aut poſt ի, aut poſt ո, vocem elicit, vt vocalis; vt աղբեւր fons; սրտիւք cordibus; տուն, domus. Dixi, conſonanti, quæ non ſit articulus; quia cum ſubſequens conſonans articulus eſt; vel cum

ժամ հետեւեալ բաղաձայնն յոդ է. կամ յորժամ ուղղա-
կան հոլով անուանն՝ բնութեամբ գրիցի Թաւացեալ առնու.
յայնժամ ուրեմն միշտ արտաբերի Թաւացեալ՝ եւ ՚ի հո-
լովականսն = յոդ. որդան. բանիւս. քնոյ. նշանաւն. զի
ս. գ. ն. այս տեղւոջս յոդ են = ուղղական հոլով. ոսկեն.
ղաւ. ղաւք. ղլաւս = Թիւ. Թիւք. զԹիւս = դեւ. դեւք.
զդեւս.

Ուստի ծանիր եւս. Թէ ու եւ աւ երկբարբառքն՝ երբ ոչ են Թաւացեալք. արտաբերին իբր Թէ մի գիր. որպէս. ու՝ իբրեւ հիւն. եւ աւ իբրեւ օ. հոկեն. գլուխ. փառաւոր = Թէպէտ յաւելորդ ինչ իցէ գրել աւ փոխանակ օին. բայց զի ծերունիքն՝ զոր ցուցանելոյ Թէ ձև այն՝ երկաւ էր. չարագրեցին զնա երկբարբառեան այբեւնաւ. զի տամ երկբարբառն երկայն է բնութեամբ =

Սակն՛ ընդ դէմ Թաւին՝ նշանակէ զբարբաձայնն ըերկից տառեցն = զոր զի այսպէս է. զի յարտաբերելն դորա հանդարտէին իցեն չըԹանցն. կամ Թոյլ չառժեցի ըերղան. զձայն հանելով կակուղ = որդ՝ տառեցն՝ ըերին են տասն. ա՛. Ա՛. կ՛. տ՛. ղ՛. մ՛. ն՛. ծ՛. չ՛. ս՛ =

Կիսոյն եւս եւԹն. որք միջակք տառքն. որպէս. բ. գ. դ. ձ. ղ. ջ. ժ = Կէտ զի երկոցունց հաւասարին. եւ քան զԹաւսն՝ ըերին են. եւ քան զՍերկսն՝ Թաւք = Քանզի բէն խոժ է քան զպն եւ սրէ. եւ բարակ՝ քան զփիւրն = Կիւմ՝ քան զկեն, է Թաւ. եւ քան զքէ եւ խէ, ըերին. Դա՝ քան զտիւն, Թաւ. եւ քան զԹօ, ըերին = Ձա՝ քան զծէ եւ զցա, Թաւ. եւ քան զցո, ըերին. Ղատ՝ միջակ է ՚ի մէջ ռուի եւ լիւնի = Ջէ՝ ՚ի մէջ ծային եւ ճեհ = Ժէ՝ ՚ի մէջ շային եւ չային =

Ի ձայնաւորացն՝ զեօթն տառսն ենք զգիրս ընդ բաղաձայնսն. որպէս. ա. ե. է. ը. ի. ո. ւ. ու. ամբ. մեր. ընդ. իմ.

casus rectus nominis naturaliter ւ solutū recipit, tunc sēper solutū profertur etiā in obliquis, nō secus ac esset վ. Articulus, vt բանիւն verbo hoc. բնով-տe, *instrumentaliter.* նշանաւն signo illo; nam ս, դ, ն, in fine harum dictionū sunt articuli. Casus rectus, vt ցաւ dolor, ցաւք dolores, *nom.* զցաւս dolores, *accu.* թիւ numerus, թիւք numeri, զթիւս numeros. դեւ demon, դեւք demones, *nom.* զդեւս demones, *accu.*

Animaduerte tamen, quod ու & աւ diphthōgi quando non pronunciantur solutæ, vt dictum est; proferuntur vt vna litera; id est, ու sicut ւ; & աւ sicut օ. v.g. գլուխ caput, pronunciatur գլխ, & փառաւք gloria, pronunciatur փառօք; licet superfluum sit scribere աւ vice օ: veteres enim vt ostēderent, օ illud longum esse, ipsum scripserunt diphtongo աւ; quia omnis diphthongus longa est natura.

Spiritus lenis ՚ indicat leuem vocem lenium literarum; fas enim est, vt labia in harum pronunciatione, leniter sibipsis occurrant; aut remissè moueatur lingua, vocem producendo mollem. lenes autem literæ sunt decem; պ՚, ծ՚, կ՚, տ՚, ղ՚, ս՚, ն՚, ճ՚, չ՚, ս՚.

Sunt quoque septem, quæ mediæ dicuntur; videlicet բ, գ, դ, ձ, ղ, ջ, ժ. hæ sunt leniores asperis, & asperiores lenibus: nam iuxta Armeniorum documenta, բ magis asperum est quàm պ, & փ & magis lene quàm փ. գ magis asperū, quàm կ; & magis lene, quàm ք & խ. ձ magis asperum, quàm ս & ղ: & magis lene, quam ց. դ medium est inter տ & թ. ղ medium est inter ն, & լ. ջ inter ճ, & չ. ժ inter շ, & չ.

Ex vocalibus sex sunt, quæ consonantibus iunctæ vocem aliqsantulum è naribus emittunt: hæ sunt. ա, ե, ը, ի, ո, ու. vt ամպք nubes: մեր noster: ընդ cum; իմ meus,

մոմ

ձով. սիւն։ Եւ երկու ոչ խառնեն, ոպ. է եւ օ. որդան. դէմ. մօր։

Ըթ ձայնաւորն արտաբերի երբեմն կէս է. ոպ. անկատար է. որպակ. ըստ. ըսկիզբն։ Եւ վասնզի է Ըթ՝ անկատար ձայնաւոր. բազում անգամ թուլանամք գրել զնա 'ի մէջ բառիցն. թէպէտ պարտիմք արտաբերել. հն զան. փոկել. ոպ. փըոկել։

Ո նախադասեալ յոյ 'ի մէջ բառին առաջաբերի իբր թէ ու. հն բառ յոյս. նոյն. թոյլ։

Յի 'ի սկզբան բառիցն ոչ դնի. եթէ ոչ նախադասեալ ձայնաւորի ։ Եւ յայնժամ արտաբերի երբեմն զօրութեն ինչ շնչական 'ի խառնիցն արտասանեալ. որպան. յերկին. յառնել. յարկ։ Իսկ նոյն յի 'ի մէջ եղեալ բառին. կամ յաւարտնում, արտաբերի երբեմն կէս ինչ. ոպ. անկատար ինչ. որպէս. հայր. այն. նորայ. բայ. յուդայ։

մոմ cera ; սիւն columna . reliquæ vero duæ , է , & օ non miscentur naribus : vt վէմ lapis : մօր matris .

Vocalis ը pronunciatur , veluti semi է . seu է imperfectum ; vt ըստ iuxta: ըսկիզբն initium . Et quoniam imperfecta vocalis est , sæpè omittimus scribere illam in medio dictionum, licet teneamur proferre , ac si esset scripta : vt փրկել redimere , profertur փըրկել .

ո positum antè յ in medio dictionis pronunciatur veluti ու : v.g. յոյս spes : նոյն idem : Թոյլ remissus .

Յ non scribitur in principio dictionis , nisi præpositũ vocali : & tunc pronunciatur , vt vis quædam è gutture aspirata : vt յերկրի in terra: յառնել resurgere : յարկ tabernaculum . Idem verò յ positum in medio dictionis, aut in fine , profertur veluti semi ի , seu imperfectum ի ; vt հայր pater : այն ille , նորայ suus : քոյ tuus : յուդայ Iudæ .

Յաղագս Շարադրութեան և բանի։
Մասն Չորրորդ։

Շարադրութիւն է՝ արհեստ զբանն ստուգապէս շարադրելոյ։ Որոյ՝ բան է շարամանութիւն բառից առ ի զարամախոհութիւն յայտնելոյ։ և զմասունս ունի ինն։ Անուն. Դերանուն. Բայ. Ընդունելութիւն. Յօդ. Նախադրութիւն. Մակբայ. Միջարկութիւն. Շաղկապ։

Յաղագս Անուան։
Գլուխ. Ա։

Անուն է մասն բանի հոլովական թուոց սահմանի, որ զէութիւն ներկայացուցանակէ. որպէս. մարդ և անձնաւորութիւն նորին յայտնակի։

Անուանցն՝ ոմն գոյական, ոմն ածական։ Գոյականն է որ ըստ ինքեան գոյանայ ի բանին. որպէս. երկին. ողորմութիւն։ Այսպէս թէ ըստ ինքեան գոյանայ ի բանին։ զի ասելով. թէ երկին է առեղծուած ոչ։ Ողորմութիւն է պատահական որակութիւն։ Երկինք և ողորմութիւն առանձնակի խնացեալ կարէն զոլ ի բանին։

Ածականն է, որ ոչ ըստ ինքեան գոյ ի բանին, այլ վերածեալ գոյականին. թէ յայտնապէս. թէ ծածկաբար։ որպէս. բարի. իմաստուն. և այլ։ Յայտնապէս. զորօրինակ. որդի իմաստուն է փառք հօրն իւրոյ։ Ծածկաբար. ներքոյ գաղափարաւ. իմաստունն երկնային առանց այն։ որ. մարդ իմաստունն։

Ի՛մն յատուկական. որպէս. պօղոս. հռովմ։ Ի՛մն առա-

նդ ռական

De Syntaxi, & Oratione: Quarta Pars.

Syntaxis est ars rectè construendi orationem. Oratio autem est ordinata compositio dictionum in ordine ad conceptum intellectus manifestandum: & partes habet nouem: quæ sunt Nomen, Pronomen, Verbum, Participium, Articulus, Præpositio, Aduerbium, Interiectio, & Coniunctio.

De Nomine. Articulus Primus.

Nomen est pars Orationis declinabilis sine tempore, quæ essentiam rei significat: vt մարդ, homo: & multiplex est.

Ex nominibus aliud est Substantiuum, aliud Adiectiuũ: Substantiuum est, quod per se stat in oratione; vt երկիր terra: սպիտակութիւն albedo. Dixi; quod per se stat in oratione; nam si dicatur, v.g. terra est creatura Dei; Albedo est accidentalis qualitas; ly terra, & ly albedo secundum se solitariè intellecta, possunt stare in Oratione.

Adiectiuum est, quod non per se stat in oratione, sed superadditum substantiuo aut explicitè, aut implicitè: vt բարի bonus, իմաստուն sapiens, &c. explicitè, verbi gratia, gloria patris est filius sapiens. Implicitè; vt sapiens dominabitur astris; hoc est, homo sapiens.

Aliud Proprium; vt պօղոս Paulus; Հռոմ Roma. Aliud

G Appel-

սակաւ. որ և համարական ասի = որչափ. Թագաւոր. մարդ-
կան = Ոմն բազմաձական. յի. հաւաքական = որպէս.
ժողովուրդ. տուն. զօրք =

Ոմն մասնական կամ անորոշ. իբր. ումն. որ-
իմն. ինչ. իւրաքանչիւր= Եւ ոմն ընդհանրական = իբր. ամեն.
ամենայն. ոչոք. ոչինչ. ոչ ինչ:

Ոմն թուական. որ եռակի է = գլխաւոր. իբր. մի.
երկու. երեք. և այլ = Դասական. որպ. առաջին. երկրորդ.
երրորդ. և այլ = Զատական. որպէս. մի մի. երկուս երկուս.
երեք երեք. և այլ =

Ոմն հարցական. որ է կրկնակ = հարցականն գոյացու-
թէ. որպ. ով. որ. որք. ովք = Որում պատասխանէ գոյ-
ական անուամբ. կամ ցուցական դերանուամբ = և հարցա-
կանն պատահման. որպ. որպիսի. որպիսի ոչ. որչափ. քանի.
որքան = որում պատասխանէ ածական անուամբ =

Եւ ոմն հատուցական. որ և կրկնակ է = Հատուցա-
կանն գոյացութէ. որպ. սա. նա. սկսեալ. և այլ = Եւ հա-
տուցականն պատահման. որպ. այսպիսի. այնչափ. այսքա-
նի. և այլ = Զոր օրինակ. ՚ի հարցանելն՝ թէ ով էին կա-
նայքն = Պատասխանէ գոյական անուամբ. Թէ Կատարի-
նէ. և Մարթա: Բայց ՚ի հարցանելն. թէ որպիսիք էին կա-
նայքն = Պատասխանէ ածական անուամբ. Թէ գեղեցիկք =
կամ որչափք էին = պատասխանէ. երկայնք = կամ քանիք էին =
երկու =

Ոմն յարաբերական. և է կրկին = գոյացութ., և պա-
տահման = Յարաբերական գոյացութեան զգոյական անուն
՚ի միտս ածէ. որպ. որ = զոր օրինակ. ընթեռնում զՀոմե-
րոսն, որ էր հմտագոյն քան զայլ քերթողաբանսն. Աստ
որ յարաբերէ ՚ի միտս զգոյական անունն. յի. զՀոմերոսն =

Յա

Appellatiuum, quod & Commune dicitur: vt Թագաւոր Rex. մարդ homo. տուն domus. Aliud Collectiuum; vt ժողովուրդ Populus; ազգ natio. զօրք exercitus.

Aliud Particulare, ſeu indefinitū; vt ոմն aliquis. ոք vllus. ինչ ինչ aliquid. իւրաքանչիւր vnuſquiſque. Et aliud vniuerſale; vt ամենայն omnis. ոչոք nullus. որինչ quicunque.

Aliud Numerale, quod triplex eſt: Cardinale; vt մի vnus; երկու duo; երեք tres. &c. Ordinale; vt առաջին primus. երկրորդ ſecundus. երրորդ tertius. &c. Diuiſiuum; vt մի մի ſinguli. երկուերկուս bini. երեք երեք terni. &c.

Aliud interrogatiuū, quod etiā duplex eſt; Interrogatiuū ſubſtantiæ; vt ո՞վ, ո՞վոք, quis? ո՞յք, quinā? Cui reſpōdetur per nomē ſubſtantiuū, vel pronomē demōſtratiuū. Et interrogatiuū accidētis; vt որպիսի, ո՞րպիսիոք, qualis? ո՞րչափ, quātus? քա՞նի, ո՞րքան, quot? Cui reſpondetur nomine adiectiuo.

Et aliud Redditiuum, quod etiā duplex eſt; Redditiuum ſubſtantiæ; vt սա hic: նա ille: պետրոս Petrus. &c. Et Redditiuum accidentis; vt այսպիսի talis; այնչափ tantus. այսքանի tot. &c. Exempli gratia; ad interrogationem; quænam ſunt mulieres illæ? Reſpondetur ſubſtantiuo nomine; Catharina, & Martha. Sed ad interrogationem; quales ſunt mulieres illæ? Reſpondetur nomine adiectiuo; pulchræ. Vel quantæ ſunt? Reſpondetur; longæ. Vel, quot ſunt? Reſpondetur; duæ.

Aliud Relatiuum; & duplex eſt: ſubſtantiæ, & Accidentis. Relatiuum ſubſtantiæ eſt, quod in mentem reducit nomen ſubſtantiuum; vt որ qui, quæ, quod: v.g. lego Homerum, qui erat doctior aliȷs Poetis. Nunc ly qui, in memoriam reducit nomen ſubſtantiuum, id eſt, Homerum.

Յարաբերականն պատահման 'ի միտս ածէ զածական անու_անսն . որպ . որպիսի . որչափ . և այլ ։ Օրն օրինակ . բա_րեպաշտ որդի . որպիսի և էր հայրն նորա ։ այժմ՝ որպիսին՝ յարաբերէ 'ի միտս զածական անունն . յի . բարեպաշտ ։

Եւս՝ նախադասականք . և ոմն ածանցական ։ Նախա_դասական՝ է նախնական անունն ․ յորմէ բղխեն այլքն . որպ . երկին . մարմին . և այլ ։ Ածանցական՝ է որ 'ի նախադա_սականէն ածանցեալ է ։ որպ . երկնային . մարմնաւոր . և այլ ։

Սոցա՝ նախադասական անուանց աւարտք՝ այսպիսիք են - ոլորտք և ձևք ամ տառիցն . բայց 'ի չորիցս յայտնանէ՝ յեչէ . յըթէ . յայէ . և յօյէ ։ որպէս . աննա . որբ . ազգ . վարդ . խոզ . մարգարէ . բուրթ . շարժ . ձայն . հալ . վախ . գիծ . տունկ . մահ . վարձ . դեղ . բեճ . որմ . խոյ . տուն . փուշ . շունչ . ամպ . վերջ . կուռ . հարս . հով . մարտ . այր . հաց . հաւ . թուփ . կնիք . յօսէֆ ։

Իսկ ածանցականացն՝ տեսակք են ԺԲ . յի . Հայրա_նունական . Ստացական . Բաղդատական . Գերադրա_կան . Նուազական . Ազգական . Պարունական . Մակդրա_կան . Ընդունական . Գոյացական . Բայածական . Ան_ցեալ . Ոստական . Ընդունական . Պաշտօ_նական ։

Հայրանունական անունն՝ է որ ձևացեալ է յանուանէ կամ հօրն կամ նախնեացն . և նշանակէ զծնեալսն 'ի նո_ցանէ ։ Սոցա՝ աւարտանն զանխառն վեց՝ եան . եղ . եթ . դէն . եճ . ան . որք վերաբերեն անուանցն կամ հօրն կամ նախ_նեացն ։ որպէս . համազասպեան ասէ՝ 'ի համազասպայ ծնե_ալն և մանուել . կամ մամիկթ 'ի մամեաճ՝ ծնեալքն 'ի մամենայ ։ և բագրեն՝ 'ի բագրեայ ։ և արտաւն՝ յարտայ ։ բայց եզականացն՝ վաղափարք են երեք . ուշ . ունի . ոյ ։ հեծ զանն . 'ի մամանայ՝

իլ մանու_

Relatiuum accidentis reducit in mentē nomen adiectiuū: vt որպիսի qualis; որչափ quantus; &c. exempli gratia; pius filius, qualis erat & Pater: nunc ly qualis in memoriam reducit nomen adiectiuum, id est, ly pius.

Aliud Primitiuum, & aliud Deriuatiuū: Primitiuum est nomē idæale, ex quo deriuantur alia; vt երկին cælū: մարմին corpus. &c. Deriuatiuum est, quod deductum est à Primitiuo; vt երկնային cælestis: մարմնաւոր corporeus. &c.

At nominū primitiuorum desinentiæ tot sunt, quot sunt figuræ omnium literarum his quatuor exceptis ե. ը. ո. օ. vt աննա Anna: որբ pupillus; ազգ natio; վարդ rosa: խոզ sus: մարգարէ profeta: բուրդ lana: շարժ motus: հոգի anima; հալ fusura: վախ formido գիծ linea: տունկ plāta: մահ mors: վարձ merces: դեղ remedium: բիճ spurius: որմ paries: խոյ aries: տուն domu: փուշ spina: շունչ halitus; ամպ nubes: վերջ finis: կուռ idolū. հարս spōsa: հով aura: մարտ bellū: այր vir: հաց panis: հաւ gallina: թուփ foliū: կնիք sigillū: յովսէփ Ioseph.

Deriuatiuorū tñ species sunt sexdecim; videlicet Patronimici, Possessiui, Cōparatiui, Superlatiui, Diminutiui, Patrij, Collectiui, Priuatiui, Infectiui, Sociatiui, Compactiui, Verbalis, Abstracti, Ordinalis, Participialis, & Curatiui.

Nomen Patronimicum est, quod formatur à nomine Patrum, aut maiorum; & significat aliquem ex posteris ab illis oriundum. Et masculinum desinit sex modis: hoc est, in եան. եղ իթ. գէն. էճ. ալի. quæ particulæ superaddūtur nomini aut Patris, aut maiorum: vt v.g. համազասպեան, dicitur genitus ab համազասպայ. Et մանուէլ, et մանուկիթ, seu մանուկէճ, genitus ex մանուկ. Et բաբգէն à բաբ. Et արամալի, ab արամ. Femininum verò desinit tripliciter; id est, in ուհ, ուհի,

ոյ.

մանմանուչ ասի = յարդարոյ՝ արդարուհի = ՚ի վարդանայ՝ վարդանոց =

Ստացականն է՝ որ նշանակէ զիրն յումեքէ ստացեալ . ՚ի ումեմն պատկանաւոր . և կերպացեալ է յանուանէ այնորիկ , որում պատկանի . վերաբերելով ՚ի եան . ՚ի ունի . կամ ական = հնդիկ . սաղմոս դաւթեան . պատմութեան արքունի- գիրք արիստոտելական =

Բաղդատականն՝ նշանակէ բաղդատութիւն զառաւելութիւն միոյ առ միւսն ՚ի առ բազումս . և եղանի՝ վերաբերելով ածական անուանն ՚ի գոյն . ՚ի գին = զովական . արի՝ արիագոյն . սաստիկ՝ սաստկագին : դաւիթ՝ արիագոյն էր քան զառիւծս =

Գերադրականն յայտնէ զաւելորդին գերազանցութիւն միոյ առ բազումս . և անկի յեղ = որպէս՝ . արագ՝ արագեղ = զօր՝ զօրեղ : և այլ = Իմէջ կենդանեաց՝ երիվարն է արագեղ =

Նուաղականն՝ նշանակէ նուազ քան զնախադրականն անուանն . և լինի վերաբերելով նմա կամ ակ . կամ իկ . կամ ուկ = հին բար . որդի՝ որդեակ = փոքր՝ փոքրիկ = քար՝ քարուկ =

Ազգականն՝ է որ նշանակէ կամ զհայրենիս . և ՚ի ցի անկանի . որպէս . հռովմայեցի - վրացի - պոնտացի = և այլ = Կամ ըզգաւառս . և աւարտի յունի . որպէս . արշակունի = կամ զծառս . և եղերի յենի . որպէս . վարդենի . ձիթենի . և այլ =

Պարունակականն՝ ցուցանէ զտեղի ընդունակ բազմութէ . և լինի ածելով ՚ի վերջ [illegible] զամփոփելին կամ արան . կամ ուա . կամ նոց . կամ տարան = որպ կոյս՝ կուսարան =

Իէ

ոյ. vt à մանան fit մանանուշ genita à մանան. ab արդար, fit արդարատուհի. à վարդան fit վարդանոյ. genita à վարդան.

Possessiuum est, quod significat rē aut possessam ab aliquo, aut ad aliquē pertinentem; & formatur à nomine illius ad quē pertinet, superaddēdo vel եան, vel ունի, vel ական: vt սաղմոս դաւ՟թեան psalmus Dauidicus. պատմուճան արքունի vestis regia. գիրք արիստոտելական liber Aristotelicus.

Cōparatiuum significat cū cōparatione excessū, quē habet vnus supra aliū, aut supra plures; & fit addēdo nomini positiuo vel ագոյն, vel ագին: vt ab արի fortis, fit արիագոյն fortior, à սաստիկ vehemēs, fit սաստկագին vehemētior: դաւ՟իթ արիագոյն էր քան զառիւծս. Dauid fortior erat leonibus.

Superlatiuum indicat summum excessum, quem habet aliquis respectu multorum: & desinit in եղ vt ab արագ velox, fit արագեղ velocissimus: à զօր fortis, fit զօրեղ fortissimus. Ի մէջ կենդանեացն երիվարն է արագեղ, inter animalia Equus est velocissimus.

Diminutiuum significat minus, quàm nomen primitiuum; & formatur addendo primitiuo vel ակ, vel իկ, vel ուկ; vt ab որդի filius, fit որդեակ filiolus: à փոքր paruus, fit փոքրիկ paruulus; à քար lapis, fit քարուկ lapillus.

Patrium est, quod vel significat patriam, & desinit in ցի: vt հռովմայեցի Romanus: վրացի Georgianus. &c. Vel progeniem, & desinit in ունի, vt արշակունի progenies Arsciaghi: vel arbores, & desinit in ենի: vt վարդենի planta rosæ: ձիթենի planta oliuæ, &c.

Collectiuū significat locū continentē multitudinē: & formatur addendo primitiuo aut արան, aut ուտ, aut նոց, aut ստան: vt à կոյս virgo, fit կուսարան locus virginū: à քար lapis,

fit

ստան ։ բուր՝ բուրաստան ։ վարդ՝ վարդենոց ։ հիւանդ՝ հիւանդանոց ։ արտ՝ արտաստան ։ հայ՝ հայաստան ։

Պակասականն՝ յատ աճմամբ ։ որպ. ձեռնատ . ականջատ . ոտնատ . և այլ ։

Առատականն՝ յոտ վերջանայ ։ հնկէն . ձեթոտ . քարոտ . ցաւոտ . մազոտ ։

Ընկերականն՝ անցի 'ի կից . որպէս . խորհրդակից . ցաւակից . նաւակից . և այնպէս զայլոցն ։

Գոյացականն՝ նշանակէ զնիւթն , յորմէ իր ինչ գոյացեալ է , և ունի վերջաւորս . այն . եայ . ի . եղէն . ցու . ւոր . կն ղան . 'ի եղինէ լինի եղինայն : 'ի քարէ՝ քարեայ ։ 'ի պղնձոյ՝ պղնձի ։ 'ի մարմնոյ՝ մարմնեղէն ։ 'ի մահուանէ՝ մահկանացու ։ 'ի հոգւոյ՝ հոգեւոր ։

Բայածականն՝ է որ 'ի բայէ ածանցեալ է . և ունի վերջաւորս . ուն . ումն . ուստ . ած ։ որպէս . 'ի սիրելոյ՝ լինի սիրուն ։ 'ի յաճելոյ՝ աճումն ։ 'ի գալոյ՝ գալուստ ։ 'ի ստեղծելոյ՝ ստեղծուած : և այնպէս զայլոյն ։

Վերացականն՝ նշանակէ զբնութիւն ինչ՝ վերաբարձեալ 'ի նմանէ որոյ է բնութիւն ։ և ելնէ յութիւն ։ որպէս 'ի ած լինի ածութիւն ։ յարդարոյ՝ արդարութիւն ։ 'ի սպիտակէ՝ սպիտակութիւն : և այլ ։

Դասականն՝ ունի դաւ... և ձեւաւոր յորդ՝ ։

fit քարուտ locus lapidũ: à վարդ rosa, fit վարդենոց rosetum: ab հիւանդ infirmus, fit հիւանդանոց xenodochium: ab արաբ arabs, fit արաբաստան Arabia: ab հայ Armenus fit հայաստան Armenia: &c.

Priuatiuum desinit in ատ, vt ab ոտն pes, fit ոտնատ priuatus pedibus: à ձեռն manus, ձեռնատ priuatus manibus: &c.

Infectiuũ desinit in ոտ; vt à ձէթ oleum, fit ձիթոտ respersus oleo: à քոս scabies, fit քոսոտ, scabie infectus: à մազ pilus, fit մազոտ pilosus, &c.

Sociatiuum desinit in կից; vt à խորհուրդ secretum, fit խորհրդակից secretarius: à ցաւ dolor, fit ցաւակից socius in dolore: à նաւ nauis, նաւակից socius in nauigatione, &c.

Cõpactiuũ significat materiã ex qua aliquid factũ est; & desinit sex modis; in ային, եայ, ե, եղէն, ցու, ւոր; vt à երկին cęlũ, fit երկնային cęlestis. à քար lapis, քարեայ lapideus: à ոսկի au, ոսկեղէն aureus: à մարմին corpus, մարմնեղէն corporeus: à մահ mors, մահացու mortalis: ab հոգի spiritus, հոգևոր spiritualis.

Verbale est, quod deriuatur a verbo; & desinit quadrupliciter; in ուն, ումն, ուստ, ած; vt à սիրել amare, fit սիրուն amatorius: ab աճել crescere, fit աճումն augumentum: à գալ venire, fit գալուստ aduentus; à ստեղծել creare, fit ստեղծուած creatura; & simili modo de cæteris.

Abstractum significat naturam quandã abstractã ab eo, cuius est natura; & desinit in ութիւն: vt ab աստուած Deus, fit աստուածութիւն Deitas: ab արդար iustus, fit արդարութիւն iustitia: à սպիտակ albus, fit սպիտակութիւն albedo, &c.

Ordinale, quod significat ordinem; & desinit in որդ; vt առաջնորդ primus, երկրորդ secundus; երրորդ tertius; չորրորդ quartus, &c. Vel desinit in ակ, vt միակ simplex;

որպէս . առաջնորդ . երկրորդ . երրորդ . և այլ։ Կամաւոր տեսակ . ո՛պ . միակ . երկեակ . եռեակ . և այլ .

Ընդունականն՝ է որ Թէպէտ ո՛չ յանուանէ . այլ 'ի բայէ միայն ածանցի . սակայն ներընդունումն խառնեալ զբայն և զանունն . ո՛պ զինն ծառելի է , յորժամ յաղագս ընդունելութեան : և գաղափարք են սորա հինգ . իչ . օղ . եալ . ելի . ելոց : որպէս . առաքիչ . յդ . նա որ առաքէ . Կ առնէ : ընթերցող . յդ . որ ընթեռնու : կրեալ . յդ . որ կրեաց : գրելի . յդ . որ պարտ է գրել : գրելոց . յդ . որ եկեսցէ :

Պաշտպանականն՝ է որ նշանակէ զպաշտպանսն իւրն ուրուք . և անցի 'ի պան : որպէս . եկեղեցպան . դռնա_պան . պարտիզպան :

Չորք՝ յածանցեալ յանուանցս՝ մետասանն զատանին կրկնածականք . յդ . որք ածանցեալք՝ կրկին կարեն ածանցիլ : և սոքա են՝ որք միանգամ ածանցեալքն՝ 'ի սոր . որդ . կից . ութիւն . ուն . ունի . ինչ . օղ . ումն . ստ . ական : որպէս . փառաւոր՝ փառաւորական : առաջնորդ՝ առաջնորդական : ընկերակից՝ ընկերակցական : բնութիւն՝ բնութենական : իմաստուն՝ իմաստնական : տէրունի՝ տէրունական : արարիչ՝ արարչական : համբերօղ՝ համբերողական : ուսումն՝ ուսմնական : բոլոր՝ բոլորութիւն . բանական՝ բանականութիւն :

Պատահմունք են անուանն՝ չորք . ձև . սեռ . Թիւ . և հոլով :

Ձև է եռակ . պարզ . ո՛րպէս . բարի : բարդ . հեզ_բար . բարեպաշտ : յարաբարդ . հեզկէն . բարեպաշտօնէր :

երկեակ duplex; եռեակ triplex; քառեակ quadruplex; &c.

Participiale, quod licet nō ex nomine, sed ex verbo deriuetur, includit tamen intra se mixta nomen, & verbum; vt infra dicendum est: & desinit quinque modis, in իչ, ող, եալ, ելի, լոց: vt արարիչ factor; ընթերցող legens; կրեալ passus; գիտելի sciendus; գալոց venturus.

Curatiuum est, quod significat curatorem alicuius rei; & desinit in պան; vt ab եկեղեցի ecclesia, fit եկեղեցպան curator ecclesię. à դուռն ostium, fit դռնապան ostiarius. à պարտէզ hortus, fit պարտիզպան hortulanus.

Ex his autē deriuatiuis nominibus, vndecim reperiūtur, à quibus possūt alia rursus deriuari: & sunt desinētia in ւոր, որդ, կից, ութիւն, ուն, ունի, իչ, ող, ումն, ոտ, ական. vt à փառաւոր gloriosus, fit փառաւորական, quod pertinet ad gloriam. ab առաջնորդ rector, fit առաջնորդական, quod attinet ad rectorem. ab ընկերակից socius, fit ընկերակցական socialis. à բնութիւն natura, fit բնութենական, q; ad naturā pertinet. ab իմաստուն sapiens, fit իմաստնական, quod attinet ad sapientē. à տէրունի dominicus, fit տէրունական, q; pertinet ad dominum. ab արարիչ factor, fit արարչական, quod pertinet ad factorem. ab համարող cōputans, fit համարողական computatiuus. ab ուսումն actus discendi, fit ուսմնական, quod acquiritur discendo. à բորոտ leprosus, fit բորոտութիւն lepra. à բանական rationalis, բանականութի rationalitas.

Accidunt quoque nomini quatuor; figura, genus, numerus, & casus.

Figura triplex est; simplex, vt բարի bonus. Composita, vt բարեպաշտ boni cultor. & recomposita, vt բարեպաշտասէր amator boni-cultoris.

Սեռք՝ երեք . արական . որպէս . այր = իգական . որպէս . կին = չէզոքական . որպէս . ձուն : բայց Թէպէտ ՚ի հայումս գոյական անուն երբեմն ընդունի զարականական սեռ . որպէս այր = Սակայն ոմն ածական անուանքն՝ ըստ սեռի են հասարակք . բայց ՚ի միոջէ ու յաւելու առանց . և իգական սեռին միայն մասնիկն = որպէս . երամուհի . արքուհի . Թագուհի . տիրուհի . մարգարէուհի . և նմանք սոյնս = Իսկ՝ այլք ոչ ունին հայքն զյատուկ սեռս ոմն անուանցն . որպ ունին լատինացիքն =

Թիւք՝ են երկու . եզական . որպ . հրեշտակ = և յոգնական . որպ . հրեշտակք =

Հոլովք՝ տասն = առաջինն է ուղղական . որ առաջնոյ-նականն = Իսկ՝ մնացեալքն հոլովականք - որք են՝ Սեռական . Տրական . Հայցական . Կոչական . Առաջա-կան . Գործիական . Պատմական . Հանգստական . Պա-րառական =

՚Ի տասն առաջասացեալ հոլովիցն չորքն յատուկ ՚ի հայումս միայն գտանին . ոչ ՚ի լեզուս այլ ազգաց . որք առնուն զտեղի ՚ի միջոյ առաջին մնացեալ հոլովիցն . վերաբերութե նախադրութեամբ = բայց ՚ի մեզ , որպէս յետոյ յայտ լինիցի , Գործիական հոլով միշտ նշան անուանս զյատուկ վերջն ունի . և Հանգստականն եւ բերեն ՚ի յանձնս = որպէս . ՚ի նաւում . ՚ի մարմնի . և այլ = վասնզի ՚ի յանուանս այսոսիկ այս երկու առ-արաքս Հանգստական հոլովին ոչ նմանին առաջնոցն այլ մնացեալ հոլովիցն = Աղբ՝ Թէպէտ Պատմականն ունի զառաջնոյն Առաջականին . և Պարառականն զառա-ջինն Գործիականին . սակայն բացաձայնին ՚ի նշ-անէ ՚ի սկզբանն . զի սոքա առնուն ՚ի սկզբանն զխոս

զմ ,

Genera tria: Masculinum, vt այր vir; Femininum, vt կին mulier; & Neutrum, vt զաւակ progenies. At, licet in armeno idiomate aliquod nomen substantiuum habeat genus peculiare, vt dictum est; verumtamen omne nomen adiectiuum est communis generis, vnica tãtum adiectiuorum specie excepta, quæ desinit in ուհի, & pertinet ad solum genus fœmininum: vt երանուհի beata: սրբուհի sancta; Թագուհի Regina: տիրուհի domina: մարգարէուհի prophetissa, &c. Non igitur habent Armenij propria nominum omnium genera, sicuti habent Latini.

Numeri sunt duo; singularis, vt հրեշտակ Angelus: & pluralis, vt հրեշտակք Angeli.

Casus decem: Primus est rectus, qui dicitur Nominatiuus; reliqui verò obliqui, qui dicuntur, Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, Vocatiuus, Ablatiuus, Instrumentalis, Narratiuus, Commoratiuus, Circumlatiuus.

Quatuor vltimos casus sibi proprios vẽdicat armenum idioma; differenter à latino, quod illos à sex prioribus casibus vsurpat, vel per solam præpositionis detractionẽ, vt accidit in Instrumentali; vel per solam additionem eiusdẽ, vt in cæteris tribus. At apud Armenios Instrumẽtalis casus semper in omnibus nominibus propriã admittit desinentiã, vt cõstabit inferiùs; & Narratiuus in aliquo saltem: e.g. 'ի նոսուս in illis; 'ի մարմնի in corpore; hæ duæ desinentiæ casus Commoratiui differunt à desinentijs cæterorum casuum. Narratiuus verò etiam si habeat desinentiam Ablatiui, & Circumlatiuus desinentiam Instrumentalis; discriminantur tamen ab illis in inceptione: propterea quòd suscipiunt in principio literam զ quæ non est præpositio, sed

litera

Ելում․ որ ոչ է նախադասութիւն․ այլ գիր ինչ յառնկալէս շաղ-
կապեալ ընդ հոլովս անուանս ։ քանզի յորժամ ասի․ գո-
հանամք զքէն․ այդպիսի զքէնդ է Պատմական հոլով․ եւ
յորժամ ասի շուրջ եկեց զանգանով․ այդպիսի զանգանովդ է
Պարառական հոլով ։

Արդ՝ հոլովմունքն՝ են հինգ ։

Առաջին հոլովումն անուանց է, որոյ Սեռականն
զերկանկս ունի․ այ․ ան․ եան ։

Նախկին տեսակ Առաջին հոլովմանն է, որոյ
Սեռականն յայ անցանէ ։

Ուղղական.	Ադամ ։
Սեռական.	Ադամայ ։
Տրական յԱդամ, ցԱդամ, Ադամում, Ադամայ ։	
Հայցական.	զԱդամ ։
Կոչական.	ով Ադամ ։
Բացառական.	յԱդամայ ։
Գործիական.	Ադամաւ ։
Պատմական.	զԱդամայ ։
Կացողական.	յԱդամում եւ յԱդամ ։
Պարառական.	զԱդամաւ ։

Նոյնպէս հոլովին եւս [illegible] անուանքս ։
Բառնաբաս՝ Բառնաբայ ։ Յակովբ՝ Յակովբայ ։ Զա-
քարիա՝ Զաքարիայ ։ Յուդա՝ Յուդայ ։ Եսայեաս՝ Եսայեայ ։
Յովբ՝ Յովբայ ։ եւ նմանք սոցին ։

Երկրորդ տեսակ Առաջին հոլովմանն է, որոյ
Սեռականն յան անցանէ ։

Ուղղական.	անկումն ։
Սեռական.	անկման ։

Յա

Տրա

litera casibus quibusdam affixa, ipsorumquè propria. cum enim dicitur, գոհանամք զքեն, gratias agimus tibi; ly զքեն est casus narratiuus, rectus à verbo գոհանամք gratias agimus: Et cum dicitur. շուրջեկեց զսեղանովդ, circumdabo altare: ly զսեղանովդ est casus Circumlatiuus, rectus à verbo շուրջեկեց circumdabo.

Declinationes autem sunt quinque.

Prima Declinatio Nominis est, cuius Genitiuus desinit tripliciter, in այ, ան, եան.

Prima species Primæ declinationis est, cuius genitiuus desinit in այ.

Nominatiuus.	ադամ	Adamus.
Genitiuus.	ադամայ	Adami.
Datiuus.	յադամ, ցադամ, ադամայում, ադամայ.	Adamo.
Accusatiuus.	զադամ	Adamum.
Vocatiuus.	ով ադամ	ò Adame.
Ablatiuus.	յադամայ	ab Adamo.
Instrumentalis.	ադամաւ	Adamo.
Narratiuus.	զադամայ	de Adamo.
Commoratiuus.	յադամայում, & յադամ.	in Adamo.
Circumlatiuus.	զադամաւ	circa Adamum.

Similiter declinantur etiam, Ամբակում, ամբակումայ, Habacuc. Բառնաբաս, բառնաբայ, Barnabas, bæ. Յակոբ, յակոբայ, Iacobus, bi. Զաքարիա, զաքարիայ, Zacharias, riç. Յուդա, յուդայ, Iudas, dæ. Եսայեաս, եսայեայ, Isaias, æ. Յոբ, յոբայ, Iob. &c.

Secunda species Primæ declinationis est, cuius genitiuus desinit in ան.

Nominatiuus.	աճումն	incrementum.
Genitiuus.	աճման	incrementi.

Da-

Տրական .	յաճումն , և աճման .
Կրողական .	զաճումն =
Կոչական .	ո՛վ աճումն =
Բացառական .	յաճմանէ =
Գործիական .	աճմամբ =
Պատմական .	զաճմանէ =
Կացողական .	յաճման , և յաճումն =
Պարառական .	զաճմամբ =

Եւ յոգնակի =

Ուղղական .	աճմունք =
Սեռական .	աճմանց =
Տրական .	յաճմունս , և աճմանց =
Կրողական .	զաճմունս =
Կոչական .	ո՛վ աճմունք =
Բացառական .	յաճմանց =
Գործիական .	աճմամբք =
Պատմական .	զաճմանց =
Կացողական .	յաճմունս =
Պարառական .	զաճմամբք =

Ըստ այսմ օրինակի հոլովին և որ ինչ անուն յումն անկի = որպ. գրումն՝ գրման = ուսումն՝ ուսման = հատուցումն՝ հատուցման . և այլն = Նոյնպէս և դուռն՝ դրան = բուռն՝ բռան = ակիզբն՝ ակզբան = շուրթն՝ շրթան = մանուկ՝ մանկան = և նմանք սոցին =

Երրորդ տեսակ Ուղղաքին հոլովմանն է , որոյ Սեռականն յեան անկի =

Ա Ուղղական .	բնութիւն =
Սեռական .	բնութեան =

Տրա_

Datiuus.	յաճումն & աճման	incremento.
Accusatiuus.	զաճումն	incrementum.
Vocatiuus.	ով աճումն	ò incrementum.
Ablatiuus.	յաճմանէ	ab incremento.
Instrumentalis.	աճմամբ	incremento.
Narratiuus.	զաճմանէ	de incremento.
Commoratiuus.	յաճման, & յաճումն,	in incremento.
Circumlatiuus.	զաճմամբ	circa incrementum.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	աճմունք	incrementa.
Genitiuus.	աճմանց	incrementorum.
Datiuus.	յաճմունս, & աճմանց	incrementis.
Accusatiuus.	զաճմունս	incrementa.
Vocatiuus.	ով աճմունք	ò incrementa.
Ablatiuus.	յաճմանց	ab incrementis.
Instrumentalis.	աճմամբք	incrementis.
Narratiuus.	զաճմանց	de incrementis.
Commoratiuus.	յաճմունս	in incrementis.
Circumlatiuus.	զաճմամբք	circum incrementa.

Eodem modo declinatur etiam omne aliud nomen desinens in ումն; vt գրումն, գրման, scriptio, onis. ուսումն, ուսման, disciplina, æ. հատուցումն, հատուցման, retributio, onis, &c. Similiter etiam; դուռն, դրան, ostium, ij. բուռն, բռան, pugnus, i. սկիզբն, սկզբան, initium, tij. շրթն, շրթան, labium, bij. մանուկն, մանկան, puer, ri. &c.

Tertia species Primæ declinationis est, cuius genitiuus desinit in եան.

Nominatiuus.	բնութիւն	Natura.
Genitiuus.	բնութեան	Naturæ.

Տրական . 'ի բնութիւն, և բնութեան =
Հայցական . զբնութիւն =
Կոչական . ով բնութիւն =
Բացառական . 'ի բնութենէ =
Գործիական . բնութեամբ =
Պատմական . զբնութենէ =
Ներգոյական . 'ի բնութեան =
Պարառական . զբնութեամբ =

Եւ յոքնակի =

Ուղղական . բնութիւնք =
Սեռական . բնութեանց =
Տրական . 'ի բնութիւնս, և բնութեանց =
Հայցական . զբնութիւնս =
Կոչական . ով բնութիւնք =
Բացառական . 'ի բնութեանց =
Գործիական . բնութեամբք =
Պատմական . զբնութեանց =
Ներգոյական . 'ի բնութիւնս =
Պարառական . զբնութեամբք =

Ըստ այսմ գաղափարի հոլովին որոց անուանք յիւն աւարտին = որպէս . ողորմութիւն՝ ողորմութեան = յարութիւն՝ յարութեան = արիւն՝ արեան = և այլ = Նմանապէս և գալուստ՝ գալստեան = ծնունդ՝ ծննդեան = ժողովուրդ՝ ժողովրդեան = և նմանք սոցին = Բայց ժողովուրդ և ծնունդ ներգոյական հոլովին տարածին առ առաջին տեսակն երրորդ հոլովմանս =

Datiuus.	՚ի բնութեան, & բնութեան	Naturæ.
Accusatiuus.	զբնութիւն	Naturam.
Vocatiuus.	ով բնութիւն	ò Natura.
Ablatiuus.	՚ի բնութենէ.	à Natura.
Instrumentalis.	բնութեամբ	Natura.
Narratiuus.	զբնութենէ	de Natura.
Commoratiuus.	՚ի բնութեան	in Natura.
Circumlatiuus.	զբնութեամբ	circum Naturam.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	բնութիւնք	Naturæ.
Genitiuus.	բնութեանց	Naturarum.
Datiuus.	՚ի բնութիւնս, & բնութեանց	Naturis.
Accusatiuus.	զբնութիւնս	Naturas.
Vocatiuus.	ով բնութիւնք	ò Naturæ.
Ablatiuus.	՚ի բնութեանց	à Naturis.
Instrumentalis.	բնութեամբք	Naturis.
Narratiuus.	զբնութեանց	de Naturis.
Commoratiuus.	՚ի բնութիւնս	in Naturis.
Circumlatiuus.	զբնութեամբք	circum Naturas.

Simili modo declinatur etiam omne aliud nomen desinens in ութիւն, vt ողորմութիւն, ողորմութեան, misericordia, diæ. յարութիւն, յարութեան, resurrectio, onis. արիւն, արեան, sanguis, nis. &c. Similiter etiam, գալուստ, գալստեան, aduentus, tus. ծնունդ, ծննդեան, natiuitas, tis. ժողովուրդ, ժողովրդեան, populus, li. & his similia. Porrò ժողովուրդ, & ծնունդ in declinatione plurali transferuntur ad primam speciem tertiæ Declinationis.

Երկրորդ հոլովումն անուանն է, որոյ Սեռականն յի անկանի. և հոլովի ըստ երկուս նշանակս.

Առաջին օրինակ Երկրորդ հոլովմանն է, որ առաւելուն յինն
դական Սեռականին. և յեզ նոյնականին.

Անուանական.	բան.
Սեռական.	բանի.
Տրական.	՛ի բան. բանում. բանի.
Հայցական.	զբան.
Կոչական.	ո՛վ բան.
Բացառական.	՛ի բանէ.
Գործիական.	բանիւ.
Պատմական.	զբանէ:
Ներգոյական.	՛ի բանի. և ՛ի բանում.
Պարառական.	զբանիւ.

Եւ յոգնակի.

Անուանական.	բանք.
Սեռական.	բանից.
Տրական.	՛ի բանս. և բանից.
Հայցական.	զբանս.
Կոչական.	ո՛վ բանք.
Բացառական.	՛ի բանից.
Գործիական.	բանիւք.
Պատմական.	զբանից.
Ներգոյական.	՛ի բանս.
Պարառական.	զբանիւք.

Եւ ստորադասանին հոլովման այսմիկ՝ անուանքն, որ յայ,
յեալ. և յադոյն, աւ ադոնն.

Յայ. որպէս վկայ՝ վկայի. բարձրայ՝ բարձրայի.
ծառայ՝ ծառայի. աղջայ՝ աղջայի. և այլ.

Secunda Declinatio nominis est, cuius Genitiuus desinit in ի : & duplex est.

Prima species secundæ declinationis desinit in ի in genitiuo singulari, & ից in plurali.

Nominatiuus.	բան	Verbum
Genitiuus.	բանի	Verbi.
Datiuus.	'ի բան. բանում. բանի.	Verbo.
Accusatiuus.	զբան	Verbum.
Vocatiuus.	ով բան	ò Verbum.
Ablatiuus.	'ի բանէ	à Verbo.
Instrumentalis.	բանիւ	Verbo.
Narratiuus.	զբանէ	de Verbo.
Commoratiuus.	'ի բանի, & 'ի բանում	in Verbo.
Circumlatiuus.	զբանիւ	circa Verbum.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	բանք	Verba.
Genitiuus.	բանից	Verborum.
Datiuus.	'ի բանս, & բանից	Verbis.
Accusatiuus.	զբանս	Verba.
Vocatiuus.	ով բանք	ò Verba.
Ablatiuus.	'ի բանից	à Verbis.
Instrumentalis.	բանիւք	Verbis.
Narratiuus.	զբանից	de Verbis.
Commoratiuus.	'ի բանս	in Verbis.
Circumlatiuus.	զբանիւք	circum Verba.

Et subijciuntur huic declinationi Nomina, quæ desinunt vel in այ, vel in եայ, vel in ագոյն.

In այ vt վկայ, վկայի, testis, is. քահանայ, քահանայի sacerdos, tis. ծառայ, ծառայի, seruus, i. արքայ, արքայի, Rex, gis.

In

Յետոյ, որպէս, հրեայ՝ հրէի : քրիստոնեայ՝ քրիստոնէի = պաշտօնեայ՝ պաշտօնէի : ժամանակեայ՝ ժամանակէի = միօրեայ՝ միօրէի = և այլ :

Յագոյն, որպէս, լաւագոյն՝ լաւագունին = գեղեցկագոյն՝ գեղեցկագունին = առաւագոյն՝ առաւագունին = և այլ =

Նոյնպէս և երկիր՝ երկրի = երկին՝ երկնի = սիրտ՝ սրտի = քառ՝ քառի : պետրոս՝ պետրոսի = և նմանք սոցին =

Երկրորդ Սեռան՝ երկրորդ հոլովմանն է, որ աւարտի 'ի ներգական Սեռականին և յայց նոյնականին =

Անուանական.	հրաման =
Սեռական.	հրամանի =
Տրական. 'ի հրաման, հրամանաւ, հրամանի =	
Հայցական.	զհրաման =
Կոչական.	ով հրաման =
Բացառական.	'ի հրամանէ =
Գործիական.	հրամանաւ =
Պատմական.	զհրամանէ =
Յիշողական. 'ի հրամանի, և 'ի հրամանաւն =	
Պարառական.	զհրամանաւ =

Ի յոգնակի =

Անուանական.	հրամանք =
Սեռական.	հրամանաց =
Տրական. 'ի հրամանս, և հրամանաց =	
Հայցական.	զհրամանս =
Կոչական.	ով հրամանք :
Բացառական.	'ի հրամանաց =

In եայ; vt հրեայ. հրէի, Hebræus, æi. քրիստոնեայ, քրիստոնէի, Christianus, ni. պաշտօնեայ, պաշտօնէի, minister, stri. ժամանակեայ, ժամանակէի, temporaneus, nei. միօրեայ, միօրէի, res vnius diei. &c.

In ագոյն; vt լաւագոյն, լաւագունի, melior, ris. գեղեցկագոյն, գեղեցկագունի, pulchrior, ris. արիագոյն, արիագունի, fortior, ris. &c.

Similiter etiam երկիր, երկրի terra, ræ. երկին, երկնի, cælum, li. սիրտ, սրտի, cor, cordis. բան, բանի, dictio, nis. Պետրոս, Պետրոսի, Petrus, tri. & similia.

Secunda species secundæ declinationis desinit in ի *in genitiuo singulari, &* աց *in plurali.*

Nominatiuus.	հրաման	præceptum.
Genitiuus.	հրամանի	præcepti.
Datiuus.	ի հրաման, հրամանում, հրամանի,	præcepto.
Accusatiuus.	զհրաման	præceptum.
Vocatiuus.	ով հրաման	ò præceptum.
Ablatiuus.	ի հրամանէ	à præcepto.
Instrumentalis.	հրամանաւ	præcepto.
Narratiuus.	զհրամանէ	de præcepto.
Commoratiuus.	ի հրամանի, & ի հրամանում.	in præcepto.
Circumlatiuus.	զհրամանաւ	circa præceptum.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	հրամանք	præcepta.
Genitiuus.	հրամանաց	præceptorum.
Datiuus.	ի հրամանս, & հրամանաց	præceptis.
Accusatiuus.	զհրամանս	præcepta.
Vocatiuus.	ով հրամանք	ò præcepta.
Ablatiuus.	ի հրամանաց	à præceptis.

Instru-

Գործիական . հրամանօք ։
Պատմական . զհրամանաց ։
Նկարողական . ՚ի հրամանս ։
Պարառական . զհրամանօք ։

Նոյնպէս խոնարհին եւ . պատուիրան՝ պատուիրանի ։ հնարանք՝ հնարանքի ։ շնորհ՝ շնորհի ։ լեզու՝ լեզուի ։ եւ այլ ։ Եւ ՚ի յոգնականին . փառք՝ փառաց ։ օրէնք՝ օրինաց ։ աչք՝ աչաց ։ մեղք՝ մեղաց ։ զօրք՝ զօրաց ։ նոյն եւ ՚ի անք . որպէս . պարտաւանք՝ պարտաւանաց ։ պարծանք՝ պարծանաց ։ փորձանք՝ փորձանաց ։ Թշնամանք՝ Թշնամանաց ։ զարմանք՝ զարմանաց ։ եւ այլ ։

Ուղղաձեւալ ենթականին ընդ հոլովմամբս այսուիկ հետեւայնալքս ։ ա . Ամենայն իչ . որպէս . տարրիչ՝ տարրչի ։ լուսաւորիչ՝ լուսաւորչի ։ փրկիչ՝ փրկչի ։ մխիթարիչ՝ մխիթարչի ։ եւ այլ ։

Ամենայն . օղ . որպէս . ընթերցօղ՝ ընթերցողի ։ տանօղ՝ տանողի ։ մաքրօղ՝ մաքրողի ։ ընթացօղ՝ ընթացողի ։ կարդացօղ՝ կարդացողի ։ եւ այլ ։

Ամենայն ւոր . որպէս . մեղաւոր՝ մեղաւորի ։ փառաւոր՝ փառաւորի ։ հոգեւոր՝ հոգեւորի ։ մարմնաւոր՝ մարմնաւորի ։ եւ այլ ։

Ամենայն . ան . ական . ման . արան . պետ . ստան . եւ ած, որ են ածական անուն . բաց յայնմանց եզավանկից եւ երկավանկից ։

Ակ . որպէս . նշանակ՝ նշանակի ։ հասարակ՝ հասարակի ։ ժամանակ՝ ժամանակի ։ հակառակ՝ հակառակի ։ սպիտակ՝ սպիտակի ։ աւակ՝ աւակի ։ հրեշտակ՝ հրեշտակի ։ եղանակ՝ եղանակի ։ եւ այլ ։

Ական . որպէս . ընդունական՝ ընդունականի ։ ըղձա-

 կան՝

Instrumentalis.	հրամանօք.	præceptis.
Narratiuus.	զհրամանաց	de præceptis.
Commoratiuus.	՚ի հրամանս	in præceptis.
Circumlatiuus.	զհրամանօք	circum præcepta.

Similiter declinatur etiã, պատուիրան, պատուիրանի, mádatũ, ti. իշխան իշխանի, princeps, pis. հիւանդ, հիւանդի ęgrotus, ti շնորհ, շնորհի, gratia, tiæ. լեզու, լեզուի, lingua, æ. &c. Et in plurali, փառք, փառաց, gloria, rię. աչք, աչաց, oculus, li մեղք, մեղաց, peccatũ, ti. զօրք, զօրաց, exercitus, tus. nec non pluralia in անք desinentia; vt պարսաւանք, պարսաւանաց, contumelia, iæ. պարծանք, պարծանաց, ostentatio, nis փորձանք, փորձանաց, tentatio, nis. զարմանք, զարմանաց, admiratio, nis; & cætera huiusmodi, quæ singulari carent.

Insuper subijciuntur huic declinationi omnia nomina in իչ desinẽtia; vt արարիչ, արարչի, fictor, ris լուսաւորիչ, լուսաւորչի, illuminator, ris. փրկիչ, փրկչի, redemptor, ris. & c.

Omnia in օղ; vt ընթերցօղ, ընթերցողի, lector, ris. տանօղ, տանողի, lator, ris. մաքրօղ, մաքրողի, purificans, tis. ընթացօղ, ընթացողի, currens, entis. &c.

Omnia in աւոր, vt մեղաւոր, մեղաւորի, peccator, is. փառաւոր, փառաւորի, gloriosus, si. հոգեւոր, հոգեւորի, spiritualis, is. &c.

Omnia in ակ, ական, պան, արան, ելի, աստան, & ած si sit nomẽ adiectiuũ, exceptis aliquib⁹ dissyllabis, & monosyllabis.

ակ; vt նշանակ, նշանակի, signum, i. հասարակ, հասարակի, communis, is. ժամանակ, ժամանակի, tempus, ris. հակառակ, հակառակի, aduersarius, rij. սպիտակ, սպիտակի, albus, bi. առակ, առակի, parabola, læ. &c.

ական; vt ընդունական, ընդունականի, susceptiuus, ui. զգայական, զգայականի, sensitiuus, ui. քանական, քանականի

կան՝ ղգայականի ։ բանական՝ բանականի ։ պատահական՝ պատահականի ։ և այլ ։

Գյոն . հինգէն . պահապան՝ պահապանի ։ մարդասպան՝ մարդասպանի ։ եկեղեցպան՝ եկեղեցպանի ։ պարտապան՝ պարտապանի ։ և այլ ։

Ձերան . ութակ . սաղմոսարան՝ սաղմոսարանի ։ կաղմարան՝ կաղմարանի ։ տանջարան՝ տանջարանի ։ երգարան՝ երգարանի և այլ ։

Գետ . հն բառ . հրեշտակապետ՝ հրեշտակապետի ։ հայրապետ՝ հայրապետի ։ դիտապետ՝ դիտապետի ։ և այլ ։

Լտան . որչան . հայաստան՝ հայաստանի ։ արապստան՝ արապստանի ։ ֆրանկստան՝ ֆրանկստանի ։ և այլ ։

Ձեծ . ածականն . հինգեւս . երկիւղած՝ երկիւղածի ։ ողորմած՝ ողորմածի ։ անիծած՝ անիծածի ։ գթած՝ գթածի ։ և այլ ։

Երրորդ հոլովումն անուանն . որոյ Սեռականն ըստ երկուս եղանակս անկանի . ի՛ . յոյ . և յւոյ ։

Առաջին Օրինակ երրորդ հոլովմանն է՛ , որոյ Սեռականն յոյ անկի ։

Ուղղական .			մարմին ։
Սեռական .			մարմնոյ ։
Տրական .	ի մարմին .	մարմնում .	մարմնոյ ։
Հայցական .			զմարմին ։
Կոչական .			ով մարմին ։
Բացառական .			ի մարմնոյ ։
Գործիական .			մարմնով ։
Պատմական .			զմարմնոյ ։

կանի , rationalis , lis . պատահական , պատահականի ; accidentalis , lis . &c.

Պան ; vt պահապան , պահապանի , custos , dis . մարդասպան , մարդասպանի , homicida , dæ . եկեղեցպան , եկեղեցպանի , ecclesiæ curator . &c.

Արան ; vt սաղմոսարան , սաղմոսարանի , psalterium , rij . կաղմարան , կաղմարանի , typographia , ię . տանջարան , տանջարանի , tormentorũ locus . երգարան , երգարանի , musicorũ locus . &c.

Պետ ; vt հրեշտակապետ , հրեշտակապետի , Archangelus , li . հայրապետ , հայրապետի , Pontifex , ficis . դիտապետ , դիտապետի , speculatorum caput , &c.

Ստան ; vt հայաստան , հայաստանի , Armenia , niæ . արապաստան , արապաստանի , Arabia , biæ . ֆռանկաստան , ֆռանկաստանի , Europa , pæ . &c.

Ած , nomen adiectiuum ; vt երկիւղած , երկիւղածի , timens Deum . ողորմած , ողորմածի , misericors , dis . անիծած , անիծածի , maledictus , cti . &c.

Tertia Declinatio nominis est, cuius genitiuus desinit dupliciter : in ոյ scilicet , & in ւոյ .

Prima species Tertiæ declinationis est , cuius Genitiuus desinit in ոյ .

Nominatiuus .	մարմին	corpus .
Genitiuus .	մարմնոյ	corporis .
Datiuus .	ի մարմին , մարմնում , մարմնոյ	corpori .
Accusatiuus .	զմարմին	corpus .
Vocatiuus .	ով մարմին	ò corpus .
Ablatiuus .	ի մարմնոյ	à corpore .
Instrumentalis .	մարմնով	corpore .
Narratiuus .	զմարմնոյ	de corpore .

Կացուցական . 'ի մարմին . և 'ի մարմինէ ։
Պարառական . զմարմնով ։

Եւ յոգնակի ։

Ուղղական . մարմինք ։
Սեռական . մարմնոց ։
Տրական . 'ի մարմինս . և մարմնոց ։
Հայցական . զմարմինս ։
Կոչական . ով մարմինք ։
Բացառական . 'ի մարմնոց ։
Գործիական . մարմնովք ։
Պատմական . զմարմնոց ։
Կացուցական . 'ի մարմինս ։
Պարառական . զմարմնովք ։

Ըստ նմին օրինակի հոլովին և . գլուխ՝ գլխոյ ։ սէր՝ սիրոյ ։ գործ՝ գործոյ ։ բերան՝ բերանոյ ։ նիւթ՝ նիւթոյ ։ արծաթ՝ արծաթոյ ։ սեղան՝ սեղանոյ ։ գին՝ գնոյ ։ արդար՝ արդարոյ ։ սուրբ՝ սրբոյ ։ և նմանք սոցին ։

Այլ ևս պատկանին հոլովմանս այսմիկ՝ ամենայն Եալ. ային . և ած որ ինչ է գոյական անուն ։

Եալ . որպէս . ասացեալ՝ ասացելոյ ։ գրաւեալ՝ գրաւելոյ ։ առաքեալ՝ առաքելոյ ։ ժողովեալ՝ ժողովելոյ ։ և այլ ։

Ային . հնչան . աստուածային՝ աստուածայնոյ ։ երկրային՝ երկրայնոյ ։ անմահային՝ անմահայնոյ ։ մարդկային՝ մարդկայնոյ ։ և այլ ։

Ած գոյականն . որպէս . ար[illegible] արարածոյ ։ խառնուած՝ խառնուածոյ ։ ասացուած՝ ասացուածոյ ։ աստուած՝ աստուծոյ ։ ստեղծուած՝ ստեղծուածոյ ։ ստա_

 ծուած՝

Commoratiuus . 'ի մարմին , & 'ի մարմնի . in corpore .
Circumlatiuus . զմարմնով circa corpus .

Et pluraliter .

Nominatiuus . մարմինք corpora .
Genitiuus . մարմնոց corporum .
Datiuus . 'ի մարմինս , & մարմնոց . corporibus .
Accusatiuus . զմարմինս . corpora ;
Vocatiuus . ով մարմինք ò corpora .
Ablatiuus . 'ի մարմնոց à corporibus .
Instrumentalis . մարմնովք corporibus .
Narratiuus . զմարմնոց de corporibus .
Commoratiuus . 'ի մարմինս in corporibus .
Circumlatiuus . զմարմնովք circum corpora .

Simili modo declinantur etiam գլուխ , գլխոյ , caput,tis. սէր,սիրոյ , amor,ris. գործ,գործոյ ,opus,ris. բերան,բերանոյ , os,oris. նիւթ,նիւթոյ , materia,ræ . արծաթ,արծաթոյ , argentum,ti . սեղան,սեղանոյ mensa,sæ . գիր,գրոյ , litera,ræ . արդար,արդարոյ ,iustus,sti. սուրբ,սրբոյ , sanctus, ti . &c.

Spectant etiam ad hanc declinationẽ omnia nomina desinentia in եալ, ային , & ած , si sit nomen substantiuum .

Եալ ; vt ասացեալ , ասացելոյ , dictum , cti . արարեալ , արարելոյ , factum, cti . առաքեալ , առաքելոյ , Apostolus,li. ժողովեալ , ժողովելոյ , congregatum , ti . &c.

Ային ; vt աստուածային , աստուածայնոյ ,diuinus,ni. երկրային ,երկրայնոյ , terrestris , is . ամառնային , ամառնայնոյ , æstiuus , ui . մարդկային , մարդկայնոյ ,humanus , ni . &c.

Ած , substantiuum ; vt արարած , արարածոյ , factura , ræ . խառնուած ,խառնուածոյ , res mixta . ասացուած , ասացուածոյ , res dicta . աստուած , աստուծոյ , Deus ,

ei

ex

ծուայծ՝ ստածուածոյ = և այլ =

Ժողովուրդ՝ Ժողովրդեան, 'ի սեռականին առնէ Ժողովրդոց ոչ Ժողովրդեանց = Ծնունդ՝ ծննդեան, առնէ ծննդոց . ոչ ծննդեանց = Ջուր՝ Ջրոյ, 'ի գործիականին Ջրով առնէ և Ջուրբ . Իսկ 'ի սեռականին՝ Ջուրց . ոչ Ջրոց = մարդ՝ մարդոյ, առնէ Նյոքնականին մարդիկ . ոչ մարդք = մարդկան . ոչ մարդոց = զմարդիկ . ոչ զմարդս = 'ի մարդկանէ ոչ 'ի մարդոց =

Երկրորդ Տեսակ երրորդ հոլովմանն է՝,
որոյ Սեռականն յոյ անցի =

Ուղղական .	կենդանի =
Սեռական .	կենդանւոյ =
Տրական .	'ի կենդանի . և կենդանւոյ =
Հայցական .	զկենդանի =
Կոչական .	ով կենդանի =
Բացառական .	'ի կենդանւոյ =
Գործիական .	կենդանեաւ =
Պատմական .	զկենդանւոյ =
Հարցողական .	'ի կենդանի =
Պարառական .	զկենդանեաւ =

Եւ յոքնակի =

Ուղղական .	կենդանիք =
Սեռական .	կենդանեաց =
Տրական .	'ի կենդանիս . և կենդանեաց =
Հայցական .	զկենդանիս =
Կոչական .	ով կենդանիք =
Բացառական .	'ի կենդանեաց =
Գործիական .	կենդանեօք =
Պատմական .	զկենդանեաց =

ci. ստեղծուած, ստեղծուածոյ, creatura, ræ. &c.

Ժողովուրդ, ժողովրդեան, populus, li, in genitiuo plurali facit ժողովրդոց, non ժողովրդեանց. Ծնունդ, ծննդեան, natiuitas, tis, facit ծննդոց, non ծննդեանց. Ջուր, ջրոյ, aqua, æ, in instrumentali facit ջրով & ջուրբ; sed in genitiuo plurali ջուրց, non ջրոց. Մարդ, մարդոյ, homo, nis, in plurali facit մարդիք, non մարդք: մարդկան, non մարդոց: զմարդիկ, non զմարդս: ՚իմարդկանէ, non ՚ի մարդոց.

Secunda species Tertiæ declinationis est, cuius genitiuus desinit in ւոյ.

Nominatiuus.	կենդանի	animal.
Genitiuus.	կենդանւոյ	animalis.
Datiuus.	՚ի կենդանի, & կենդանւոյ.	animali.
Accusatiuus.	զկենդանի	animal.
Vocatiuus.	ո՜վ կենդանի	ò animal.
Ablatiuus.	՚ի կենդանւոյ	ab animali.
Instrumentalis.	կենդանեաւ	animali.
Narratiuus.	զկենդանւոյ	de animali.
Commoratiuus.	՚ի կենդանի	in animali.
Circumlatiuus.	զկենդանեաւ	circum animal.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	կենդանիք	animalia.
Genitiuus.	կենդանեաց	animalium.
Datiuus.	՚ի կենդանիս, & կենդանեաց	animalibus.
Accusatiuus.	զկենդանիս	animalia.
Vocatiuus.	ո՜վ կենդանիք	ò animalia.
Ablatiuus.	՚ի կենդանեաց	ab animalibus.
Instrumentalis.	կենդանեօք	animalibus.
Narratiuus.	զկենդանեաց	de animalibus.

Com-

Ներգոյական ʼի կենդանիս ։
Պարառական . զկենդանեօք ։

Նմանապէս խոնարհին և՛ ոսկի՛ ոսկւոյ ։ Թշնամի՛ թշնամւոյ ։ բարի՛ բարւոյ ։ գերի՛ գերւոյ ։ գինի՛ գինւոյ ։ երանի՛ երանւոյ ։ արժանի՛ արժանւոյ ։ նա՛ և որինչ անուն ին առնու ʼի վերջնում ուղղականին . բաց յայսոցիկ, հոգի՛ հոգւոյ . որ առնէ հոգւով . ոչ հոգեաւ ։ հոգւոց . ոչ հոգեաց ։ և այլ. գէ, ազգականն. որպ. Հռոմայեցի՛ Հռոմայեցւոյ . որ առնէ Հռոմայեցւոց , և Հռոմայեցւովք ։ Որդի՛ որդւոյ . առնէ որդւով , և որդեաւ . որդւոց , և որդեաց . որդւովք , և որդեօք ։ և պատկանին սոցա՛ առաջին տեսակումն կոչմանս այսորիկ ։

Չորրորդ կոչումն անուանն է , որոյ Սեռականն աւարտի յու ։

Ուղղական .	ժամ ։
Սեռական .	ժամու ։
Տրական .	ʼի ժամ . ժամու . ժամու ։
Հայցական .	զժամ ։
Կոչական .	ով ժամ ։
Բացառական .	ʼի ժամէ ։
Գործիական .	ժամով ։
Պատմական .	զժամէ ։
Ներգոյական .	ʼի ժամու , և ʼի ժամ ։
Պարառական .	զժամով ։

Յոգնակի ։

Ուղղական .	ժամք ։
Սեռական .	ժամուց ։
Տրական .	ʼի ժամս . և ժամուց ։

Commoratiuus.	՚ի կենդանիս	in animalibus.
Circumlatiuus.	զկենդանեօք	circum animalia.

Similiter etiam declinantur ոսկի, ոսկւոյ, aurū, ri. թշնամի, թշնամւոյ, inimicus, ci. բարի, բարւոյ, bonus, ni. գերի, գերւոյ, mancipium, ij. գինի, գինւոյ, vinum, i. երանելի, երանելւոյ, beatus, ti. & quodlibet aliud nomē quod in casu recto desinit in ի, exceptis sequentibus; հոգի, հոգւոյ, anima, mæ, facit հոգւով, non հոգեաւ: հոգւոց, non հոգեաց. similiter omne Patrium nomen desinens in ցի: vt հռովմայեցի, Romanus facit հռովմայեցւոց, & հռովմայեցւովք. որդի, որդւոյ, filius, filij, facit որդւով & որդեաւ; որդւոց, & որդեաց; որդւովք & որդեօք; & reducuntur hæc ad primam speciem huius declinationis.

Quarta declinatio nominis est, cuius genitiuus desinit in ու.

Nominatiuus.	ժամ	hora.
Genitiuus.	ժամու	horæ.
Datiuus.	՚ի ժամ, ժամուն, ժամու	horæ.
Accusatiuus.	զժամ	horam.
Vocatiuus.	ով ժամ	ò hora.
Ablatiuus.	՚ի ժամէ	ab hora.
Instrumentalis.	ժամով	hora.
Narratiuus.	զժամէ	de hora.
Commoratiuus.	՚ի ժամու, & ՚ի ժամ	in hora.
Circumlatiuus.	զժամով	circa horam.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	ժամք	horæ.
Genitiuus.	ժամուց	horarum.
Datiuus.	՚ի ժամս, & ժամուց	horis.

Հայցական.	զժամս =
Կոչական.	ով ժամք =
Բացառական.	'ի ժամուց =
Գործիական.	ժամովք =
Պատմական.	զժամուց =
Հայցողական.	'ի ժամս =
Պարառական.	զժամովք =

Այսպէս և՝ առաւօտ՝ առաւօտու = պահ՝ պահու : ծով՝ ծովու = շաբաթ՝ շաբաթու = հաւ, հաւու = առիւծ՝ առիւծու = մեղր՝ մեղու = և այլ :

Իսկ՝ մահ՝ 'ի սեռականին մահու առնէ . և մահուան = և ընդ երկրորդ տեսակաւ առաջին հոլովմանն տարածի = մարիամ . աբրահամ . և ոմանք այսպիսի յատկական անուանք՝ 'ի սեռականին մարիամու լինին և մարիամայ = աբրահամու և աբրահամայ . և դնին ընդ նախկին տեսակաւ առաջին հոլովմանն =

Հինգերորդ հոլովումն անուանն . որոյ սեռականն յօջ անցի . կամ 'ի միւսն յերկրորդայն տառին . ցր .
'ի շատ . կամ 'ի նու . կամ 'ի րէ =

Առաջին տեսակ հինգերորդ հոլովմանն է՝ , որոյ սեռականն աւարտի յօջ :

Ուղղական.	կին =
Սեռական.	կնոջ =
Տրական.	'ի կին և կնոջ =
Հայցական.	զկին =
Կոչական	ով կին =
Բացառական.	'ի կնոջէ =
Գործիական.	կանամբ =

Եաւ Պատ

Accusatiuus.	զժամս	horas.
Vocatiuus.	ով ժամք	ò horæ.
Ablatiuus.	՚ի ժամուց	ab horis.
Instrumentalis.	ժամուք	horis.
Narratiuus.	զժամուց	de horis.
Commoratiuus.	ի ժամս	in horis.
Circumlatiuus.	զժամովք	circum horas.

Sic etiam առաւօտ, առաւօտու, diluculum, li. պահ, պահու, vigilia, liæ. ծով, ծովու, mare, ris. շաբաթ, շաբաթու, sabbatum, ti. հաւ, հաւու, gallina, næ. առիւծ, առիւծու, leo, nis. մեղր, մեղու, mel, lis. &c.

At մահ, mors in genitiuo մահու facit, & մահուան mortis; & ad secundam speciem primæ declinationis transfertur. մարիամ, աբրահամ, & aliqua alia huiusmodi nomina propria, in genitiuo faciunt մարիամու & մարիամայ Mariæ: աբրահամու, & աբրահամայ, Abrahami; & reducuntur ad primam speciem primæ declinationis.

Quinta declinatio nominis est, cuius genitiuus desinit in ոջ, aut in vnam ex tribus liquidis literis: scilicet in ղ, aut in ն, aut in ր.

Prima species Quintæ Declinationis est, cuius Genitiuus desinit in ոջ.

Nominatiuus.	կին	mulier.
Genitiuus.	կնոջ	mulieris.
Datiuus.	՚ի կին, & կնոջ	mulieri.
Accusatiuus.	զկին	mulierem.
Vocatiuus.	ով կին	ò mulier.
Ablatiuus.	՚ի կնոջէ	à muliere.
Instrumentalis.	կանամբ	muliere.

 Nar-

Պատմական.	զկնոջէ =
Կացողական.	՚ի կնոջ =
Պարառական.	զկանամբ =

Եւ յոգնակի =

Անուանական.	կանայք =
Սեռական.	կանանց =
Տրական.	՚ի կանայս, և կանանց =
Կրողական.	զկանայս =
Կոչական.	ո՜վ կանայք =
Առողական.	՚ի կանանց =
Գործիական.	կանամբք =
Պատմական.	զկանանց =
Կացողական.	՚ի կանայս =
Պարառական.	զկանամբք =

Բայց այլ անուն ՚ի. որոյ սեռականն ոջ լինի. ոչ ըստ այս հոլովմանց ենթադրի = այլ խոտորանշիւն առայլ և այլ հոլովումն տարածի. որպ. տեղի՝ տեղւոջ. յայգի՝ յայգւոջ. ընկեր՝ ընկերոջ. և այլ. տարածին առ երկրորդ տեսակ երրորդ հոլովմանն = եւ մի, միոջ. ոգի, ոգւոջ, առ առաջինն նոյն երրորդին = և նմանապէս զայլոցն =

Երկրորդ Տեսակ հինգերորդ հոլովմանն: է,
որոյ Սեռականն եղեւ ՚ի ղաւ =

Անուանական.	աստղ =
Սեռական.	աստեղ =
Տրական.	յաստղ. և աստեղ =
Կրողական.	զաստղ =
Կոչական.	ո՜վ աստղ =
Առողական.	յաստեղէ =
Գործիական.	աստեղաւ =

Խբ Պատ

Narratiuus.	զկնոջէ	de muliere.
Commoratiuus.	'ի կնոջ	in muliere.
Circumlatiuus.	զկանամբ	circa mulierem.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	կանայք	mulieres:
Genitiuus.	կանանց	mulierum.
Datiuus.	'ի կանայս, & կանանց	mulieribus.
Accusatiuus.	զկանայս	mulieres.
Vocatiuus.	ով կանայք	ò mulieres.
Ablatiuus.	'ի կանանց	à mulieribus.
Instrumentalis.	կանամբք	mulieribus.
Narratiuus.	զկանանց	de mulieribus.
Commoratiuus.	'ի կանայս	in mulieribus.
Circumlatiuus.	զկանամբք	circa mulieres.

Alia autẽ nomina, quorũ genitiuus finitur ոջ, nõ cadũt sub hac declinatione, sed vnũ quodlibet ad aliã, atque aliã transfertur; vt տեղի. տեղւոջ, locus, ci: այգի այգւոջ vinea, neæ: ընկերի, ընկերւոջ, socius, cij: &c. reducuntur ad secundam speciem tertiæ declinationis; & մի, միոջ, vnus, vnius; ոգի, ոգւոջ, persona, næ, ad primam eiusdem tertiæ; & sic de alijs.

Secunda species Quintæ Declinationis est, cuius Genitiuus desinit in ղ.

Nominatiuus.	աստղ	sydus.
Genitiuus.	աստեղ	syderis.
Datiuus.	յաստղ, & աստեղ	syderi.
Accusatiuus.	զաստղ	sydus.
Vocatiuus.	ով աստղ	ò sydus.
Ablatiuus.	յաստեղէ	à sydere.
Instrumentalis.	աստեղաւ	sydere.

Պատմական . զաստեղէ :
Կացողական . յաստեղ :
Պարառական . զաստեղաւ :

Եւ յոգնակի :

Ուղղական . աստեղք :
Սեռական . աստեղաց :
Տրական . յաստեղս , և աստեղաց :
Հայցական . զաստեղս :
Կոչական . ով աստեղք :
Բացառական . յաստեղաց :
Գործիական . աստեղօք :
Պատմական . զաստեղաց :
Կացողական . յաստեղս :
Պարառական . զաստեղօք :

Նոյնպէս , անկղ՝ անկեղ : և այլ :

Երրորդ Տեսակ Հինգերորդ հոլովմանն է , որոյ Սեռականն ելանէ ՚ի նու :

Ուղղական . տէր :
Սեռական . տեառն :
Տրական . ՚ի տէր և տեառն :
Հայցական . զտէր :
Կոչական . ով տէր :
Բացառական . ՚ի տեառնէ :
Գործիական . տերամբ :
Պատմական . զտեառնէ :
Կացողական . ՚ի տէր :
Պարառական . զտերամբ :

Եւ յոգնակի :

Ուղղական . տեարք :

Narratiuus.	զաստեղէ	de ſydere.
Commoratiuus.	յաստեղ	in ſydere.
Circumlatiuus.	զաստեղաւ̃	circa ſydus.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	աստեղք	ſydera.
Genitiuus.	աստեղաց	ſyderum.
Datiuus.	յաստեղս, & աստեղաց	ſyderibus.
Accuſatiuus.	զաստեղս	ſydera.
Vocatiuus.	ո՜վ աստեղք	ò ſydera.
Ablatiuus.	յաստեղաց	à ſyderibus.
Inſtrumentalis.	աստեղօք	ſyderibus.
Narratiuus.	զաստեղաց	de ſyderibus.
Commoratiuus.	յաստեղս	in ſyderibus.
Circumlatiuus.	զաստեղօք	circum ſydera.

Similiter declinatur անկղ, անկեղ, anſa, æ. &c.

Tertia ſpecies Quintæ Declinationis eſt, cuius Genitiuus deſinit in ն.

Nominatiuus.	տէր	dominus.
Genitiuus.	տեառն	domini.
Datiuus.	ի տէր, & տեառն	domino.
Accuſatiuus.	զտէր	dominum.
Vocatiuus.	ո՜վ տէր	ò domine.
Ablatiuus.	ի տեառնէ	à domino.
Inſtrumentalis.	տերամբ	domino.
Narratiuus.	զտեառնէ	de domino.
Commoratiuus.	ի տէր	in domino.
Circumlatiuus.	զտերամբ	circa dominum.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	տերք	domini.

Geni-

Սեռական .　　　　տէրանց ։
Տրական .　　　　'ի տէրս , և տէրանց ։
Հրողական .　　　　զտէրս ։
Կոչական .　　　　ո՛վ տէրք ։
Առողական .　　　　'ի տէրանց ։
Գործիական .　　　　տէրամբք ։
Պատմական .　　　　զտէրանց ։
Կացողական .　　　　'ի տէրս ։
Պարառական .　　　　զտէրամբք ։

Նմանապէս , այր՝ առն ։ անձն՝ անձին ։ լեառն՝ լերին ։ և այլ ։ Թէպէտ անձն՝ նոյնականին լինի անձինք և զանձինս ։ լեառն՝ լերինք և զլերինս ։

Չորրորդ Անուան հինգերորդ հոլովմանն է՛ , որոյ Սեռականն եղեալ 'ի րէ ։ և այս ևսակն .

Եր . օր . ուր ։

Եր . ո̂տ ։

Անուանական ,　　　　աղբեւր ։
Սեռական ,　　　　աղբեր ։
Տրական .　　　　յաղբեւր և աղբեր ։
Հրողական .　　　　զաղբեւր ։
Կոչական .　　　　ո՛վ աղբեւր ։
Առողական .　　　　յաղբերէ ։
Գործիական ,　　　　աղբերբ ։
Պատմական .　　　　զաղբերէ ։
Կացողական ,　　　　յաղբեր ։
Պարառական ,　　　　զաղբերբ ։

Եւ յոգն...

Անուանական .　　　　աղբերք և աղբեւրք ։
Սեռական .　　　　աղբերց ։

Տրդ　　　　Տրա

Genitiuus.	տէրանց	dominorum.
Datiuus.	՚ի տէրս, & տէրանց	dominis.
Accuſatiuus.	զտէրս	dominos.
Vocatiuus.	ո՜վ տէրք	ò domini.
Ablatiuus.	՚ի տէրանց	à dominis.
Inſtrumentalis.	տէրամբք	dominis.
Narratiuus.	զտէրանց	de dominis.
Commoratiuus.	՚ի տէրս	in dominis.
Circumlatiuus.	զտէրամբք	circum dominos.

Similiter, այր, առն, vir, ri. անձն, անձին, perſona, næ. լեառն, լերին, mons, tis. &c. licet անձն in Nominatiuo, & Accuſatiuo plurali faciat անձինք, & զանձինս. ſimiliter լեառն facit լերինք, & զլերինս.

Quarta Species Quintæ Declinationis eſt, cuius Genitiuus deſinit in ր: & hoc tripliciter: եր, օր, ուր.

Եր, vt

Nominatiuus.	աղբեւր	fons:
Genitiuus.	աղբեր	fontis.
Datiuus.	յաղբեւր, & աղբեր	fonti.
Accuſatiuus.	զաղբեւր	fontem.
Vocatiuus.	ո՜վ աղբեւր	ò fons.
Ablatiuus.	յաղբերէ	à fonte.
Inſtrumentalis.	աղբերբ	fonte.
Narratiuus.	զաղբերէ	de fonte.
Commoratiuus.	յաղբեր	in fonte.
Circumlatiuus.	զաղբերբ	circa fontem.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	աղբերք, & աղբեւրք	fontes.
Genitiuus.	աղբերց	fontium.

Տրական.	յաղէրս և աղէրց:
Կրողական.	զաղէրս և զաղէրուս:
Կոչական.	ով աղէրք և աղէրուք:
Առողական.	յաղէրց:
Գործիական.	աղէրբք:
Պատմական.	զաղէրց:
Կացողական.	յաղէրս և յաղէրուս:
Պարառական.	զաղէրբք:

Նմանապէս և ծաղր՝ ծաղեր: քոյր՝ քեռ: դուստր՝ դստեր: ուստր՝ ուստեր: և այլ:

Օր, որպէս:

Անուանական.	հայր:
Սեռական.	հօր:
Տրական.	՚ի հայր և հօր:
Կրողական.	զհայր:
Կոչական.	ով հայր:
Առողական.	՚ի հօրէ:
Գործիական.	հարբ:
Պատմական.	զհօրէ:
Կացողական.	՚ի հայր:
Պարառական.	զհարբ:

Եւ յոգնակի:

Անուանական.	հարք:
Սեռական.	հարց:
Տրական.	՚ի հարս, և հարց:
Կրողական.	զհարս:
Կոչական.	ով հարք:
Առողական.	՚ի հարց:
Գործիական.	հարբք:

Ւկ Պատ

Datiuus. յաղբերս, & աղբերց fontibus.
Accusatiuus. զաղբերս, & զաղբեւրս fontes.
Vocatiuus. ո՜վ աղբերք, & աղբեւրք ò fontes.
Ablatiuus. յաղբերց à fontibus.
Instrumentalis. աղբերբք fontibus.
Narratiuus. զաղբերց de fontibus.
Commoratiuus. յաղբերս, & յաղբեւրս. in fontibus.
Circumlatiuus. զաղբերբք circa fontes.

Similiter, ծաղր, ծաղեր, risus, us. դուստր, դստեր, filia, liæ. ուստր, ուստեր filius, lij, &c.

Or, vt

Nominatiuus. հայր Pater.
Genitiuus. հօր Patris.
Datiuus. 'ի հայր, & հօր Patri.
Accusatiuus. զհայր Patrem.
Vocatiuus. ո՜վ հայր ò Pater
Ablatiuus. 'ի հօրէ à Patre.
Instrumentalis. հարբ Patre.
Narratiuus. զհօրէ de Patre.
Commoratiuus. 'ի հայր in Patre.
Circumlatiuus. զհարբ circa Patrem.

Et Pluraliter.

Nominatiuus. հարք Patres.
Genitiuus. հարց Patrum.
Datiuus. 'ի հարս, & հարց Patribus.
Accusatiuus. զհարս Patres.
Vocatiuus. ո՜վ հարք ò Patres.
Ablatiuus. 'ի հարց à Patribus.
Instrumentalis. հարբք Patribus.

Պատմական ․ զնայց ։
Ներգոյական ․ ՚ինայս ։
Պարառական ․ զնայբք ։

Նոյնպէս և՝ մայր՝ մօր ։ եղբայր՝ եղբօր ։ և այլ ։

Օր ; Օրպէս ։

Ուղղական ․ օր ։
Սեռական ․ աւուր ։
Տրական ․ յօր և աւուր ։
Հայցական ․ զօր ։
Կոչական ․ ո՜վ օր ։
Բացառական ․ յօրէ ։
Գործիական ․ աւուրբ ։
Պատմական ․ զօրէ ։
Ներգոյական ․ յաւուր ։
Պարառական ․ զաւուրբ ։

Յոգնակի ։

Ուղղական ․ աւուրք ։
Սեռական ․ աւուրց ։
Տրական ․ յաւուրս և աւուրց ։
Հայցական ․ զաւուրս ։
Կոչական ․ ո՜վ աւուրք ։
Բացառական ․ յաւուրց ։
Գործիական ․ աւուրբք ։
Պատմական ․ զաւուրց ։
Ներգոյական ․ յաւուրս ։
Պարառական ․ զաւուրբք ։

Narratiuus .	զհարց	de Patribus.
Commoratiuus .	ի հարս	in Patribus.
Circumlatiuus .	զհարբք	circa Patres.

Similiter, մայր, մօր, mater, tris. եղբայր, եղբօր, frater, tris. &c.

Օր, vt

NOminatiuus.	օր	Dies.
Genitiuus.	աւուր	Diei.
Datiuus.	յօր, & աւուր	Diei.
Accusatiuus.	զօր	Diem.
Vocatiuus.	ով օր	ò Dies.
Ablatiuus.	յօրէ	à Die.
Instrumentalis.	աւուրբ	Die.
Narratiuus,	զօրէ	de Die.
Commoratiuus,	յաւուր	in Die.
Circumlatiuus.	զաւուրբ	circa Diem.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	աւուրք	Dies.
Genitiuus.	աւուրց	Dierum.
Datiuus.	յաւուրս, & աւուրց.	Diebus.
Accusatiuus.	զաւուրս	Dies.
Vocatiuus.	ով աւուրք	ò Dies.
Ablatiuus.	յաւուրց	à Diebus.
Instrumentalis.	աւուրբք	Diebus.
Narratiuus.	զաւուրց	de Diebus.
Commoratiuus.	յաւուրս	in Diebus.
Circumlatiuus.	զաւուրբք	circum Dies.

Regu-

Կանոն առաջին։

Յաղագս Նախադաս Նշանակաց հոլովից։

Հոլովից նշանակքն՝ զոր ներքոյ տեսանեն . նախա-դասք և ստորադասք։ Նախադասք են՝ ի, յ, ց։ ն, զ, ով։

Իսկ՝ ի, յ, ց, նախադասքն եղական տրականին, երբ ոչ հոլովի 'ի վերջնումն։ որպէս. յուսացայ 'ի տէր։ հաւատամ յաստուած։ ասաց տէր ցտէր իմ : Նոյ ես յուղղակա-նին յորժամ հոլովի սեռ միայն։ հն քար, իջեալ 'ի դժոխս։ ելեալ յերկինս։ ասաց ցկանայս։

'Ի, յ, ն. նախադասքն կացուցականին։ որպէս, ծնաւ 'ի քաղաքի դաւթի։ որ ես յերկինս։ պատահումն զոյ ննջ Թակայում։

Ի, եյ նախադասքն առողականին։ հն զան, ծնեալ 'ի կին զեամայ կուսէն։ իջեալ յերկնից :

Զ՝ նախադասեալ է հայցականին, պատմականին, և ներգործականին։ որպէս, զհաց մեր տուր մեզ։ զայնքացին զաստուծոյ։ շուրջեղէց զնեղանով։

Ով նախադասն կոչականումն։ հնկէն, ով տէր : և կամ փոխանակ ովին՝ դնի, ո՛, ա՛յ, է՛, ծօ՛, քա՛։ կամ չեշտ 'ի վերայ առաջին վանկին, հն պէս, պե՛տրոս։ բայց ծօ՛ տրական է, որպ. ծօ՛ տղա՛։ և քա՛՝ իգական. որպ. քա՛ մա-րիամ։ և միացեալքն՝ հասարակք։

Կանոն Երկրորդ։

Յաղագս Ստորադաս Նշանակաց հոլովից։

Յեղական հոլովսն՝ ստորադաս նշանակք են սեռակա-նին՝ են։ այ, ան, եան, ի, ոյ, ւոյ, ու, ոջ, և մինն 'ի նոյն սառելոյն, ըր . ղ . ն . ր ։ որպէս, որդի

ադա

Regula Prima.

De signis Casuum præpositiuis.

SIgna casuum sunt in duplici specie, prępositiua, & postpositiua. Præpositiua sunt hæc, 'ի, յ, ց, ն, զ, ով.

At 'ի, յ, ց, præponuntur datiuo singulari, cũ non declinatur in fine; vt յուսացաւ 'ի տէր, sperauit in Dño: հաւատամ յաստուած, credo in Deum: ասաց տէր ցտէր իմ, dixit Dñus Dño meo: Nec non etiá datiuo plurali, cũ recipit ս in fine; vt իջեալ 'ի դժոխս descẽdit ad inferos. ելեալ յերկինս, ascendit ad cælos. ասաց ցկանայս, dixit mulieribus.

'ի, յ, ն, præponuntur Commoratiuo: vt ծնաւ 'ի քաղաքի դաւթի, natus est in ciuitate Dauid: որ ես յերկինս, qui es in cęlis. պատահումն գոյ 'ի ենթակայում, accidẽs stat in subiecto.

'ի & յ præponũtur Ablatiuo; vt ծնեալ 'ի մարիամայ կուսէն, natus ex Maria virgine իջեալ յերկնից, descẽdit à cælis.

զ præponitur Accusatiuo, Narratiuo, & Circumlatiuo; vt զհաց մեր տուր մեզ, panem nostrum da nobis. տրտնջէին զաստուծոյ, murmurauerunt de Deo. շուրջ եկից զսեղանովդ, circumdabo altare.

ով præponitur Vocatiuo; vt ով տէր, ò Dñe; aut vice ով, ponitur ո, vel այ, vel է, vel ծօ, vel, քա, aut accentus acutus supra primam syllabam; vt պե՛տրոս, Petre. Sed ծօ masculinum est, vt ծօ տղա՛յ, heus puer; & քա femininum, vt քա մարիամ, ò Maria. ræliqua verò communia.

Regula Secunda.

De signis Casuum postpositiuis.

IN numero singulari signa postposita Genitiuo sunt nouem, scilicet այ, ան, եան, ի, ոյ, ւոյ, ու, ոջ & vna ex tribus liquidis literis, hoc est, ղ, ն, ր. vt որդի ադամայ, filius Adæ հաւ

խանձ

ադամայ ։ Նախանձ տան ։ սկիզբն գիտութե. ։ դրեւ ապա_ գաւթի դպրի ։ օրէնք բերանոյ քոյ ։ քան զհազարս ոսկւոյ ։ զաւ̃ակ աբրահամու ։ այր միոյ կնոջ ։ լոյս աստեղ ։ եկեղեց տեառն ։ միածին հօր ։

Տրականքն ստորադասք են երկու, ու. մ. կամ որք սեռա_ կանին իւրոյ ։ ձն քար, տուր պետրոսում, կամ պետրոսի ։

Բացառականքն են երկու, է. կամ որք սեռականին իւրոյ ։ որպէս. 'ի տանէ, 'ի զօրութենէ. յերկրէ 'ի տեղւոջէ. 'ի տե_ առնէ. 'ի մօրէ. յաստեղէ ։ Բայց յորժամ սեռականն եղեւի յոյ. այ. և ւոյ նոյնպէս ու̃ արտի եւ բացառականն, ձն պէս. 'ի յուդայ ։ յաստուծոյ ։ 'ի հողւոյ ։

Գործիականքն են հինգ. աւ̃. իւ̃. ով. ու. բ. որպէս. իշխանաւ̃. սրտիւ̃. բերանով. Նախանձու. եղբարբ. տամբ. Ջուրբ ։

Պատմականն ունի զստորադասն բացառականին իւրոյ ։ ձն պէս. զծառայէ ։ զմարմնոյ ։ զգործոյ ։ զգերւոյ ։

Հայցականն ունի զստորադասն տրականին ։ որպէս. 'ի տեղում. 'ի տեղւոջ ։

Պարառականն զու̃ արտն գործիականին ։ ձն զան. զմարդով ։ զթշնամեաւ̃ ; զանձամբ ; զարքայիւ ։

Արդ՝ 'ի յոգնական հոլովն՝ ստորադասս նշանակքն՝ են երեք. ս. ց. ք ։

Ուղղականն. կոչականն. և հայցականն զնէ առնուն ։ որպէս. համբարձի զաչս իմ 'ի լերինս ։ որ բնակեալդ ես յեր կինս ։

Սեռականն. տրականն. բացառականն, և պատմականն՝

նախանձ տանն, zelus domus. սկիզբն իմաստութեան, initium sapiẽtiæ. գրիչ արագագիր դպրի, calamus velociter scribẽtis. օրէնք բերանոյ քո, lex oris tui. քան զհազարս ոսկւոյ, quam millia auri. զաւակ աբրահամու, semen Abrahæ. այր միոյ կնոջ, vir vnius vxoris. լոյս աստեղ, lux stellæ. երկիւղ տեառն, timor Domini. միածին հօր, vnigenitus Patris.

Signa postposita Datiuo sunt duo. ում: aut signum sui genitiui: vt պետրոսում, aut պետրոսի, da Petro.

Ablatiuo, sunt duo է, aut signũ sui genitiui; vt 'ի տանէ, à domo. 'ի զօրութենէ, à virtute; &c. At verò, quãdo Genitiuus desinit in այ; vel ոյ; vel ւոյ; similiter desinit etiã Ablatiuus; vt 'ի յուդայ, à Iuda. յաստուծոյ à Deo. 'ի հոգւոյ ab anima.

Instrumentali sunt quinq; աւ, իւ, ով, ու, բ; vt իշխանաւ, Principe; սրտիւ, corde; բերանով, ore: նախանձու, zelo; եղբարբ, fratre; տամբ domo; ջուրբ, aqua.

Narratiuus habet signum postpositiuum sui Ablatiui; vt զծառայէ, de seruo. զմարիամայ, de Maria. զգործոյ, de opere. զգերւոյ, de mancipio.

Commoratiuus habet signum postpositiuum sui Datiui; vt 'ի տեղւոմ, vel 'ի տեղւոջ, in loco.

Circumlatiuus habet desinentiam sui Instrumentalis: vt զմարդով, circa hominem; զթշնամեաւ, circa inimicum; զանձամբ, circa personam; զարքայիւ, circum Regem.

IN plurali verò numero signa postpositiua sunt tria, videlicet ս, ց, ք.

Datiuus, Accusatiuus, & Commoratiuus desinunt in ս vt համբարձի զաչս իմ 'ի լերինս, leuaui oculos meos montibus; որ բնակեալդ ես յերկինս, qui habitas in cælis.

Genitiuus, Datiuus, Ablatiuus, & Narratiuus desinũt in ց;

դցս : ո՞վ . զօրութիւն գործոց նուրոց = եւ աղքատաց : յերե_ տաց քոցս՞ փախեայց : զբանչելեաց =

Անուանականն . կոչականն . գործիականն . և պատճառա_ կանն՝ զբէ . ո՞վ . բանք ո՞ն են ո՛ք : օրհնեցէք լերինք զտէր = շրթամբք ընդգառնորօք = զմարմնովք =

Յաղագս Դերանուան :

Գլուխ . Է =

Դերանունն է՝ մասն բանին հոլովական . առեալ փո_ խանակ անուանն . և զբացորոշեալ անձն նշանակէ = որպէս . ես . դու . նա =

Որք՝ պատահին նմա վեց = Սեռ . Թիւ . հոլով . Տեսակ . Ձեւ . և դէմ = Սակս սեռին . Թուոյն . և հոլո_ վին՝ բաւ է որ ՚ի վերոյ ասացաք յաղագս անուանն՝ որոյ գա_ ղափարաւն վարի և դերանունն =

Ձեւք՝ երեք = պարզ . որպէս . այլ . որ . ով . իւր = բարդ . որպէս . ուրուք . որինչ . այլինչ = յարաբարդ . որպէս . իւրաքանչիւր = երկաքանչիւր =

Դէմք՝ երեք : առաջին . որպէս , ես = երկրորդ . որպէս , դու = երրորդ . որպէս . նա =

Տեսակք՝ երկու = Նախադասական . որպէս . ես . դու . այս . այդ . այն . սա . դա . նա . ինքն . որ . ո՞ . ո՞վ . ոք . ումն . ինչ . իմն . այլ . միւս . սոյն . դոյն . նոյն = Եւ ածանցական . որպէս . իմ . քո . նորա . դորա . սորա . մեր . ձեր . իւր . մերայն . ձերայն . նորայն =

vt զօրութիւն գործոց իւրոց, virtutem operum ſuorum; Ետ աղքատաց, dedit pauperibus; յերեսաց քոց յո՞ փախեայց, à facie tua quò fugiam. զսքանչելեաց, de mirabilibus.

Nominatiuus, Vocatiuus, Inſtrumẽtalis, & Circumlatiuus deſinunt in է; vt բանք տեառն են ս̃բ, verba Dñi ſunt ſancta; օրհնեցէք լերինք զտէր, benedicite montes Dñum; շրթամբք նենգաւորօք, labijs doloſis; զմարմնովք, circum corpora.

De Pronomine.

Articulus Secundus.

PRonomèn eſt pars orationis declinabilis loco nominis accepta; & determinatam perſonam ſignificat; vt ես, ego. դու, tu. նա, ille.

Accidunt autem Pronomini ſex; Genus, Numerus, Caſus, ſpecies, Figura, & Perſona. De Genere, Numero, & Caſu ſufficit, quod ſupra dictum eſt de Nomine, ad cuius ſimilitudinem procedit etiam Pronomen.

Figuræ ſunt tres: ſimplex, vt այլ alius: որ qui, quæ, quod: ոք aliquis: իւր ſuus. Cōpoſita, vt որոք quiſquis: որինչ quidquid: այլինչ aliud quid. Recompoſita, vt իւրաքանչիւր vnuſquiſque: երկաքանչիւր vterque.

Perſonæ tres: Prima, vt ես ego մեք nos. Secunda, vt դու tu; դուք vos. Tertia, vt նա ille; նոքա illi.

Species duæ; Primitiua; vt ես ego; դու tu; այս, vel սա, hic; այդ, vel դա, iſte; այն, vel նա, ille. ինքն ipſe; որ qui; ո vel ով, quis; ոք, vel ոմն, aliquis; ինչ quid; իմն aliquid; այլ alius; միւս alter; սոյն hic idem; դոյն iſte idem; նոյն ille idem. Et deriuatiua; vt, իմ meus; քո tuus; նորա, vel իւր, ſuus; դորա quod iſtius eſt; սորա quod huius eſt; մեր noſter; ձեր veſter; մերայն noſtras; ձերայն veſtras.

Եւ յայսոցիկ՝ ոմանք են յարաբերականք, որք զկնի նա-
խադասեալ յարաբերին = որպէս. այս. այդ. այն. ինքն. նոյն. որ, և այլ = Ոմանք՝ ցուցականք. որպէս. ես. դու. նա. սա. դա. և այլ = Ոմանք՝ ստացականք. որպէս. իմ. քո. իւր. մեր, և այլ = Ոմանք՝ ազգականք. որպէս. մերայն. ձերայն, և այլ =

Առաջին հոլովումն Դերանուանն. է՛ որոյ Սեռա-
կանն ա՛ լինի · և որին :

Անուանական.	նա՛ =
Սեռական.	նորա՛. և նորին =
Տրական.	նմա՛. և նմին =
Հայցական.	զնա՛ =
Բացառական.	՚ի նմանէ =
Գործիական.	նովաւ՛. և նովին =
Պատմական.	զնմանէ =
Ներգոյական.	՚ի նմա՛. և ՚ի նմին =
Պարառական.	զնովաւ՛. և զնովին =

Եւ յոգնակի =

Անուանական.	նոքա՛. և նոքին =
Սեռական.	նոցա՛. և նոցին =
Տրական.	նոցայց. և նոցին =
Հայցական.	զնոսա՛. և զնոսին =
Բացառական.	՚ի նոցանէ =
Գործիական.	նոքօք =
Պատմական.	զնոցանէ =
Ներգոյական.	՚ի նոսուս =
Պարառական.	զնոքօք =

Նոյնպէս հոլովին եւս՝ սա, սորա, և սորին = դա, դորա, և դորին = [illegible]. Թէ այս երեք ածական դերանուա-

 անցս

Et ex his quædam ſunt relatiua, quæ rem ante dictã referunt, vt այս այդ, այն, ինքն, նոյն, որ, &c. Quædam demonſtratiua; vt ես, դու, նա, սա, դա, &c. Quædam poſſeſſiua, vt իմ, քո, իւր, ձեր, մեր, &c. Quædam gentilia; vt մերային, ձերային, նորային, &c.

Prima Declinatio Pronominis eſt, cuius Genitiuus deſinit in ա, *&* որին :

NOminatiuus.	նա	ille.
Genitiuus.	նորա, & նորին	illius, & illius eiuſdem.
Datiuus.	նմա, & նմին	illi, & illi eidem.
Accuſatiuus.	զնա	illum.
Ablatiuus.	'ի նմանէ	ab illo.
Inſtrumentalis.	նովաւ, & նովին	illo, & illo eodem.
Narratiuus.	զնմանէ	de illo.
Commoratiuus.	'ի նմա, & 'ի նմին	in illo, & in illo eodem.
Circũlatiũus.	զնովաւ, & զնովին	circa illũ, & circa illũ eund.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	նոքա, & նոքին	illi, & illi ijdem.
Genitiuus.	նոցա, & նոցին	illorum, & illorum eorundem.
Datiuus.	նոցայցր, & նոցին	illis, & illis ijſdem.
Accuſatiuus.	զնոսա, & զնոսին	illos, & illos eoſdem.
Ablatiuus.	'ի նոցանէ	ab illis.
Inſtrumentalis.	նոքօք	illis.
Narratiuus.	զնոցանէ	de illis.
Commoratiuus.	'ի նոսուն	in illis.
Circumlatiuus.	զնոքօք	circum illos.

Similiter declinantur etiam սա, սորա, & սորին, hic, huius, & huius eiuſdem; դա, դորա, & դորին, iſte, iſtius, & iſtius eiuſdem. Vbi nota quòd hæc tria pronomina adie-

անքս՝ այսպէս հոլովեալք. միշտ վարեն՝ ի բանին առանձնապէս Թարց գոյականացն իւրոց։

Երկրորդ հոլովումն Դերանուանն՝ է՛ որոյ Սեռականն՝ ի լինի. և օրինակ։

Ուղղական.	այս։
Սեռական.	այսր, և այսորիկ։
Տրական.	այսմ, և այսմիկ։
Հայցական.	զայս։
Բացառական.	յայսմանէ։
Գործիական.	այսու. և այսուիկ։
Պատմական.	զայսմանէ։
Ներգոյական.	յայսմ, և յայսմիկ։
Պարառական.	զայսու, և զայսուիկ։

Եւ յոգնակի։

Ուղղական.	այսք, և այսոքիկ։
Սեռական.	այսց. և այսոցիկ։
Տրական.	այսցր · և այսոցիկ։
Հայցական.	զայսոսիկ։
Բացառական.	յայսց. և յայսցանէ։
Գործիական.	այսոքիւք։
Պատմական.	զայսց. և զայսցանէ։
Ներգոյական.	յայսոսում։
Պարառական.	զայսոքիւք։

Նմանապէս և այդ՝ այդր։ այն՝ այնր. Եւ աստ զխոսեմ. Թէ այս երեք ածական դերանունքս՝ այսպէս հոլովեալքս յորժամ առաջադին լին. Միշտ հարկաւորապէս սորոգանեն գոյականացն իւրեանց. և ո՛չ կարեն նախադասել նոցայցր։

adiectiua, tali pacto declinata, semper solitariè exercentur in oratione sine substantiuis.

Secunda Declinatio Pronominis est, cuius Genitiuus desinit in ր, & որիկ.

Nominatiuus.	այս	hic.
Genitiuus.	այսր, & այսորիկ	huius.
Datiuus.	այսմ, & այսմիկ	huic.
Accusatiuus.	զայս	hunc.
Ablatiuus.	յայսմանէ	ab hoc.
Instrumentalis.	այսու, & այսուիկ	hoc.
Narratiuus.	զայսմանէ	de hoc.
Commoratiuus.	յայսմ, & յայսմիկ	in hoc.
Circumlatiuus.	զայսու & զայսուիկ	circum hunc.

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	այսք & այսոքիկ	hi.
Genitiuus.	այսց & այսոցիկ	horum.
Datiuus.	այսցր & այսոցիկ	his.
Accusatiuus.	զայսոսիկ	hos.
Ablatiuus.	յայսց & յայսցանէ	ab his.
Instrumentalis.	այսոքիւք	his.
Narratiuus.	զայսց & զայսցանէ	de his.
Commoratiuus.	յայսոսում	in his.
Circumlatiuus.	զայսոքիւք	circum hos.

Similiter այդ, այդր, & այդորիկ, iste, istius. այն, այնր, & այնորիկ, ille, ius. Vbi nota, quod hæc tria pronomina adiectiua, tali pacto declinata, quando in suis casibus desinunt in իկ, semper necessariò postponuntur suis substantiuis, nec illis præponi possunt.

Tertia

Երրորդ հոլովումն դերանուանն է որոյ Սեռականն՝ ոյ լինի:

Ուղղական.	ո՛ւ . ո՛վ . ո՛ . զի՛նչ:
Սեռական.	որոյ . ո՛յր:
Տրական.	որում . ո՛ւմ:
Հայցական.	զոր . զի՛նչ:
Բացառական:	յորմէ . յո՛ւմմէ:
Գործիական.	որով:
Պատմական.	զորմէ . զո՛ւմմէ:
Ներգոյական.	յորում . յո՛ւմ:
Պարառական.	զորով:

Եւ յոգնակի:

Ուղղական.	որք . ո՛յք:
Սեռական.	որոց . ո՛յց:
Տրական.	յորս . ո՛յց:
Հայցական.	զորս . զո՛յս:
Բացառական.	յորոց . յո՛յց:
Գործիական.	որովք:
Պատմական.	զորոց . զո՛յց:
Ներգոյական.	յորս . յո՛յս:
Պարառական.	զորովք:

Ըստ նմին օրինակի հոլովին՝ մեր՝ մերոյ: ձեր՝ ձերոյ: իւր՝ իւրոյ: իմ՝ իմոյ: քոյ՝ քոյոյ: այլ՝ այլոյ: ինչ՝ միւս՝ միւսոյ. իւրաքանչիւր՝ իւրաքանչիւրոյ. նոյն՝ նոյնոյ. ձերայն՝ ձերայնոյ . մերայն՝ մերայնոյ . նորայն՝ նորայնոյ , առ-բաժնին առ յառաջին տեսակին երրորդ հոլովմանն անուանն: և իւր՝ առնէ իւրոյ , և իւրեան . իւրոյ , և իւրեանց . յիւրս , և իւրեանցս . զիւրս , և զիւրեանս . յիւրոց ,

Ծբ   և յիւ-

Tertia Declinatio Pronominis est, cuius Genitiuus desinit in ոյ.

Nominatiuus.	որ qui. ո՞վ, ո՞, quis? ի՞նչ quid?	
Genitiuus.	որոյ cuius.	ո՞յր cuiusnam?
Datiuus.	որում cui.	ո՞ւմ cuinam?
Accusatiuus.	զոր quem.	զի՞նչ quid?
Ablatiuus.	յորմէ à quo.	յո՞ւմմէ à quonam?
Instrumentalis.	որով quo.	
Narratiuus.	զորմէ de quo.	զումմէ de quonam?
Commoratiuus.	յորում in quo.	յո՞ւմ in quonam?
Circumlatiuus.	զորով circa quem.	

Et Pluraliter.

Nominatiuus.	որք qui.	ո՞յք quinam?
Genitiuus.	որոց quorum.	ո՞յց quorumnam?
Datiuus.	որոց & յորս quibus.	ո՞յցր quibusnam?
Ablatiuus.	յորոց à quibus.	յո՞յց à quibusnam?
Instrumentalis.	որովք quibus.	
Narratiuus.	զորոց de quibus.	զո՞յց de quibusnam?
Commoratiuus.	յորս in quibus.	յո՞յս in quibusnam?
Circumlatiuus.	զորովք circum quos.	

Similiter declinantur մեր, մերոյ, noster, nostri. ձեր, ձերոյ, vester, vestri. իւր, իւրոյ, suus, sui. իմ, իմոյ, meus, mei. քո, քոյոյ, tuus, tui. այլ, այլոյ, alius, alius. Porrò միւս, միւսոյ, alter, alterius; իւրաքանչիւր, իւրաքանչիւրոյ, vnusquisque, vniuscuiusque; նոյն, նոյնոյ, idem, eiusdem; ձերային, ձերայնոյ, vestras, vestratis; մերային, մերայնոյ, nostras, nostratis, transferuntur ad primam speciem tertiæ nominis declinationis. At իւր facit իւրոյ vel իւրեանն: իւրք vel իւրեանք: իւրոց vel իւրեանց: յիւրս vel իւրեանցը:

և յետեւսոյն : ետողէ , և ետեւամբք , և սոյնպէս զայ_
լոց հոլովիցն =

Զօրութ․ հոլովումն դերանուանն . որոյ Սեռա_
կանն է՛ ստացականն :

Ուղղական .	ես . դու . ոմն , և ոք . ինքն =
Սեռական .	իմ . քո . ուրուքն , և ուրուք . ինքեան =
Տրական .	ինձ . քեզ . ումեմն , և ումեք . յինքն , և ինքեան =
Հայցական .	զիս . զքեզ . զոմն , և զոք . զինքն =
Կոչական .	ով դու =
Բացառական .	յինէն . ՚ի քէն . յումեմնէ , և յումեքէ . յինքենէ =
Գործիական .	ինեւ . քեւ , ոմամբ . ինքեամբ =
Պատմական .	զինէն . զքէն . զումեմնէ , և զումեքէ . զինքենէ =
Կայողական .	յիս . ՚ի քեզ . յումեմն , և յումեք . յինքեան =
Պարառական .	զինեւ . զքեւ . զոմամբ . զինքեամբ =

Եւ յոգնակի =

Ուղղական .	մեք . դուք . ոմանք . ինքեանք =
Սեռական :	մեր . ձեր . ոմանց . ինքեանց =

զիւրս vel զիւրեանս : յիւրոց vel յիւրեանց : իւրովք vel իւրեամբք. &c.

Quarta Declinatio Pronominis est, cuius Genitiuus est Proprius.

NOminatiuus. . ես ego. դու tu. ոմն, vel ոք aliquis. ինքն ipse.

Genitiuus. . իմ mei. քո tui. ուրումն, vel ուրուք alicuius. ինքեան ipsius.

Datiuus. . ինձ mihi. քեզ tibi. ումեմն, vel ումեք alicui. յինքն vel ինքեան ipsi.

Accusatiuus. . զիս me. զքեզ te. զոմն, vel զոք aliquem. զինքն ipsum.

Vocatiuus. ով դու ò tu.

Ablatiuus. . յինէն à me. 'ի քէն à te; յումեմնէ vel յումեքէ ab aliquo. յինքենէ ab ipso.

Instrumentalis. . ինեւ me. քեւ te. ոմամբ aliquo. ինքեամբ ipso.

Narratiuus. զինէն de me. զքէն de te. զումեմնէ vel զումեքէ de aliquo. զինքենէ de ipso.

Commoratiuus. . յիս in me. 'ի քեզ in te. յումեմն, vel յումեք in aliquo. յինքեան in ipso.

Circumlatiuus. զինեւ circum me. զքեւ circum te. զոմամբ circum aliquem. զինքեամբ circa ipsum.

Et Pluraliter.

Nominatiuus. մեք nos. դուք vos. ոմանք aliqui. ինքեանք ipsi.

Genitiuus. . մեր nostri. ձեր vestri. ոմանց aliquorum. ինքեանց ipsorum.

Տրական.	մեզ. ձեզ. ոմանց. յինքեանս, և ինքեանց։
Հայցողական.	զմեզ. զձեզ. զոմանս. զինքեանս։
Կոչական.	ով դուք։
Ձռողական,	'ի մէնջ. 'ի ձէնջ. յոմանց. յինքեանց։
Գործիական.	մեօք. ձեօք. ոմամբք. ինքեամբք։
Պատմական.	զմէնջ. զձէնջ. զոմանց. զինքեանց։
Կացողական.	'ի մեզ. 'ի ձեզ. յոմանս. յինքեանս։
Պարառական.	զմեօք. զձեօք. զոմամբք. զինքեամբք։

Յաղագս Բայի։

Պրակք. Դ։

Բայ է մասն բանին հոլովական ժամանակօք թարց հոլովից. որ զառնել և զկրել նշանակէ։ և նմա ութ պատահին. Սեռ. ժամանակ. եղանակ. տեսակ. ձև. դէմ. թիւ. և լծորդութիւն։

Սեռք են վեց. ներգործական., կրաւորական. չեզոքական. հասարակական. ձայնակրական. անցողական։

Բայ ներգործական՝ է որ աւարտի յիմ. կամ յում. և կարող է փոխել ի յիմ. և առնել յինքենէ զկրաւորականն։ որպէս. սիրեմ. մխիթարեմ. կամնեմ. բերեմ. սպանեմ. բաժանեմ. հարկանեմ. ընթեռնում. առնում. թողում. և այլ։

Կրաւորականն՝ է որ աւարտի յիմ. և կարող է փոխ-

Datiuus. մեզ nobis. ձեզ vobis. ոմանց aliquibus. յինքեանս, vel ինքեանց ipsis.

Accusatiuus. զմեզ nos. զձեզ vos. զոմանս aliquos. զինքեանս ipsos.

Vocatiuus. ով դուք ò vos.

Ablatiuus. 'ի մէնջ à nobis. 'ի ձէնջ à vobis. յոմանց ab aliquibus յինքեանց ab ipsis.

Instrumentalis. մեօք nobis. ձեօք vobis. ոմամբք aliquibus.. ինքեամբք ipsis.

Narratiuus. զմէնջ de nobis. զձէնջ de vobis. զոմանց de aliquibus. զինքեանց de ipsis.

Commoratiuus. 'ի մեզ in nobis. 'ի ձեզ in vobis. յոմանս in aliquibus. յինքեանս in ipsis.

Circumlatiuus. զմեօք circum nos. զձեօք circum vos. զոմամբք circum aliquos. զինքեամբք circum ipsos.

De Verbo.

Articulus Tertius.

Verbum est pars orationis declinabilis cum tempore sine casu, quæ actionem, ac passionem significat: ipsique octo accidunt; Genus, Tempus, Modus, Species, Figura, Persona, Numerus, & Coniugatio.

Genera sunt sex: Actiuum, Passiuum, Neutrum, Commune, Deponens, & Transitiuum.

Verbum actiuū est, quod desinit in եմ vel ում & potest verti in իմ, & facere ex se passiuum; vt սիրեմ amo; մխիթարեմ consolor; մատնեմ trado; բերեմ fero; սպանանեմ neco; բաժանեմ diuido; հարկանեմ cædo; ընթեռնում lego; առնում accipio; թողում relinquo. &c.

Passiuum est, quod desinit in իմ, & potest verti in եմ,

vel

խել յեմ, կի յում. եւ լինել ներգործական ։ որպէս. սիրեմ. մխիթարեմ. մատնեմ. բերեմ. ազատեմ. բաժանեմ. հալածեմ. ընթեռնում, առնանեմ. թողում. եւ այլ ։

Չէզոքականն՝ է որ անցի յամ. կի յեմ. կի յում. եւ ոչ կարէ լինել նոյն կրաւորական. այլ նշանակէ զներգործութիւն մնացական՝ ի նմին ներգործողին ։ որպէս. ուրախանամ. ընթանամ. գնամ. գամ. բարկանամ. ջանամ. ծառայեմ. աղօթեմ. ձեմեմ. յառնեմ. ննջեմ ։ լինում. երդնում. զղջանում. եւ այլ ։

Հասարակականն՝ է որ միով ձայնիւ նշանակէ զառնել եւ զկրել ։ որպէս. ծնանիմ. բղխեմ. եւ այլ ։ Քանզի ասեմք. թէ Քրիստոս ծնաւ ի Մարիամայ. եւ Մարիամ ծնաւ զՔ͞ս ։ Հոգին որ ի Հօրէ բղխէ ։ եւ օր աւուր բղխէ զբան ։

Ձայնակրականն՝ է որոյ ձայնն միայն է իբր կրաւորական. իսկ նշանակութիւն՝ չէզոքական ։ որպէս. խօսիմ. փախչիմ. հնազանդիմ. հանգչիմ. մարտիմ. ուտիմ. եւ այլ ։

Անցողականն՝ է որ անցի ի ցանեմ ներգործական. եւ ոչ լինի ցանիմ կրաւորական. եւ նշանակէ զներգործութիւն անցեալ յայլս ։ որպէս. բարկացուցանեմ. ուրախացուցանեմ. հնազանդեցուցանեմ. ծառայեցուցանեմ. զգեցուցանեմ. եւ այլ ։

Ժամանակք՝ հինգ ։ Ներկայ՝ որ նշանակէ զներգործութիւն որ այժմ լինի. ո͞րգ. սիրեմ ։ Անցեալ անկատար՝ որ նշանակէ զներգործութիւն անաւարտեալ եւ թերի. որպէս. սիրէի ։ Անցեալ կատարեալ՝ որ նշանակէ

զներ

vel ում, & fieri actiuum; vt սիրիմ amor, մխիթարիմ sono cō-solato; մատնիմ trador; բերիմ feror, սպանանիմ necor; բաժանիմ diuidor, հարկանիմ cædor, ընթեռնուլիմ legor; առնուլիմ accipior; թողուլիմ relinquor. &c.

Neutrum est quod desinit in ամ, vel եմ, vel ում, & non potest fieri իմ passiuū; sed significat actionem immanētem in ipsomet agente; vt ուրախանամ gaudeo, ընթանամ curro; գնամ eo, գամ venio; բարկանամ irascor; ջանամ nitor: ծառայեմ seruio: աղօթեմ oro: ճեմեմ incedo: յառնեմ resurgo: բնակեմ habito: յենում adhæreo. երդնում iuro: զգենում induor.

Commune est, quod vnica voce significat actionem, & passionem: vt ծնանիմ pario, & nascor. բղխեմ eructo; & emano: dicimus enim: քրիստոս ծնաւ 'ի Մարիամայ Christus natus est ex Maria: & Մարիամ ծնաւ զՔս Maria genuit Christum: Հոգին որ 'ի Հօրէ բղխէ Spritus qui à Patre procedit: & օր աւուր բղխէ զբան Dies diei eructat verbum.

Deponens est, quod desinit in իմ vocem passiuam, sed habet significationem neutralem: vt խօսիմ loquor: փախչիմ fugio: հնազանդիմ obedio: հանգչիմ quiesco: մարտնչիմ pugno: ունիմ habeo: &c.

Transitiuum est, quod desinit in ցանեմ actiuū, & vt plurimum nō euadit ցանիմ passiuū: significatque actionem in alios transeuntē: vt բարկացուցանեմ facio, vt quis irascatur: ուրախացուցանեմ lætifico: հնազանդեցուցանեմ ad obedientiam redigo; զգեցուցանեմ vestio, &c.

Tempora sunt quinque. Præsens, quod significat operationē, quæ nunc fit: vt սիրեմ amo. Præteritum imperfectum, quod significat operationem incompletam, & imperfectam: vt սիրէի amabam. Præteritum perfectū, quod

զներգործութիւն առաջատեալ. որգոն. սիրեցի կ՛ սիրեալ եմ։ Անցեալ գերակատար՝ որ նշանակէ զներգործութիւն առաւել քան զառաջատեալ. որպակ. սիրեալ էի։ Ապառնի՝ որ նշանակէ զներգործութիւն ապագայ. որկէն. սիրեցից։

Եղանակք՝ հինգ։ Սահմանական՝ որ զբայն սահմանն ցուցանէ. ոպ. կարդամ։ Հրամայական՝ որ հրամայէ. որգոն. կարդա։ Ըղձական՝ որ ցանկանայ. որղան. մարթան կարդայի։ Ստորադասական՝ որ ստորադասէ երից եղանակաց. հն բար եթէ կ՛ յորժամ կարդայցեմ։ Անորոշական՝ որ և սա աներևոյթ է, որ դնի անորոշաբար. հն կէն. կարդալ։

Տեսակք՝ երկու։ Նախագաղափար. հն պէս. գիտեմ. ծանիմ։ Եւ ածանցական. որպակ. գիտենամ. ծանուցանեմ։

Ձևք՝ երեք։ Պարզ: ոպ. ունիմ: Բարդ՝. ոպ. ընդունիմ։ Յարաբարդ. ոպ. ներընդունիմ։

Դեմք՝ երեք։ Առաջին. հն բար. բերեմ։ Երկրորդ՝. հն ղան. բերես։ Երրորդ. հն կէն. բերէ։

Թիւք՝ երկու։ Եզական. որգոն. ընթանամ։ և Յոգնական. որպակ. ընթանամք։

Լծորդութիւնք՝ հինգ։ Առաջին. ներում Ներկայն Սահմանականին յամ վերջանայ. ոպ. կարդամ։ Երկրորդ. որ յեմ. ոպ. գովեմ։ Երրորդ. որ յիմ. ոպ. խօսիմ։ Չորրորդ. որ յում. ոպ. ընթեռնում։ Եւ հինգերորդ. յորում ներկայ և անկատարն սահմանականին հաւասարին ընդ այլ

ſignificat operationem completam : vt *սիրեցի* amaui : vel *սիրեալ եմ* hò amato. Præteritum pluſquam perfectum, quod ſignificat operationem pluſquam completam: vt *սի-րեալ էի* amaueram. Futurum, quod ſignificat operationem futuram, vt *սիրեցից* amabo.

Modi ſunt quinque : Indicatiuus; qui Verbi definitionem indicat : vt *կարդամ* Clamo. Imperatiuus; qui præcipit : vt *կարդա՛* Clama. Optatiuus: qui optat; vt *մարթան կարդայի* vtinam Clamarem. Subiunctiuus; qui ſubſequitur tribus præcedentibus modis : vt *եթէ* vel *յորժամ կար-դասցեմ*, ſi, vel cum Clamauero. Infinitiuus; qui ponitur indeterminatè : vt *կարդալ* Clamare.

Species duplex eſt: Primitiua : vt *գիտեմ* ſcio : *ճանաչեմ* noſco : &c. Et Deriuatiua : vt *գիտենամ* ſciens fio : *ծա-նուցանեմ* certiorem facio.

Figura triplex : Simplex, vt *ունիմ* habeo : compoſita, vt *ընդունիմ* excipio. Et Recompoſita, vt *ներընդունիմ* intus excipio.

Perſona triplex : Prima, vt *բերեմ* fero : Secunda, vt *բերես* fers : Tertia, vt *բերէ* fert.

Numerus duplex: ſingularis, vt *ընթանամ* curro; Et pluralis, vt *ընթանամք* currimus.

Coniugationes quinque. Prima coniugatio Verborum eſt, cuius præſens indicatiui deſinit in *ամ*, vt *կարդամ* Clamo. Secunda, quæ deſinit in *եմ*, vt *գովեմ* laudo. Tertia, quæ in *իմ*, vt *խօսիմ* loquor. Quarta, quæ in *ում*, vt *ընթեռ-նում* lego. Et Quinta, in qua præſens indicatiui, & tempora inde deriuata conueniunt cum alijs coniugationibus : Sed præteritum, & tempora inde deriuata differunt

լծորդութեանն ։ Բայց անցեալ կատարեալն, և այլ ժամանակքն զանազանեն ՚ի նոցանէ ։ Այսմ որոյ այս լծորդութիւն է բայիցն որ առնեն այլազան. և ոչ հաւասարեն այլոցն ըստ հոլովմանն. որպէս. գամ. եկի. եկն. եկ ։ բերեմ. բերի. եբեր. բեր ։ նստիմ. նստայ. նստաւ. նիստ ։ թողում. թողի. եթող. թող ։

Առաջին լծորդութիւն բայիցն է, որոյ ներկայն սահմանականին յամ աւարտի ։ և է կրկին ։ մի տեսակ է, որոյ անցեալ կատարեալն ցի առնէ. որպէս. կարդամ՝ կարդացի ։ Իսկ միւսն՝ ցայ. որպէս. բարկանամ՝ բարկացայ ։

Առաջին տեսակն առաջին լծորդութեան. յորում ներկայն սահմանականին յամ աւարտի. և անցեալ կատարեալն ցի ։

Ներկայ ժամանակ՝ Սահմանականն եղանակին ։

Կարդամ. կարդաս. կարդայ ։ Եւ յոգնակի ։

Կարդամք. կարդայք. կարդան ։

Անցեալ անկատար ։

Կարդայի. կարդայիր. կարդայր ։ Եւ յոգնակի ։

Prima Coniugatio verborũ est, cuius Præsẽs Indicatiui desinit in ամ: & duplex est: altera species est, cuius Præteritũ perfectũ desinit in ցի; vt կարդամ, կարդացի, clamo, clamaui. Et altera in ցայ; vt բարկանամ, բարկացայ, irascor, iratus sũ.

Prima species primæ coniugationis, in qua Præsens Indicatiui desinit in ամ. & Præteritum perfectum in ցի.

Tempus præsens Indicatiui modi.

Clamo, clamas, clamat. *Et pluraliter.* Clamamus, clamatis, clamãt.

Præteritum imperfectum.

Clamabam, clamabas, clamabat. *Et pluraliter.*

Կար

ab illis. Quare hæc Coniugatio est Verborum, quæ heteroclita dicuntur, & non conueniunt cum alijs in declinatione: vt գամ venio, եկի veni, եկն venit, եկ veni. բերեմ fero, բերի tuli, եբեր tulit, բեր fer. նստիմ sedeo, նստայ sedi, նստաւ sedit, նիստ sede. Թողում relinquo, Թողի reliqui, եԹող reliquit, Թող relinque. &c.

Կարդայաք. կարդայիք. կարդային =	Clamabamus, clamabatis, clamabant.
Անցեալ կատարեալ =	*Præteritum perfectum.*
Կարդացի, և կարդացեալ եմ. կարդացեր, և կարդացեալ ես. կարդաց, և կարդացեալ է =	Gridai, & hò gridato; gridasti, & hai gridato; gridò, & hà gridato.
Եւ յոգնակին =	*Et pluraliter.*
Կարդացաք, և կարդացեալ եմք. կարդացիք, և կարդացեալ էք. կարդացին, և կարդացեալ են =	Gridammo, & hauemo gridato; gridastiuo, & hauete gridato; gridorono, & hanno gridato.
Անցեալ գերակատար =	*Præteritum plusquãperfectũ.*
Կարդացեալ էի. կարդացեալ էիր. կարդացեալ էր =	Clamaueram, clamaueras, clamauerat.
Եւ յոգնակին =	*Et pluraliter.*
Կարդացեալ էաք. կարդացեալ էիք. կարդացեալ էին =	Clamaueramus, clamaueratis, clamauerant.
Ապառնի =	*Futurum.*
Կարդացից. կարդասցես, կ կարդասջիս. կարդասցէ =	Clamabo, clamabis, clamabit.
Եւ յոգնակին =	*Et pluraliter.*
Կարդասցուք. կարդասջիք կ	Clamabimus, clamabitis,

կարդասջիք . կարդասցեն ։	clamabunt .
Ներկայ ժամանակ հրա_	*Tempus præsens Impera-*
մայական եղանակին ։	*tiui modi .*
Կարդա՛ , մի կարդար . կար	Clama , ne clames; cla-
դասցէ ։ Եւ յոգնակին ։	met . *Et pluraliter .*
Կարդասցուք . կարդացէք ,	Clamemus ; clamate , nè
մի կարդայք . կարդասցեն ։	clametis; clament .
Ապառնի ։	*Futurum .*
Կարդասջիր . կարդասցէ ։	Clamato tu , clamato ille .
Եւ յոգնակին ։	*Et pluraliter .*
Կարդասջիք . կարդասցեն ։	Clamatote , clamanto .
Ներկայ և անկ̄տր ժմն	*Tempus præsens, & imper-*
Ըղձական եղանակին ։	*fectū Optatiui modi .*
Մարթ թէ կարդայի . կարդա_	Vtinam clamarem, clama-
յիր . կարդայր ։ Եւ յոգնակին ։	res, clamaret . *Et pluraliter.*
Մարթ թէ կարդայաք . կար	Vtinam clamaremus , cla-
դայիք . կարդային ։	marecis , clamarent .
Անցեալ կատարեալ ։	*Præteritum perfectum .*
Մարթ թէ կարդացեալ իցեմ ,	Vtinam clamauerim ,
կարդացեալ իցես . կարդացե_	clamaueris , clamauerit .
ալ իցէ ։ Եւ յոգնակին ։	*Et pluraliter .*
Մարթ թէ կարդացեալ իցեմք .	Vtinam clamauerimus .
կարդացեալ իցէք . կարդա_	clamaueritis , clamaue-
ցեալ իցեն ։	rint .
Անցեալ գերակատար ։	*Præteritū plusquāperfectum .*
Մարթ թէ կարդացեալ էի ,	Vtinam clamauissem , cla-
կարդացեալ էիր . կարդացեալ	mauisses , clamauisset .
էր ։ Եւ յոգնակին ։	*Et pluraliter .*
Մարթ թէ կարդացեալ էաք .	Vtinam clamauissemus ;

կար

կարդացեալ էիք . կարդացեալ էին ։	clamauiſſetis , clamauiſſent.
Ապառնի ։	*Futurum.*
Մարտամ կարդացից . կարդասցես , կամ կարդասջիր . կարդասցէ ։	Vtinam clamem , clames , clamet.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարտամ կարդասցուք . կարդասջիք , կամ կարդասջիք . կարդասցեն ։	Vtinam clamemus , clametis , clament.
Ներկայ ժմնկ Ստորադասական եղանակին ։	*Tempus præſens Subiunctiui modi.*
Կարդալով , կամ եթէ կարդամ . կարդաս . կարդայ ։	Clamando , vel ſi clamem , clames , clamet.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Կարդալով , կամ եթէ կարդամք . կարդայք . կարդան ։	Clamando , vel ſi clamemus , clametis , clament.
Անցեալ անկատար ։	*Præteritum imperfectum.*
Ի կարդալ , կամ իբրեւ կարդայի . կարդայիր . կարդայր ։	Dum , vel cum clamarem , clamares , clamaret.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Ի կարդալ , կամ իբրեւ կարդայաք . կարդայիք . կարդային ։	Dum , vel cum clamaremus , clamaretis , clamarent.
Անցեալ կատարեալ ։	*Præteritum perfectum.*
Իբրեւ կարդացեալ իցեմ . կարդացեալ իցես . կարդացեալ իցէ ։	Cum clamauerim , clamaueris , clamauerit.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Իբրեւ կարդացեալ իցեմք . կարդացեալ իցէք . կարդացեալ իցեն ։	Cum clamauerimus . clamaueritis , clamauerint.

Անցեալ գերակատար ։

Կարդացեալ, կ̃ երբեւ կար-դացեալ էի. կարդացեալ էիր. կարդացեալ էր ։

Եւ յոգնակին ։

Կարդացեալք, կ̃ երբեւ կար-դացեալ էաք. կարդացեալ էիք. կարդացեալ էին ։

Ապառնի ։

Եթէ, կ̃ յորժամ կարդա-ցեմ. կարդասցես. կարդասցէ ։

Եւ յոգնակին ։

Եթէ, կ̃ յորժամ կարդա-ցեմք. կարդասցէք. կարդա-ցեն ։

Անորոշական եղանակ ։

Ներկայ, եւ Անկատար ։

Կարդալ ։

Կտ̃րլ, եւ Գ̃րակտ̃ր ։

Է կարդալ ։

Ապառնի ։ Կարդալոյ ։

Գործական ։

Կարդալով. ի կարդա-լոյ առ՝ ի կարդալոյ, ի կարդա-լոյ ։ Ընդունելութիւն ։

Ներկայ, եւ Անկատար ։

Կարդացող ։

Կտ̃րլ, եւ Գ̃րակտ̃ր ։

Կարդացեալ ։

Præteritum plusquãperfectũ.

Cum clamauissem, clamauisses, clamauisset.

Et pluraliter.

Cum clamauissemus, clamauissetis. clamauissent.

Futurum.

Si, vel cum clamauero, clamaueris, clamauerit.

Et pluraliter.

Si, vel cum clamauerimus, clamaueritis, clamauerint.

Modus Infinitiuus.

Præsens, & Imperfect.

Clamare.

Perfectum, & Plusquãper.

Clamauisse.

Futurum. Clamaturum.

Gerundium.

Clamando; clamandi causa; ad clamandum; à clamando. *Participium.*

Præsens, & Imperfect.

clamans.

Perfectum, & Plusquãper.

vociferatus.

Ապառնի ։ Կարդալոց ։
Բայական անուն Կարդացումն ։

Ըստ նմին օրինակի հոլովին եւս հաւատամ՝ հաւատացի ։ գնամ՝ գնացի ։ մնամ՝ մնացի ։ լուանամ՝ լուացի ։ փութանամ՝ փութացի ։ կարենամ՝ կարացի ։ եւ նմանք այսմ ։

Երկրորդ տեսակ առաջին լծորդութեան, յորում Ներկայ Սահմանականին յամ ելանէ . եւ Անցեալ կատարեալն յացայ ։

Ներկայն Սահմանականին ։

Բարկանամ . բարկանաս . բարկանայ ։

Եւ յոգնակի ։

Բարկանամք . բարկանայք . բարկանան ։

Անցեալ անկատար ։

Բարկանայի բարկանայիր . բարկանայր ։ Եւ յոգնակի ։ բարկանայաք . բարկանայիք . բարկանային ։

Անցեալ կատարեալ ։

Բարկացայ եւ բարկացեալ եմ . բարկացար եւ բարկացեալ ես . բարկացաւ , եւ բարկացեալ է ։

Կե

Futurum. Clamaturus.
Nomen verbale. clamatio.

Simili modo declinantur etiam credo, credidi; eo, iui; maneo, mansi; lauo, laui; festino, festinaui; possum, potui; & alia huiusmodi.

Secunda species primæ coniugationis, in qua Præsens indicatiui desinit in ամ; *& Præteritum perfectum in* ացայ.

Præsens Indicatiui.

Irascor, irasceris, irascitur.

Et pluraliter.

Irascimur, irascimini, irascuntur.

Præteritum imperfectum.

Irascebar, irascebaris, irascebatur. *Et pluraliter.* Irascebamur, irascebamini, irascebantur.

Præteritum perfectum.

Iratus fui, & iratus sum; iratus fuisti, & iratus es; iratus fuit, & iratus est.

Եւ

Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Բարկացաք, և բարկացեալ եմք. բարկացայք, և բարկա-ցեալ էք. բարկացան, և բար-կացեալ են ։	Irati fuimus , & irati ſu-mus ; irati fuiſtis , & ira-ti eſtis ; irati fuerunt , & irati ſunt .
Անցեալ գերակատար ։	*Præteritum pluſquãperfectũ .*
Բարկացեալ էի. բարկա-ցեալ էիր. բարկացեալ էր ։	Iratus eram , iratus eras , iratus erat .
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Բարկացեալ էաք. բարկացեալ էիք. բարկացեալ էին ։	Irati eramus , irati eratis , irati erant .
Ապառնի ։	*Futurum .*
Բարկացայց. բարկասցես, կ̅ բարկասջիս. բարկասցէ ։	Iraſcar , iraſceris ; iraſcetur .
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Բարկասցուք. բարկասցէք, կ̅ բարկասջիք. բարկասցեն ։	Iraſcemur , iraſcemini ; iraſcentur .
Ներկայն Հրամայականին ։	*Præſens Imperatiui .*
Բարկացիր, մի բարկանար. բարկասցէ ։	Iraſcere , nè iraſcaris ; iraſcatur .
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Բարկասցուք. բարկացարուք, մի բարկանայք. բարկասցեն ։	Iraſcamur ; iraſcimini , nè iraſcamini ; iraſcantur .
Ապառնի ։	*Futurum .*
Բարկասջիր. բարկասցէ ։	Iraſcitor tu ; iraſcitor ille ;
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Բարկասջիք. բարկասցեն ։	Iraſciminor ; iraſcuntor .
Այլ՝ ըստ մնացեալ եղա-նակացն՝ հոլովի այս երկրորդ-	At in reliquis modis de-clinatur hæc ſecunda ſpe-

Կըդ cie-

տեսակս ըստ նմանութեան առաջնոյն. բայց ՚ի հետեւեալ ժամանակէս ։

Ապառնի ստորադասականին ։

Եթէ, կամ յորժամ բարկանայցեմ. բարկանայցես. բարկանայցէ ։ Եւ յոգնակին ։

Եթէ, կամ յորժամ բարկանայցեմք. բարկանայցէք. բարկանայցեն ։

Ըստ սմին օրինակի հոլովին եւս ուրանամ՝ ուրացայ ։
զղջանամ՝ զղջացայ ։
ուրախանամ, ուրախացայ ։
զօրանամ՝ զօրացայ ։
խոստանամ՝ խոստացայ ։
Հեռանամ՝ հեռացայ ։
մարդանամ՝ մարդացայ ։
վերանամ՝ վերացայ ։
ստանամ՝ ստացայ ։
և նմանք սոցին ։

Բայց՝ սակաւաւորք ոմանք ՚ի ներկայի հրամայականին՝ ոչ յացիր աւարտին. այլ յմ՛. որ- առաջին տեսակին ։ Հն զան.
մոռանամ, մոռացայ, մոռա՛ ։
ընթանամ. ընթացայ ընթա՛ ։
ցնծամ. ցնծացայ. ցնծա՛ ։
յուսամ. յուսացայ. յուսա՛ ։

cies ad similitudinem primæ, excepto sequenti tempore.

Futurum. Subiunctiui.

Si, vel cum iratus fuero, iratus fueris, iratus fuerit. *Et pluraliter.* Si, vel cum irati fuerimus, irati fueritis, irati fuerint.

Similiter declinatur etiam
nego, negaui;
conpungor, conpūctus sum;
gaudeo, gauisus sum;
corroboror, corroborat⁹ sū;
promitto, promisi;
elongor, elongatus sum;
homo fio, homo factus sum;
eleuor, eleuatus sum;
possideo, possedi;
et his similia.

Porrò pauca non nulla in præsente Imperatiui non desinunt in ացիր; sed in մ, sicut in prima specie; vt obliuiscor, tus sū, obliuiscere.
Curro, cucurri, curre.
exulto, exultaui, exulta;
spero, speraui, spera.

Երկրորդ լծորդութիւն բայիցն է, յորում Ներկայ Սահմանականին եմ լի_նի. և այս երկակի է. մի տեսակ է նախագաղափարացն՝ որոյ Հրամայականն յեա՛ աւար_տի = որպէս . գովեմ՝ գովեա՛ = Իսկ՝ միւսն՝ ածանցակա_նացն , որոյ Հրամայականն անկանի յո . իբր . ապրե_ցուցանեմ՝ ապրեցո՛ =

Առաջին տեսակ եր_կրորդ լծորդութեան, յորում Ներկայ Սահմանա_կանին՝ յեմ անկանի. և Հրա_մայականին յեա՛ =

Ներկայ Սահմանականին =

Ներգործական =

Գովեմ . գովես . գովէ =

Եւ յոգնակի =

Գովեմք . գովէք . գովեն :

Կրաւորական =

Գովիմ . գովիս . գովի =

Եւ յոգնակի =

Գովիմք . գովիք . գովին .

Անցեալ անկատար =

Ներգործական =

Գովէի գովէիր . գովէր =

Եւ յոգնակի .

Secunda Cõiugatio verborũ est, in qua Præsens Indicatiui desinit in եմ: & duplex est; altera species est Primitiuorum, cuius Imperatiuus desinit in եա՛: vt գովեմ, գովեա՛, laudo, lauda - Altera verò Deriuatiuorum, cuius Imperatiuus desinit in ո՛; vt ապրեցուցանեմ, ապրեցո՛, Eripio, eripe.

Prima species secundæ Coniugationis, in qua Præsens Indicatiui desinit in եմ: & Imperatiui in եա՛.

Præsens Indicatiui.

Actiuum.

Laudo, laudas, laudat.

Et pluraliter.

Laudamus, laudatis, laudant.

Passiuum.

Laudor, laudaris, laudatur.

Et pluraliter.

Laudamur, damini, dantur.

Præteritum imperfectum.

Actiuum.

Laudabã, laudabas, laudabat.

Et pluraliter.

Գովէաք. գովէիք. գովէին։	Laudabamus, dabatis, dabãt.
Կրաւորական։	*Passiuum.*
Գովէի. գովէիր. գովիւր։	Laudabar, baris, batur.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Գովէաք. գովէիք. գովէին։	Laudabamur, bamini, bãtur.
Անցեալ կատարեալ։	*Præteritum perfectum.*
Ներգործական։	*Actiuum.*
Գովեցի, և գովեալ եմ.	Lodai, & hò lodato;
գովեցեր, և գովեալ ես.	lodasti, & hai lodato;
գովեաց, և գովեալ է։	lodò, & hà lodato.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Գովեցաք, և գովեալ եմք.	Lodãmo, & hauemo lodato;
գովեցիք, և գովեալէք.	lodaste, & hauete lodato;
գովեցին, և գովեալ են։	lodarono, & hanno lodato.
Կրաւորական։	*Passiuum.*
Գովեցայ, և գովեցեալ եմ.	Laudatus fui, & sum;
գովեցար, և գովեցեալ ես.	laudatus fuisti, & es;
գովեցաւ, և գովեցեալ է։	laudatus fuit, & est.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Գովեցաք և գովեցեալ եմք.	Laudati fuimus, & sumus;
գովեցայք, և գովեցեալէք.	laudati fuistis, & estis;
գովեցան, և գովեցեալ են։	laudati fuerunt, & sunt.
Անցեալ գերակատար։	*Præteritum plusquãperfectũ.*
Ներգործական։	*Actiuum.*
Գովեալ էի. գովեալ էիր.	Laudaueram, laudaueras,
գովեալ էր։	laudauerat.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Գովեալ էաք. գովեալ էիք.	Laudaueramus, laudaueratis,
գովեալ էին։	laudauerant.

Կրաւորական =	*Passiuum.*
Գովեցեալ էի գովեցեալ էիր. գովեցեալ էր =	Laudatus eram, laudatus eras, laudatus erat.
Եւ յոգնակի =	*Et pluraliter.*
Գովեցեալ էաք. գովեցեալ էիք. գովեցեալ էին =	Laudati eramus, laudati eratis, laudati erant.
Ապառնի:	*Futurum.*
Ներգործական =	*Actiuum.*
Գովեցից . գովեսցես . գովեսցէ =	Laudabo, laudabis, laudabit.
Եւ յոգնակի =	*Et pluraliter.*
Գովեսցուք. գովեսջիք. գովեսցեն =	Laudabimus, laudabitis, laudabunt.
Կրաւորական =	*Passiuum.*
Գովեցայց . գովեսցիս . գովեսցի =	Laudabor, laudaberis, laudabitur.
Եւ յոգնակի =	*Et pluraliter.*
Գովեսցուք . գովեսջիք . գովեսցին =	Laudabimur, laudabimini, laudabuntur.
Ներկայ հրամայականին=	*Præsens Imperatiui.*
Գովեա՛, մի գովեր . գովեսցէ =	Lauda, nè laudes; laudet.
Եւ յոգնակի =	*Et Pluraliter.*
Գովեսցուք . գովեցէք, մի գովէք . գովեսցեն =	Laudemus; laudate, nè laudetis; laudent.
Կրաւորական =	*Passiuum.*
Գովիր, մի գովիր . գովեսցի =	Laudare, nè lauderis; laudetur.
Եւ յոգնակի =	*Et pluraliter.*
Գովեսցուք . գովեցարուք. մի գովիք . գովեսցին =	Laudemur, laudemini, nè laudemini; laudentur.

Ապառնի ։	*Futurum.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Գովեսջիր · գովեսցէ ։	Laudato tu ; laudato ille.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Գովեսջիք · գովեսցեն ։	Laudatote ; laudanto.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Գովիջիր · գովեսցի ։	Laudor tu ; laudator ille.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter*
Գովիջիք · գովեսցին ։	Laudaminor ; laudantor.
Ներկայ, և Անկատար՝ Ըղձականին ։	*Præsens, & Imperfectum Optatiui.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Մարթամ գովէի · գովէիր · գովէր ։	Vtinam laudarē, laudares, laudaret.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարթամ գովէաք · գովէիք · գովէին ։	Vtinam laudaremus, laudaretis, laudarent.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Մարթամ գովէի · գովէիր · գովիւր ։	Vtinam laudarer, dareris, laudaretur.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարթամ գովէաք · գովէիք · գովէին ։	Vtinam laudaremur, laudaremini, laudarentur.
Անցեալ կատարեալ ։	*Præteritum perfectum.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Մարթամ գովեալ իցեմ · գովեալ իցես · գովեալ իցէ ։	Vtinam laudauerim, laudaueris, laudauerit.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարթամ գովեալ իցեմք · գովեալ իցէք · գովեալ իցեն ։	Vtinam laudauerimus, laudaueritis, laudauerint.

Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Մարտան գովեցեալ իցեմ.	Vtinam laudatus sim,
գովեցեալ իցես գովեցեալ իցէ ։	laudatus sis, laudatus sit.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարտան գովեցեալ իցեմք.	Vtinam laudati simus,
գովեցեալ իցէք.	laudati sitis,
գովեցեալ իցեն ։	laudati sint.
Անցեալ գերականատար ։	*Præteritū plusquāperfectum.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Մարտան գովեալ էի.	Vtinam laudauissem,
գովեալ էիր. գովեալ էր ։	laudauisses, laudauisset.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարտան գովեալ էաք.	Vtinam laudauissemus,
գովեալ էիք. գովեալ էին ։	laudauissetis, laudauissent.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Մարտան գովեցեալ էի.	Vtinam laudatus essem,
գովեցեալ էիր. գովեցեալ էր ։	laudatus esses, laudatus esset.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարտան գովեցեալ էաք.	Vtinam laudati essemus,
գովեցեալ էիք. գովեցեալ էին ։	laudati essetis, laudati essent.
Ապառնի ։	*Futurum.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Մարտան գովեցից. գովես-ցես. գովեսցէ ։	Vtinam laudem, laudes, laudet.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Մարտան գովեսցուք. գովես-ցէք. գովեսցեն ։	Vtinam laudemus, laudetis, laudent.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Մարտան գովեցայց.	Vtinam lauder,

գովեսցիս . գովեսցի ։

Եւ յոգնակի ։

Մարթամ գովեսցուք .
գովեսջիք .
գովեսցին ։

Ներկայ Ստորադասա-
կանին ։

Ներգործական ։

Գովելով . կամ եթէ գո-
վեմ . գովես գովէ ։

Եւ յոգնակի ։

Գովելով . կամ եթէ գովեմք .
գովէք . գովեն ։

Կրաւորական ։

Գովիլով . կամ եթէ
գովիմ . գովիս . գովի ։

Եւ յոգնակի ։

Գովիլով . կամ եթէ
գովիմք . գովիք . գովին ։

Անցեալ անկատար ։

Ներգործական ։

Ի գովել . կամ իբրեւ գովէի .
գովէիր . գովէր ։

Եւ յոգնակի ։

Ի գովել . կամ իբրեւ գովէաք .
գովէիք . գովէին ։

Կրաւորական ։

Ի գովիլ . կամ իբրեւ գովէի .
գովէիր . գովիւր ։

lauderis , laudetur .

Et pluraliter .

Vtinam laudemur ,
laudemini ,
laudentur .

*Præsens Subiun-
ctiui .*

Actiuum .

Lodando io , vel ſi lau-
dem , laudes , laudet .

Et pluraliter .

Lodandomo noi, vel ſi lau-
demus , lauderis , laudent .

Paſſiuum .

Eſſendo lodato io , vel ſi
lauder , lauderis , laudetur .

Et pluraliter .

Eſſendomo lodati noi, vel ſi
laudemur, laudemini, dētur.

Præteritum imperfectum .

Actiuum .

Dum, vel cum laudarem,
laudares , laudaret .

Et pluraliter .

Dum , vel cum laudaremus,
laudaretis , laudarent .

Paſſiuum .

Dum , vel cum laudarer ;
laudareris , laudaretur .

Եւ յոգնակի ։

Ի գովիլ․ կամ իբրեւ գովէաք․ գովէիք․ գովէին ։

Անցեալ կատարեալ ։

Ներգործական ։

Եթէ գովեալ իցեմ․ գովեալ իցես․ գովեալ իցէ ։

Եւ յոգնակի ։

Եթէ գովեալ իցեմք․ գովեալ իցէք․ գովեալ իցեն ։

Կրաւորական ։

Եթէ գովեցեալ իցեմ,
գովեցեալ իցես,
գովեցեալ իցէ ։

Եւ յոգնակի ։

Եթէ գովեցեալ իցեմք,
գովեցեալ իցէք․
գովեցեալ իցեն ։

Անցեալ գերակատար ։

Ներգործական ։

Գովեալ կամ իբրեւ գովեալ էի․ գովեալ էիր․ գովեալ էր ։ Եւ յոգնակի ։

Գովեալք․ կամ իբրեւ գովեալ էաք․ գովեալ էիք․ գովեալ էին ։

Կրաւորական ։

Գովեցեալ․ կամ իբրեւ գովեցեալ էի․ գովեցեալ էիր․

Նա

Et pluraliter.

Dum, vel cum laudaremur, laudaremini, lauderentur.

Præteritum perfectum.

Actiuum.

Si laudauerim, laudaueris, laudauerit.

Et pluraliter.

Si laudauerimus, laudaueritis, laudauerint.

Passiuum.

Si laudatus ſim,
laudatus ſis,
laudatus ſit.

Et pluraliter.

Si laudati ſimus,
laudati ſitis,
laudati ſint.

Præteritum pluſquãperfectũ.

Actiuum.

Hauendo lodato io, vel cũ laudauiſſem, laudauiſſes, laudauiſſet, *Et pluraliter.*

Hauẽdomo dato noi, vel cũ laudauiſſemus, laudauiſſetis, laudauiſſent.

Passiuum.

Eſsẽdo ſtato lodato io, vel cũ laudatus eſsẽ, laudatus eſſes,

գովե

գովեցեալ էր ։ Եւ յոգնակի ։
Գովեցեալք . կամ եթէ
գովեցեալ էաք . գովեցեալ
էիք . գովեցեալ էին ։

Ապառնի ։

Ներգործական ։

Եթէ, կամ յորժամ գովեցեմ,
գովեցես . գովեցէ ։

Եւ յոգնակի ։

Եթէ կամ յորժամ գովեցեմք.
գովեցէք . գովեցեն ։

Կրաւորական ։

Եթէ կամ յորժամ գովեցիմ.
գովեցիս . գովեցի ։

Եւ յոգնակի ։

Եթէ կամ յորժամ գովեցիմք.
գովեցիք . գովեցին ։

Անորոշական եղանակ ։

Ներկայ, և Անկատար Գովել ։
Կրաւորական ։ Գովիլ ։ (Եր
կատարեալ և Գերակատար ։ Էր՛ գով
Կրաւորական ։ Էր՛ գովիլ
Ապառնի ։ Գովելոյ ։
Կրաւորական ։ Գովելոյ ։

Գործական ։

Գովելով . վասն գովելոյ .
առ ՚ի գովելոյ . ՚ի գովելոյ ։

Կրաւորական ։

Գովելով . վասն գովելոյ .

Դէ

laudatus esset. *Et pluraliter.*
Essēdomo stati lodati noi, vel
cum laudati essemus, laudati
essetis, laudati essent.

Futurum.

Actiuum.

Si, vel cum laudauero,
laudaueris, laudauerit.

Et pluraliter.

Si, vel cum laudauerimus,
laudaueritis, laudauerint.

Passiuum.

Si, vel cum laudatus fuero,
laudatus fueris, datus fuerit.

Et pluraliter.

Si, vel cum laudati fuerimus,
laudati fueritis, dati fuerint.

Modus infinitiuus.

Presens, & Imperf. laudare.
Passiuum. laudari.
Perfectū, et Plusq. laudauisse.
Passiuum. laudatum esse.
Futurum. laudaturum.
Passiuum. laudandum.

Gerundium.

Laudando; laudandi causa;
ad laudandum; à laudando.

Passiuum. (dato;
Cō l'esser lodato; p esser lo-

R um

առ ՚ի գովելոյ. ՚ի գովելոյ ։	ad esser lodato, da esser loda-(to.
Ընդունելութիւն ։	*Participium.*
Ներկայս եւ անկատարն Ժ. գովօղ ։	*Præsens, et Imperf.* laudans.
Կատարեալն Ժ. եւ գերակատարն գովեալ ։	*Perf. et Plusq.* laudauit uerat.
Կրաւորական ։ գովեցեալ ։	*Passiuum.* laudatus.
Ապառնի ։ գովելոց ։	*Futurum.* laudaturus.
Կրաւորական ։ գովելի ։	*Passiuum.* laudandus.
Ամէն ժամանակի ։ գովիչ ։	*In omni tempore.* laudator.
Բայական անուն ։ գովութիւն ։	*Nomen verbale.* laudatio.
Այսպիսի օրինակի հոլովին,	Simili modo declinantur,
խնդրեմ՝ խնդրեա՛ ։	quæro, quære.
պահեմ՝ պահեա՛ ։	seruo, serua.
ատեմ՝ ատեա՛ ։	odio habeo, odio habe.
խոնարհեմ՝ խոնարհեա՛ ։	deprimo, deprime.
փրկեմ՝ փրկեա՛ ։	redimo, redime.
սիրեմ՝ սիրեա՛ ։	amo, ama.
հալածեմ՝ հալածեա՛ ։	persequor, persequere.
օրհնեմ՝ օրհնեա՛ ։	benedico, benedic.
ճաշակեմ՝ ճաշակեա՛ ։	gusto, gusta.
յիշեմ՝ յիշեա՛ ։	memini, memento.
համբերեմ՝ համբերեա՛ ։	substineo, substine.
դատեմ՝ դատեա՛ ։	iudico, iudica.
փշրեմ՝ փշրեա՛ ։	diminuo, diminue.
կատարեմ՝ կատարեա՛ ։	perficio, perfice.
քննեմ՝ քննեա՛ ։	examino, examina.
հաստատեմ՝ հաստատեա	confirmo, confirma.
նզովեմ՝ նզովեա՛ ։	anathematizzo, anathema-(tizza.
փորձեմ՝ փորձեա՛ ։	probo, proba.
հրամայեմ՝ հրամայեա՛ ։	præcipio, præcipe.

և նմանք սոցին։
Բայց գիտեմ՝ գիտեա՛, և
ասեմ՝ ասա՛, ՚ի յանցեալ
կատարելոյ՝ գիտացի և ա-
սացի առնեն, և տարու-
ծին առ նախկին տեսակն
առաջին լծորդութեան։

Երկրորդ տեսակ երկրորդ-
ի լծորդութեան. Ներում
Ներկայ Սահմանականին՝
յեմ աւարտի, և Հրամայական-
նին՝ յա՛։

Ներկայ Սահմանականին.

Ապրեցուցանեմ.
ապրեցուցանես.
ապրեցուցանէ։

Եւ յոգնակի։

Ապրեցուցանեմք.
ապրեցուցանէք.
ապրեցուցանեն։

Անցեալ անկատար։

Ապրեցուցանէի.
ապրեցուցանէիր.
ապրեցուցանէր։

Եւ յոգնակի։

Ապրեցուցանէաք.
ապրեցուցանէիք.
ապրեցուցանէին։

Եր

Et his similia.

Sed գիտեմ գիտեա՛ scio, scito: & ասեմ ասա՛, dico, dic, in Preterito perfecto faciũt գիտացի sciui; & ասացի dixi; & trãsferuntur ad primam speciem primæ Cõiugationis.

Secunda species secundæ Coniugationis, in qua Præsens Indicatiui desinit in եմ; & Imperatiui in ա.

Præsens Indicatiui.

Eripio,
eripis,
eripit.

Et pluraliter.

Eripimus,
eripitis,
eripiunt.

Prætritum imperfectum.

Eripiebam,
eripiebas,
eripiebat.

Et pluraliter.

Eripiebamus,
eripiebatis,
eripiebant.

Անցեալ կատարեալ։	*Præteritum perfectum.*
Ապրեցուցի, և	Saluai, &
ապրեցուցեալ եմ.	hò ſaluato;
ապրեցուցեր, և	ſaluaſti, &
ապրեցուցեալ ես.	hai ſaluato;
ապրեցոյց, և	ſaluò, &
ապրեցուցեալ է։	hà ſaluato.
Եւ յոգնակի։	*Et Pluraliter*
Ապրեցուցաք, և	Saluammo, &
ապրեցուցեալ եմք.	hauemo ſaluato;
ապրեցուցիք, և	ſaluaſte, &
ապրեցուցեալ էք.	hauete ſaluato;
ապրեցուցին, և	ſaluarono, &
ապրեցուցեալ են։	hanno ſaluato.
Անցեալ գերակատար։	*Præteritum plusquāperfectū.*
Ապրեցուցեալ էի.	Eripueram,
ապրեցուցեալ էիր.	eripueras,
ապրեցուցեալ էր։	eripuerat.
Եւ յոգնակի։	*Et Pluraliter.*
Ապրեցուցեալ էաք.	Eripueramus,
ապրեցուցեալ էիք.	eripueratis,
ապրեցուցեալ էին։	eripuerant.
Ապառնի։	*Futurum.*
Ապրեցուցից. ապրե-	Eripiam, eripies;
ցուսցես. ապրեցուսցէ։	eripiet.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Ապրեցուսցուք.	Eripiemus,
ապրեցուսջիք.	eripietis,
ապրեցուսցեն։	eripient.

Դե   Ղեբր

Ներկայ Հրամայականին:

Ապրեցո՛, մի՛ ապրեցու-ցաներ, ապրեցուսցէ:

Եւ յոգնակի:

Ապրեցուսցուք. ապրեցո՛ջիք, մի՛ ապրե-ցուցանէք. ապրեցուսցեն:

Ապառնի:

Ապրեցուսջիր, ապրեցուսցէ:

Եւ յոգնակի:

Ապրեցուսջիք. ապրեցուսցեն:

Այլք՝ մնացորդքն հոլո-վին ըստ նմանութեան առաջին տեսակին այսր լծորդութե-ան:

Եւ ստորանկանին ընդ տեսա-կաւս այսուիկ հետեւեալքս.

Հատուցանեմ՝ հատո՛:

Բարձրացուցանեմ՝ բարձրացո՛:

Ուսուցանեմ՝ ուսո՛:

Կեցուցանեմ՝ կեցո՛:

Կացուցանեմ՝ կացո՛:

Բարկացուցանեմ՝ բարկացո՛:

Մատուցանեմ՝ մատո՛:

Դարձուցանեմ՝ դարձո՛:

Զօրացուցանեմ՝ զօրացո՛:

Արբեցուցանեմ՝ արբեցո՛:

Դզ

Præsens Imperatiui.

Eripe, ne eripias; eripiat.

Et pluraliter.

Eripiamus; eripite, ne eripiatis; eripiant.

Futurum.

Eripito tu, eripito ille.

Et pluraliter.

Eripitote, eripiunto.

Reliqui verò modi declinantur ad similitudinem primæ speciei huius Coniugationis.

Et subijciuntur huic speciei verba sequentia,

retribuo, retribue.

exalto, exalta.

doceo, doce.

viuifico, viuifica,

constituo, constitue.

irrito, irrita.

offero, offer.

conuerto, conuerte.

corroboro, corrobora.

inebrio, inebria.

Ego

երևեցուցանեմ՝ երևեցո՛ ։ patefacio , patefac .
մերձեցուցանեմ՝ մերձեցո՛ ։ appropinquo, appropinqua.
նմանեցուցանեմ՝ նմանեցո՛ ։ assimilo , assimila .
լցուցանեմ՝ լցո՛ ։ adimpleo , adimple .
հասուցանեմ՝ հասո՛ ։ perduco , perduc .
Եւ նմանք սոցին ։ Et his similia .

Երրորդ Լծորդութիւն բայից . յորում Ներկայ Սահմանականին՝ յիմ աւարտի . որ . խօսիմ . և Հրամայականին՝ յեաց . որ . խօսեաց ։

Tertia Cōiugatio verborum, in qua Præsēs Indicatiui desinit in իմ, *vt* խօսիմ *loquor : & Imperatiui in* եաց , *vt* խօսեաց *loquere .*

Ներկայ Սահմանականին ։ *Præsens Indicatiui .*

Խօսիմ խօսիս . խօսի ։ Loquor, queris, quitur .
Եւ յոգնակի . *Et pluraliter .*
խօսիմք . խօսիք . խօսին ։ Loquimur, quimini, quūtur.

Անցեալ անկատար ։ *Præteritum imperfectum .*
Խօսէի . խօսէիր . խօսէր ։ Loquebar , baris , batur .
Եւ յոգնակի ։ *Et pluraliter .*
խօսէաք խօսէիք . խօսէին ։ Loquebamur, loquebamini, loquebantur .

Անցեալ կատարեալ ։ *Præteritum perfectum .*
Խօսեցայ և խօսեցեալ եմ . Loquutus fui , & sum ;
խօսեցար , և խօսեցեալ ես . loquutus fuisti , & es ;
խօսեցաւ , և խօսեցեալ է ։ loquutus fuit , & est .
Եւ յոգնակի ։ *Et pluraliter .*
Խօսեցաք և խօսեցեալ եմք . Loquuti fuimus , & sumus ;
խօսեցայք և խօսեցեալ էք . loquuti fuistis , & estis ;
խօսեցան, և խօսեցեալ են ։ loquuti fuerunt , & sunt .

Հէ Չև

Անցեալ գերականատար : *Præteritum plusquãperfectũ.*

Խօսեցեալ էի. Loquutus eram,

խօսեցեալ էիր. loquutus eras,

խօսեցեալ էր : Եւ յոգնակի : loquutus erat. *Et pluraliter.*

Խօսեցեալ էաք. Loquuti eramus,

խօսեցեալ էիք. loquuti eratis,

խօսեցեալ էին : loquuti erant.

Ապառնի : *Futurum.*

Խօսեցայց. խօսեսցիս. Loquar, loqueris,

խօսեսցի : Եւ յոգնակի : loquetur. *Et pluraliter.*

Խօսեսցուք. խօսեսջիք. Loquemur, loquemini,

խօսեսցին. loquentur.

Ներկայ հրամայականին : *Præsens Imperatiui.*

Խօսեաց, մի խօսիր. Loquere, nè loquaris;

խօսեսցի : Եւ յոգնակի : loquatur. *Et pluraliter.*

Խօսեսցուք. խօսեցարուք, Loquamur, loquimini,

մի խօսիք. խօսեսցին : ne loquamini; loquantur.

Ապառնի : *Futurum.*

Խօսեսջիր. խօսեսցի. Loquutor tu, loquutor ille.

Եւ յոգնակի. *Et pluraliter.*

Խօսեսջիք խօսեսցին : Loquiminor, loquuntor.

Ներկայ, եւ անցեալ *Præsens, & Imperfectum*

Ըղձականին : *Optatiui.*

Երանի խօսէի. խօսէիր. Vtinã loquerer, loquereris,

խօսէր : Եւ յոգնակի : loqueretur. *Et pluraliter.*

Երանի խօսէաք. Vtinam loqueremur,

խօսէիք. խօսէին : loqueremini, loquerentur.

Անցեալ կատարեալ : *Præteritum perfectum.*

Երանի խօսեցեալ իցեմ. Vtinam loquutus sim,

Ից խօսե

խօսեցեալ իցես .	loquutus sis ,
խօսեցեալ իցէ ։ Եւ յոգնակին։	loquutus sit. *Et pluraliter.*
Մարթամն խօսեցեալ իցեմք .	Vtinam loquuti simus ,
խօսեցեալ իցէք .	loquuti sitis ,
խօսեցեալ իցեն ։	loquuti sint :
Անցեալ գերակատար ։	*Præteritum plusquãperfectũ.*
Մարթամն խօսեցեալ էի .	Vtinam loquutus essem ,
խօսեցեալ էիր . խօսեցեալ էր ։	loquutus esses, loquutus esset.
Եւ յոգնակին ։	*Et pluraliter.*
Մարթամն խօսեցեալ էաք .	Vtinam loquuti essemus ,
խօսեցեալ էիք .	loquuti essetis ,
խօսեցեալ էին ։	loquuti essent.
Ապառնի ։	*Futurum.*
Մարթամն խօսեցայց .	Vtinam loquar ,
խօսեսջիր . խօսեսցի ։	loquaris, loquatur.
Եւ յոգնակին ։	*Et pluraliter.*
Մարթամն խօսեսցուք .	Vtinam loquamur ,
խօսեսջիք . խօսեսցեն ։	loquamini , loquantur.
Ներկայ ըստորադասականին	*Præsens Subiunctiui.*
Ի խօսելով , կամ եթէ	Parlando io , vel si
խօսիմ . խօսիս . խօսի ։	loquar, loquaris, loquatur.
Եւ յոգնակին ։	*Et Pluraliter.*
Ի խօսելով , կամ եթէ	Parlandomo noi , vel si
խօսիմք . խօսիք . խօսին ։	loquamur, quamini, quãtur.
Անցեալ անկատար ։	*Præteritum imperfectum.*
Ի խօսել , կամ իբրեւ	Dum , vel cum loquerer,
խօսէի . խօսէիր . խօսէր ։	loquereris , loqueretur.
Եւ յոգնակին ։	*Et pluraliter.*
Ի խօսել կամ իբրեւ խօսէաք .	Dum, vel cum loqueremur,

խօսէիք.

խօսէիք. խօսէին։
Անցեալ կատարեալ։
Եթէ խօսեցեալ իցեմ.
խօսեցեալ իցես.
խօսեցեալ իցէ։ Եւ յոգնակին։
Եթէ խօսեցեալ իցեմք.
խօսեցեալ իցէք.
խօսեցեալ իցեն։
Անցեալ գերակատար։
Խօսեցեալ. կամ իբրև
խօսեցեալ էի. խօսեցեալ էիր։
խօսեցեալ էր։ Եւ յոգնակին։
Խօսեցեալք, կամ իբրև
խօսեցեալ էաք. խօսեցեալ էիք.
խօսեցեալ էին։
Ապառնի։
Եթէ կամ յորժամ խօսիցիմ.
խօսիցիս. խօսիցի։
Եւ յոգնակին։
Եթէ, կամ յորժամ խօսիցիմք.
խօսիցէք. խօսիցեն։
Անորոշական եղանակ։
Ներկայ, և Անկատար։ Խօսիլ։
Կատարեալ, և Գերակատար։ Է՛ խօսիլ։
Ապառնի։ Խօսելոյ։
Գործական։
Խօսելով. վասն խօսելոյ.
առ ի խօսելոյ. ի խօսելոյ։
Ընդունելութիւն։

loqueremini; loquerentur.

Præteritum perfectum.

Si loquutus ſim,
loquutus ſis,
loquutus ſit. *Et pluraliter.*
Si loquuti ſimus,
loquuti ſitis,
loquuti ſint.

Preteritum pluſquãperfectũ.

Loquutus, vel cum
loquutus eſsẽ; loquutus eſſes;
loquutus eſſet. *Et pluraliter.*
Loquuti, vel cum
loquuti eſſemus; loquuti eſſe-
loquuti eſſent. (tis;

Futurum.

Si, vel cum loquutus fuero;
loquutus fueris; loquutus
Et pluraliter. (fuerit.
Si, vel cum loquuti fueri-
rimus; fueritis; fuerint.

Modus Infinitiuus.

Preſens, & Imperfect. loqui.
Perfect. et Pluſq. loquutũ eſſe.
Futurum. loquuturum.

Gerundium.

Loquendo; loquẽdi cauſa;
ad loquendum; à loquendo.

Participium.

Ներկայ, և անկատար։ խօսօղ։
Կատարեալ, գերակատար։ խօսեցեալ։
Ապառնի։ խօսելոց։
Բայական անուն։ խօսումն։
Ըստ նմին օրինակի հոլովին
վախճանիմ՝ վախճանեաց։
բազմիմ՝ բազմեաց։
շրջիմ՝ շրջեաց։
նայիմ՝ նայեաց։
պանդխտիմ՝ պանդխտեաց։
ողորմիմ՝ ողորմեաց։
խորհիմ՝ խորհեաց։ և այլ։

Թէպէտ հրամայականս այս. որ յեաց եղերի, երբեմն յեամ կարէ փոխարկիլ. և եւս յիր. որպէս. ողորմեաց, և ողորմեամ։ նայեաց, և նայեամ։ խոտորեաց, խոտորիր, և խոտորեամ. խորհեաց, խորհիր, և խորհեամ։ և նմանապէս զայլոցն.

Բայ կրաւորականն յոր ժամ չէզոքաբար առնուի ի բանին, յայնժամ ի Ներկայի հրամայականին՝ յեաց եւս առնու։ որպէս. լուսաւորիմ՝ լուսաւորեաց։ խռովիմ՝ խռովեաց։ տնկիմ՝ տնկեաց։ խլիմ՝ խլեաց։ փոխիմ՝ փոխեաց։

Nա

Presens, et Imperfect. loqués.
Perfect. et Plusquãp. locutus.
Futurum loquuturus.
Nomen verbale. loquutio.
Declinantur etiam ſimiliter,
obeo, obi.
recumbo, recumbe.
circumeo, circumi.
reſpicio, reſpice.
peregrinor, peregrinare.
miſereor, miſerere.
meditor, meditare. &c.

Licet Imperatiuũ hoc, deſinens in եաց, poſſit interdũ in եամ deſinere, & etiam in իր, vt ողորմեաց, & ողորմեամ, miſerere. նայեաց, & նայեամ, reſpice. խոտորեաց. խոտորիր, & խոտորեամ, declina. խորհեաց, խորհիր, & խորհեամ, cogita. & ſic de alijs.

Verbum paſſiuum, quando accipitur neutraliter in oratione, deſinit etiam in եաց in Imperatiuo; vt լուսաւորեաց, illuminare. խռովեաց, turbare. տնկեաց, plantare. խլեաց, extirpare, փոխեաց, mutare.

և նը

և նմանք սոցին ։
Իսկ՝ յորժամ կրաւորապէս
առնուին՝ յիր անկանին ։ Հրա–
մայ խառնլիր . անկիր . խլիր .
փոխիր . և այլ ։
Ընդունելութի բայիցս այս
լծորդութեան՝ բազում անգամ
ոչ՝ ի ցեալ անկնի որպ ցուցանէ
օրինակն . այլ յեալ . որգոն .
բազմիմ՝ բազմեալ ։ ողորմիմ՝
ողորմեալ ։ և այլ ։
Չորրորդ լծորդութի
բայից, յորում ներկայ
Սահմանականին յում անկնի ։
Ներկայ Սահմանականին ։
Ներգործական ։
Ընթեռնում. ընթեռնուս.
ընթեռնու ։ Եւ յոքն.
Ընթեռնումք . ընթեռնուք .
ընթեռնուն ։
Կրաւորական ։
Ընթեռնուիմ. ընթեռնուիս.
ընթեռնուի ։ Եւ յոքնակի ։
Ընթեռնուիմք. ընթեռնուիք.
ընթեռնուին ։
Անցեալ անկատար ։
Ներգործական և կրաւո–
րական ։
Ընթեռնոյի .

ձբ

et his similia.
Quando verò passiuè vsurpatur, desinit in իր in eodē Imperatiuo: vt խառնլիր, անկիր, խլիր, փոխիր, &c.
Participiū præteriti perfecti huius coniugationis, sæpè in alijs verbis nō desinit in ցեալ, vt exemplum ostēdit; sed in եալ vt բազմեալ, qui recubuit; ողորմեալ, misertus, &c.

Quarta Coniugatio verborum, in qua Præsens Indicatiui desinit in ում.

Præsens Indicatiui.

Actiuum.

Lego, legis, legit. *Et pluraliter.* Legimus, legitis, legunt.

Passiuum.

Legor, legeris, legitur. *Et pluraliter.* Legimur, legimini, leguntur.

Præteritum imperfectum.

Actiuum, & Passiuum.

Legebam, vel legebar,

ըն

ընթեռնոյիր ։	legebas, vel legebaris ;
ընթեռնոյր ։	legebat, vel legebatur .
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Ընթեռնոյաք .	Legebamus, vel legebamur ;
ընթեռնոյիք .	legebatis, vel legebamini ;
ընթեռնոյին ։	legebant, vel legebantur .
Անցեալ կատարեալ ։	*Præteritum perfectum .*
Ներգործական, և կրաւ-որական ։	*Actiuum , & Passiuum .*
Ընթերցայ, և ընթերցեալ եմ.	Legi , & lectus sum ;
ընթերցար , և ընթերցեալ ես .	legisti , & lectus es ;
ընթերցաւ , և ընթերցեալ է ։	legit , & lectus est .
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Ընթերցաք և ընթերցեալ եմք.	Legimus , & lecti sumus ;
ընթերցայք, և ընթերցեալ էք.	legistis , & lecti estis ;
ընթերցան , և ընթերցեալ են ։	legerunt , & lecti sunt .
Անցեալ գերակատար ։	*Præteritum plusquãperfectũ .*
Ներգործական, և կրաւ-որական ։	*Actiuum , & Passiuum .*
Ընթերցեալ էի .	Legeram , vel lectus erã ;
ընթերցեալ էիր .	legeras, vel lectus eras ;
ընթերցեալ էր ։	legerat , vel lectus erat .
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter .*
Ընթերցեալ էաք .	Legeramus, vel lecti eramus ;
ընթերցեալ էիք .	legeratis , vel lecti eratis ;
ընթերցեալ էին ։	legerant , vel lecti erant .
Ապառնի ։	*Futurum .*
Ներգործական ։	*Actiuum .*
Ընթերցայց. ընթերցցես .	Legam , leges ,

Ճգ ըն

ընթերցցէ ։ Եւ յոգնակի ։	leget. *Et pluraliter.*
Ընթերցցուք. ընթերցցէք.	Legemus, legetis,
ընթերցցեն ։	legent.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Ընթերցայց. ընթերցցիս.	Legar, legeris,
ընթերցցի ։ Եւ յոգնակի ։	legetur. *Et pluraliter.*
Ընթերցցիցուք. ընթերցցիք.	Legemur, legemini.
ընթերցցին ։	legentur.
Ներկայ Հրամայականին ։	*Presens Imperatiui.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Ընթերցիր, մի ընթեռնուր.	Lege, ne legas,
ընթերցցէ ։ Եւ յոգնակի ։	legat. *Et pluraliter.*
Ընթերցցուք. ընթերցարուք,	Legamus; legite,
մի ընթեռնուք. ընթերցցեն ։	nè legatis; legant.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Ընթերցեալ լեր մի ընթեռնու	Legere, ne legaris;
ընթերցցի։ Եւ յոգնակի։ (լիր.	legatur. *Et pluraliter.*
Ընթերցիցուք.	Legamur;
ընթերցեալ լերուք,	legimini,
մի ընթեռնուիք. ընթերցցին ։	ne legamini; legantur.
Ապառնի ։	*Futurum.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Ընթերցջիր. ընթերցցէ ։	Legito tu; legito ille.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Ընթերցջիք. ընթերցցեն ։	Legitote; legunto.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Ընթերցիջիր. ընթերցցի ։	Legitor tu; legitor ille.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Ընթերցիջիք ընթերցցին ։	Legiminor; leguntor.

Նմանապէս հոլովին բոլոր այլ
եղանակացն . որպէս ասացաւ ՚ի
յառաջագոյն լծորդութիւնս .
բաց ՚ի հետեւելոցս ։

Ապառնի ստորադա-
սականին ։

Ներգործական ։

Եթէ , կամ յորժամ ընթեռ-
նուցում . ընթեռնուցուս .
ընթեռնուցու ։ Եւ յոգնակի ։
Եթէ , կամ յորժամ ընթեռնու-
ցումք . ընթեռնուցուք .
ընթեռնուցուն ։

Կրաւորական ։

Եթէ , կամ յորժամ ընթերցեալ
լինիցիմ ընթերցեալ լինիցիս .
ընթերցեալ լինիցի ։

Եւ յոգնակի ։

Եթէ , կամ յորժամ ընթերցեալ
լինիցիմք ընթերցեալ լինիցիք
ընթերցեալ լինիցին ։

Անորոշական եղանակ ։

Ներկայ, եւ անկատ ։ Ընթեռնուլ
Կրաւորական ։ Ընթեռնուլիլ ։
Կատարեալ, եւ գերկատ ։ է՛ ընթեռնուլ
Կրաւորական ։ է՛ ընթեռնուեալ
Ապառնի ։ Ընթեռնլոյ ։

Գործակալ ։

Ընթեռնլով . վասն ըն-
Ձե

Declinantur alij modi ad similitudinem priorum Coniugationum, exceptis sequentibus.

Futurum Subiunctiui.

Actiuum:

Si, vel cum legero,
legeris,
legerit. *Et pluraliter.*
Si, vel cum legerimus,
legeritis,
legerint.

Passiuum.

Si, vel cum lectus fuero, lectus fueris,
lectus fuerit.

Et pluraliter.

Si, vel cum lecti fuerimus, lecti fueritis,
lecti fuerint.

Modus infinitiuus.

Præsens, & Imperf. Legere.
Passiuum. Legi.
Perfectum; et Plusq. Legisse.
Passiuum. Lectum esse.
Futurum. Lecturum.

Gerundium

Legendo; legendi cau-

թեռնլոյ

թեռնլոյ . առ յընթեռնլոյ .
՚ի յընթեռնլոյ .

Ընդունելութիւն .

Ներկայ և անկատար . Ընթերցօղ
Կատար . և գերկ . Ընթերցեալ .
Ապառնի . Ընթեռնլոց .
Կրաւորական . Ընթեռնլի .
Բայից անուն . Ընթերցումն .

Այսպէս հոլովին և՝
Թողում՝ թողուս .
Լնում՝ լնուս .
Երդնում՝ երդնուս .
Թքնում՝ թքնուս .
Յենում՝ յենուս .
Զգենում՝ զգենուս .
Հեղում՝ հեղուս .
Արգելում՝ արգելուս .
Առնում՝ առնուս . և այլ .

Թէպէտ առնումն՝ ՚ի կրաւորականին՝ առնանիմ լինի . ոչ առնուիմ :

Այսպէս հոլովին՝ ասացի . բայց ոչ ըստ անցելոյ կատարելոյն Սահմանականին , և ըստ ՚ի նմանէ բղխելոցն . քանզի ըստ այդպիսեացդ՝ ժամանակի այս չորրորդ Լծորդութիւն՝ հինգերորդին , որ այժմ հետևի .

՚Ձղ

sa ; ad legendum ;
à legendo .

Participium .

Præsens, et imperf. Legens .
Perf. et plusq. lect⁹, vel q legit,
Futurũ. Lecturus. (& legerat;
Passiuum . Legendus .
Nomen verbale . Lectio .

Similiter declinantur etiã ,
Relinquo , relinquis .
impleo , imples .
iuro , iuras .
expuo , expuis .
adhæreo , adhæres .
induor , indueris .
effundo , effundis .
prohibeo , prohibes .
accipio , accipis . &c.

Licet առնում in passiuo faciat առնանիմ accipior , & non առնուիմ .

Similiter declinantur , dixi ; sed non secundum Præteritum perfectum Indicatiui , & tempora ab illo deriuata : nam secundum talia tempora reducitur hęc quarta Coniugatio ad quintam , quæ mox sequetur .

Հին

Հինգերորդ լծորդութիւն բայից, յորում Ներկայ Սահմանականին, և՛ի նմանէ բղխեալքն՝ համաձայնին ընդ այլ չորս լծորդութեանս. որպ. բանամ. լսեմ. նստիմ. առնում։ Իսկ՝ անցեալ կատարեալն, և՛ի նմանէ բղխեալքն՝ են յատուկ. և կ̃յայ, կ̃ յի անկանի: որպ. բացի. լուայ. նստայ. առի։ Եւ ըստ յատկականացն՝ այսպէս հոլովի։

Անցեալ կատարեալ
Սահմանականին։
Ներգործական, և Կրաւորական։

Լուայ, և լուեալ եմ.
լուար, և լուեալ ես.
լուաւ, և լուեալ է։
Եւ յոգնակի։
Լուաք, և լուեալ եմք.
լուայք, և լուեալ էք.
լուան, և լուեալ են։
Ներգործական։
Առի, և առեալ եմ
առեր, և առեալ ես,
էառ, և առեալ է։
Եւ յոգնակի։

QVinta Cōiugatio verborum, in qua Pręsens Indicatiui, & ab ipso deriuata conueniunt cum alijs quatuor coniugationibus: vt բանամ aperio; լսեմ audio; նստիմ sedeo; առնում accipio. Sed Præteritum perfectū, et ab ipso deriuata sūt propria; & Pręteritū desinit vel in այ, vel in ի: vt բացի aperui: լուայ audiui: նստայ sedi. առի accepi. Et secundum propria sic declinatur.

Præteritum perfectum.
Indicatiui.
Actiuum, & Passiuum.

AVdiui, & auditus sum;
audisti, & auditus es;
audiuit, & auditus est.
Et pluraliter.
Audiuimus, & auditi sumus;
audistis, & auditi estis;
audierunt, & auditi suut.
Actiuum.
ACcepi,
accepisti,
accepit.
Et pluraliter.

Առաք

Առաք , և առեալ եմք .
առիք , և առեալ էք .
առին , և առեալ են ։

Կրաւորական ։

Առայ , և առեալ եմ .
առար , և առեալ ես .
առաւ , և առեալ է ։

Եւ յոգնակի ։

Առաք , և առեալ եմք .
առայք , և առեալ էք .
առան , և առեալ են ։

Անցեալ գերականատար ։
Ներգործական, և Կրաւո-
րական ։

Լուեալ էի .
լուեալ էիր .
լուեալ էր .

Եւ յոգնակի .

Լուեալ էաք .
լուեալ էիք .
լուեալ էին ։
Առեալ էի ,
առեալ էիր .
առեալ էր ։

Եւ յոգնակի ։

Առեալ էաք .
առեալ էիք .
առեալ էին ։

Ապառնի ։

Ես

Accepimus ,
accepistis ,
acceperunt .

Passiuum .

Acceptus fui , & sum ;
acceptus fuisti , & es ;
acceptus fuit , & est .

Et pluraliter .

Accepti fuimus , & sumus ;
accepti fuistis , & estis ;
accepti fuerunt , & sunt .

Præteritũ plusquãperfectum .
Actiuum , & Pas-
siuum .

Adiueram, vel auditus erã;
audiueras, vel auditus eras ;
audiuerat , vel auditus erat .

Et pluraliter . (mus,

Audiueram⁹ , vel auditi era-
audiueratis, vel auditi eratis ;
audiuerant, vel auditi erant .
Acceperã, vel acceptus erã ;
acceperas, vel acceptus eras ;
acceperat, vel acceptus erat ;

Et pluraliter . (mus.

Acceperam⁹, vel accepti era-
acceperatis, vel accepti eratis
acceperant , vel accepti erãt.

Futurum .

T Լսեր

Ներգործական ։	*Actiuum.*
Լուայց . լուիցես . լուիցէ ։	Audiam, audies, audiet.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Լուիցուք . լուիջիք . լուիցեն ։	Audiemus, audietis, audient;
Առից . առցես . առցէ ։	Accipiã, accipies, accipiet.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Առցուք . առջիք . առցեն ։	Accipiemus, accipietis, accipiet.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Լուեալ եղէց . լուիցիս . լուիցի ։	Audiar, audieris, audietur.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Լուեալ եղիցուք . լուիջիք . լուիցին ։	Audiemur, audiemini, audientur.
Առայց . առցիս . առցի ։	Accipiar, accipieris, accipietur.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Առեալ եղիցուք . առջիք . առցին ։	Accipiemur, accipiemini, accipientur.
Ներկայ Հրամայականին ։	*Præsens Imperatiui.*
Ներգործական ։	*Actiuum.*
Լուր . մի լսեր . լուիցէ ։	Audi, ne audias; audiat.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Լուիցուք . լուարուք , մի լսէք լուիցեն ։	Audiamus; audite, nè audiatis; audiant.
Առ . մի առնուր . առցէ ։	Accipe, nè accipias; accipiat.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Առցուք . առէք , մի առնուք . առցեն ։	Accipiamus; accipite, nè accipiatis; accipiant.
Կրաւորական ։	*Passiuum.*
Լուեալ լեր , մի լսիր . լուիցի ։	Audire, ne audiaris; audiatur.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*

Լուեալ եղիցուք. լուեալ
լերուք, մի լսիք. լուիցին։
Առեալ լեր, մի առնուանիր.
առցի։ Եւ յոգնակի։
Առեալ եղիցուք. առեալ
լերուք, մի առնուանիք. առցին։

Ապառնի։

Ներգործական։

Լուիջիր. լուիցէ։

Եւ յոգնակի։

Լուիջիք. լուիցեն։
Առջիր. առցէ։

Եւ յոգնակի։

Առջիք. առցեն։

Կրաւորական։

Լուեալ լիջիր. լուիցի։

Եւ յոգնակի։

Լուեալ լիջիք. լուիցին։
Առեալ լիջիր. առցի։

Եւ յոգնակի։

Առեալ լիջիք. առցին։

Եւ նմանապէս յառաջնայ այս Լծորդութիւն ըստ այլ եղանակացն, և ժամանակացն 'ի կատարելոյն բղխելոց. որպ տասցաք զայլոց Լծորդութեանցն։ Իսկ որք բղխեալք իցեն 'ի Կատարելոյ Սահմանականէն.

Audiamur ; audimini,
nè audiamini ; audiantur.

Accipere, ne accipiari ; accipiatur. *Et pluraliter*.
Accipiamur : accipimini, nè accipiamini: accipiantur.

Futurum.

Actiuum.

Audito tu : audito ille.

Et pluraliter.

Auditote : audiunto.

Accipito tu : accipito ille.

Et pluraliter.

Accipitote : accipiunto.

Passiuum.

Auditor tu : auditor ille.

Et pluraliter.

Audiminor : audiuntor.

Accipitor tu:accipitor ille.

Et pluraliter.

Accipiminor : accipiuntor.

Et sic procedit vlterius hæc Coniugatio secundùm alios Modos, & Tempora, à Perfecto deriuata, vt dictum est de alijs Coniugationibus. At quænam tempora è Perfecto Indicatiui deriuentur? quænam

և որք 'ի Ներկայէն՝ յետոյ ու-
սուցուք ։

Արդ՝ ներածին ընդ լծոր-
դութեամբս այսուիկ՝ բայք ո-
մանք այլաձևք որ յամ, յեմ,
յիմ, և յում աւարտին ։

Յամ, որպէս. տամ. տւի.
ետ. տուր ։
Գամ. եկի. եկն. եկ ։
Բանամ. բացի. եբաց. բաց ։
Լամ. լացի. ելաց. լաց ։
Կամ. կացի. եկաց. կաց ։
Կենամ. կեցի. եկեաց. կե-
աց. և այլ ։

Յեմ, հիբար. զարկեմ.
զարկի. եզարկ. զարկ ։
Բերեմ. բերի. եբեր. բեր ։
Տեսանեմ. տեսի. ետես. տես ։
Դնեմ. եդի. եդ. դիր ։
Բեկեմ. բեկի. եբեկ. բեկ ։
Գտանեմ. գտի. եգիտ. գիտ ։
Մտանեմ. մտի. եմուտ. մուտ ։
Ստեղծեմ. ստեղծի.
եստեղծ. ստեղծ ։
Ածեմ. ածի. եած. ած ։
Արկանեմ. արկի.
եարկ. արկ ։
Հատանեմ. հատի.
եհատ. հատ ։

ղու

verò à Præſenti? docebimus infra.

Subduntur autem Coniugationi huic verba heteroclita, quæ in ամ, եմ, իմ, & ում deſinunt.

In ամ, vt Do, dedi,
dedit, da.
Venio, vèni, vènit, veni:
Aperio, aperui, aperuit, aperi.
Ploro, ploraui, plorauit, plo-
Sto, ſteti, ſtetit, ſta. (ra.
Viuo, vixi, vixit,
viue. &c.

In եմ, vt Percutio, percuſ-
ſi, percuſſit, percute.
Fero, tuli, tulit, fer.
Video, vidi, vidit, vide.
Pono, poſui, poſuit, pone.
Frango, fregi, fregit, frange.
Inuenio, inuèni, uènit, ueni.
Introeo, introiui, troiuit, troi.
Creo, creaui,
creauit, crea.
Duco, duxi, duxit, duc.
Proijcio, proieci, proiecit,
proijce.
Incido, inciſi,
inciſit, incide.

Ար

Արբեմ. արբի. էարբ. արբ։	Bibo, bibi, bibit, bibe.
Հասանեմ. հասի.	Peruenio, peruèni,
էհաս. հաս։	peruènit, perueni.
Հարեմ. հարի. էհար.	Impingo, impegi, impegit,
հար։	impinge.
Հանեմ. հանի. էհան. հան։	Eruo, erui, eruit, erue.
Ցուցանեմ, ցուցի.	Oſtendo, oſtendi,
էցոյց. ցոյց։	oſtendit, oſtende.
Սպանեմ. սպանի.	Neco, necaui,
էսպան. սպան։	necauit, neca.
Մուծանեմ. մուծի.	Introduco, introduxi,
էմոյծ. մոյծ։	introduxit, introduc.
Պագանեմ. պագի.	Oſculor, oſculatus ſum,
էպագ. պագ։	oſculatus eſt, oſculare.
Կլանեմ. կլի.	Deglutio, deglutiui,
էկուլ. կուլ։	deglutiuit, degluti.
Անցանեմ. անցի.	Tranſeo, tranſiui,
էանց. անց։	tranſiuit, tranſi.
Խցեմ. խցի.	Obturo, obturaui,
էխից. խից։	obturauit, obtura.
Ուտեմ. կերայ.	Comedo, comèdi,
էկեր. կեր։	comèdit, comede.
Օծեմ. օծի. էօծ. օծ։	Vngo, vnxi, vnxit, vnge.
Հարցանեմ. հարցի.	Interrogo, interrogaui,
էհարց. հարց։	interrogauit, interroga.
Ելանեմ. ելի.	Aſcendo, aſcendi,
ել. ել։	aſcendit, aſcede,
Իջանեմ. իջի.	Deſcendo, deſcendi;
էջ. էջ։	deſcendit, deſcende.

Առնեմ. արարի. արար. արա։ Facio, feci, fecit, fac.
Յառնեմ. յարեայ. արի։ Resurgo, resurrexi, resurge.
Տանեմ. տարայ. տար։ Aufero, abstuli, aufer.
Մեղանչեմ. մեղայ. մեղիր. և այլ։ Pecco, peccaui, pecca, &c.

Յիմ. որպէս. Թաքչիմ. In իմ, vt Abscondor,
Թաքեայ. Թաքիր։ absco ditus sũ, abscondere.
Ծանիմ. ծանեայ. ծանիր։ Nosco, noui, nosce.
Հանգիմ. հանգեայ. հանգիր։ Quiesco, quieui, quiesce.
Մարտիմ. մարտեայ. մարտիր։ Pugno, pugnaui, pugna.
Մատիմ. մատեայ. մատիր։ Accedo, accessi, accede.
Փախիմ. փախեայ. փախիր։ Fugio, fugi, fuge.
Երկնչիմ. երկեայ. երկիր։ Timeo, timui, time.
Կորիմ. կորեայ. կորիր։ Pereo, perij, peri.
Անկանիմ. անկայ. անկիր։ Cado, cecidi, cade.
Ծնանիմ. ծնայ. ծնիր։ Pario, peperi, pare.
Սկսիմ. սկսայ. սկսիր։ Incipio, incæpi, incipe.
Մեռանիմ. մեռայ. մեռիր։ Morior, mortuus sũ, morere
Նստիմ. նստայ. նիստ. և այլ։ Sedeo, sedi, sede. &c.

Յում. որպէս. Թողում. In ում, vt relinquo,
Թողի. եԹող. Թող։ reliqui, reliquit, relinque.
Թքնում. Թքի. եԹուք. Թուք։ Expuo, expui, expuit, expue.
Լնում. լցի. Impleo, impleui,
ելից. լից։ impleuit, imple.
Հեղում. հեղի. եհեղ. հեղ։ Effũdo, effudi, effudit, effũde.
Արգելում. արգելի. Prohibeo, prohibui,
արգել. արգել։ prohibuit, prohibe.
Երդնում. երդուայ. Iuro, iuraui,
երդուիր. և այլ։ iura. &c.

 Հր

Հոլովումն բային էութեան։	*Declinatio Verbi substãtialis.*
Ներկայ Սահմանականին։	*Pręsens Indicatiui.*
Եմ, և լինիմ. ես, և լինիս.	Sum, es,
է, գոյ, և լինի։ Եւ յոգնակի։	est. *Et pluraliter.*
Եմք, և լինիմք. էք, և լինիք.	Sumus, estis,
են, գոն, և լինին։	sunt.
Անցեալ անկատար։	*Præteritum imperfectum.*
Էի, և լինէի. էիր, և լինէիր.	Eram, eras,
էր, գոյր, և լինէր։	erat.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Էաք, և լինէաք. էիք, և լինէիք.	Eramus, eratis,
էին, գոյին, և լինէին։	erant.
Անցեալ կատարեալ։	*Pręteritum perfectum.*
Եղէ, և եղեալ եմ.	Fui, & factus sum;
եղեր, և եղեալ ես.	fuisti, & factus es;
եղև, և եղեալ է։	fuit, & factus est.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Եղաք, և եղեալ եմք.	Fuimus, & facti sumus;
եղէք, և եղեալ էք.	fuistis, & facti estis;
եղեն, և եղեալ են։	fuerunt, & facti sunt.
Անցեալ գերակատար։	*Præteritum plusquãperfectũ.*
Եղեալ էի. եղեալ էիր.	Fueram, fueras,
եղեալ էր։ Եւ յոգնակի։	fuerat. *Et pluraliter.*
Եղեալ էաք. եղեալ էիք.	Fueramus, fueratis,
եղեալ էին։	fuerant.
Ապառնի։	*Futurum.*
Եղէց, և լիցիմ.	Ero,
եղիջիս, և լիջիս.	eris,
եղիցի, և լիցի։ Եւ յոգնակի։	erit. *Et pluraliter.*

Եղի

Եղիցուք, և լիցուք.	Erimus,
եղիջիք, և լիջիք.	eritis,
եղիցին, և լիցին։	erunt.
Ներկայ Հրամայականին։	*Præsens Imperatiui.*
Լեր, մի լինիր. եղիցի, և լիցի։	Esto, ne ſis; ſit.
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter:*
Եղիցուք, և լիցուք.	Simus,
եղերուք, և լերուք.	eſtote,
մի լինիք. եղիցին, և լիցին։	nè ſitis, ſint:
Ապառնի։	*Futurum.*
Եղիջիր, և լիջիր.	Eſto tu;
եղիցի, և լիցի։ Եւ յոգնակի։	eſto ille. *Et pluraliter.*
Եղիջիք, և լիջիք.	Eſtote,
եղիցին, և լիցին։	ſunto.
Մնացորդքն հոլովին ըստ նմանութեան այլ լծորդութեանցն, բաց ՚ի սոցանէ։	Reliqua declinãtur ad ſimilitudinem priorum coniugationum, exceptis ſequẽtibus.
Ներկայ Ստորադասականին։	*Præſens ſubiunctiui.*
Ելով, և լինելով. Կ. եթէ իցեմ. իցես. իցէ։	Eſſendo; vel ſi ſim, ſis, ſit:
Եւ յոգնակի։	*Et pluraliter.*
Ելով, և լինելով. Կ. եթէ իցեմք. իցէք. իցեն։	Eſſendo; vel ſi ſimus, ſitis, ſint.
Անցեալ կատարեալ Ըղձականին, և Ստորադասականին։	*Preteritum perfectum Optatiui, & ſubiunctiui.*
Մարթամ. կամ եթէ եղեալ իցեմ. եղեալ ՚իցես.	Vtinam, vel ſi fuerim, fueris,
եղեալ իցէ։ Եւ յոգնակի։	fuerit. *Et pluraliter.*

Մար

Մաղթանս, կամ եթէ	Vtinam ; vel si
եղեալ իցեմք. եղեալ իցէք.	fuerimus, fueritis,
եղեալ իցեն ։	fuerint.
Ապառնի Ստորադասական	*Futurum subiun-*
կամնի ։	*ctiui.*
Եթէ, կ̄ յորժամ լինիցիմ.	Si, vel cum fuero,
լինիցիս. լինիցի ։	fueris, fuerit.
Եւ յոգնակի ։	*Et pluraliter.*
Եթէ, կ̄ յորժամ լինիցիմք.	Si, vel cum fuerimus,
լինիցիք. լինիցին ։	fueritis, fuerint.
Անորոշական եղանակ ։	*Modus infinitiuus.*
Ներկայ, և Անկատարէ, և լինել ։	*Præsens, & Imperf.* Esse.
Կատարեալ, և Գերակատարէ լինել ։	*Perfectum; et Plusq.* Fuisse.
Ապառնի ։ Ելոյ, և լինելոյ ։	*Futurum.* Fore,
Գործական ։	*Gerundium.*
Ելով, և լինելով.	Essendo;
վասն ելոյ, և լինելոյ.	per essere:
առ յելոյ, և առ ՚ի լինելոյ.	ad essere;
՚ի յելոյ, և ՚ի լինելոյ ։	da essere;
Ընդունելութիւն ։	*Participium.*
Կատարեալ, և Գերակատարէ եղեալ ։	*Perf. et Plusquāperf.* qui fuit.
Ապառնի ։ լինելոց ։	*Futurum.* futurus,

Կանոնք վասն կերպարանացուցանելոյ զհոլովումն բայից ։

Գիտելի է, զի բոլոր հոլովումն բայից՝ բղխէ յերկուց ժամանակաց. յա. ՚ի Ներկայէն, և Յանցեալ կատարելոյն Սահմանականին ։ Այս որոյ նախ պարտիմք հարկաւորապէս գիտել զայսպիսի երկուս ժամանակս իւրաքանչիւրոյ բայի. զի այսմ կարասցուք կերպարանացուցանել զկատարեալ հոլովումն Եւ դարձեալ գիտասջիր. զի աստ ոչ է բան՝ զհոլովմանէ կրաւորական բայից. այլ զայլանալեացն ։

Յաղագս ժամանակացն բայից, որք բղխեն ՚ի Ներկայէ Սահմանականին ։

Կանոն Առաջին ։

ա Ի Ներկայէ Սահմանականին բղխէ՝ նախ ամենայն Անցեալ անկատար ժամանակն, փոխելով զմն՝ ՚ի յի յառաջին լծորդութեան ։ Որպէս. կարդամ՝ լինի կարդայի ։ բարկանամ՝ բարկանայի ։ և այլն ։ Իսկ յերկրորդ լծորդութեան՝ եմ փոխի յէի, որպէս. գովեմ՝ լինի գովէի. աղերսանեմ՝ աղերսանէի ։ Իսկ յերրորդին՝ իմ փոխի յէի. որպէս. խօսիմ լինի խօսէի ։ Եւ ՚ի չորրորդին՝ ում փոխի յոյի. որպէս. ընթեռնում՝ լինի ընթեռնոյի ։

բ Երկրորդ. Ներկայն արգելական Հրամայականին, փոխելով յամ լծորդութիս զմն ՚ի ր ։ Որպէս. կարդամ՝ լինի մի կարդար ։ գովեմ՝ մի գովեր ։ խօսիմ՝ մի խօսիր ։ ընթեռնում՝ մի ընթեռնուր ։

գ Երրորդ. Ապառնի Ստորադասականին ։ փոխադրէ_

Regulæ in ordine ad formandam Verbi Declinationem.

Sciendum est, quòd tota Verborum declinatio desumenda est à duobus temporibus; à Præsente scilicet, & Præterito perfecto Indicatiui. quamobrem primùm scire cogimur necessariò talia duo tempora vniuscuiusque Verbi; vt deinde formare possimus vniuersam Declinationem. Non autem est hìc sermo de Declinatione Verbi passiui, sed de Verbis aliorum generum.

De temporibus Verbi, quæ procedunt à Præsente Indicatiui.

Regula Prima.

A Præsente Indicatiui desumitur primò omne Præteritum imperfectum, mutato մ in յի in prima Coniugatione; vt կարդամ clamo fit կարդայի clamabā; բարկանամ fit բարկանայի: &c. In secunda, mutato եմ in էի; vt գովեմ laudo fit գովէի laudabā; ապրեցուցանեմ, ապրեցուցանէի. &c. In tertia, mutato իմ in էի; vt խօսիմ loquor fit խօսէի loquebar. Et in quarta, mutato ում in յի; vt ընթեռնում lego fit ընթեռնույի legebam; առնում, առնույի. &c.

Secundò, Præsens Imperatiui prohibitiui, mutato մ in ր in omnibus coniugationibus; vt կարդամ clamo fit մի կարդար ne clames; գովեմ, մի գովեր. խօսիմ, մի խօսիր. ընթեռնում, մի ընթեռնուր. &c.

Tertiò, Futurum subiunctiui, mutato մ in յցեմ in pri-

 ma

լով զմեծն 'ի յցեմ՝ յառաջին լծորդութեն = որպէս . կար դամ՝ լինի կարդայցեմ = բարկանամ՝ բարկանայցեմ = եմ՝ յիցեմ 'ի յերկրորդին: որ բառ գովեմ՝ լինի գովեսցեմ. ապրե ցուցանեմ՝ ապրեցուցանիցեմ = զմեծն 'ի ցեմ՝ յերրորդինն. խօսիմ՝ լինի խօսիցիմ. և զմեծն 'ի ցում՝ 'ի չորրորդին. որպս. ընթեռնում՝ լինի ընթեռնուցում =

Դ Չորրորդ . Ներհական աներևութականն. փոխարկելով յամ ուրեք զմեծն 'ի լ. որպ. կարդամ՝ լինի կարդալ: գովեմ՝ գո վել = խօսիմ՝ խօսիլ = ընթեռնում՝ ընթեռնուլ:
Ե Հինգերորդ . Գործիական , և Ածականն ընդունե լութեն , և աներևութականն . 'ի բաց բառնալով զմեծն յառաջին , և յերկրորդ լծորդութեն , և ում 'ի չորրոր դին . և վերաբերելով կամ լոյ . կամ լով . կամ լոց . կամ լի = որպ . կարդամ լինի կարդալոյ . կարդալով . կարդա լոց . կարդալի = Գովեմ՝ գովելոյ . գովելով . գովելոց . գովելի = Ընթեռնում՝ ընթեռնլոյ . ընթեռնլով . ընթեռնլոց . ընթեռնլի . Իսկ յերրորդին՝ փոխարկելով իմ՝ յելոյ . կամ յելով . կամ յելոց . կամ յելի = որպ . խօսիմ՝ լինի խօսելոյ . խօսելով . խօսելոց . խօսելի =
Զ Վեցերորդ . Ընդունելութիւն , որ յօղ . յիչ . և յեալ անգի՝ յառաջին տեսակի երկրորդ լծորդութեն , դար ձուցանելով եմ՝ յօղ . կ յիչ . կ յեալ = որպ . գովեմ լինի գովօղ . գովիչ . գովեալ =

Պարզեալ՝ Ընդունելութիւն , որ յօղ միայն անգի յեր կրորդ տեսակի երկրորդ լծորդութեն . այլ ևս յերրորդ լծորդութեն , և 'ի հինգերորդին՝ բաց 'ի բայից յամ առ առնելոց . փոխադրելով կ եմ . կ իմ . կ ում յօղ = որպ: ապրեցուցանեմ լինի ապրեցուցանօղ = խօսիմ՝ խօսօղ : ընթե

ma Coniugatione: vt կարդամ clamo fit կարդայցեմ clamauero: բարկանամ, բարկանայցեմ. In secunda, mutato եմ in իցեմ: vt գովեմ laudo fit գովիցեմ laudauero: ապրեցուցանեմ, ապրեցուցանիցեմ. In tertia, mutato մ in ցեմ: vt խօսիմ loquor fit խօսիցեմ locutus ero. Et in quarta, mutato մ in ցում: vt ընթեռնում lego fit ընթեռնուցում legero; առնում fit առնուցում. &c.

Quartò, Præsens Infinitiui, mutato մ in լ in omni Coniugatione; vt կարդամ clamo fit կարդալ clamare; գովեմ fit գովել. խօսիմ fit խօսիլ. ընթեռնում fit ընթեռնուլ.

Quintò, Gerundium, & Futurum Participij, & Infiniti; ablato մ in prima, & secunda coniugatione; & ում in quarta; & superaddito vel լոյ, vel լով, vel լոց, vel լի. vt կարդամ clamo fit կարդալոյ clamandi, vel clamaturum; կարդալով clamando, կարդալոց clamaturus, կարդալի clamandus. Գովեմ fit գովելոյ, գովելով, գովելոց, գովելի. Ընթեռնում fit ընթեռնլոյ, ընթեռնլով, ընթեռնլոց, ընթեռնլի. Sed in tertia coniugatione mutato իմ in ելոյ, vel ելով, vel ելոց, vel ելի; vt խօսիմ fit խօսելոյ, խօսելով, խօսելոց, խօսելի.

Sextò, Participium, quod desinit in օղ, իչ, & եալ in prima specie secundæ Coniugationis, mutato եմ in օղ, vel իչ, vel եալ; vt գովեմ laudo fit գովօղ laudás, գովիչ laudator, գովեալ qui laudauit.

Item Participium desinens in օղ solum, in secunda specie secundæ coniugationis, nec non in tertia, & quinta coniugatione, exceptis verbis in ամ desinentibus, mutato vel եմ, vel իմ, vel ում in օղ; vt ապրեցուցանեմ eripio fit ապրեցուցանօղ eripiens; խօսիմ fit խօսօղ. բերեմ fit բերօղ

րեմ՝ բերող։ նստիմ՝ նստող։ արգելում՝ արգելող։

Դարձեալ՝ Ընդունելութիւն, որ յեալ միայն անկի 'ի բայս ամենայն երրորդ լծորդութեան. փոփոխելով իմ՝ յեալ։ որպէս. հնազանդիմ լինի հնազանդեալ։ շրջիմ՝ շրջեալ։ և այլ։

Է. Եւթներորդ. իմ Անցեալ կատարեալ և գերակատար առաջին տեսակի երկրորդ լծորդութեան. շարաբանալով զ[?]. և վերաբերելով կ ալ եմ. կ ալ էի. կ ալ իցեմ։ որպէս. գովեմ լինի գովեալ եմ. գովեալ էի. գովեալ իցեմ։

Դարձեալ՝ իմ Կատարեալ, և Գերակատար բայից ամենայն երրորդ լծորդութեան. փոխարկելով իմ՝ յեալ եմ. կ յեալ էի. կ յեալ իցեմ։ որպէս. շրջիմ լինի շրջեալ եմ. շրջեալ էի. շրջեալ իցեմ։

Ը. Ութերորդ. Բայական անունն առաջին տեսակի երկրորդ լծորդութեան, և երրորդին՝ փոխարկելով եմ, կամ իմ՝ յումն։ որպէս. գովեմ լինի գովումն։ շրջիմ՝ շրջումն։

Յաղագս Ժամանակաց բայից. որք բղխեն Յանցեալ կատարելոյ Սահմանականին։

Կանոն Երկրորդ։

Թ. Յանցեալ կատարելոյ Սահմանականին բղխէ՝ Նախ Ապառնի Սահմանականին, և Ըղձականին իմ լծորդութեանցս. վերածելով Անցեալ կատարելոյն զ[?]. որպէս. կարդացի լինի կարդացից։ բարկացայ՝ բարկացայց։ գովեցի՝ գովեցից։ ապրեցուցի՝ ապրեցուցից։ խօսեցայ՝ խօսեցայց։ ընթերցայ՝ ընթերցայց։ առի՝ առից։ լուայ՝ լուայց։

Ժ. Երկրորդ. Ապառնի Հրամայականին շարաբանալով կ

բերող . նստիմ fit նստող . արգելում fit արգելող .

Itē Participiū desinens in եալ solum, in aliquibus verbis tertiæ coniugationis, mutato իմ in եալ; vt Հնազանդիմ obedio fit Հնազանդեալ qui obediuit; շրջիմ fit շրջեալ.

Septimò, omne Præteritum perfectum, & plusquamperfectum primæ speciei secundæ Cōiugationis, oblato մ, & addito vel ալ եմ, vel ալ էի, vel ալ իցեմ; vt գովեմ laudo fit գովեալ եմ hò lodato, գովեալ էի laudaueram, vel laudauissem; գովեալ իցեմ laudauerim.

Item omne Perfectum, & Plusquamperfectum aliquorum Verborum tertiæ coniugationis, mutato իմ in եալ եմ, vel եալ էի, vel եալ իցեմ; vt շրջիմ circumeo fit շրջեալ եմ sono andato à torno, շրջեալ էի circuiueram, vel circuissem; շրջեալ իցեմ circuiuerim.

Octauò, Nomen verbale primæ speciei secundæ; & tertiæ coniugationis, mutato vel եմ, vel իմ in ումն; vt գովեմ laudo fit գովումն laudatio, շրջիմ fit շրջումն. &c.

De temporibus verbi, quæ procedunt à Præterito perfecto Indicatiui.

Regula Secunda.

A Præterito perfecto Indicatiui desumitur primò Futurum Indicatiui, & Optatiui in omnibus coniugationibus, addita præterito illo litera ց; vt կարդացի clamaui fit կարդացից clamabo; բարկացայ fit բարկացայց. գովեցի fit գովեցից. ապրեցուցի fit ապրեցուցից. խօսեցայ l t խօսեցայց. ընթերցայ fit ընթերցայց. առի fit առից. լուայ fit լուայց. &c.

Secundò, Futurum Imperatiui, dempto vel ցայ, vel ցի in pri-

ցոյ. ՚ի ցե յառաջին լծորդութեն. յերկրորդն, և յերրորդն, և առնելով սջիր = հն ղան. կարդացի լինի կարդասջիր = գովեցի՝ գովեսջիր = ապրեցուցի՝ ապրեցուսջիր = խօսեցայ՝ խօսեսջիր =

Իսկ՛ բառնելով զ այ, զ ի ՚ի չորրորդ լծորդութեն, և ՚ի հինգերորդն, և յաւելցուցելով զ ջիր, զ իջիր = որպէս. ընթերցայ լինի ընթերցջիր = առի՝ առջիր = լուայ՝ լուիջիր = մտի՝ մտիջիր =

Գ Երրորդ. Ներկայ Հրամայականն, միայն եղծանելով զմ ՚ի նախկին տեսակի առաջին լծորդութեն = հն բար. կարդամ լինի կարդա՛ = խնդամ՝ խնդա՛ = հաստատամ՝ հաստատա՛ =

Եւ ՚ի չորրորդ լծորդութեն, և յերկրորդ տեսակի առաջնոյն՝ փոփոխելով զայ՝ յիր. որպէս. բարկացայ լինի բարկացիր = ընթերցայ՝ ընթերցիր :

Եւ ՚ի յառաջին տեսակի երկրորդ լծորդութեն՝ դարձուցանելով զմ՝ յա՛ = հն սէր. գովեմ լինի գովեա՛ = սիրեմ՝ սիրեա՛ =

Եւ յերկրորդ տեսակի երկրորդ լծորդութեն. և զն շարաբառնալով միայն = որպէս. ապրեցուցի լինի ապրեցո՛ = ուսուցի՝ ուսո՛ =

Եւ յերրորդ լծորդութեն, փոփոխելով զայ՝ յաց = հն ղան. խօսեցայ լինի խօսեաց = շրջեցայ՝ շրջեաց =

Եւ ՚ի հինգերորդն, միայն ՚ի բաց բառնալով զ այ, զ ի = որպ. կերայ լինի կեր = նստայ՝ նիստ = տարայ՝ տար = թողի՝ թող = առի՝ առ = տեսի՝ տես = բաց յայնմանց, որ այլազգաբար վարեն. և են արբ. լուր. տուր. դիր. գիտ. արա՛ =

in prima, secunda, & tertia coniugatione; & addito սջիր; vt կարդացի clamaui fit կարդասջիր clamato; բարկացայ fit բարկասջիր; գովեցի fit գովեսջիր; ապրեցուցի fit ապրեցուսջիր; խօսեցայ fit խօսեսջիր.

Sed dempto vel այ, vel ի in quarta & quinta coniugatione; & addito vel ջիր, vel իջիր; vt ընթերցայ legi fit ընթերցջիր legito; առի fit առջիր. լուայ fit լուիջիր. մտի fit մտիջիր.

Tertiò; Præsens Imperatiui, ցի tantùm ablato in prima specie primæ coniugationis; vt կարդացի clamaui fit կարդա՛ clama; խնդացի fit խնդա՛: հաստատացի fit հաստատա՛.

Et in quarta coniugatione, & in secunda specie primæ, mutato այ in իր: vt բարկացայ iratus sum fit բարկացիր irascere; ընթերցայ fit ընթերցիր.

Et in prima specie secundæ coniugationis, mutato ցի in ա՛; vt գովեցի laudaui fit գովեա՛ lauda; սիրեցի fit սիրեա՛. &c:

Et in secunda specie secundæ coniugationis, ուցի tantùm ablato; vt ապրեցուցի eripui fit ապրեցո՛ eripe; ուսուցի fit ուսո՛.

Et in tertia coniugatione, mutato ցայ in աց; vt խօսեցայ locutus sum fit խօսեաց loquere; շրջեցայ fit շրջեաց.

Et in quinta coniugatione, այ vel ի tantùm ablato; vt կերայ comèdi fit կեր comede; բերի fit բեր. տարայ fit տար. Թողի, Թող. առի, առ. տեսի, տես. նստայ, նիստ. &c. Paucis exceptis, quæ aliter procedunt; & sunt hæc; լուր audi, տուր da, դիր pone, գիտ inueni. արա՛ fac.

X Item

Դարձեալ յորժամ ընկնեալ կատարեալ այս հինգերորդ լծորդութեան յեայ անդի. յայնժամ ՚ի հրամայականին՝ եայ յիր փոխարկի. որպէս. ծանեայ՝ լինի ծանիր. մարտեայ՝ մարտիր. մատեայ՝ մատիր. և այլ=

Դ. Չորրորդ. ընդունելութիւն ոչ յօղ, և յեալ աւարտն ՚ի յառաջինն, և չորրորդ լծորդութեան. և ոչ յեալ միայն աւարտն ՚ի բայս ոմանս երրորդին. և ոչ յիչ, և յեալ աւարտն ՚ի հինգերորդին. և յերկրորդ տեսակին՝ երկրորդ լծորդութեան. աւելուլ կայ, կի. և անկցուցանելով կօղ, կիչ. կեալ= որպ կարդայի լինի կարդացող. կարդացեալ= բարկացայ՝ բարկացող. բարկացեալ= ընթերցայ՝ ընթերցող. ընթերցեալ: խօսեցայ՝ խօսեցեալ = կամեցայ՝ կամեցեալ = ստեղծի՝ ստեղծիչ. ստեղծեալ = արարի՝ արարիչ. արարեալ = ապրեցուցի՝ ապրեցուցիչ. ապրեցուցեալ= ուսուցի՝ ուսուցիչ. ուսուցեալ =

Ե. Հինգերորդ. ամ անցեալ կատարեալ և գերակատար առաջինն լծորդութեան. չորրորդին. հինգերորդին. երկրորդ տեսակին երկրորդ լծորդութեան. և ՚ի բայս ոմանս երրորդին. չարաբառնալով կայ, կի. և վերաբերելով կեալ եմ, կեալ էի, կեալ իցեմ= որպ կարդացի լինի կարդացեալ եմ. կարդացեալ էի. կարդացեալ իցեմ= բարկացայ՝ բարկացեալ եմ. էի. իցեմ. ընթերցայ՝ ընթերցեալ եմ. էի. իցեմ= առի՝ առեալ եմ. էի. իցեմ= լուայ՝ լուեալ եմ. էի. իցեմ= ապրեցուցի՝ ապրեցուցեալ եմ. էի. իցեմ= խօսեցայ՝ խօսեցեալ եմ. էի. իցեմ=

Զ. Վեցերորդ. Բայական անուն՝ առաջին լծորդութեան. չորրորդին. հինգերորդին. և երկրորդ տեսակին երկրորդ լծորդութեան. փոխադրելով կայ, կի ՚ի յանե. որպ. կարդացի

Item, quando Præteritum perfectum huius quintæ cō-iugationis desinit in *եայ*; tunc in Imperatiuo *եայ* vertitur in *իր*; vt *ծանեայ* noui fit *ծանիր* nosce; *մարտեայ* fit *մար-տիր*. *մատեայ*, *մատիր*. &c.

Quartò, Participium in *օղ*, & *եալ* desinens in prima, & quarta coniugatione; Et desinens in *եալ* solùm in aliquibus verbis tertiæ coniugationis; & desinens in *իչ*, & *եալ* in quinta coningatione, & in secunda specie secundæ, ablato, vel *այ*, vel *ի*; & addito vel *օղ*, vel *իչ*, vel *եալ*: vt *կարդացի* clamaui fit *կարդացօղ* clamans, *կարդացեալ* vociferatus. *բարկացայ* fit *բարկացօղ*, *բարկացեալ*. *ընթերցայ* fit *ընթերցօղ*, *ընթերցեալ*. *խօսեցայ* fit *խօսեցեալ*. *կամեցայ* fit *կամեցեալ*. *ստեղծի* fit *ստեղծիչ*, *ստեղծեալ*. *արարի* fit *արարիչ*, *արարեալ* *ապրեցուցի* fit *ապրեցուցիչ*, *ապրեցու-ցեալ*. *ուսուցի* fit *ուսուցիչ*, *ուսուցեալ*.

Quintò, omne præteritum perfectum, & plusquamperfectum in prima, quarta, & quinta coniugatione, & in secunda specie secundæ, & in aliquibus verbis tertiæ, ablato vel *այ*, vel *ի*; & addito vel *եալ եմ*, vel *եալ էի*, vel *եալ իցեմ*; vt *կարդացի* clamaui fit *կարդացեալ եմ* hò gridato; *կարդացեալ էի* clamaueram, vel clamauissem; *կարդացե-ալ իցեմ* clamauerim. *բարկացայ* fit *բարկացեալ եմ*, *բար-կացեալ էի*, *բարկացեալ իցեմ*. *ընթերցայ* fit *ընթերցեալ եմ*, *էի*, *իցեմ*. *առի* fit *առեալ եմ*, *էի*, *իցեմ*. *լուայ* fit *լուե-ալ եմ*, *էի*, *իցեմ*. *ապրեցուցի* fit *ապրեցուցեալ եմ*, *էի*, *իցեմ*. *խօսեցայ* fit *խօսեցեալ եմ*, *էի*, *իցեմ*.

Sextò, Nomen verbale primæ, quartæ, & quintæ coniugationis, & secundæ speciei secundæ, mutato vel *այ*, vel *ի* in *ումն*; vt *կարդացի* clamaui fit *կարդացումն* clama-

 tio;

ընի կարդացումն ։ Բարկացայ՝ բարկացումն ։ Ընթերցայ՝ ընթերցումն ։ առի՝ առումն ։ ուսուցի՝ ուսուցումն ։

Այս բան է՛ յաղագս բղխմանն ամ՟ սեռից բայէն . բայ ՚ի կրաւորականէն ։ քան զի զբղխումն կրաւորականին թողում . զի մի յոյժ երկար եղեւ ։ և զի յաստացելոցդ՝ դիւրապէս նմա երեւեսցի տրամաբանողին ։

Յաղագս Ընդունելութեան .

Գլուխ . Գ ։

Ընդունելութիւն է՛ մասն բանին հոլովական ժամանակօք և հոլովիւք ։ այսպէս անուանեալ . զի ընդունի յանուանէ զհոլովս . և ՚ի բայէ զժամանակս , և զսեռս ։ Իսկ՝ յերկոցունցն՝ զթիւս , զձեւս , և զտեսակս ։ Եւ գաղափարք են նորա հինգ . օղ . իչ . եալ . լոց . լի . որպէս . ստեղծօղ . ստեղծիչ . ստեղծեալ . ստեղծելոց . ստեղծելի ։

Պատահին ընդունելութեան վեց . սեռք . տեսակք . ձեւք . հոլովք . թիւք . ժամանակք ։

Սեռք՝ չորք . ներգործական . կն բառ . գրօղ . գրիչ . գրեալ . գրելոց ։ Կրաւորական . որպէս . գրեցեալ . գրելի ։ Չեզոքական . կն կէն . բնակօղ . բնակիչ . բնակեալ ։ Հասարակական . այսինքն . որ միով ձայնիւ նշանակէ զառնել և զկրել ։ որպէս . եդեալ . այսինքն . նա որ եդ . և նա որ եդաւ ։ Տեսեալ . այսինքն նա որ ետես . և նա որ տեսաւ ։ փրկեալ . այսինքն . նա որ փրկեաց . և նա որ փրկեցաւ ։

Տեսակք՝ երկու . Նախագաղափար . կն զանձնուսանօղ . ուսեալ ։ Եւ ածանցական . կն ոպէս . ուսուցանօղ . ուսուցեալ ։

tio. *բարկացայ* , *բարկացուցի* . *ընթերցայ* , *ընթերցուցի* ; *առի* , *առուցի* . *ուսոյցի* , *ուսուցուցի* .

Hoc ſufficit de deriuatione omnium generum verborum ; excepto paſſiuo , cuius deriuationem omitto tùm breuitatis cauſa, tùm quia ex dictis facilè illa diſcurrenti patebit .

De Participio.

Articulus Quartus.

PArticipium eſt pars orationis declinabilis cũ tempore, & caſu ; ſic dictum, eo quòd participet à nomine caſum ; & à verbo tempus, & genus : ab vtroque verò numerum, figuram, & ſpeciem. Deſinit autẽ quinque modis, in *ող*, *իչ*, *եալ*, *լոց*, *լի*. vt *ստեղծող* creans; *ստեղծիչ* creator; *ստեղծեալ* creatus ; *ստեղծելոց* creaturus ; *ստեղծելի* creandus . in *լոց* tamen deſinens non declinatur , niſi ſuperadditione verbi *եմ*, *ես* , *է* , ſum , es , eſt .

Accidunt Participio ſex : Genus , Species , Figura , Caſus , Numerus , & Tempus .

Genus quadruplex eſt : Actiuum, vt *գրող* ſcribens : *գրիչ* ſcriptor: *գրեալ* qui ſcripſit: *գրելոց* ſcripturus . Paſſiuum , vt *գրեցեալ* ſcriptus: *գրելի* ſcribendus. Neutrũ, vt *բնակող* habitãs: *բնակիչ* habitator: *բնակեալ* qui habitauit . Commune, id eſt, quod vnica voce actionem , & paſſionem ſignificat; vt *եդեալ* poſitus, & qui poſuit . *տեսեալ* viſus, & qui vidit . *փրկեալ* redemptus , & qui redemit .

Species duplex. Primitiua, vt *ուսանող* diſcẽs: *ուսեալ* qui didicit. Et deriuatiua, vt *ուսուցանող* docẽs; *ուսուցեալ* q. docuit.

Figu-

Ձեւք հոլովք. և Թիւք՝ նոյնպէս անուանն։

Օրինակք՝ հետ։ Ներկայ, և Անցեալ անկատար՝ յող աւարտեալն. որպէս մաքրող։ Անցեալ կատարեալ, և գերակատար՝ յեալ անկեալն. որպէս կոչեալ. գնացեալ։ Ապառնի՝ ՝ի լոց. և ՝ի լի։ որպէս. գնալոց, գնալի։ Իսկ՛ առ ժամանակին՝ ՝ի յիչ. որպէս. սիրելիչ։

Բղխումն ընդունելութեան ճառեցաւ ՝ի վերոյ ՝ի բղխումն բայից։ և նորին հոլովումն ՝ի հոլովումն անուանն։ Այլ՝ ՝ի վերայ կառավարութեան ընդունելութեան պարտ է մեզ դնել զնմանս։

Նախ՝ թէ նշանակութիւն ընդունելութեան վասն զոր հետեւեալ օրինակացս։ Առեալ զհայրն՝ օրհնեաց։ Լուծանի։ Ի բերել զհայրն առեալ էր։ Կոչեցեալքն չէին արժանի։ Լուծանի։ որք կոչեցեալ էին։ Գնալոց է՛ զաշխարհս։ Լուծանի։ Նմա պարտ լինելոց գնալ զաշխարհս։ Գնալոց է աշխարհս ՝ի նմանէ։ Լուծանի. Պարտ լինելոյ աշխարհն՝ գնալ ՝ի նմանէ։

Գտանի երբեմն թէ ընդունելութիւն ՝ի լոց, ՝ի լի, և յեալ աւարտեալ՝ առնու յետ իւր զնոյն հոլով բային՝ յորմէ բղխեալ է։ Բայց ո՛չ նոյնպէս կառավարի ընդունելութիւն որ յող և յիչ աւարտի. քանզի զա՛յ բայոյն անցեալ պահանջէ յետ իւրեանն զսեռականն. զոր օրինակ։ Խոստովանող բերանի։ Լուծանի։ Նա որ խոստովանի, կամ խոստովանէր զբերանս։ Ուրացող Քրիստոսութեան։ Լուծանի։ Նա որ ուրանայ, կամ ուրանայր զքրիստոսութիւն։ Արարիչ աշխարհի։ Լուծանի։ Նա որ առնէ. կամ առնէր. կամ արար. կամ արասցէ զաշխարհս։ Մխիթարիչ տառապելոց։ Լուծանի։ որ մխիթարէ. կամ մխիթարէր. կամ մխիթարեաց. կամ մխիթարեսցէ զտառապեալս։

Figura, Casus, & Numerus sunt, vt nominis.

Tempora sunt quinque; Præsens, & Præteritum imperfectum desinunt in օղ, vt մաքրօղ purgans. Præteritum perfectum, & plusquamperfectum in եալ; vt կոչեալ qui vocauit; գնացեալ qui abijt. Futurum in լոց, aut in լի, vt գիտելոց sciturus; գիտելի sciendus. Commune verò tempus desinit in իչ, vt մկրտիչ baptizzator.

Deriuatio Participij explicata fuit supra in deriuatione Verbi; nec non Declinatio eiusdem in Declinatione Nominis. Circa constructionem illius, aliqua sunt nobis hic obseruanda.

Primò, quòd significatio procedat iuxta hæc exempla. Առեալ զհացն, օրհնեաց; preso il pane, lo benedisse. *Resoluitur*. Cum panem accepisset. Կոչեցեալքն չէին արժանի, vocati non erant digni. *Resoluitur*. Qui vocati fuerãt. Դատելոց զաշխարհ, iudicaturus sæculum. *Resoluitur*. qui sæculũ iudicabit. Դատելի է աշխարհ ՚ի նմանէ, sæculum ab eo iudicandũ est. *Resoluitur*. debebit ab illo iudicari.

Vnde constat, quòd Participium desinens in լոց, լի, & եալ exigit post se eundem casum Verbi, à quo procedit. Non sic autem construitur Participiũ desinens in օղ, & իչ; hoc enim vt plurimùm exigit post se Genitiuum; vt խոստովանօղ քրիստոսի, confitens Christum. *Resoluitur*. Qui Christum cõfitebatur, vel confitetur. Ուրացօղ ճշմարտութեան, negans veritatem. *Resoluitur*. Qui veritatem negat, vel negabat. Արարիչ ամենայնի, factor omniũ. *Resoluitur*. Qui omnia facit, vel faciebat, vel fecit, vel faciet. Մխիթարիչ սգաւորաց, consolator afflictorum. *Resoluitur*. Qui afflictos cõsolatur, cõsolabatur, cõsolatus est, vel cõsolabitur.

Secun-

Երկրորդ. Թէ ընդունելութիւն՝ բացարձակապէս եղեալ՝ է. որ ոչ 'ի բայէ յումեքէ առաջնորդի. մինչ վարէ սեռական հոլովիւ. Օր. Եկոյս հարկաւորի ով քրիստոսի = Լուծանի = Վ֊ն զի հարկաւոր եղև ով քրիստոսի = Արեգական ծագելոյ՝ երգեն Թռչունքն = Լուծանի = 'ի ծագելն արեգական = Այսոր անտէրոյս եղելոյ՝ այլ բազումքն հետևեն = Լուծանի = Եթէ այս անտէրոյս եղեալ էր = Եւ այդպիսի կերպդ խօսելոյ՝ անուանի 'ի քերականացն՝ սեռական բացարձակ. զի ընդ արձակապէս դնի 'ի բանին. և ոչ կապեալ ընդ բայի ուրուք =

Երրորդ = բազում անգամ ընդունելութիւն առնանի 'ի բանին իբրու թէ սոսկ անուն. Որ բար. պետրոսն էր ուրացող. և յուդաս մատնիչ = Երանեալ այր որ ոչ գնաց = ով սիրելիդ քի. և նման սոցին = Եւ բազում անգամ առնանի իբրու թէ սոսկ բայ 'ի յանցեալ կատարեալ ժամանակի = Որպէս. յարեալ՝ իբր թէ յարեաւ = իջեալ՝ իբր թէ էջ = նստեալ՝ իբրթէ նստաւ = և այլ =

Յաղագս Յօդի =
Գլուխ. Է =

Յօդ՝ է՛ փոքր ինչ մասնիկ բանին, որ դնիւոք զանձն նշանակէ. և զմերձաւորսն կ՛ զհեռաւորսն = և է՛ երկեակ. մին՝ նախադաս հոլովական. և միւսն ստորադաս անհոլով =

Յօդն ստորադասական, և անհոլով՝ են երեք տառք, որ այլոց բանի մասանցն ստորադասին. Օր. ս. դ. ն = Սէ ցուցանէ զմերձաւորսն, և պատկանի առ դէմ առաջին = որ

Ոդ դոն.

Secundò, Participium absolutè positum, hoc est, quod non regitur à verbo aliquo, semper ponitur in genitiuo Casu; vt էլոյր հարկաւորոյն ով քրիսաւորոյ, essendo necessario ò Chrysaorio. *Resoluitur*. Cum necessarium sit ò Chrysaori. Առերգականն ծագելոյ՝ երգեն թռչունքն, orto sole vernant aues. *Resoluitur*. postquam sol ortus est. Առյոր անատեղոյս եղելոյ այլ բազումքն հետեւին, hoc posito in conuenienti, multa alia sequuntur. *Resoluitur*. si hoc positum sit absurdum: Et talis loquendi modus vocatur à Grãmaticis Genitiuus absolutus; quia Genitiuus ille absolutè ponitur in oratione, nec regitur ab vlla orationis parte.

Tertiò, inuenitur multoties Participium in oratione positum, non secus ac si esset purum nomen: vt պետրոսն էր ուրացող, եւ յուդաս մատնիչ, Petrus erat apostata, & Iudas proditor. Երանեալ այր որ ոչ գնաց, beatus vir qui non abijt. ով սիրելիդ քրիստոսի, ò Christi Dilecte. &c. Et multoties accipitur, ac si esset purum Verbum in præteriti perfecti tempore: vt յարեալ ՚ի մեռելոց, pro յարեաւ, surrexit à mortuis. իջեալ ՚ի դժոխս, pro էջ, descendit ad inferos. նստեալ pro նստաւ, sedit. &c.

De Articulo.

Articulus Quintus:

ARticulus est parua Orationis particula, quæ personam significat, & rem proximam, aut remotam. Et duplex est, alter præpositiuus, & alter postpositiuus.

Articulus postpositiuus est indeclinabilis, & consistit in tribus literis, quæ alijs orationis partibus affixæ postponuntur; hæ sunt, ս, դ, ն. Ս denotat rẽ proximã, & pertinentẽ ad

գոն . գիրքս . Օր . այս գիրքս որ հուպ առ յիս , կամ առ մեզ = պետրոս . Օր . ես պետրոս = գործ ձեռացս . Օր . իմոյ , կամ մերոյ = Րդն նշանակէ զերկրորդ դէմ . և զհե_ռաւորն = որպէս . գիրքդ . Օր . որ մօտ քեզ , կամ ձեզ = հասցէ պետրոսիդ . Օր . քեզ պետրոս = գործ ձեռացդ . Օր . քոյ , կամ ձերոյ = Նոյն նշանակէ զերրորդ դէմ , և զհեռաւորն = որպէս . գիրքն . պետրոսն . Օր . այն գիրքն պատմեցայք . կամ առ մեզ է ծառայութիւն = գործ ձեռացն . Օր . նորա , կ նոցա =

Յօդն նախադասական է որ հոլովական ; և է որ անհոլով = Անհոլովն է նշան կոչականին . կնպէս . ո՛ . ով . յա՛ . ծո՛ . քա՛ = Իսկ հոլովականն է ցուցական դերանունս . այս . այդ . այն . հն քար - այս կեանքս . այդ պատկերդ . այն ծառն = ուստի յայտ է . Թէ ընդ նախադաս հոլովական յօդին կարեմք և ս դնել զմիւս ստորադասն . Բայց ո՛չ կարեմք ընդ նախադաս անհո_լովին = Նոյն և բազում անգամ՝ նախադաս յօդն հո_լովական՝ կարէ ստորադասնել ։ հն կէն . վայ մարդոյն այնմիկ = զմի ՚ի փոքրկանցս յայսցանէ =

Յաղագս Նախադրութեան .

Գլուխ . Ը =

Նախդիր է մասն բանին անհոլով . որ այլոց բա_նի մասանցն նախդրի , կամ զատեալ , կամ շարաւեալ = զատեալ . հն չան . ընդ աջմէ = շարաւեալ . ծրպէս - ընդ դունիմ =

personam primam: vt գիրքս, id est, liber hic, qui prope me, vel prope nos est. պետրոսս, idest, ego Petrus. գործ ձեռացս, idest, opus manuum mearum, aut nostrarum. Դ ostendit rem remotam, & pertinentem ad personam secundam; vt գիրքդ, id est, liber iste, qui prope te, aut vos est. հասցէ պե-տրոսիդ, idest, perueniat tibi Petro. գործ ձեռացդ, idest, opus manuum tuarum, aut vestrarum. Ն significat rem remotam, & pertinentem ad personam tertiam; vt գիրքն, liber ille, idest, de quo narrauimus, aut est apud nos notitia. գործ ձեռացն, idest, opus manuum eius, aut eorum.

Articulus pręposítiuus iterũ duplex est; Indeclinabilis, quales sũt notę illę Vocatiui, videlicet, ո՜, ո՜վ, յա՜, ծո՜, քա՜, ò. Et declinabilis; qualia sũt pronomina hęc demõstratiua, այս, այդ, այն, hic, iste, ille; vt այս կեանքս hæc vita. այդ պատկերդ, ista effigies. այն ծառն, illa arbor. Vnde simul cũ articulo pręposítiuo declinabili possumus, imò vt plurimũ debem⁹ etiã ponere alterũ articulũ postpositiuũ, vt constat ex allatis exẽplis; non autẽ esset idẽ faciendũ cũ articulo præpositiuo indeclinabili. Nec non etiã obseruandum est, quod articulus præpositiuus declinabilis potest nõnunquã simul cum alio postpositiuo postponi; vt վայ մարդոյն այնմիկ, væ homini illi. զմի ՚ի փոքրկանցս յայսցանէ vnum de pusillis his.

De Præpositione.
Articulus Sextus.

Præpositio est pars orationis indeclinabilis, quæ alijs orationis partibus præponitur aut separata, aut coniuncta: separata, vt ընդ աջմէ à dextris: coniuncta, vt ըն-դունիմ excipio.

Երրդ՝ Նախդիրք որ միշտ շարամանին են այսք ։ առընթեր . ար . ան . ապ . փաղ . շար . բաղ շաղ . հոմ . համ . ընթ . ստոր . վեր . վեհ . դեր . փոխ . արտ . տրամ . տար . պար . բան . փառ . անդր . հակ . յար ։ Որգոն , առընթերդող . արտաքսութիւն . անօրէն . ապաշնորհ , փաղանուն . շարունակ . բաղադրել . շաղկապել . հոմանուն . համանուն . ընթակայ . ստորագրել . վերծանութիւն . վեհափառ ։ դերանուն . փոխանել . արտադրել . տրամադրութիւն . տարբերութիւն . պարունակել . բանաւոր . փառաւորել . անդրադարձել . հակադրել . յարաբերել ։

Նախդիրք՝ որ միշտ զատեալ մնան 'ի բանն՝ են հետեւեալքս ։ ստորեւ . 'ի ներքոյ . զկնի . յետ . առաջոյ ․ Թարց . առանց . քաւ . վասն . յաղագս . աղագաւ . սակս . փոխանակ . յանկոյս . քան . 'ի բաց . վերեւ . մինչեւ . հուպ . մօտ . մերձ . հանդերձ . յանդիման . դէպ . ի . յ . ց . ն . զ . եւայլն ։

Նախդիրք , որ երբեմն շարադրեալ , եւ երբեմն զատեալ գտանին . են այսք . առաջ . նախ . ընդ . առ . շուրջ . մէջ . բաց . մակ . 'ի վերայ , դեր . դէմ . հետ . ներ . առաջի . զկնի . եւ այլ ։

Շարադրեալք . որգոն . առաջարկութիւն . նախընթաց . ընդունել . առաստաղն . շրջափակել . միջամուտ . բա-

At Præpositiones, quę sēper coniunctę inueniūtur, sūt hæ: առընթեր apud. տր, ան, ապ in, priuatiuū. փաղ, շար, բաղ, շաղ syn, vel con. հոմ, համ homò. ենթ, ստոր sub. վեր, վեհ super. դեր, փոխ pro, vicè. արտ, ex, idest, extra. տրամ, տար dis. պար, բակ, փար circū. անդր, հակ ob. յար, re. v.g. առընթեր դալ adesse; տգիտութիւն inscitia; անօրէն iniquus. ապաշնորհ infelix; փաղանուն synonim⁹; շարունակ cōtinuus: բաղադրել cōponere: շաղկապել cōiūgere: համասեռ homogeneus; հոմանուն homonimus; ենթակայ subiectū: ստորադրել subscribere: վերծանութիւն supercognitio. վեհափառ supergloriosus. դերանուն pronomē. փոխադրել vice alterius ponere. արտադրել exponere. տրամադրութիւն dispositio. տարբերութիւն differētia. պարունակել circumplecti. բակառեալ circumacceptus: փարատրել circumponere. անդրադարձել contrauerti. հակադրել opponi. յարաբերել referri.

Præpositiones, quæ semper separatæ inueniuntur, sunt hæ: ստորև, ՚ի ներքոյ sub. զկնի, յետ post: արտաքոյ extra. թարց, առանց absque. ըստ secundum, seu iuxta. վասն, յաղագս, աղագաւ, սակս propter. փոխանակ vicè. յայն կոյս trans: քան quàm. ՚ի բաց procul. իբրև instar. մինչև usque. հուպ, մօտ, մերձ prope. համանգերձ simul cum. յանդիման è regione. դէպ erga. ՚ի, յ in, vel ab. ՚ի in.

Præpositiones, quæ aliquādo cōiunctę, & aliquādo separatæ inueniūtur, sunt hæ. առաջ նախ præ, seù ante. ընդ cum, per, & sub. առ apud, & ad. շուրջ circū. ՚ի մէջ inter, & in medio. բաց ab, exclusiuū. մակ in. վերայ, զեր super. դէմ contra. հետ simul cum. ներ intra. առաջի coram. զհետ post.

Coniunctæ, vt առաջարկութիւն antecedēs. նախընթաց precursor. ընդունել acceptare. [illegible] appellatiuus. շրջափակել

ցալնել . մակադրութիւն . վերաբերել . գերաբարձր . դժ-
մամարտիլ . հնաակալ . ներադրաբար . առաջինկալ . զինե-
ալորթալ ։

Իսկ՝ զատեալք՝ իւրաքանչիւրն զառանձնական հոլով խնդրէ ։ Առաջ . Նախ . և դէր՝ յորժամ նախդիրք են, առնուն յետ իւրեանց զայս միւս նախդիրս , քան , ընդ կրողական հոլովին ։ Որպէս . առաջ քան զճաշ ։ Նախ քան զամենայն արարածս ։ Դէր քան զընաւս լրացեալ ։ Առաջացի , յորժամ նախդիրք են . մ՜ զի բաղում անգամ դնին բացառականայիս իբրու Թէ մակբայք . որպէս յառաջն ասացաւ ։ Նախ գիտելի է ։

Ընդ՝ նախադասեալ յոքնական Թվոյ՝ միշտ պահանջէ զկրողական հոլով առանց նախդրիս , զ ։ Բայց եԹէ համդիպեսցի եզականին՝ զկայէ տրականաւն ։ Կն բար . խօսեցաւ տէր աստուած ընդ Նոյի , և ընդ որդիս նորա , որ ընդ նմա էին ։ Խօսեցաւ ընդ ծառայս իւր , և ընդ որ դէմ իւրում ։

Նա և ընդդ՝ զշարժումն նշանակելով՝ Թէ 'ի յեզականին , Թէ 'ի բազմաւորականին՝ յամենայն ուրեք շարադրի կրողականաւն Թարց նախդրին , զ ։ Կն պէս . Շրջեցաւ ընդ երկիր ։ Էլ համբաւս ընդ ամենայն կողմանս ։ Անցաք ընդ հուր և ընդ ջուր ։

Ընդդ՝ յորժամ առնանի իբրԹէ 'ի ներքս , բարշէ յետ իւր զգործիականն . Կն կէն . չեմ բաւական զի ընդ յարկաւ իմով մտանիցես ։ Ընդ հովանեաւ նորա ։ Գտանի եւս երբեմն՝ նախադասեալ տրողականին .

ՃԾ 'ի նշա-

փակել circumcludere. միջակաւր mediocris. բացականել abeſſe. մակագրութի inſcriptio. վերաբերել ſuperaddere. գերաբարձր ſuperexcelſus. դիմամարտել contra pugnare. ներ- քաղաքաւր intrinſecè. հեռաւակայ ſimul manens. առաջիկայ præſens. զհետերթալ ſubſequi.

Separatæ verò, vnaquæq; propriū exigit caſum. առաջ, նախ, & վեր quãdo ſunt præpoſitiones, accipiunt poſt ſe hãc aliã præpoſitionẽ քան quàm, cū accuſatiuo; vt առաջ քան զճաշ anteprandiū, նախ քան զամ արարածս ante omnes creaturas. վեր քան զբնաւն լրացեալ, ſuper omnem modum perfectus. Dixi, quando ſunt præpoſitiones: nam ſæpè abſolutè ponuntur vt aduerbia: vt առաջին ասացաւ antea dictum eſt. նախ գիտելի է primò ſciendum eſt.

Ընդ præpoſitū numero plurali, sẽper regit poſt ſe accuſatiuū ſpoliatum ſigno illo præpoſitiuo զ; ſed, ſi iunctū fuerit numero ſingulari, cõſtruetur cū datiuo in fine declinato, vt խօսեցաւ տէր ա̃ծ ընդ նոյի, և ընդ որդիս նորա, որ ընդ նմա էին. loquutus eſt Dñs Deus cum Noe, & cum filijs eius, qui cum eo erant. խօսեցաւ ընդ ծառայս իւր, և ընդ որդւոյ իւրում, locutus eſt cum ſeruis ſuis, & cum filio ſuo.

Idem ընդ, cum motum ſignificat, ſiuè in ſingulari, ſiuè in plurali numero, vbiq; ſupradicto accuſatiuo cõſtruetur: vt շրջեցայ ընդ երկիր circuiui terrã. ել համբաւս ընդ ամենայն կողմանս, exijt fama hæc per omnes Regiones. անցաք ընդ հուր, և ընդ ջուր, tranſiuimus per ignem, & aquam.

Idẽ ընդ, quãdo ſignificat ſub, trahit poſt ſe caſum inſtrumentalẽ: vt չեմ բաւական զի ընդ յարկաւ իմով մտանիցես, non ſum ſufficiens vt ſub tectum meum intres. ընդ հովանեաւ նորա ſub vmbra illius. inuenitur etiam nonnunquam

præ-

ի նշանակել զընկալումնալ ։ Օրինակ . նստաւ ընդ աջմէ իմմէ ։

Առ՝ շարամանի ընդ կրողականին առանց զայի . որպ. զնաց առ նա , առ քաղաքն ։ խօսեցաւ առ հայր իւր ։ Երբեմն նախադասի եղական տրականին՝ զմօտ նշանակելով . որպէս , եկաց առ նմա . առ հօրն ։ բաղում անգամ զխախտեալ ՚ի , առնու զկնի իւրեանն . մանաւանդ ընդ գործիականին շարադրել . կն գան . երթամ առ ՚ի մեռանել . առ ՚ի պայմանաւորելոյ ։

Շուրջ՝ առաջնորդէ զպարառականն , ին բայ , շուրջ զանդամով ։ շուրջ զնովաւ ։

Հանդերձ՝ միաբանի ընդ գործիականին . և բազում անգամ տառադառնի . որպէս , աշակերտօք հանդերձ ։

Մինչև՝ խնդրէ զտրականն նախդրիւ հոլովել . որպէս . մինչև ցայսօր . մինչև յերկինս . մինչև ՚ի տապառ ։

Քան , և իբրև՝ կառավարեն կրողականաւն . որպ . իմաստնագոյն քան զողմամն ։ միամիտ իբրև զաղաւնի ։

Բաց՝ դնի ընդ բացառականին . որպ . բանն աստուծոյ էառ զամենայն ինչ մարդկայինն բաց ՚ի մեղաց ։

Մէջ . մակ . ՚ի վերայ . ներքոյ . արտաքոյ . զկնի . առաջի . ՚ի ներքոյ . առաջև . յետ . Թաղց . առանց . փոխանակ . յանկոյս . դէմ . յանդիման . վասն . յաղագս . աղագաւ . սակս՝ յարմարեն սեռականաւն ։ որպէս ։ ՚ի մէջ ջրոյ ։ մակ աղլոյ ։ ՚ի վերայ երկրի ։ ներքոյ նորա ։ զկնի իմ ։

præpoſitum ablatiuo, cum denotat locati diſpoſitionem: vt նիստ ընդ աջմէ իմմէ, ſede à dextris meis.

Առ iungitur cum accuſatiuo ſpoliato præpoſitione illa զ: vt գնաց առ նա, iuit ad illum. առ քաղաք ad ciuitatē. խօսեցաւ առ հարս մեր, loquutus eſt ad patres noſtros. Aliquando præponitur datiuo ſingulari, ſignificans apud: vt եկաց առ նմա, ſtetit apud illum. առ Հօր, apud Patrē. Sæpè accipit poſt ſe hanc aliā prępoſitionem 'ի, præcipuè ſi iunctum fuerit cum Gerundio: vt երթամ առ 'ի սիրելոյ, eo ad amandum; առ 'ի սպանանելոյ, ad occidendum.

Շուրջ regit poſt ſe caſum circumlatiuum: vt շուրջ զսեղանով, circum altare. շուրջ զնովաւ, circa eum.

Հանդերձ iungitur cum inſtrumentali, & vt plurimùm poſtponitur caſui: vt աշակերտօք հանդերձ, ſimul cum diſcipulis.

Մինչեւ poſtulat datiuum præpoſitione declinatum: vt մինչեւ ցայս օր, vſque ad hanc diem. մինչեւ յերկինս, vſque in Cælum. մինչեւ 'ի սպառ, vſque in finem.

Քան, & Իբրեւ conſtruuntur cum accuſatiuo; vt իմաստուն քան զսողոմոն, ſapiens pluſquam Salomon: միամիտ իբրեւ զաղաւնի, ſimplex ſicut columba.

Բայց præponitur ablatiuo: vt բանն այ էառ զամենայն ինչ մարդկային, բայց 'ի մեղաց, Deus verbum accepit quicquid eſt in homine, excepto peccato.

Մէջ, մօտ, 'ի վերայ, զհետ, արտաքոյ, զկնի, առաջի, 'ի ներքոյ, ստորեւ, յետ, թարց, առանց, փոխանակ, յանկոյս, 'ի դէմ, յանդիման, վասն, յաղագս, աղագաւ, սակս, cōſtruuntur cum genitiuo: vt 'ի մէջ ջրոյ in medio aquæ. մօտ այլոյ in alio. 'ի վերայ երկրի ſuper terrā. զհետ նորա poſt illum. արտաքոյ քաղաքի

եմ ։ յետ այսոցիկ ․ առաջի քո ․ ՚ի ներքոյ երկնից ․ ստո_րև ինքեան ․ արտաքոյ քաղաքի ․ Թարց մեղաց ․ առանց ողորմութեան ․ փոխանակ օրհնութեան ․ յանկոյս ծովու ․ ՚ի դէմ նեստորի ։ յանդիման լերին ․ վասն որոյ ․ յա_ղագս աստուծոյ ․ սակս այսորիկ ․ արդ՝ աղագաւ՝ միջա_ստորադասի ․ ոռ ․ խաղաղութե աղագաւ ․ և սակս՝ երբեմն ․ ոռ ․ որոյ սակս ․

Ըստ ․ հուպ ․ մօտ ․ մերձ ․ դէպ ․ ներ ․ հետ՝ այս_հանգէն զորականն ՚ի վերջնում հոլովեալ ․ ոռ ․ ըստ այնմ բանում ․ հուպ նմա ․ մօտ քեզ ․ մերձ պետրոսի ․ դէպ հօրն ․ ներ բանիւն ժամանակին ․ հետ ոեմ ․ եւս մօտ ․ հուպ ․ և դէպ՝ առնուն երբեմն յետ ետևանց զորականն նախդրիւ հոլովեալ ․ ոռ ․ մօտ ՚ի լեառն ․ մօտ առ հօր իմում , կ առ հայր իմ ․ դէպ ՚ի պետրոս ․ հուպ առ վարդապետն ․ ե ․ յ ․ ց ․ ն ․ զ ․ որց հոլո_վեցն պատկանեն՝ կատարելապէս ասացաւն ՚ի հոլովմունս անուանց ․

Արդ՝ գիտելի է , զի բազում անգամ նախդիրքն շաղ կապին ընդ բառիցն ոչ առ ՚ի նշանակութի ․ այլ առ ՚ի զարդ , և ճոխաբանութե բանին ․ հնբար ․ ստոր_ջափիլ ․ ընթադատել ․ շարաբանել ․ և այլ ․ Հլով՝ նստ ․ ընթ , և շար ․ ոչինչ համանշանակեն ․ այլ զար_դարեն զբանն ․

extra ciuitatem. զհետ իմ post me. առաջի քո corã te. 'ի ներքոյ երկնից sub cælo. ստորև նորեան sub ipsum. յետ այսորիկ post hæc. թարց մեղաց sine peccato. առանց ողորմութեան absque misericordia. փոխանակ օրհնութեան vice benedictionis. յայնկոյս ծովու trãs mare. 'ի դէմ Նեստորի contra Nestorium. յանդիման լերին è regione montis. վասն որոյ quapropter. յաղագս այ̄ propter Deum. սակս այսորիկ idcirco. At աղագաւ sẽper postponitur casui, vt խաղաղութէ աղագաւ propter pacẽ. Et սակս aliquãdo, vt որոյ սակս propter quod.

Ըստ, հուպ, մօտ, մերձ, դէպ, ներ, հետ postulant post se datiuum in fine declinatũ: vt ըստ այնմ բանում iuxta verbum illud: հուպ նմին prope eum. մօտ քեզ penes te: մերձ պետրոսի propè Petrum. դէպ հօր erga Patrẽ. ներ քանում ժամանակի intra quãtum tempus? հետ ում cum quo? Sed մօտ, հուպ, & դէպ quãdoq; accipiunt post se datiuum cum præpositione declinatum: vt մօտ 'ի լերանն prope montẽ. մօտ առ հօր իմում, seu առ հայր իմ prope Patrem meum. դէպ 'ի պետրոս erga Petrum. &c. Ի, յ, ց, ն, զ, quibus casibus contingant, sufficienter dictum est in declinatione Nominis.

Demum sciendum est, quòd sæpè præpositiones iunguntur dictionibus, non ad significatum, sed ad ornamentum, & amplificationem orationis: vt ստորաչափել mensurari: ենթադատել iudicare: շարաբառնալ auferre. &c. in his dictionibus præpositiones illæ ստոր, ենթ, & շար, nihil prorsus significant, sed solum orationem ornant.

Գլուխ. Է: | Articulus Septimus.

Մակբայ՝ է մասն բանին անհոլով, որ բացուցանէ զբային նշանակութիւն. Կ ածականն անուանանորդն. բարւոք. յոյժ. և այլ: զոր օրինակ. բարւոք խօսեցաւ: յոյժ իմաստուն:

Իսկ՝ նմին երեք հետեւին: տեսակ. ձև. և նշանակութիւն:

Տեսակք՝ երկու: Նախագաղափար. որպէս. երբ. ածանցական. որպէս. երբեմն. Ձևք՝ երեք: պարզ. որպէս. ներքս: բարդ. որպէս. ներքսադրաբար: յարաբարդ. որպէս. ներքսադրամադրաբար:

Նշանակութիւնք՝ գրեթէ անթիւք են. ԺԲ.

Aduerbiũ est pars Orationis indeclinabilis, quę determinat significationem verbi, seu nominis adiectiui: vt բարւոք bene; յոյժ valde; &c. v.g. բարւոք խօսեցաւ bene loquutus est; յոյժ իմաստուն valde doctus. Accidũt autẽ Aduerbio tria, species, figura, & significatio.

Species duplex est: Primitiua; vt երբ quando. Et Deriuatiua; vt երբեմն quãdoque. Figura triplex; simplex, vt ներքս intus. Cõposita, vt ներքսադրաբար intrinseca positione. & Recõposita, vt ներքսադրամադրաբար per affectionem intrinsecè positam.

Significatio ferè innumerabilis est.

Ըղձական Optandi. մանաւանդ, երանի, vtinam. օշ, օշ թէ ò si.

Հարցական Interrogandi. Էր, վասնէր, ընդէր, cur? վասն որ quare? զիարդ, որպէս, quomodo? ոչ ապաքէն nonne? յոր աղագս propter quid? միթէ nunquid?

Հաստատական *Affirmandi*. հա, այո, vtique. այսպէս sic. այդպէս isto modo. այնպէս eo modo.

Հաստատողական *Confirmandi*. արդեօք quidem. արդարեւ certò. իսկ, ստոյգ, propriè. ամէն amen. ստուգիւ, ճշմարիտ verè.

Բացասական Negandi. ոչ, չէ, non. ոչինչ nequaquam. ոչ միով իւիք, ոչ բնաւ, minime prorsus. ոչ երբէք nũquam. ոչ բնաւ երբէք nunquam omnino.

Երկբայական *Dubitandi*. Թերեւս forsitan. միգուցէ ne fortè. Թէգուցէ si fortè. միթէ արդեւք ne quidem. Թերեւս ուրեք fortassis. գրեթէ quasi.

Կրկնական *Iterandi*. դարձեալ, կրկին, վերստին, միւս անգամ iterum. նաեւ etiam. այլեւ sed etiam. և եւս քան զեւս etiam atque etiam.

Արգելական *Prohibendi*. մի ne. մի իւիք, մի եղիւ իւիք ne vllo modo. քաւ լիցի absit. զի մի vt non. զի մի երբէք ne vnquam.

Ընտրական *Eligendi*. մանաւանդ præcipuè. առաւել, յաւէտ, աւելի, առաւելապէս magis, potiùs; նախապատուաբար principaliter.

Սաստկական *Intendendi*. խիստ, կարի, ուր, valde. յոյժ nimis. յորդ, սաստիկ vehementer. ամենեւին, բնաւին, բոլորովին, գլխովին; բնաւ ՚ի սպառ omnino prorsus.

Զատական *Separandi*. ՚ի բաց, զատ, seorsum. որոշ, զատ ՚ի զատ separatim. առանձին priuatim. միայն solùm. մի մի sigillatim. ՚ի Թաքստեան, ՚ի գաղտնիս, գաղտ, ՚ի ծածուկ secretò. յայտնապէս palam. եզակի singulariter. երկակի bifariam. եռակի trifariam. քառակի quadrifariam. բազմաւորակի, յոգնակի multifariam.

Ժողովական Congregandi. համադերձ simul cū. ՚ի միասին vnà, simul. միանգամայն, համանգամայն simul. ընդհանրապէս, միահաղոյն, առ հասարակ, համակ, generatim, vniuersaliter. ընաւ, ամէն, բովանդակ totaliter.

Նմանական Similitudinis. նմանապէս similiter. նոյնպէս similiter vt illud. դոյնպէս similiter vt istud. սոյնպէս similiter vt hoc. որպէս, իբր, իբրեւ, sicut. իբրու գաղափարաւ, զոր օրինակ, զոր նման, exempli gratia. որգոն, որ զան, որկէն, որպակ, հէ բար, հէ պէս, հէ զան, հէ կէն, vt, verbi gratia.

Ցուցական Demonstrandi. ահա, ահաւասիկ, ecce. աւասիկ ecce apud me. աւադիկ ecce apud te. աւանիկ ecce apud illum.

Ժամանակական Temporis. երբ, յորժամ, quando. յայնժամ tunc. այժմ, այժմիկ nunc. վաղ cras. երէկ heri. յեռանդ nudius tertius. միշտ semper. յարաժամ, հանապազ, ցանց, յաւէժ omni tempore. այսօր, սերկ hodie. յայսմհետէ ex hoc in posterum. ընդ վաղորդայն, ընդ առաւօտ manè, diluculò. առժամս, առժամայն in hoc eodem instanti. իսկոյն, առժամայն tunc confestim. վայրկեան in ictu oculi. տակաւին adhuc. մինչ տակաւին vsque adhuc. մինչեւ ցայս, մինչեւ յայժմ hactenus. մինչեւ երբ quousque. մինչեւ vsque. մինչդեռ vsque dum. մինչ չեւ, չեւ եւս, չեւ դեռ non dum. Երբեմն, երբէք aliquando. յայժմէս ՚ի վեր deinceps.

Տեղական Loci. ուր vbi, seu quò. աստ hìc, vel huc. այդր istic, vel istuc. անդ illic, vel illuc. աստանօր hoc tempore. այդանօր isto tempore. անդանօր eo tempore. ուստի vnde. աստի, աստուստ hinc. այդի, այդուստ istinc. անտի, անտուստ, անդրէն illinc. ուրուրեք alicubi.

այլուրեք alibi. ամենայնուրեք vbique. բարձր sublimè. ՚ի վերոյ supra. ՚ի ներքոյ subter. ՚ի վեր sursum. ՚ի վայր deorsum. վերուստ ՚ի վայր à sursũ vsque deorsum. մինչ և յանդ illuc vsque. մինչ և յաստ huc vsque. հեռի, տար procul. մերձ, հուպ, մօտ, prope. դիմաց, յանդիմանս è regione. արտաքս foris. ներքս, ՚ի ներքս intus.

Դասականք *Ordinis*. նախ, առաջ, յառաջոյ primò. երկրորդ secundò. երրորդ tertiò. &c. յետոյ deinde. յայսմ ՚ի վայր dehinc. այսուհետև post hæc. մի ըստ միոջէ sigillatim.

Քանականք *Quantitatis*. միանգամ semel. երկիցս bis. երիցս ter. չորիցս quater, &c. բազում անգամ sæpè. քանիցս անգամ quoties. այս քանիցս toties. քանի quot. այս քանի tot. որքան, որչափ quantum. այսքան, այսչափ tantum, huius scilicet mensuræ. այդքան, այդչափ tantum istius mensuræ. այնքան, այնչափ tantum illius mensuræ. շատ multùm. սակաւ parum. փոքրինչ, սակաւ ինչ parum quid. սակաւիկ pauxillùm. նուազ minùs. առաւել plùs. կամաց pedetentim. սակաւ սակաւ paulatim. սակաւ ինչ առաջագոյն paulò ante. սակաւ ինչ նուազագոյն paulò minus.

Երագականք *Velocitatis*. փութով, շուտ, ստէպ, շուտով citò. փոյթ ընդ փոյթ, վաղվաղ citò admodum. փութանակի, վաղվաղակի festinanter. արագ velociter. կանխաւ tempestiuè.

Որակականք *Qualitatis*. Սոքա են անթիւք, եւ համառօտապէս ասելով, զեւթն ձևս ունին. յդ. Hæc innumera sunt, sed (vt breuiter dicam) septem modis definũt; scilicet, in պէս, բար, օրէն, երէն, ակի, այի, ու. պէս, vt

իմաստ

իմաստնապէս sapienter. յայտնապէս euidenter. Բար, vt գեղեցկաբար pulchrè. ծածկաբար occultè. Օրէն, vt նմանօրէն similiter. անկարծօրէն inopinatè. Երէն, vt ֆռանկերէն Europeo idiomate. լատիներէն Latino idiomate. Ակի, vt ուղղակի directè. անկարծակի repente. Ացի, vt աքացի calcibus. բռնցի pugnis. Ոք, vt բարւոք bene. &c.

Յաղագս Միջարկութեան. Դրուագ. Ը:

De Interiectione. Articulus Octauus.

Միջարկութիւն է մասն բանին անհոլով, որ զերծս մտաց, և զկիրս անձին նշանակէ. և պատահի նմա նշանակութիւն միայն, որ յոգնակի.

Interiectio est pars Orationis indeclinabilis, quæ mentis affectum, & animi passiones significat: & accidit illi sola significatio, quæ multiplex est.

Զարմացականն *Admirantis*. ո՜, օ՛. հը hæm. բաբէ Papæ.
Հեշտականն *Lætantis*. վաշ vah. յայ euax.
Հեղնականն *Deridentis*. յեհ, ահ, վահ, եղ, vah, ò.
Ողբականն *Dolentis*. եհ, ըհ, ըհի, հը, ի, heu, ah.
Եղկականն *Lugentis*. վայ, աւաղ, եղուկ, hoi, hei.
Սպառնականն *Reijcientis* ափը, եշտ, ան, apage. ձն և ձն, apagesis.
Աշխատականն *Laborantis*. յէք, ջէք.
Աճաղականն *Miserentis*. ախ, ուխ, ոհ, վախ, væ.
Մորմոքականն *Intensissimi cruciatus*. եշ, ուհ.

Յաղագս Շաղկապի.
Գլուխ. Թ.

Շաղկապ է մասն բանին անհոլով, որ զայլ բանին մասունս շաղկապէ. որպ. և. սակայն. և այլ։ և նշանակութիւն նորա յոգնակի։

De Coniunctione.
Articulus Nonus.

Coniűctio est pars orationis indeclinabilis, quæ alias Orationis partes connectit; vt և &. սակայն tamen. &c. significatio autem illius multiplex est.

Շաղկապական *Coniunctiua*. Եւ &. և etiam. նաև necnon. իբրև, որպէս. vt, sicut. այսուհետև, յետ այսորիկ, ապա deinde. ոչ միայն ne dum.

Տրոհական *Disiunctiua*. կամ aut կամթէ siue. և ոչ neque. քան quàm.

Ընդդիմական *Aduersatiua*. բայց at. այլ, իսկ, sed. արդ verùm. իսկ արդ, այլ արդ at verò. ոչ թէ non quòd. թէպէտ quamquam. սակայն tamen. բայց սակայն, այլ սակայն verumtamen.

Թէական Conditionalis. եթէ, թէ si. ապաթէ at si. թէ ոչ, եթէ ոչ nisi.

Պատճառական *Causalis*. Քանզի nam. վասնզի quoniam. զի quia, quòd, vel vt. թէ quòd. զիմի ne, vt non. որպէսզի, մինչզի ita vt. այսու զի eo quòd. զի արդէօք siquidem. վասն որոյ, որոյ սակս, յաղագս որոյ quapropter. վասն այսորիկ propter hoc. սակս այդորիկ propter istud. յաղագս այնորիկ propterea. վասն այնորիկ զի propterea quòd.

Համակաբերական *Illatiua*. Հապա, արդ, ուրեմն, արդուրեմն, ապաուրեմն, ապաքէն, igitur, ergo.

Մեկնական *Expositiua*. Այսինքն idest. իբրթէ ac si. &c.

Յաղագս Կատարելութեան մասանց բանին ։

Մինչև ցայժմ ուսուցաք զբանին մասունս առանձնակի ըստ ինքեանց եւ բնական իմացեալս ։ այլ՝ այսուհետև պարտ է մեզ ուսուցանել զկատարելութիւն նոցին, յս. թէ զիարդ վարին ՚ի բանին՝ շարադրեալք ՚ի միասին ։ Քանզի ապա կատարելութիւն է շարակարգութիւն ինչ պատկանաւոր բառից՝ առ ՚ի յայտնելոյ զբանն ։

Յաղագս Համաձայնութեանց .

Գլուխ Ա ։

Համաձայնութիւնք ՚ի բանին են երեք ։ առաջինն է անուանն ընդ բային ։ երկրորդն՝ ածականին ընդ գոյականին ։ և երրորդն՝ յարաբերականին ընդ նախընթացին ։

Ա Առաջին՝ համաձայնութիւն անուանն ընդ բային՝ է որով անուանն միաբանի ընդ բային՝ դիմաւ և թուով ։ քանզի ամ բայ անձնաւորական՝ խնդրէ առաջիկայս իւրեանն զուղղական հոլով անուանն, ընդ որում պարտ է համաձայնել ։ որպէս . Ես իմանամ . դու իմանաս . պետրոս իմանայ . մեք իմանամք . և այլն ։

Ապա թէ՝ մեք իմանամ, ասի, եղանի բացաձայնութիւն թուով ։ Եւ ասելով, մեք իմանաս, լինի բացաձայնութիւն դիմաւ ։ Եւ ասելով, մեք իմանայ, բացաձայնին բանն՝ դիմաւ, և թուով ։

Բայց՝ եզական անուանք շաղկապեալք՝ երբեմն զոյգ յոգնական թիւ բային պահանջեն ։ որպէս, Պետրոս և Յակոբոս ճեմեն ։ և երբեմն եզականն . հի բար . ոչ յոյս և ոչ սէր կայ ՚ի դմա ։

De Constructione Partium Orationis.

HVc vſque de partibus Orationis ſecundùm ſe ſolitariè ſumptis egimus: Nunc verò de earumdē conſtructione agere opus eſt; quomodò ſcilicet in Orationē ſimul acceptæ cōſtruantur. Conſtructio igitur eſt ordinata quędā dictionū diſpoſitio in ordine ad orationē componendam.

De Concordantijs.
Articulus Primus.

COncordantiæ in Oratione ſunt tres: Prima eſt nominis cum verbo. Secunda adiectiui cum ſubſtantiuo. Tertia relatiui cum antecedente.

I Concordantia Nominis cum verbo eſt illa, qua nomen concordat cum verbo in perſona, & Numero; omne enim verbū perſonale exigit a parte ante casū rectum nominis, cum quo debet cōcordare; vt ես իմանամ ego intelligo; դու իմանաս, tu intelligis; պետրոս իմանայ, Petrus intelligit; մեք իմանամք, nos intelligimus; &c.

Si verò dicatur, մեք իմանամ, nos intelligo; fit diſcordantia in numero: Si, մեք իմանան, nos intelligunt; eſt diſcordantia in perſona: Si demum, մեք իմանաս, nos intelligis; diſcrepat in perſona, & numero.

Plura nomina coniuncta numeri ſingularis quandoque cum verbo numeri pluralis concordant: vt Պղատոն և Սոկրատէս ճեմեն, Plato, & Socrates incedunt: quandoque cum verbo numeri pluralis: vt, ոչ յոյս և ոչ սէր կայ 'ի դևս, neque ſpes, neque charitas eſt in demonibus.

Բայց 'ի յոգնականն թիւ՝ համաձայնի ընդ պատուականացդ դիմի անուանն = այդ՝ երկրորդ դէմ՝ պատուական է քան զերրորդն . և առաջինն՝ պատուականագոյն քան զերկրորդն և երրորդն = Ինքն . եթէ դու և եղբայրդ քո սիրէք զմեզ . ես և եղբայր իմ սիրեմք զձեզ =

Ե Համաձայնութիւն ածականին ընդ գոյականին՝ պարտ է լինել թուով և հոլովիւ , եթէ ածականն առաջադասի գոյականին = Ինչպէս , վարդապետի իմաստնոյ = վարդապետք իմաստունք . վարդապետաց իմաստնոց . զվարդապետս իմաստունս . և այլ =

Իսկ՝ ասելով . վարդապետաց իմաստունք . բացաձայնի բանն հոլովիւ = Եւ՝ ասելով . վարդապետաց իմաստնոյ . բացաձայնի թուով = Եւ՝ ասելով . վարդապետաց իմաստուն . բացաձայնի թուով և հոլովիւ =

Բայց՝ եթէ ածականն նախադասի գոյականին . ոչ է հարկ համաձայնիլ ընդ նմին , ոչ 'ի հոլովս , և ոչ 'ի թիւս = Որպէս . իմաստուն վարդապետի . իմաստուն վարդապետք . իմաստուն վարդապետաց . զիմաստուն վարդապետս . և այլ : Ուստի ծանիր , թէ երբ ոչ համաձայնին , նախադասեալ ածականն միշտ դնի ուղղական հոլովիւ և եզական թուով =

Գոյականքն յոլովք շաղկապեալք՝ խնդրեն զյոգնական թիւ ածականին = Ինչպէս . Հոմերոս և Վիրգիլիոս՝ բանաստեղծք = Կոստանդիանոս և Տրդատ՝ թագաւորք =

Զ Համաձայնութիւն յարաբերականին ընդ նախընթացին՝ է որով յարաբերական դերանունն , որ , համաձայնի ընդ նախադասեալ անուանն՝ թուով միայն = Ինքն . այր , որ ոչ գնաց = որոգայթ , զոր ոչ գիտացին =

Verbum numeri pluralis concordat cum persona nominis nobiliori: nobilior est autem secunda persona, quàm tertia; & prima nobilior, quàm secunda, & tertia: vt *եթէ դու և եղբայրդ քո սիրէք զմեզ, ես և եղբայր իմ սիրեմք զձեզ*, si tu, & frater tuus amatis nos; ego, & frater meus amamus vos.

II Concordãtia adiectiui cũ substantiuo, debet esse in numero, & casu, si adiectiuũ postponatur substantiuo: vt *վարդապետի իմաստնոյ*, doctoris sapiẽtis; *վարդապետք իմաստունք* doctores sapiẽtes; *վարդապետաց իմաստնոց*, doctorũ sapientium; *զվարդապետս իմաստունս*, doctores sapiẽtes, accus. &c.

Si verò dicatur, *վրդ̃ պետաց իմաստունք*, doctorũ sapiẽtes; cõmittitur discordantia in casu: si, *վրդ̃ պետաց իմաստնոյ*, doctorũ sapiẽtis; est discordãtia in numero: si tandẽ, *վրդ̃ պետաց իմաստուն*, doctorũ sapiẽs; fit discordãtia in numero, & casu.

At si adiectiuũ præponatur substãtiuo, non necessariò cũ eo concordat nec in numero, nec in casu: vt *իմաստուն վարդապետի*, sapiens doctoris. *իմաստուն վարդապետք*, sapiens doctores. *իմաստուն վրդ̃ պետաց*, sapiens doctorũ. &c. quæ licet dissonũ sit in latino idiomate, in armeno tamẽ est valde consonũ. Aduerte autẽ, quòd quãdo adiectiuũ præpositũ nõ cõcordat cũ substãtiuo, sẽper ponitur in casu recto, & num. singul.

Plura nomina substãtiua coniuncta exigunt adiectiuum in numero plurali; vt *Հոմերոս և Վերգիլիոս բանաստեղծք*, Homerus, & Virgilius Poetæ, *Կոստանդիանոսի և Տրդատայ Թագաւորաց*, Constantini & Teridatis Regum.

III Concordantia relatiui cũ antecedente est illa, qua hoc pronomẽ, *որ*, qui, quæ, quod: cõcordat cũ nomine antecedẽte in numero solùm; vt *այր, որ ոչ գնաց*, vir, qui non abijt; *որոգայթ, զոր ոչ գիտացին*, laqueus, quẽ ignorauerunt; *Եկանն*,

ում

Ճրանի, ուր Թողութիւն եղև մեղաց. ամենեքեան, որք գիտեն զանուն քո. և այլ.

Երկ՛ յարաբերականս. որ. ոչ հարկաւորապէս համաձայնի Թուով ընդ յաջորդական նախընթացին. որպէս. զայնոսիկ, որ խնդրեն զքեզ. Թշնամիք են, որ ատեն զիս. և այլ.

Պատասխանին համաձայնի հարցմանն՝ հոլովիւ. զոր նման. ո՞վ է՛ նա. պետրոս. ո՞յր է՛ այս խրատս. վարդապետացն. ու՞մ հնազանդիս. առաջնորդում. զո՞ր համարես զգլուխ իմաստասիրացն. զարիստոտէլ. յո՞ւմմէ առաքիս. յարքայէն. զո՞ւմմէ պատմես. զքեզբարցն իմոց. և նմանապէս զայլոց հոլովիցն.

Յաղագս Հրամայականութեան անուանն.

Գլուխ. Է.

Երկու գոյական անուանքն. կամ երկու ածականք՝ ոչ շարանիցին ՚ի բանին ընդ նոյն հոլովիւ, եթէ ոչ ունիցին միջնորդ զշաղկապն. գոյականք. որպէս. մարդ և առիւծ. ածականք. հեզ բար. իմաստուն և առաքինի. նաև որոյ ոչ բարուք ասի. մարդ առիւծ. իմաստուն առաքինի.

Բայց կարեն կապակցիլ ընդ միմեանս անմիջաբար, եթէ մինն է՛ յայտնիչ միւսոյն. գոյականք. որպէս. պետրոս՝ վէմ հաւատոյ. ածականք. հեզիկս. գունաւոր՝ սպիտակ: կամ եթէ երկուց գոյականացն՝ մինն իցէ ածականն. հեզ կին. երկինք տեառն. այր քաջ զօրութեան.

Ածական անուանն՝ շարաւել ընդ գոյականին, և ոչ

յետ

ում թողութիւն եղեւ մեղաց beatus, cui remiſſio facta eſt peccatorum ; ամենեքեան, որք գիտեն զանուն քո omnes, qui ſciunt nomen tuum ; &c.

Si verò antecedēs fuerit in numero plurali, poteſt relatiuū poni in numero ſingulari : vt զայնոսիկ, որ խնդրեն զքեզ, eos qui quærunt te, թշնամիք իմ, որ ատէին զիս, inimici mei, qui odebant me: in his duobus exēplis, ſicut & in alijs ly որ, qui, licet ſit numeri ſingularis, habet tamē vim numeri pluralis

Reſponſio cōcordat cum interrogatione in caſu; vt ո՞վ է նա։ պետրոս quis eſt ille? Petrus. որո՞յ է այս խորհուրդ։ վարդապետաց. cuius eſt hoc conſilium? doctorum. ո՞ւմ հնազանդիս։ առաջնորդում: cui obedis? ſuperiori. յումմէ՞ առաքիս։ յարքայէն: à quonam mitteris? à Rege. & ſimiliter de alijs caſibus.

De Constructione Nominis

Articulus Secundus.

DVo Nomina ſubſtantiua, vel adiectiua ſimul ſumpta non ponuntur ambo in eodē caſu, niſi habeāt interpoſitā coniunctionem. ſubſtātiua, vt մարդ եւ առիւծ, homo, & leo; adiectiua, vt իմաստուն, եւ առաքինի, ſapiens, & perfectus. quare non bene dicitur, մարդ առիւծ, homo leo; nec իմաստուն առաքինի, ſapiens perfectus.

Poſſent tamē iungi ſimul immediatè ſub eodem caſu, ſi vnum eſſet manifeſtatiuū alterius: ſubſtātiua, vt պետրոս՝ վէմ հաւատոյ, Petrus, petra fidei. Adiectiua, vt գունաւոր՝ սպիտակ, coloratum album. Aut ſi ex duobus ſubſtantiuis alterum ſit genitiui caſus; vt երկիւղ տեառն, timor Domini. &c.

Nomen adiectiuum ſignificans peritiam, vel imperitiam,

poſtu-

յեղեալ նմին՝ պահանջէ զսեռական հոլով, եթէ ածականն՝ նշանակիցէ ինչ գիտութիւն կամ անգիտութիւն. որպ. հմուտ՝ գրչութեան։ տեղեակ՝ սուրբ գրոց։ տգէտ՝ քերականութեան։ և այլ։

Կամ թէ նշանակիցէ արժանաւորութիւն. կամ անարժանութիւն. կամ դատապարտութիւն։ որպ. արժանի՝ գովութեան։ անարժան՝ արքայութեան։ պարտական՝ մահու. և այլ։

Կամ թէ նշանակիցէ առընչութիւն. որպ. հակառակ՝ խաղաղութեան։ թշնամի՝ ճշմարտութեան։ բարեկամ՝ իմաստասիրաց։ և այլ։

Կամ թէ նշանակիցէ չափս։ որպ. երկայն՝ մի թիզաչափս։ մեծ՝ այս լայնութեան։ բարձր՝ երկու կանգնոյ։ և այլ։ Կամ թէ ընդունելութիւն ինչ՝ յօղ, կամ յիչ աւարտեալ։ որպ. անարգիչ՝ աշխարհի։ ուսուցիչ՝ գիտութեան։ ստեղծօղ՝ բնութեան։ ցանկացօղ՝ սրբութեան։ և այլ։

Ածականն, որ նշանակէ զհաւատարմութիւն, կամ զյարաբերութիւն, պահանջէ զտրականն։ որպ. հաւատարիմ՝ հօր իմում։ նման՝ հրեշտակաց։ տարբեր՝ մարդոյն այնմիկ։ և այլ։ Կամ թէ որ նշանակէ զօգտակարութիւն. որպ. բարի քեզ։ չար ինձ։ երանի ձեզ։ վայելուչ աշխարհաց։ և այլ։ Կամ թէ ինչ ընդունելութիւն՝ ի լի աւարտեալ։ որպ. գիտելի ձեզ։ ատելի ինձ։ գովելի մեզ։ և այլ։

Ածականն՝ որ նշանակէ զառաւելութիւն կամ զնուազութիւն. առնու յետոյ իւրեանն զբացառականն առ բաղադրեալ նախդրիւ՝ քան։ որպ. մեծ քան զիս։ փոքր քան զնա։ իմաստնագոյն քան զիմաստասէրսն։ է հզօր քան զառիւծ։ և այլ։

postulat post se genitiuum; vt հմուտ՝ գրչութեան, peritus artis scriptoriæ. տեղեակ՝ սբ գրոց, eruditus sacra scriptura. անգէտ՝ քերականութեան, ignarus grammaticæ; &c.

Aut significans meritum, vel demeritum; vt արժանի՝ գովութեան, dignus laude. անարժան՝ արքայութեան, indignus regno. պարտական մահու, reus mortis. &c.

Aut significans relationẽ, vt հակառակ՝ խաղաղութեան, aduersarius pacis. թշնամի՝ ճշմարտութեան, inimicus veritatis. բարեկամ՝ իմաստասիրաց, amicus philosophorum. &c.

Aut significans mensurã; vt երկայն մի թիզաչափիւ, lõgus vno palmo. բարձր երկու կանգնով, altus duobus cubitis. &c.

Aut adiectiuum participiale desinens in օղ, vel in իչ; vt անարգիչ աշխարհի, contemptor mundi; ուսուցիչ գիտութեան, doctor scientiæ; ստեղծօղ բնութեան, creator naturæ; ցանկացօղ սրբութեան, cupidus sanctitatis.

Adiectiuum, significans conuenientiã, vel disconuenientiam, iungitur cũ datiuo; vt հաւասար հօր իմում, æqualis Patri meo; նման հրեշտակաց, similis Angelis; տարբեր մարդոյն այնմիկ, diuersus ab illo homine. Aut significans emolumentum, vel damnum: vt բարի քեզ, bonum tibi. չար ինձ, malum mihi. օգուտ նոցա, vtile illis. վայելուչ աշակերտաց, decorum discipulis. &c. Aut, si sit adiectiuum participiale desinens in լի; vt գիտելի ձեզ, sciendũ vobis; ատելի ինձ, odibilis mihi; գովելի մեզ, laudandus nobis. &c.

Adiectiuum significans excessum, aut defectum postulat post se accusatiuũ postpositũ præpositioni քան, plusquàm: vt մեծ քան զիս, maior me. փոքր քան զնա, minor illo. իմաստնագոյն, քան զիմաստասէրսն, sapientior philosophis. հզօր քան զառիւծ, fortior leone. &c.

Ածականն՝ որ նշանակէ զլիութիւն . պահանջէ զդոր ծիականն = որպ . փառաւորեալ՝ իմաստութեամբ = լի՝ շնորհօք = կատարեալ՝ առաքինութեամբ : Ծեր՝ հասա_ կաւ = և այլ = Նաև որ նշանակէ զգովութիւն , կամ զպարսաւ = որպ . զարդարեալ՝ մաքրութեամբք = գեղե_ ցիկ՝ տեսլեամբ = պիղծ՝ սրտիւ = վերամբարձեալ՝ փառօք = աղքատ՝ արդիւնիւ = տկար՝ զօրութեամբ = հզօր՝ բանիւ = առողջ՝ մարմնով = և այլ .

Ածականն՝ որ նշանակէ զպակասութիւն . շարադրի առողականաւն = որպ . զրկեալ յարքայութենէ = դատարկ 'ի գինւոյ = պակասեալ 'ի շնորհէ = և այլ = Նաև որ նշանակէ զզանազանութիւն , կամ զդասութիւն = որպ . զանազան 'ի նմանէ = օտար 'ի մէնջ = հեռի 'ի քաղաքէ = չորրորդ 'ի յետնս աստիճանաց = առաջին՝ յերկոտասանս առաքելոցն = և այլ .

Յաղագս կառավարութե բայ_ իցն = Պրակք . Գ .

Առաջին կանոն է՛ բայ_ իցն , որ խնդրեն առ_ աջկոյս , և յետկոյս իւրոց ուղղա_ նուանական հոլով = հնգան. ուսուցիչ ձեր է՛ մի քս = և ստորադասին ընդ այս կա_ նոնաւ՝ բայքս այսոքիկ =

De Constructione Verbi. Articulus Tertius.

PRimus Ordo est verborum, quæ exigunt vtrinque Nominatiuum: vt magister vester est vnus Christus. Et subijciuntur huic Ordini verba sequentia.

Adiectiuum significans abundantiã exigit post se casum instrumentalẽ: vt փարթամացեալ՝ իմաստութ̅բ, refertus sapientia. լի՝ շնորհօք, plenus gratia. կատարեալ՝ առաքինութ̅բ, perfectus virtute. ծեր՝ հասակաւ, senex ætate; &c. Aut significãs laudẽ, vel ignominiã: vt զարդարեալ՝ մակացութ̅բք, ornatus scientijs. գեղեցիկ՝ տեսլեամբ, formosus visu. պիղծ՝ սրտիւ, immundus corde. վերամբարձեալ՝ փառօք, sublimis gloria. աղքատ՝ արդիւնիւ, pauper merito. տկար՝ զօրութ̅բ, imbecillis virtute. հզօր՝ բանիւ, potens sermone; &c.

Adiectiuum significans priuationẽ construitur ablatiuo cum præpositione: vt զրկեալ յարքայութենէ, fraudatus regno. դատարկ ՚ի գինւոյ, vacuum vino. պակասեալ ՚ի շնորհէ, priuatus gratia. &c. Aut significans differentiam, vel ordinem: vt զանազան ՚ի նմանէ, diuersus ab illo. օտար ՚ի մէնջ, alienus à nobis. հեռի ՚ի քաղաքէ, distans à Ciuitate. չորրորդ ՚ի յեւթն աստիճանաց, quartus è septem ordinibus. &c.

Եմ. կ̅ լինիմ. եղէ. լեր =	Sum, seu fio: fui, esto:
Կեամ. կեցի. կեաց =	Viuo.
Մնամ. մնացի. մնա՛ =	Remaneo.
Կամ. կացի. կաց =	Sto.
Գամ. եկի. եկ =	Venio.
Ընթանամ. ընթացայ. ընթա՛ =	Curro.
Ճեմեմ. ճեմեցի. ճեմեա՛ =	Incedo.
Երեւիմ. երեւեցայ. երեւեաց =	Appareo.
Նստիմ. նստայ. նիստ =	Sedeo.
Քնիմ. քնայ. քնիր =	Dormio.
Թռչիմ. թռչայ. թռչիր =	Volo, as.
Թռնիմ. թռայ. թռիր =	Salto.

Համարիմ. համարեցայ. համարեցաւ = Aestimor.
Կոչիմ. կոչեցայ. կոչեցաւ = Vocor.
Անուանիմ. անուանեցայ. անուանեցաւ. Nominor.
Ասիմ. ասացայ. ասացեր = Dicor.
Եւ նմանք սոցին = Et his similia.

Որ օրինակ. աշակերտն իմ կոչի յովհաննէս = Exempli gratia; discipulus meus vocatur Ioannes.

Ջուրն եղեւ սառն = Aqua facta est gelu.

Աներեւոյթ աստուած երեւեցաւ մարմին : Inuisibilis Deus apparuit corpus.

Ես թռչիմ թեթեւ : Ego salto leuis.

Դու քնես հանգիստ = Tu dormis quietus.

Երկրորդ կարգն է բայից, որք պահանջեն յետկոյս խնդրանացն զսեռական զկնի նախդրին. վասն = օրինակ =

Secundus Ordo est verborum, quae postulant post se genitiuum post praepositionem վասն propter; vt

Ես ուրախանամ վասն քոյ գալստեանն = Ego gaudeo tuo aduentu.

Եւ ստորադասին կարգիս բայքս այսոքիկ : Et subijciuntur huic Ordini verba sequentia.

Ուրախանամ. ուրախեցայ. ուրախեցեր = Gaudeo, visus sū, gaude.
Տրտմիմ. տրտմեցայ. տրտմեցաւ = Maereo.
Խնդամ. խնդացայ. խնդա = Laetor.
Բարեխօսեմ. բարեխօսեցի. բարեխօսեա = Intercedo.
Աշխատիմ. աշխատեցայ. աշխատեցաւ = Laboro.
Քրտնիմ. քրտնեցայ. քրտնեցաւ = Sudo.

Բարկանամ. բարկացայ. բարկացիր = Irascor.
Զարմանամ. զարմացայ. զարմացիր: Admiror.
Հիանամ. հիացայ. հիացիր = Obstupesco.
Եւ նմանք սոցին = Et similia.

Որ օրինակ = Հայր աշխատի վասն որդւոցն իւրոց. Բարեխօսեա վ՟ն մեր =

Exempli gratia: Pater laborat pro filijs suis. Ora pro nobis. &c.

Երրորդ կարգն է բայից. որք առնուն յետ կայս իւրեանց զտրականն. Թէ հոլովեալ ի վերջնում. որպէս: Քրիստոնեայ երկրպագէ ամենասուրբ Երրորդութեան = Թէ հոլովեալ ի սկզբանն նախդրիւ = Ի բառ = Վարդապետ սաստէ ի յաշակերտս = Իսկ բայքն որք առնուն զտրականն հոլովեալ ի վերջնում միայն՝ են սոքա =

Tertius Ordo est verborum, quæ postulant post se Datiuum, siue in fine declinatum: vt Christianus adorat sanctissimam Trinitatem. Siue declinatum in principio præpositione, vel ի, vt Magister increpat discipulos. Porrò verba, quæ exigunt datiuum declinatum in fine solùm, sunt hæc.

Պաշտեմ. պաշտեցի. պաշտեա = Colo, colui, cole.
Օգնեմ. օգնեցի. օգնեա = Adiuuo.
Երկրպագեմ. երկրպագեցի. երկրպագեա = Adoro.
Ընդդիմանամ. ընդդիմացայ. ընդդիմացիր = Obsisto.
Հակառակ եմ. հակառակ եղէ. հակառակ լեր = Aduersor.
Բարի առնեմ. արարի. արա = Benefacio.
Վնասեմ. վնասեցի. վնասեա: Damnum infero.

Մեղանչեմ . մեղայ . մեղիր :	Pecco.
Տիրեմ . տիրեցի . տիրեա :	Dominor.
Իշխեմ . իշխեցի . իշխեա :	Impero.
Թագաւորեմ . թագաւորեցի . թագաւորեա :	Regno.
Համբերեմ . համբերեցի . համբերեա :	Suffero.
Ունկն դնեմ . եդի . դիր :	Prebeo aurem.
Թողութիւն առնեմ . արարի . արա :	Parco.
Ծառայեմ . ծառայեցի . ծառայեա :	Seruio.
Վճարեմ . վճարեցի . վճարեա :	Satisfacio pro debito.
Կարօտանամ . կարօտացայ . կարօտացիր :	Exopto.
Բարկանամ . բարկացայ . բարկացիր :	Irascor.
Հաւատամ . հաւատացի . հաւատա :	Credo.
Ցանկանամ . ցանկացայ . ցանկացիր :	Concupisco.
Սպասեմ . սպասեցի . սպասեա :	Expecto.
Հաղորդիմ . հաղորդեցայ . հաղորդեաց :	Communicor.
Սովորիմ . սովորեցայ . սովորեաց :	Consuesco.
Երախտաւոր լինիմ . եղէ . լեր :	Gratus sum ob beneficium.
Լսեմ . լուայ . լուր :	Exaudio.
Հանդիպիմ . հանդիպեցայ . հանդիպեաց :	Occurro.
Պաշտպան լինիմ . եղէ . լեր :	Defendo.
Նմանիմ . նմանեցայ . նմանեաց :	Assimilor.
Հաւասարիմ . հաւասարեցայ . հաւասարեաց :	Aequalis fio.
Համաձայնիմ համաձայնեցայ . համաձայնեաց :	Concordo.
Հաճոյ լինիմ . եղէ . լեր :	Placeo.
Հետևիմ . հետևեցայ . հետևեաց :	Subsequor.
Օգնուտ լինիմ . եղէ . լեր :	Iuuo.
Հնազանդիմ . հնազանդեցայ . հնազանդեաց :	Obedio.
Խոնարհիմ . խոնարհեցայ . խոնարհեաց :	Humilior.
Ակնունիմ . ակնունեցի . ակնունեա :	Attendo.

Հա

Հասանիմ. հասի. էհաս =	Peruenio.
Ողորմիմ. ողորմեցայ. ողորմեաց =	Misereor.
Պատասխանի տամ. տուի. տուր =	Respondeo.
Համեմատիմ. համեմատեցայ. համեմատեաց =	Aequiualeo.
Թոյլ տամ. տուի, տուր =	Facultatem prebeo.
Եւ նմանք սոցին =	Et his similia.

Զոր օրինակ. ԱԾ լուաւ աղօթից մերոց = — Verbi gratia: Deus exaudiuit orationes nostras:

Աղքատ ցանկանայ հացի =	Pauper desiderat panem.
Սրբքն հաճոյ եղեն ա̃յ =	Sancti placuerunt Deo.
Ծառայեմ տ̃ն իմում :	Seruio Domino meo. &c.

Բայք՝ որ խնդրեն զտրականն հոլովեալ 'ի սկզբանն նախադրիւս 'ինոյ. են սոքա =

Verba, quæ postulant datiuum declinatū in principio præpositione 'ի, sunt hæc.

Յուսամ. յուսացայ. յուսա՛ :	Spero, speraui: spera.
Համբառնիմ. համբարձայ. համբարձիր =	Extollor.
Բարձրանամ. բարձրացայ. բարձրացիր =	Eleuor.
Նայիմ. նայեցայ. նայեաց :	Intueor.
Հայիմ. հայեցայ. հայեաց =	Aspicio.
Գնամ. գնացի. գնա՛ =	Eo.
Անկանիմ. անկայ. անկիր =	Cado:
Իջանեմ. իջի. էջ =	Descendo.
Ելանեմ. ելի. ել =	Ascendo.
Ընթանամ. ընթացայ. ընթա՛ =	Curro.
Ընկղմիմ. ընկղմեցայ. ընկղմեաց =	Submergor.
Վերանամ. վերացայ. վերացիր =	Sursum feror.
Սաստեմ. սաստեցի. սաստեա՛ =	Increpo.

Յենում. յենեայ. յենիր = Adhæreo.

Մերձենամ. մերձեցայ. մերձեցիր = Aduento.

Մօտենամ. մօտեցայ. մօտեցիր = Approprinquo.

Մատիմ. մատեայ. մատիր = Accedo.

Եւ նմանք սոցին = Et his similia.

Օր օրինակի. Թագաւոր յուսայ ՚ի տէր = Exempli gratia: Rex sperat in Domino;

Աշակերտքն ընթացան ՚ի գերեզմանն = Discipuli cucurrerunt in sepulchrum:

Ես նայիմ ՚ի լեառն = Ego respicio in montem.

Բազում անգամ դնի նախդիրն. առ. փոխանակ ՚ինոյ. որպ. Նայիմ առ քեզ. կ ՚ի քեզ.

Frequẽter ponitur præpositio առ ad, vice ՚ի, in: vt, respicio ad te; vel in te.

Մատեան առ լեառն. կամ ՚ի լեառն = և այլ =

Accesserunt ad montem, vel in montem; &c.

Ասեմ՝ յորժամ առնու յետ. իւր՝ միայն զտրականն. որ ոչ դերանուն իցէ. խնդրէ զնախդիրն ցն = որպ = ասէ ցպետրոս = բայց ոչ, եթէ տրականն է դերանուն = հձ բար. ասաց նմա. քեզ = և այլ =

Dico, dicis, quando habet post se solũ datiuum, qui nõ sit pronomen, petit præpositionẽ ց vt ասէ ցպետրոս, dicit Petro. secus verò, si datiuus ille sit pronomen: vt ասաց նմա, քեզ, և այլ: dixit illi, tibi; &c.

Կան և բայք ոմանք, որ պահանջեն զտրականն նախադասեալ նախդրիւս. ընդ = և են սոքա =

Sunt etiam aliqua verba, quæ exigunt datiuum post præpositionem ընդ, cum; & sunt hæc.

Մարտիմ. մարտեայ. մարտիր = Pugno, pugnaui, pugna.

Խօսիմ. խօսեցայ. խօսիր = Loquor.

Զրու

Զրուցեմ. զրուցեցի. զրուցեա՛։ Sermocinor.
Տրամաբանեմ. տ̅բանեցի. տ̅բանեա՛։ Ratiocinor.
Հակաճառեմ. հ̅ճառեցի. հ̅ճառեա՛։ Disputo.
Կռուիմ. կռուեցայ. կռուեաց։ Bello.
Հաճիմ. հաճեցայ. հաճեաց։ Complaceo.
Միաբանիմ. միաբանեցայ. միաբանեաց։ Concilior.
Շաղկապիմ. շաղկապեցայ. շաղկապեաց. Connector.
Շարակցիմ. շարակցեցայ՝ շարակցեաց։ Coniungor.
Միաւորիմ. միաւորեցայ. միաւորեաց։ Vnior.
Ցաւակցիմ. ցաւակցեցայ. ցաւակցեաց։ Condoleo:
Եւ նմանք սոցին։ Et his similia.

Օրինակ. ցաւակցիմ ընդ քեզ։ Exempli gratia; Condoleo tecum.

Միաբանեցան ընդ միմեանս։ Conciliati sunt ad inuicem.

Դու խօսիս ընդ Թշնամւոյդ քում։ եւ այլ։ Tu loqueris cum tuo inimico: &c.

Չորրորդ կարգն՝ է բայից. որ խնդրեն յետ իւրեանց զհայցականն։ Հ̅մ պէս։

Quartus Ordo est verborum, quæ postulant post se accusatiuum: vt

Հրէայքն սպանին զքրիստոս։ Եւ ստորադասին ընդ կանոնաւ̃ս այսուիկ հետեւեալ բայքս։

Iudæi occiderunt Christum; Et reducuntur ad hunc Ordinem sequentia verba.

Սպանանեմ. սպանի. սպան։ Occìdo, occìdi, occìde.
Սիրեմ. սիրեցի. սիրեա՛։ Amo.

Գովեմ. գովեցի. գովեա՛ ։ Laudo.
Արհամարհեմ. արհամարհեցի. արհամարհեա՛ ։ Sperno.
Շինեմ. շինեցի. շինեա՛ ։ Aedifico.
Տեսանեմ. տեսի. տես ։ Video.
Փորեմ. փորեցի. փորեա՛ ։ Fodio.
Վարեմ. վարեցի. վարեա՛ ։ Aro.
Խաբեմ. խաբեցի. խաբեա՛ ։ Decipio.
Օրհնեմ. օրհնեցի. օրհնեա՛ ։ Benedico.
Ուտեմ. կերայ. կեր ։ Comedo.
Արբեմ. արբի. արբ ։ Bibo.
Յիշեմ. յիշեցի. յիշեա՛ ։ Memini.
Փառաւորեմ. փառաւորեցի. փառաւորեա՛ ։ Glorifico.
Միաւորեմ. միաւորեցի. միաւորեա՛ ։ Vnio.
Ժողովեմ. ժողովեցի. ժողովեա՛ ։ Congrego.
Ատեմ. ատեցի. ատեա՛ ։ Odio habeo.
Ճանաչեմ ճանաչեցի. ճանաչեա՛ ։ Cognoſco
Կոչեմ. կոչեցի. կոչեա՛ ։ Voco.
Ընդունիմ. ընդունեցի. ընդունեա՛ ։ Excipio.
Կատարեմ. կատարեցի. կատարեա՛ ։ Perficio.
Սահմանեմ. սահմանեցի. սահմանեա՛ ։ Definio.
Կոտրեմ. կոտրեցի. կոտրեա՛ ։ Frango.
Առնեմ. արարի. արա՛ ։ Facio.
Ծնանիմ. ծնայ. ծնիր ։ Pario.
Հարեմ. հարի. հար ։ Percutio.
Քննեմ. քննեցի. քննեա՛ ։ Examino.
Հալածեմ. հալածեցի. հալածեա՛ ։ Inſector.
Պատուեմ. պատուեցի. պատուեա՛ ։ Veneror.
Խոստովանիմ. խոստովանեցի. խոստովանեա՛ ։ Confiteor:
Դաւանեմ. դաւանեցի. դաւանեա՛ ։ Profiteor.

Կեցուցանեմ. կեցուցի. կեցո՛։ Viuifico.
Թաքուցանեմ. թաքուցի. թաքո՛։ Occulto.
Զարթուցանեմ. զարթուցի. զարթո՛։ Excito.
Մեծացուցանեմ. մեծացուցի. մեծացո՛։ Magnifico.
Դարձուցանեմ. դարձուցի. դարձո՛։ Conuerto.
Եւ նմանք սոցին։ Et his similia.

Զո՛ր օրինակ. բարի հովիւ ճանաչէ զոչխարս իւր։

Exempli gratia: Bonus pastor cognoscit oues suas:

Որ սիրէ զիս. պահեսցէ զբանս իմ։ և այլ։

Qui diligit me, seruabit sermones meos: &c.

Բայց՝ որ զժամանակն նշանակեն. շարադրին և կրողականաւն։ ո՛ր պէս։

Verba, quæ significant tēpus, construuntur etiam cum accusatiuo illius temporis, vt

Մնաց ՚ի տաճարի զերիս աւուրս։

Mansit in templo tres dies.

Ծառայեցի քեզ ըզհինգ ամս։ և այլ։

Seruiui tibi quinque annis; &c.

Հինգերորդ կարգն՝ է՛ բայիցն որք առաջնորդեն յետկոյս իւրեանց զառաղականն։ հն բար։

QVintus Ordo est verborum, quæ regunt post se ablatiuum; vt

Աշակերտ երկնչի ՚ի վարդապետէ։ և պատկանին կանոնիս այսմիկ հետևեալ բայքս։

Discipulus timet Magistrum; & subijciuntur huic Ordini verba sequentia.

Երկնչիմ. երկեայ. երկիր։ Timeo, timui, time.
Փախչիմ. փախեայ. փախիր։ Fugio.
Ելանեմ. ելի. ել։ Exeo.

Գամ. եկի. եկ.	Venio.
Չուեմ. չուեցի. չուեա՛:	Discedo.
Ազատիմ. ազատեցայ. ազատեաց:	Liberor.
Զրկիմ. զրկեցայ. զրկեաց:	Priuor.
Պակասիմ. պակասեցայ. պակասեաց:	Deficio.
Սկսանիմ. սկսայ. սկսիր:	Incipio.
Հեռանամ. հեռացայ. հեռացիր:	Procul recedo.
Զատանամ. զատացայ. զատացիր:	Separor.
Հրաժարիմ. հրաժարեցայ. հրաժարեաց:	Abdico me.
Դառնամ. դարձայ. դարձ:	Conuertor.
Ապստամբիմ. ապստամբեցայ. ապստամբեաց:	Rebello.
Բղխեմ. բղխեցի. բղխեա՛:	Emano.
Բուսանիմ. բուսայ. բուսիր:	Pullulo.
Իջանեմ. իջի. էջ:	Descendo.
Անկանիմ. անկայ. անկիր.	Cado.
Կանգնիմ. կանգնեցայ. կանգնեաց:	Surgo.
Յառնեմ. յարեայ. յարի:	Resurgo.
Զարթիմ. զարթեայ. զարթիր:	Expergiscor.
Մոլորիմ. մոլորեցայ. մոլորեաց:	Erro.
Խոտորիմ. խոտորեցայ. խոտորեաց:	Declino.
Գոյանամ. գոյացայ. գոյացիր:	Constituor.
Բաղկանամ. բաղկացայ. բաղկացիր:	Componor.
Գարշիմ. գարշեցայ. գարշեաց:	Abhorreo.
Ծագեմ. ծագեցի. ծագեա՛:	Orior.
Ծնանիմ. ծնայ. ծնիր:	Nascor.
Եւ նմանք սոցին:	Et his similia.

Զոր օրինակ. Սատանայ զրկեցաւ յարքայութենէ: — Verbi gratia: Satanas priuatus est paradiso:

Ի քէն փախչի խաւար: — Ex te fugiunt tenebræ.

Ես հրաժարիմ 'ի մեղաց ։
Դու զարթնիս 'ի քնոյ։ և այլ։

Ego abdico me à peccatis.
Tu excitaris à ſomno. &c.

Վեցերորդ կարգն է բայից, որ պահանջեն յետ կոյս ինքեանց զգործիականն ։ որզոն ։

Աշխարհս աճեցաւ չարութեամբ ։ Եւ ստորադասին կանոնիս՝ բայքս այսոքիկ ։

SExtus Ordo eſt verborum, quæ poſtulant poſt ſe caſum inſtrumentalem; vt

Mundus creuit malitia: Et referuntur ad hunc Ordinem verba ſequentia.

Աճիմ. աճեցայ. աճեաց ։	Creſco, creui, creſce
Փարթամանամ. փարթամացայ. փարթամացիր ։	Locupletor.
Լիանամ. լիացայ. լիացիր ։	Impleor.
Մեծանամ. մեծացայ. մեծացիր ։	Magnificor.
Բազմանամ. բազմացայ. բազմացիր ։	Multiplicor.
Զօրանամ. զօրացայ. զօրացիր ։	Corroboror.
Ծանրանամ. ծանրացայ. ծանրացիր ։	Graueſco.
Տկարանամ. տկարացայ. տկարացիր ։	Debilitor.
Վշտանամ. վշտացայ. վշտացիր ։	Angor.
Նեղանամ. նեղացայ. նեղացիր ։	Anguſtijs premor.
Պայծառանամ. պայծառացայ. պայծառացիր ։	Splendeo.
Տագնապիմ. տագնապեցայ. տագնապեաց ։	Aeſtuo.
Պապակիմ. պապակեցայ. պապակեաց ։	Siti exareſco.
Յագիմ. յագեցայ. յագեաց ։	Satior.
Բերկրիմ. բերկրեցայ. բերկրեաց ։	Iubilo.
Սնիմ. սնեցայ. սնեաց ։	Alor.
Զարդարիմ. զարդարեցայ. զարդարեաց ։	Exornor.
Աղտոտիմ. աղտոտեցայ. աղտոտեաց ։	Fædor.

Պղծիմ.

Պղծիմ. պղծեցայ. պղծեաց: Polluor.

Եւ նմանք սոցին: Et his similia.

Օր օրինակ. Արեգակն պայծառանայ լուսով: Exempli gratia. Sol coruscat luce.

Ես նեղանամ վշտօք: Ego angor angustiis.

Դու զարդարիս շնորհօք: Tu ornaris gratia. &c.

Էւթներորդ կարգն է բայիցն, որք առնուն յետ կոյս իւրեանց զպատմականն հոլովն:

Septimus Ordo est verborum, quæ exigunt post se casum Narratiuum: vt

Մեք գոհանամք զաստուծոյ: Nos gratias agimus Deo:

Եւ դնին ընդ կանոնաւս այսոսիկ հետեւեալ բայքս: Et subijciuntur huic Ordini verba sequentia.

Գոհանամ. գոհացայ. գոհացիր: Gratias ago, egi, age.

Բամբասեմ. բամբասեցի բամբասեա: Obloquor.

Չարաբանեմ չարաբանեցի. չարաբանեա: Obtrecto.

Բարեբանեմ բարեբանեցի բարեբանեա: Commendo.

Ամբաստանեմ. ամբ̃ստանեցի. ամբ̃ստանեա: Conqueror.

Ամբաստան առնեմ. արարի. արա: Accuso.

Ընձեռեմ. ընձեռեցի. ընձեռեա: Tracto.

Անփոյթ առնեմ. արարի. արա: Nulli facio.

Տրտնջեմ. տրտնջեցի. տրտնջեա: Murmuro.

Եւ նմանք սոցին: Et similia.

Օր օրինակ. տրտնջեցին զաստուծոյ: Exempli gratia; murmurauerunt de Deo.

Ես անփոյթ առնեմ զքեզ: Ego nihil facio te.

Ութերորդ կանոն է բայիցն որ պահանջեն յետ կոյս իւրեանց շրջապատականն ։ Հն բար ։

Thշնամիք իմ պատեցին զինև ։ և պատկանին կանոնիս բայքս այսորիկ ։

OCtauus Ordo est verborum, quæ postulant post se casum Circumlatiuum; vt

Inimici mei circumdederunt me: Et referuntur ad hũc Ordinẽ verba sequentia

Պատեմ. պատեցի. պատեա ։	Obsideo, sedi, side.
Շրջիմ. շրջեցայ. շրջեաց ։	Circumeo.
Անցանեմ. անցայ. անց ։	Transeo.
Պարսպեմ. պարսպեցի. պարսպեա.	Vallo.
Գերազանցեմ. գերազանցեցի. գերազանցեա ։	Antecello.
Շուրջ լինիմ. շուրջ եղէ. շուրջ լեր ։	Circundo.
Եւ նմանք սոցին ։	Et similia.

Օրօրինակ առիւծն անցաւ զճանապարհաւս այսուիկ ։

Exempli gratia: Leo transiuit per viam hanc. &c.

Իններորդ կանոն է բայիցն ։ որք առնուն յետ կոյս իւրեանց զսեռականն զինի հայցականին ։ Հն պէս. վաճառեցին զնա երեսուն արծաթոյ ։ և ստորադասին կանոնիս այսմիկ բայք հետևեալք ։

NOnus Ordo est verborum, quæ admittunt casum genitiuum post accusatiuum; vt Vendiderunt eum triginta argenteis: Et reducuntur ad hunc Ordinem verba sequentia.

Վաճառեմ. վաճառեցի. վաճառեա ;	Vendo, didi, vende.
Գնեմ. գնեցի. գնեա ։	Emo.
Արժանի առնեմ. արարի. արա ։	Dignum facio.

Համարեմ. համարեցի. համարեա՛ = Aestimo:
Եւ նմանք սոցին = Et similia.

Զերդ՝ բազում անգամ նա- խադասի սեռականին նախ- դիրս վասն = որպէս =

Sæpè autem præponitur genitiuo præpositio hæc վասն, propter; vt

Դատապարտեմ զքեզ վասն մարդասպանութեան = և այսպէս վարեն սոքա =

Condemno te de homicidio: Et construuntur sic verba sequentia.

Դատապարտեմ. դատապարտեցի. դ.տ̃եա՛ = Códẽno, naui, mna.
Պատժեմ. պատժեցի. պատժեա՛. Punio.
Չարչարեմ. չարչարեցի. չարչարեա՛ = Crucio.
Տանջեմ. տանջեցի. տանջեա՛ = Torqueo.
Աղաչեմ. աղաչեցի. աղաչեա՛ = Deprecor.
Մեղադրեմ. մեղադրեցի. մեղադրեա՛ = Criminor.
Նզովեմ. նզովեցի. նզովեա՛ = Anathematizo.
Եւ նմանք սոցին = Et his similia.

Տասներորդ կարգն է՛ բայիցն. որ խնդրեն յետ- կոյս իւրեանց զտրականն զկնի հայցականին = որպէս =

Decimus Ordo est verborum, quæ postulant datiuum post accusatiuum; vt

Քրիստոս առաքեաց զհո- գին սուրբ առաքելոցն = և կառա- վարին այսպէս բայքս այսո- քիկ =

Christus misit Spiritum sanctum Apostolis: Et construuntur sic verba sequentia.

Առաքեմ. առաքեցի. առաքեա՛ = Lego, legaui, lega.
Յուղարկեմ. յուղարկեցի յուղարկեա՛ = Mitto.
Տամ. ետի. տուր: Do.

Խոստանամ. խոստացայ. խոստացիր: Promitto.
Յայտնեմ. յայտնեցի. յայտնեա: Palam facio.
Ծանուցանեմ. ծանուցի. ծանո: Notum facio.
Երեւեցուցանեմ. երեւեցուցի. երեւեցո: Manifesto.
Ուսուցանեմ. ուսուցի. ուսո: Doceo.
Զգեցուցանեմ. զգեցուցի. զգեցո: Vestio.
Ցուցանեմ. ցուցի. ցոյց: Ostendo.
Ստորադասեմ. ստորադասեցի. ստորադասեա: Postpono.
Նախադասեմ. նախադասեցի. նախադասեա: Præpono.
Պատրաստեմ. պատրաստեցի. պատրաստեա: Præparo.
Վերաբերեմ. վերաբերեցի. վերաբերեա: Superaddo.
Պատասխանեմ. պատասխանեցի. պատասխանեա: Respondeo.
Մեկնեմ. մեկնեցի. մեկնեա: Expono.
Նշանակեմ. նշանակեցի. նշանակեա: Significo
Գրեմ. գրեցի. գրեա: Scribo.
Հրամայեմ. հրամայեցի. հրամաեա: Præcipio.
Պատուիրեմ. պատուիրեցի. պատուիրեա: Mando.
Ուխտեմ. ուխտեցի. ուխտեա: Voueo.
Մատուցանեմ. մատուցի. մատո: Offero.
Պատարագեմ. պատարագեցի. պատարագեա: Sacrifico.
Զոհեմ. զոհեցի. զոհեա: Immolo idolis.
Աւանդեմ. աւանդեցի. աւանդեա: Trado.
Ի ձեռն առնեմ. արարի. արա: Commendo.
Հատուցանեմ. հատուցի. հատո: Retribuo.
Շնորհեմ. շնորհեցի. շնորհեա: Concedo.
Թողում. թողի. թող: Dimitto.
Ստուգանեմ. ստուգանեցի. ստուգանեա: Affirmo.
Ուրանամ. ուրացայ. ուրացիր: Nego.
Հաւատամ. հաւատացի. հաւատա: Credo.

Ասեմ. ասացի. ասա։	Dico.
Նմանեցուցանեմ. նմանեցուցի. նմանեցո։	Assimilo.
Յիշեցուցանեմ. յիշեցուցի. յիշեցո։	Memoro.
Մատնեմ. մատնեցի. մատնեա։	Prodo.
Բացատրեմ. բացատրեցի. բացատրեա։	Explico.
Բանամ բացի. բաց։	Aperio.
Քարոզեմ քարոզեցի. քարոզեա։	Prædico.
Պարգեւեմ. պարգեւե, ի. պարգեւեա։	Dono.
Բաշխեմ. բաշխեցի. բաշխեա։	Largior.
Ընծայեմ. ընծայեցի. ընծայեա։	Munera offero.
Խոստովանեմ. խոստովանեցի. խոստովանեա։	Confiteor.
Եւ նմանք սոցին։	Et his similia.

Օրն օրինակ. յուդաս մատնեաց զքրիստոս հրէիցն։ — Exempli gratia: Iudas tradidit Christum Iudæis.

Աստուած խոստացաւ զարքայութիւն արդարոցն։ — Deus promisit Regnum Iustis.

Ես անձն աւանդեմ զհոգիս իմ արարչին։ և այլ։ — Ego commendo animam meam creatori, &c.

Կան բայք անմանք, որք առնուն զկնի հայցականին զտրականն հոլովեալ նախդրիւ։ և են այսք։ — Sunt etiam aliqua verba, quæ post accusatiuum admittunt datiuum declinatum in principio tantùm præpositione: Et sunt hæc.

Համբառնամ. համբարձի. համբարձ։	Extollo, extuli, extolle.
Աքսորեմ. աքսորեցի. աքսորեա։	Relègo.
Տանիմ. տարայ. տար։	Asporto.
Առաջնորդեմ. առաջնորդեցի. առաջնորդեա։	Deduco.
Արկանեմ. արկի. արկ։	Proijcio.
Եւ նմանք սոցին։	Et his similia.

Օ՛ր օրինակ · առաջնորդեմ զքեզ 'ի քաղաքն ։

Համբառնամ զաչս իմ 'ի լերինս ·

Ընկենում զքար 'ի գետն ։

Exempli gratia : Duco te in ciuitatem.

Eleuo oculos meos in montes :

Proijcio lapidē in flumen.

Մետասաներորդ կարգն է՛ բայիցն. որ պահանջեն յետկոյս իւրեանց զառողականն զկնի կրողականին. հ6կէն ։

Մեք հայցեմք զխաղաղութի՛ 'ի տեառնէ այ ։ Եւ այսպէս շարին այսոքիկ ։

VNdecimus Ordo est verborum, quæ postulant Ablatiuum post Accusatiuum : vt

Nos petimus pacem à Domino Deo. Et hoc modo construuntur Verba sequentia.

Հայցեմ. հայցեցի. հայցեա ։	Peto, petiui, petē.
Խնդրեմ. խնդրեցի. խնդրեա ։	Quæro.
Հարցանեմ. հարցի. հարց ։	Interrogo.
Ծածկեմ. ծածկեցի. ծածկեա ։	Abscondo.
Թաքուցանեմ. թաքուցի. թաքո՛ ։	Occulto.
Մերժեմ. մերժեցի. մերժեա ։	Repello.
Առնում. առի. առ ։	Accipio.
Սկսանեմ. սկսայ՝ սկսիր ։	Incipio.
Պահանջեմ. պահանջեցի. պահանջեա ։	Postulo.
Ազատեմ. ազատեցի. ազատեա ։	Libero.
Արձակեմ. արձակեցի. արձակեա ։	Absoluo.
Հանեմ. հանի. հան ։	Eruo.
Ապրեցուցանեմ. ապրեցուցի. ապրեցո՛ ։	Eripio.
Լսեմ. լուայ. լուր ։	Audio.

Զարթուցանեմ. զարթուցի. զարթո՛.	Excito.
Ուսանիմ. ուսայ. ուսի՛ր.	Disco.
Բաժանեմ. բաժանեցի. բաժանեա՛.	Diuido.
Զատեմ. զատեցի. զատեա՛.	Separo.
Յափշտակեմ. յափշտակեցի. յափշտակեա՛.	Rapio.
Դատարկեմ. դատարկեցի. դատարկեա՛.	Exinanio.
Լուծանեմ. լուծի. լոյծ.	Soluo.
Եւ նմանք սոցին.	Et similia.

Օ՞ր օրինակ. Մերժեցից զքեզ յինէն. ծածկեցեր զայս յիմաստնոց. Արձակեմ զպետրոս ՚ի կապանաց.

Exempli gratia: Repellam te à me: Abscondisti hæc à sapientibus: Soluo Petrum à Vinculis.

Երկոտասան կարգն է բայիցն, որ խնդրեն յետ հոյս ներքեանց զգործիականն զկնի հայցականին. որպէս:

Հոգին սբ լցոյց զսիրտս մեր՝ սիրով; եւ ստորանկանին կանոնիս բայքս այսոքիկ:

Duodecimus Ordo est verborum, quæ petunt casum instrumentalem post accusatiuum: vt Spiritus sanctus impleuit corda nostra amore: Et referuntur ad hunc Ordinem verba hæc.

Լցուցանեմ. լցուցի. լցո՛.	Impleo, impleui, imple.
Խցեմ. խցեցի. խցեա՛.	Obturo:
Խփեմ. խփեցի. խփեա՛:	Operculo tego.
Կոխեմ. կոխեցի. կոխեա՛.	Pedibus contero:
Խածանեմ. խածեցի. խածեա՛;	Mordeo.
Յագեցուցանեմ. յագեցուցի. յագեցո՛:	Saturo.
Սնուցանեմ. սնուցի. սնո՛.	Nutrio.

Լցեմ.

Այրեմ . այրեցի . այրեա՛ ։	Comburo ;
Կնքեմ . կնքեցի . կնքեա՛ ։	Obsigno .
Լուանամ . լուացի . լուացի՛ր ։	Lauo .
Ծանրացուցանեմ . ծանրացուցի . ծանրացո՛ ։	Onero .
Աղտոտեմ . աղտոտեցի . աղտոտեա՛ ։	Fœdo .
Աճեցուցանեմ . աճեցուցի . աճեցո՛ ։	Augeo .
Ջեռուցանեմ . ջեռուցի . ջեռո՛ ։	Calefacio .
Ցրտացուցանեմ . ցրտացուցի . ցրտացո՛ ։	Refrigero .
Ուրախացուցանեմ . ուրախացուցի . ուրախացո՛ ։	Lætifico .
Զարդարեմ . զարդարեցի . զարդարեա՛ ։	Orno .
Փարթամացուցանեմ . փարթամացուցի . փարթամացո՛ ։	Locupleto .
Պսակեմ . պսակեցի . պսակեա՛ ։	Corono .
Զօրացուցանեմ . զօրացուցի . զօրացո՛ ։	Corroboro .
Կերակրեմ . կերակրեցի . կերակրեա՛ ։	Cibo .
Արբուցանեմ . արբուցի . արբո՛ ։	Poto .
Արածեմ . արածեցի . արածեա՛ ։	Pasco .
Կապեմ . կապեցի . կապեա՛ ։	Ligo .
Հաստատեմ . հաստատեցի . հաստատեա՛ ։	Confirmo .
Բարկացուցանեմ . բարկացուցի . բարկացո՛ ։	Irrito .
Նեղացուցանեմ . նեղացուցի . նեղացո՛ ։	Ango .
Մխիթարեմ . մխիթարեցի . մխիթարեա՛ ։	Consolor ;
Եւ նմանք սոցին ։	Et his similia .

Որ օրինակ . Կերակրեմ զաղքատս հացիւ ։ — Verbi gratia : Cibo pauperes pane .

Փարթամացուցանեմ զաշակերտս իմ՝ իմաստութբ ։ — Locupleto discipulos meos sapientia .

Ուրախացուցանեմ զքեզ բարի աւետեօք ։ — Lætifico te bono nuncio . &c.

Երբ

Երեքտասաներորդ կանոնն է բայից. որք պահանջեն յետկոյս իւրեանց զպատմականն զկնի հայցականին ։ Եւ կառավարին այսպէս բայքս այսոքիկ ։

Tertiusdecimus Ordo est verborum, quæ post Accusatiuum admittunt casum narratiuum.

Et construuntur hoc modo verba sequentia.

Պատմեմ. պատմեցի. պատմեա՛ ։	Narro, raui, narra.
Ճառեմ. ճառեցի. ճառեա՛ ։	Refero.
Խօսիմ. խօսեցայ. խօսիր ։	Loquor.
Լսեմ. լուայ. լուր ։	Audio.
Իմանամ. իմացայ. իմացիր ։	Intelligo.
Խորհիմ. խորհեցայ. խորհեաց ։	Cogito.
Քարոզեմ. քարոզեցի. քարոզեա՛ ։	Prædico.
Աւետեմ. աւետեցի. աւետեա՛ ։	Annuncio.
Եւ նմանք սոցին.	Et his similia.

Զոր օրինակ. աւետարանիչքն պատմեցին զբազում ինչ զտեառնէ մերմէ յիսուսէ քրիստոսէ ։

Exempli gratia: Euangelistæ narrauerunt multa de Domino Nostro IESV Christo.

Լուեալ եմ զտրտմական աւետիսն զբարեկամէ իմմէ ։

Audiui triste nuncium de amico meo.

Չորեքտասաներորդ կանոնն է՝ ամ բայից. որք կարեն առնուլ յետկոյս իւրեանց զկացողականն. որպէս ։

Ես վիճեմ ՚ի ճանապարհի ;

Դու գրես ՚ի տան ։

Quartusdecimus Ordo est omnium verborũ, quæ possunt recipere post se casum commoratiuum: vt

Ego rixor in via.

Tu scribis Domi.

Նա աղօթէ 'ի տաճարի ։
Դուք աշխատիք 'ի յայգւոջ ։
ՍՐԲՔն փառաւորին յերկինս ։

Հնգետասաներորդ կարգն է ամ կրաւորական բայիցն . որք պահանջեն առաջիկոյս իւրեանց զանուանականն . և յետկոյս բացառականն ։ որպէս ։ Աստուած գովի 'ի հրեշտակաց ։

Եւ գիտելի է . զի ամենայն բայ ներգործական . որ առնու առաջիկոյս զանուանականն . և յետկոյս զհայցականն . կարող է դառնալ կրաւորական , փոփոխելով զանուանականն 'ի յառողականն . և զհայցականն յանուանականն ։

Հնչար . ներգործականս այս ։ Հրէայքն խաչեցին զՔրիստոս ։

Դառնայ կրաւորական ։
Քրիստոս խաչեցաւ 'ի հրէից ։ Իսկ այլ հոլովքն մնան անփոփոխելի ։

Օրր օրինակ . Ես վաճառեմ զտունն իմ հարիւր արծաթոյ ։ Լինի կրաւորական ։

Ille orat in Templo.
Vos laboratis in vinea.
Sancti glorificãtur in cælis.

Quintusdecimus Ordo est omnium verborũ passiuorum, quæ postulant ante se Nominatiuum, & post se ablatiuum: vt Deus laudatur ab Angelis.

Sciendum est autem; quod omne verbum actiuũ; quod recipit ante se Nominatiuum, & post se accusatiuum: potest fieri passiuum, mutando nominatiuum in ablatiuum, & accusatiuum in nominatiuum:

Exempli gratia; Actiuum hoc. Iudæi crucifixerunt Christum.

Euadit passiuum sic.

Christus crucifixus est à Iudæis. Alij verò casus remanent immutati:

Vt, Ego vendo domum meam centum argenteis; Fit passiuum sic;

Տունն իմ վաճառի յինէն հարիւր արծաթոյ:

Հայր ետուր զա՟մ իշխանութիւն որդւոյ իւրում:

Լինի կրաւորական այսպ՟:

Ամ՟ իշխանութիւն տուաւ ՚ի հօրէ որդւոյ իւրում:

Հրեշտակ տեառն արձակեաց զպետրոս ՚ի կապանաց.

Լինի կրաւորական այսպ՟:

Պետրոս արձակեցաւ ՚ի կապանաց ՚ի հրեշտակէն տեառն:

Եւ նմանապէս ասելի է զա՟մ ներգործական բայիցն. յոր ժամ դառնան կրաւորականք:

Վեշտասաներորդ կարգն է անանձնական բայիցն, որ խնդրեն առաջիկայս իւրեանց զտրականն. եւ յետոյ զանորոշական բայ, կամ զանուանականն փոխանակ անորոշականին: որպէս:

Ամենեցուն պարտէ մեռանել:

Եւ անանձնական ասին, զի ոչ ունին զա՟մ երիս դէմս. այլ միայն զերրորդ դէմ եզական թւոյ: հն՟ բայ:

Domus mea venditur à me centum argenteis.

Pater dedit omnem potestatem filio suo;

Vertitur sic in passiuum:

Omnis potestas data est à Patre filio suo.

Angelus Domini soluit Petrum à vinculis.

Vertitur sic.

Petrus solutus est à vinculis ab Angelo Domini.

Et similiter dicendum est de omnibus verbis actiuis, quando fiunt passiua.

Sextusdecimus Ordo est verborum impersonalium; quæ petunt ante se Datiuum, & post se verbum infinitum, vel loco infiniti Nominatiuum: vt

Omnibus expedit mori.

Et dicuntur impersonalia, quia non habent omnes tres personas: sed solum tertiam numeri singularis:

Պարտէ. պարտէր. պարտ եղև։ Expedit, expediebat, pedit.
Պատշաճ է. պատշաճ էր. պատշաճ եղև։ Conuenit.
Անպատշաճ է. անպատշաճ էր, անպատշաճ եղև։ Disconuenit.
Պատահի. պատահէր. պատահեցաւ։ Accidit.
Օգուտ է. օգուտ էր. օգուտ եղև։ Iuuat:
Բաւ է. բաւ էր. բաւ եղև։ Sufficit.
Հանդիպի. հանդիպէր. հանդիպեցաւ։ Obuenit.
Վայելէ. վայելէր. վայելեցաւ։ Decet.
Անվայելուչ է. անվայելուչ էր. անվայելուչ եղև։ Dedecet.
Անկանի. անկանէր. անկաւ։ Contingit.
Հաճոյ է. հաճոյ էր. հաճոյ եղև։ Placet.
Անհաճոյ է. անհաճոյ էր. անհաճոյ եղև։ Displicet.
Անփոյթ է. անփոյթ էր. անփոյթ եղև։ Non est curæ.
Թուի. թուէր. թուաւ։ Videtur.
Հարկ է. հարկ էր. հարկ եղև։ Oportet.
Ամօթ է. ամօթ էր. ամօթ եղև։ Pudet.
Պատկանի. պատկանէր. պատկանեցաւ։ Spectat.
Եւ նմանք սոցին։ Et similia.

Օրինակ. քեզ պատշաճ է հնազանդել առաջնորդաց։ Exempli gratia: Tibi conuenit obedire superioribus.

Քահանայի վայելէ սրբութիւն։ Sacerdotem decet sanctitas.

Մեղաւորի օգուտ է ապաշխարել։ Peccatorem iuuat agere pænitentiam.

Ինձ թուի գնալ։ Mihi videtur abire.

Ձեզ բաւ է այս կերակուր։ Vobis sufficit hic cibus.

Գոն ևս անանձնական բայք ոմանք. որ բացարձակապէս դնին. և ոչ առաջնորդեն Sunt etiam aliqua verba impersonalia, quæ absolutè ponuntur, nec casum vllum

ղեկոլով լինել = որպէս =	regunt : vt
Անձրևէ . անձրևէր . անձրևեաց =	Pluit , pluebat , uit .
Ցօղէ . ցօղէր . ցօղեաց =	Rorat .
Կարկըտէ . կարկըտէր . կարկըտեաց =	Grandinat .
Որոտայ . որոտայր . որոտացաւ =	Tonat .
Փայլատակէ . փայլատակէր . փայլատակեաց =	Coruſcat .
Կայծկըտէ . կայծկըտէր . կայծկտեաց =	Fulgurat .
Ձիւնէ . ձիւնէր . ձիւնեաց =	Ningit .
Եւ նմանք սոցին =	Et ſimilia .

Կառավարութիւն այլոց բանի մասանցն Թողումք = քանզի բաւ է զոր ինչ ասացաք ի վերոյ յաղագս նոցին =

Conſtructionem aliarum Orationis partium hìc omittimus : ſufficit enim quicquid ſupra de illis dictũ eſt .

վերջն = Finis .

ԴՐՈՒՆՔ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ

Աւանդեալ ըստ Յունաց, և Լատինացւոց

ԼՕԺԻԿԱ

Եւ ըստ Հայոց Թարգմանի

ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ։

Որ է Ներածութիւն յամ իմաստասիրութի

Արիստոտէլի ։

Շարադրեալ 'ի Կղեմէ Թէատինոսաց Կղերիկս

ծառայէն վարդապետէ ։

DIALECTICAE

SVMMARIA INSTITVTIO

Armenis Tradita

A D. Clemente Galano Cler. Regul. Sacræ Theolog. Profeſ.

Et Sanctæ Sedis Apoſtolicæ ad Armenos Miſſionario.

Զ համառօտ ներածութիւն յարիստոտէլի իմաստասէ րութիւն առաջարկեմք. որ զի համբակացուցանիցն բաց ցի ժառանգաց առ 'ի խէլամուտ լինելոյ դժուարին և զխոր ագոյն խնդիրս, որք յամ փիլիսոփայութեան ենթադրին ։ Աւրոյ՝ քանզի Լօժիկայ է գործիք գիտելոյ. զի գիտուն տրա մաբանութեան գտանել հանի տրամաբանութիւն երեք ներ գործութեք մտաց կարգաւ. դ. պարզ մտառութեան. երրորդ

ւութե . Ճեռնարկութե , զորս առ յուղղելոյ հնարեցաւ լօ_
ժիկայն . որպ ասաց մեծ վրդ սբն Թոմաս ագոյնացին յառա_
ջին գլխոյն պերիարմենիասու = Արդ այսորիկ ըստ Թուոյն մտաց
ներգործութեցն մեք յերիս մասունս անջատեսք զՆերածու_
Թիս = և յառաջին մասին ընծեռեսցուք յաղագս նց որք առաջ
նում մտաց ներգործութեն պատկանին = Ապա յերկրոր
դին , և յերրորդին յաղագս նց , որք երկրորդում , և երրոր
դում , ՟Ա. Նախ յաղագս եզերաց = երկրորդ յաղագս բա_
ցերևութե , և նախադասութե = Եւ երրորդ յաղագս Ճեռ_
նարկութե , և հաւաքաբանութե = Արդ զի յեզերայն նա_
խադասութի շարամանի , և ՚ի նախադասութեցն Ճեռնար
կութիւնն :

Յաղագս Առաջին Ներգործութե մտաց .
՟Ա. յաղագս եզերաց =

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ =
Թէ զինչ է մտաց առաջին ներգործութիւն =
Գլուխ . ՟Ա.

De prima Intellectus Operatione , Hoc est , de Terminis.

PRIMA PARS.
Quid sit Prima Intellectus Operatio.
Articulus Primus.

Առաջին մտաց ներգործութիւն . որպ ՚ի գիրս յաղագս հո_
գւոյն ճառեցի է . է՛ պարզ ումն իմացումն զիրաց , որով
միտքն զիրն առանձնայոյն իմացմանցն ըմբռնէ · ոչ զնմանէ

բացէ

բացերևեցելով. թէ որ ինչ է, կամ ոչ է։ Երրորդու գաղափարաւ. միայն զորմն և զպարզութիւն իմանայ. ոչ ստորասութ̄ կամ բացասութ̄ բացերևեցելով. թէ որմն սպիտակ է կամ ոչ է։ Օր̄ որոյ՝ առաջին մտացն ներգործութիւն՝ պարզ միտառութմն առնէ. զի նախկինն և ստակ իմացումն է զինչ առանց շարամանութեան, կամ տրոհութեան։

Բայց՝ քանզի առաջին մտաց ներգործութիւն վերաբերի առ յերկրորդն. երբ մասն բաղկացական երկրորդին. ներում կայ շարամանութիւն, կամ անջատումն իրաց՝ առաջին ներգործութեան նախ միտառելոց։ զոր օրինակ. միայն՝ որմոյն և սպիտակութեան պարզապէս նախ իմացելոց. ապա ստորասէ, կամ բացասէ. առնելով. թէ որմն է՝ սպիտակ. կամ ոչ է՝ սպիտակ։ Օր̄ այսորիկ՝ իրքն առաջին մտաց. ներգործութեան իմացեալք ասին եզերք. կամ սահմանք։ Օր̄ զի ո̄պ որք զկայմն վերջացուցանեն. սահմանք ասին։ նմանապէս և սահմանք կամ եզերք առասենք զիմացեալսն առաջին մտաց ներգործութեան. որք զհամաստասութիւն, և զբացերևութիւն եզերեն։ որպէս. ՚ի յայս բացերևութեան. որմն է՝ սպիտակ. որմնդ, և սպիտակութիւնք ասին եզերք։

Թէ զինչ է՝ եզր. և Ըստ քանի եղանակս առցի ՚ի Տրամաբանականացն։

Պրակք. Բ̄։

Quid, & Quotuplex sit Terminus secundum Dialecticos.

Articulus Secundus.

Նախ գիտելի է՝. զեզր ընդհանուր զօրութեամբ իւրն ծայրգոլ. ուստի իւրն սկսի. և յուր վերջանայ։ որպէս. յետինք

ոնք գծին կէտքն՝ ամեն եզերք գծին. զի որոյ ընախադասու-թե ծայրքն՝ նոյնպէս եզերք ամեն Առաջաբանականացն. Եւ դարձեալ գիտելի է. ընախադասութիւն յերկուց մասանց շա-րադրի. որք ասին ենթակայ. ստորոգեցեալ. և կապումն. Ենթակայ՝ է մասն, յորմէ նախադասութիւն սկսի. և այսպ ասի, զի ենթակայի միւս մասին, որ զնմանէ ստորոգի. Ստո-րոգեցեալ՝ է մասն, յոր նախադասութիւն վերջանայ. և ասի այսպ. զի զի միւսումն ի ենթակայումն ստորոգի. իսկ՝ Կա-պումն՝ է մասն, որ ի միջի կայ ենթակային և ստորոգելւոյն. այսպ անուանեալ. զի կապէ զնոսա. որպ ի նախադասութեա-մարդ է կենդանի. երեք գոն մասունք. Ենթակայ՝ է մարդն. զի ենթակայի կենդանւոյն. ստորոգեցեալ՝ է կենդանին. զի ստորոգի մարդումն. իսկ՝ կապումն՝ է բայդ. է. որ զմարդն ընդ կենդանւոյն կապէ.

Չորրորդ՝ եզր. որ ի Առաջաբանականացն առնանի. է յոր վերլուծանի նախադասութիւն, երբ յենթակայ և ստորոգե-ցեալ. այսպ սահմանեցաւն յարիստոտելէ ի նախկինն գիրսն. Չորրորդ՝ սահմանդ ցուցանի այսպ. քանզի եզր ընդհանուր՝ է ծայր երկութեան. այսպ որպէս նախադասութեան ծայրքն՝ զոր եղերբ նորա. իսկ՝ նախադասութեան ծայրքն են ենթակայ և ստո-րոգեցեալ. Չորպէս որպէս նախադասութեան եզերքն ենք, յորս վերլուծանի նախադասութիւն որպ յենթակայ և ստո-րոգեցեալ.

Եւ դարձեալ եզր եռակերպ կարէ առնանիլ. Նախ՝ ըստ որում մտօք իմացեալ լինի. և ասի եզր մտաւոր. Երկր՝ ըստ որում ձայնիւ արտաբերի. և ասի եզր ձայնաւոր. Երրորդ՝ ըստ որում գրմամբ յայտնի. և ասի եզր գրաւոր. Համանմանութեամբ քանզի եզրն է ենթակայ և ստորոգեցեալ նախադասութե. որպ ի վերոյ ցուցաք. իսկ՝ նախադասու-

թէն եռականբար լինի · կամ մտօք միայն, յորժամ իմանամք թէ մարդ է կենդանի = կամ ձայնիւ · յորժամ ասեմք թէ մարդ է կենդանի = կամ գրածիւ. յորժամ գրեմք զայն այս = ապա ուրեմն եռակ է եզր ըստ նախադասութեան շարամանօղն = մտաւորական որ շարամանէ ըստ նախադասութեան մտաւորական = ձայնաւորական որ ձայնաւորականն = և գրական որ գրականն =

Յաղագս մտաւորական եզրի =

Դրուագ. Գ =

De Termino Mentali.

Articulus Tertius.

Մտաւորական եզր՝ բաժանի ՚ի ծայրագոյն, և յանծայր = անծայր՝ է իմացուածն զոր միտքն ստեղծէ առ ի յիմանալոյ զձայն բառին = իսկ ծայրագոյն՝ է իմացումն զիրս. որ ձայնիւն նշանակի = և ասի ծայրագոյն. զի միտքն ՚ի նմա հանգչի : ոչ և միւսն անծայր ասի. զի միտքն ՚ի նմա ոչ մնայ. այլ յառաջագոյն գնայ : առ յիմանալ զիրս ձայնիւ նշանակեալ = զոր օրինակ. ոմն լսելով զձայնս. մարդ. զերկպատիկ իմացումն ստեղծանէ. զմինն՝ զձայնէ. իմանալով թէ ձայնդ. մարդ. հնչումն ինչ է զօդն զանոզ = և զմիւսն՝ զիրքն ձայնիւն նշանակելոյ. իմանալով զմարդկային բնութիւն ՚ի կենդանութէ և ՚ի բանաւորութէ բաղկացեալ = նախկին իմացուածն՝ որ յարաձևանի տմ եզերայն. նշանակականացն և աննշանակիցն. անծայր է և անկատար = վերջինն՝ որ միայն նշանակական ձայնիցն պատկանի, ծայրագոյն է և կատարեալ =

Երկ. դրու. մտաւորական եզրն բաժանի յուղիղ, և ՚ի յանդրադարձ = ուղիղն է առաջին իմացուածն մտօք կերպացեալ զընթակայէ զուժմինէ. որպէս իմանամք զձայնս, մարդ. կամ

զիրս

զերն ձայնի՛դ նշանակեալ ։ իսկ՛ անդրադարձն է իմացումն որով զառաջադրն իմացուածն իմանամք . որպէս իմանամ թէ նախ զմարդն իմացեալ էի ։ նախկին իմացմանն ենթակայն է մարդ ։ իսկ՛ վերջնոյն է զմարդոյ իմացումն .

Յաղագս՝ ձայնաւոր եզերն ։ և թէ զինչ է բան նշանակութեան .

Գլուխ . դ ։

De Termino Vocali : & quid sit ratio signi.

Articulus Quartus.

Ձայնաւոր եզր զորմէ յառաջին մասին ներածութեան ընձեռեցուք եղեալ է նշանական և աննշան։ նշանականն է որ շարադրեցաւ առ ՚ի յոր ինչ նշանակել . որպէս . մարդ . քար ։ աննշանն է որ ո՛չ զայլ ինչ նշանակէ . բայց միայն զեւր ինքն ձայնն . որպէս . պաֆ . պիլդրի ։ և այլ :

Արդ եզր ձայնաւոր նշանականն՝ է ձայն նշանական ըստ կամաց . յորմէ պարզ նախադասութիւն շարամանի ։ ցուցանի մեկնութեամբ ։ ձայն ասացաւ փոխանակ սեռի . որով բաւեւէդ հաւասարի ընդ աննշան եզերայն , որք և ձայն լինին . և որոշի յեզերաց մտաւորացն . և ՚ի նշանից , որք ո՛չ գոն ձայն ։ Իսկ՛ այլքն ՚ի բառիցն դնին փոխանակ տարբերութեան ։ ասի նշանական . առ ՚ի տարբերութիւն աննշան եզերին , որպիսի է պաֆ ։ ասի ըստ կամաց . որ ըստ շարադրութեան և հաւանութեան մարդկան . զի որոշեսցին հնչմունքն և ձայնքն բնականաբար նշանակիչք թարց ո՛չ ինչ մարդկան շարադրութեան . որպիսի է որոտ . լաց . և այլ ։ ասի յորմէ պարզ նախադասութիւն շարամանի . առ ՚ի յարտաքսելոյ զնոսա նախադասութիւն և զբանն . յորոյն ո՛չ պարզ և առաջադրական . այլ առադադրական նա-

խադասութիւն լինի. զի որ 'ի բազմաց նախադասութեանց կամ բանիցն բաղադրի =

Քանզի նախադասութիւնք ոմանք են ստորոգականք, և ոմանք ստորադրականք = Ստորոգականն որ և պարզ՝ է որ 'ի բաղում եղերացն անմիջապէս բաղկանայ. որպէս. քար է գոյացութիւն = Ստորադրականն որ և բաղադրելի՝ է որ 'ի բաղում նախադասութեանցն անմիջապէս շարամանի. իսկ միջնորդաբար 'ի յոլովից եղերաց. որպէս՝ քար կամ է գոյացութիւն. կամ է պատահումն. Չորրորդ՝ քանզի 'ի սահմանիդ եղեն գոյ բան նշանի, տեսցուք և զինչ իցէ նշան =

Նշան՝ է որ բան զինքեան զգիտութիւն, և զայլմէ զգիտութիւն առբերէ = այսպէս սահմանեցաւ 'ի սրբոյ վարդապետէն Օգոստինոսէ 'ի գիրսն յաղագս քրիստոնէական վարդապետութեան = յորմէ սահմանէդ ունիմք. Թէ բան նշանի իսկապէս իմացեալ՝ շարադրի առ առանձինն միայն զօրութիւն, կամ մտացն. յորժամ մարդն 'ի ծխոյ ճանաչեցելոյ զհրոյն ճանաչէ. կամ հրեշտակին. յորժամ հրեշտակն 'ի ստեղծուածոյն գիտութենէ զստեղծօղն զԱստուած գիտէ = և պատճառն է. զի առանձինն միայն զօրութիւն կարող է մակաբերել և գիտել զմինն 'ի միւսոյն = Եւ դարձեալ ունիմք. Թէ զինչ է իսկապէս նշանակելն, և է միայն զօրութեան բան զինքն զայլ ինչ ծանուցանել = որպէս ծուխն որ է հրոյ նշան. առնէ զհրոյն նշանակել. զի բան զինքն՝ ծանուցանէ զհրոյն միայն զօրութեամբն =

Եւ դարձեալ նշանն՝ կրկնակի է. մինն բնական. և միւսն ըստ կամաց = բնականն է որ ըստ ինքեան և ըստ իւր բնութեան առանց այլոց շարադրութեան, զայլ ինչ բայց յինքենէ նշանակէ: որպէս ծուխն է նշան հրոյ. և լաց՝ ցաւոյ = նշան ըստ կամաց՝ է որ առբերէ 'ի գիտութիւն ուրումն իրի, ոչ բնականաբար. այլ ըստ հաճութեան և կամաց մարդկան. որպէս

զանիական ձայնն՝ է՛ նշան ժամու ։

Ցուցանելոյս հետեւի, թէ ձայնաւոր եզրն. բնականաբար նշանակէ զոր յինքեան գոյ նիւթաւորն . օր . զձայնն չնչման կերպացեալ ։ բայց ըստ հաճոյութէ նշանակէ զոր յինքեան գոյ տեսականորն . օր . զիրսն ձայնիւն նշանակեալս ։

Յաղագս ձայնաւոր եզրին անջատմանց .

Գլուխ . Ե .

De Diuersis Termini vocalis diuisionibus.

Articulus Quintus.

Առաջին անջատումն . եզերայն՝ ոմն է՛ ստորոգական . ոմն փաղաստորոգական · և ոմն խառնեալ ։ Ստորոգականն՝ է՛ որ ըստ ինքեան առանձնաբար առեալ՝ զինչ բացորոշապէս նշանակէ ։ որպէս . մարդ . ձի . և այլ ։ և ստորոգական ասի · զի ըստ ինքեանն բացորոշապէս ստորոգի 'ի նախադասութեն ։ որպ . պետրոս է՛ մարդ ։ Փաղաստորոգականն՝ է՛ որ ըստ ինքեան առանձնապէս առեալ՝ անորոշաբար նշանակէ . և ոչ ստորոգի . թէ ոչ ընդ ստորոգականին շաղաեալ ։ որպէս . ամ . ոմն . ոչք . և այլ ։ այլ թէ ամ մարդ ասի . կամ ոմն ձի . յայնժամ զբացորոշեալ ինչ նշանակէ և կարող է՛ ստորոգիլ 'ի նախադասութեն ։ որպէս . պետրոս է ոմն մարդ ։ Խառնեալն է՛ որ յերկոցունցն . օր . 'ի ստորոգականէն և 'ի փաղաստորոգականէն առնու ։ այսպիսիք են առբայքն . որպէս . իմաստնաբար . գեղեցկապէս . և այլ ։

Ընդ առաջինեցուս ։ թէ փաղաստորոգականն եզր՝ ըստ ինքեան եմացեալ զինչ ինչ նշանակէ ։ ապացուցումն ոչ զանազանի 'ի

ստա

ստորոգականքն ։ Առաջարկութիւն ձեռնարկութեանս ցուցա-
նի ։ քանզի եզրս այս . ո̄մ . ըստ ինքեան խորհեցեալ՝ նշա-
նակէ զհամարակութիւն ինչ ։ ապա ուրեմն 'ի ստորոգականն ոչ
տարբերի ։

Պատասխանատրի . ուրանալով զառաջարկութիւն առա-
ջին ձեռնարկութեան ։ և առ ցուցումն նորա ասեմք . թէ է
գործ ստորոգական եզրին զինչ նշանակել՝ ոչ զի որ և իցէ ։
այլ միայն կատարելապէս , և բացորոշաբար ։ Աղդ՝ փա-
ղաստորոգականն . Քր. ո̄մ . զհամարակութիւն նշանակէ՝ ոչ բա-
ցորոշաբար . այլ անկատարելապէս ։ մինչ զի ոչ կարէ նախա-
դասութիւն 'ի նմա առանձինն վերլուծանել ։

Դարձեալ առարկեսցես ։ թէ ոչինչ թուի տարբերու-
թիւն 'ի մէջ եզերացն փաղաստորոգականին և խառնելոյն ։
ապա ուրեմն ոչ պարտ է զնոյն անջատել ։ առաջարկութիւ-
ցուցանի ։ քանզի 'ի խառնեալ եզերացն միայն՝ թարց այլ ըմբո-
դի ոչ կարէ շարամանել նախադասութիւն , եթէ յենթա-
կայէ և 'ի ստորոգելեայն ։ ապա ուրեմն ոչ տարբերի խառնեալն
'ի փաղաստորոգականէն ։

Պատասխանի . ուրանալով զառաջարկութիւն ։ և առ ցու-
ցումն ասեմ . թէ խառնեալ եզերքն ընդունին նմանապէս զբա-
ցորոշեալ ինչ ։ որպէս իմաստնապէս զիմաստութիւն ։ գեղեցկա-
պէսն զգեղեցկութիւն . և նոյնպէս զայլոցն ։ Վասն որոյ յայնցա-
նէ կարէ շարադրել նախադասութիւն , ասելով . պօղոս գրեաց
իմաստնապէս ։

Երկրորդ անջատումն ստորոգականացն եզերացն՝ ոմանք են պարզք .
և ոմանք բաղդեալք ։ Պարզն է , որոյ մասունքն կամ
ոչինչ նշանակեն զատեալք . կամ ոչ նոյնպէս , որպէս 'ի բոլորին ։ որ-
պէս . պետրոս ։ քանզի պէ և տրոս ոչինչ նշանակեն ։ և որպէս.

վախճան. քանզի թէպէտ վախ և ջան ցուցանեն զմի ինչ. այլ սակայն ոչ զնոյն ոճ 'ի բոլորին ։ Բաղդեալն է, որոյ մասունքն՝ զզանազան ունելով զնշանակութիւն, զնոյն ցուցանեն զատեալք, զոր համաքեալք ցուցանէին ։ որպէս. կենդանի բանական ։ իմաստասէր ։ և այլ ։ բաղկացք անցու. զզանազան ունելով զնշանակութիւն ։ քանզի եթէ երկաքանչիւր մասն զնոյն նշանակութիւն ունէր. ոչ զբաղդեալ էզր լինէր. հի բաղյաւլուս կայսր. երկուքեան բառքս զմի մասն նշանակեն. վասն զբաղդեալ եզր ոչ լինեն ։

Երրորդ անջատումն. Եղերացն՝ այլ է որոշելի. որ և ասի դրական ։ այլ անորոշելի ։ Որոշելին կամ դրականն՝ է որ զբացորոշեալ ինչ ստորասէ. որպէս մարդ. քար. և այլ ։ Անորոշելին է, որ զբացորոշեալ ինչ բացասէ ։ որպէս ոչ մարդ. ոչ քար ։ Բայց անորոշելի ասի. զի ոչ առաւել բացորոշել է առ յիր մի քան զառ յայլն ։ վասն զի կարէ ասիլ. թէ քար է ոչ մարդ ։ գիրք է ոչ մարդ ։ ձի է ոչ մարդ ։ և այսպէս զայլոցն ։

Չորրորդ անջատումն. Եղերացն՝ ոմն է բացասական. ոմն պակասական ։ Պակասականն է որ բացասէ զկէն զէնթակայէ որ բնաւորեցաւ ունել զնա. որպէս կուրութիւն. խլութիւն ։ Բացասականն է որ բացասէ զկէն զէնթակայէ որ ոչ բնաւորեցաւ ունել զնա ։ որպէս ոչ լսող. ոչ տեսանող ։ Այսպէս մարդ ասի ունել զպակասութիւն երեսաց, կամ զոլ կոյր. զի բնաւորեցաւ զերեսս ունել ։ Իսկ քար ոչ ասի կոյր. և ոչ զերեսաց պակասութիւն ունել. թէպէտ ոչ տեսանէ. այլ ասի ունել զերեսաց բացասութիւն. և ասի ոչ տեսանող, կամ ոչ լսող. զի ոչ բնաւորեցաւ ունել զայդսանիկ ։

Հինգերորդ անջատումն. նոր բաժանին ՚ի վերացեալ, և թանձրացեալ. Վերացեալն է՛ որ ունի զկերպ նշանակելոյ զպարզ. կամ որ նշանակէ զնախադասին ենթադրութեանց. որ. զբնութիւն ինչ իբրև զատուցեալ ՚ի նմանէ որոյ է՛ բնութիւն. որպ. մարդկութիւն. սպիտակութիւն. և այլ: քանզի նշանակեն սոսկ զբնութիւն մարդոյն և սպիտակին զատեալ յենթակայէ որոյ է բնութիւն: Թանձրացեալն է՛ որ ունի զկերպ նշանակելոյ զբաղադրեալ. և յենթակայն զաղեալ. կամ որ նշանակէ զբնութիւն ընդ նմին որոյ է՛ բնութիւն. և զկերպացեալն, և զանուանեալն ՚ի նախադասին: Իսկ՛ զերկուս բաղադրութիւնս նշանակէ. կէտ պատահման ընդ ենթակայեն. հն բար. սպիտակ: կամ բնութեան ընդ ենթակայութեան. որպէս. մարդ: քանզի սպիտակն նշանակէ զսպիտակութիւն յենթակայութեան, իսկ՛ մարդ՝ զբնութիւն զբաղադրեալ ընդ ենթակայութեան:

Վեցերորդ անջատումն. Եղերացն ոմն է՛ բացարձակեալ. ոմն փոխանշանաւոր: Բացարձակեալն՝ է որ նշանակէ զիւր եղանակաւ ինքեամբ գոլոյ. և ոչ առ յայլ յենլոյ: այսպիսիք գոն անուանքն գոյականք և առանձնաբար առեալքն: որպ. առիւծ. սպիտակութիւն. և այլ: Փոխանշանաւորն՝ է՛ որ նշանակէ զիւր եղանակաւ առ յայլ յենլոյ: որպիսիք են ածական անուանքն. որպ. սպիտակ. նմանութ: որք փոխանշանաւորք ասին. զի զերկուս համանշանեն. որ. զսպիտակութիւն. կամ զնմանութիւն, և զենթակայն առ որս յենուն:

Յասացելոցս երևի տարբերութիւն ՚ի մէջ եղերացն՝ վերացելոյն և բացարձակելոյն: և ՚ի մէջ թանձրացելոյն, և փոխանշանաւորին: Վասն զի բացարձակեալն ընդհանրականագոյն է՛ քան զվերացեալն: քանզի մարդկութիւն է՛ վերացեալ նոր. բայց ոչ մարդ: Իսկ՛ և մարդ, և մարդկութիւն գոն բացարձակեալ

ձակեալ եղերք. զի թէ ինչ ինքեամբ գոլով նշանակօղն՝ բա-
ցարձակեալ է․ բայց ոչ վերացեալ։ Այսպս՝ Թանձրացեալ
եղրն՝ ընդհանրականագոյն է քան զփաղանջմանաւորն. զի փա-
ղանջմանաւորն է այն միայն, որ զտեսակ ինչ նշանակէ իբր
զառ այլ յենեալ. որպէս սպիտակն՝ նշանակէ զսպիտակութիւն
յենթակայութեամբ. Իսկ Թանձրացեալն է թէ ինչ որ նշանա-
կէ զտեսակն յայլում. կամ ինքեամբ գոլով. կամ յենլով.
որպէս մարդ. սպիտակ. և այլ.

Եւթներորդ անջատութիւն. եղր՝ ոմն է յարանուանօղ. ոմն
յարանուանեալ. Յարանուանօղն է որ նշանակէ զտե-
սակն յորմէ մի ինչ յարանուանի. որպէս սպիտակութիւն. արդա-
րութիւն. և այլ. Որք յարանուանեն զսպիտակ. զարդար. և
զայլ. Յարանուանեալն՝ է որ ըստ ձայնի և ըստ իրի կամ նշա-
նակութեան՝ բղխէ ՚ի տեսակէ յարանուանողէն. որպէս արդարն՝ յար-
դարութենէ. սպիտակ ՚ի սպիտակութենէ.

Ութերորդ՝ եղերքն յարանուանեալն. և Թանձրացեալն. ընդ-
հանուրբ, և մասնականաւ զանազանին ՚ի միմեանց. զի Թան-
ձրացեալն՝ ընդհանրականագոյն. իսկ յարանուանեալն՝ մաս-
նականագոյն. քանզի որ ինչ յարանուանեալն է. նոյն և
Թանձրացեալ. բայց ոչ հակադարձաբար. զի ոչ որ ինչ
Թանձրացեալ. նա և յարանուանեալ. քանզի ՚ի գոյացութիւն
Թանձրացեալն՝ ոչ է ստոյգ և իսկապէս յարանուանեալ. որպէս
ձի. քար, և այլ. Իսկ զանազանի ՚ի փաղանջմանաւորէն
յարանուանեալ եղրն՝ կրկնամբ ոմամբ, կամ վերաբերութեամբ.
Առ̃ զի նոյն եղր՝ ըստ որոշ.մ յայլմէ բղխէ և յարանուանի. յա-
րանուանեալ առն ըստ որոշմանն զենութեամբ կամ նայի առ յեն-
թակայն. առն փաղանջմանաւոր.

Ութերորդ անջատութիւն. եզերացն՝ այլ է հասարակ. այլ եզական։ հասարակն՝ որ և ընդհանրական ասի. է որ կարող է բերիլ ըստ բազմաց իւրաքանչիւրաբար առելոց։ ասի. որ կարող է բերիլ ըստ բազմաց. քանզի հասարակ եզրն՝ ոչ է հարկ. զի ներգործութբ բերցի. և ստորոգեսցի ըստ յոլովից. որպէս մարդն և ձին։ այլ բաւական է զի զօրութբ միայն. օր. եթէ բնաւորեցաւ, կամ ոչ ներհակակայն բերիլ ըստ յոլովից։ որպէս արեգակն. որ թէպէտ ներգործութբ մի է. այլ սակայն հասարակ է եզր ըստ Տրամաբանականացն. զի զօրութբ ոչ ներհակակայն գոլ բազում արեգակք։ Ասացաւ. իւրաքանչիւրաբար. օր. որոշաբար առելոց. յաղագս որոշելոյ զհաւաքական անուանն. օր. զօրք. ժողովուրդ. և այլ։ որք ոչ գոն հասարակ եզերք. վասն զի ստորոգին զբազմաց՝ ոչ իւրաքանչիւրաբար. այլ հաւաքաբար առելոց։ վասնզի իւրաքանչիւր զինուոր ոչ ասի զօրք. որպէս ասի մարդ։

Եւ դարձեալ. հասարակ եզերացն՝ մինն է ընդհանրապէս ասացեալ. միւսն անորոշաբար։ առաջինն՝ է հասարակ եզր ընդհանրականաւ նշանիւ տրամակայեալ որպէս ամենայն մարդ։ ոչոք ձի։ յետինն՝ է նոյն եզր, այլ ոչ ՚ի ներքոյ նշանին ընդհանրականի. որպէս մարդ. ձի։

Եզական եզր, որ և մասնական ասի. է որ ըստ նշանակութեան անուանն ոչ կարէ բերիլ ըստ յոլովից զատ առելոց։ որպէս արիստոտէլ. պղատոն: ասացի. ըստ նշանակութեան անուանն. զի ըստ անուան միայն՝ բազում եզական եզերք ստորոգին ըստ յոլովից։ որպէս պետրոս. պօղոս։ քանզի բազում անհատք ունին զանուն. պետրոս. մինչ զի ճշմարիտ է ասելն. այս մարդ է պետրոս. այն մարդ է պետրոս. և այլն։ բայց ոչ ունին զնոյն նշանակութիւն անուանդ այդորիկ. օր. զնոյն պետրոսութիւն. վասն այսորիկ եզական եզերք են։ Ասացի. ըստ

յոլովից պատահելոց. քանզի թէպէտ եղական ելէք բերեն զյո_լովից ժողովական պատահելոց. որպէս Կոստանդնուպօլիս եղական է. և առնու զնոյն ըստ ամփոփմանն 'ի միասին պատահելոց. ոչ զա_տաբար։

Եւ դարձեալ. եղական եւս բաժանի 'ի հաւաքական. բացորոշեալ. և անորոշ։ Հաւաքականն՝ է որ նշանակէ զմի ինչ 'ի բազմաց հաւաքեալ կամ որ նշանակէ զբազումս իբր մի։ որպէս հօտ. զօրք։ Բացորոշեալն է որ զմի ինչ զբա_ցորոշէ նշանակէ. ոչ յայլոցն հաղորդեալ։ որպէս սոկրատես։ Անորոշն՝ է հասարակ երբ տրամադրեալ նշանաւ մասնակա_նաւ անորոշին. որպէս. ումն մարդ։

Իններորդ անջատումն. հասարակ եղերայն՝ ումն է գե_րաղանցօղ. ումն անգերաղանց։ Գերաղանցօղ՝ է որ ստորոգի ըստ ամենայն իրայն։ Գերաղանցօղ ասացեալ. զի գե_րաղանցի զամենայն սեռիւքն, և զամենայն ստորոգութեամբքն։ այսինքն են վեց այսոքիկ. որք այս բառիւս պարունակին։ ումէբիճ. յ̃. ումն. մի. էակ. բարի. իր. ճշմարիտ։ Եւ զի ամենայն ինչ՝ բաց 'ի սակաւ ոչինչէն. գոն իր. մի. էակ. ումն. բարի. ճշմարիտ։ Իսկ գերաղանցօղն՝ է որ նշանակէ զյոլով այլասեռս. թէ_պէտ ոչ գերաղանցի զամենայնիւքն, որպէս պատահումն. որ գերաղանցի զինն ստորոգութեամբքն։ Իսկ՝ անգերաղանցն եղ որ առի ստորոգութենական՝ է որ պարունակի 'ի միոջէ ստո_րոգութեան. որպէս գոյացութիւն. մարմին. մարդ։

Տասներորդ անջատումն. հարկ եղերայն՝ ումն է փաղանուն. ումն համանուն. ումն համեմատ։ Փաղանունն՝ է որ ըստ նոյն անուամբ, և ըստ նոյն բանի և նշանակութեան ստորոգի զյոլովից։ որպէս մարդ։ քանզի զի ամենայն անհատքն մարդկայնն բնու_

թեն

թեն ունին ոչ միայն զնոյն անուն մարդոյ, այլ և զնոյն բան և զսահման մարդոյ, ամենեքեանն գոլով կենդանի բանական: Համանունն է՝ որ ըստ նոյն անուան, և ըստ զանազան բանի և նշանակութե ստորոգի բոլորից = որպ. շուն. որ ստորոգի զաստեղէն. զձկանէն. և զանասնոյ հաչողականէն = քանզի այսոքիկ կոչին շուն. իսկ բան գոյացութեն ձայնին դ. նշանակեալ՝ սմ իրօք զանազան է 'ի նոսա = զի զայլ բան գոյացութե ունի շունն երկրային, որ է անասուն հաչողական = զայլ՝ շունն յերկնային, որ է մի յաստեղաց = և զայլ՝ շունն ծովային, որ է ձուկ = Համեմատ. որ է միջին զփաղանուանն և համանունանն՝ է որ ասի ըստ յոլովիցն ունողաց զնոյն անուն, և զբան գոյացութեն նմանապէս զնոյն, նմանապէս զանազան: որպ առողջ, որ ասի զկենդանւոյ. զդեղէ. և զզարկէ բազկին. որք ամէն առողջ ասին = իսկ ըստ բանի նմանապէս նոյնոյ, զի ամէն հաղորդին առողջութեն. և նմանապէս զանազանի, զի կենդ՝ առողջ ասի, իբր զառողջութի ունող = դեղ՝ ասի առողջ. որպ զառողջութիւն գործող = և զարկ բազկին՝ առողջ ասի, իբրև զառողջութին ցուցանող = քանզի կենդ է ընթակայ առողջութեանն = դեղն է պատճառ = և բազկի զարկն է նշան =

Մ նաստանեց անջատութի. ստորոգական եղբ՝ եթէ խոր հեացի ըստ որում յարաբերի առ յայլ, բաժանի 'ի տարազոյս, և հակադրեալս = Տարազոյս են, որք ընդդէմ բաժանեալ գոն 'ի միմեանց. բայց ոչ հակադրեալք = որպէս, մարդ քար ձի = Հակադրեալք՝ են որ նշանակեն զիրս հակակայեալս 'ի միմեանց = և այսպիսիքս հակակայեն քառակաբարըս. հակասութ. ներհակութ. պակասութ. և առընչութ = Հակասաբար հակակայեն. յորժամ մինն բացասէ, զոր ստորասէ միւսն = որպ. էակ. ոչ էակ. մարդ. ոչ մարդ =

նստի . ոչ նստի ։ Կամ ներհակայն . յորժամ դրականք երկոքին ընդ նոյն սեռիւ գոլով՝ զնշեալս հեռեալս ՚ի միմեանց առաւելագոյնս ՚ի միջի յենթակային ։ որպէս ջերմութիւն , եւ ցրտութիւն ՚ի նոյն մարմնի ։ սպիտակութիւն , եւ սեւութիւն ՚ի նոյն որմոյ ։ Կամ պակասաբար ։ որպէս հակակայն տեսանել , եւ տեսանելի պակասութիւն ։ յդ . լոյս եւ խաւար , որ է լուսոյ պակասութիւն ։ Կամ առընչականս . որպիսիք են այնոքիկ որք առ միմեանս յարաբերին ։ որպէս հայր եւ որդի ։ տէր եւ ծառայ ։

Երկոտասաներորդ անջատումն . եղերայն՝ ոմն է անուն . ոմն բայ ։ Անուն՝ է ըստ Արիստոտէլի յառաջին գիրս պերիարմենեաս . ձայն նշանական ըստ շարադրութեան առանց ժամանակի , որոյ ոչ ինչ մասն է նշանական զատեալ ։ Ասէ ձայն , փոխանակ սեռի . եւ այնու՝ անուանն հաւասարի ընդ այլ ձայնս որք ոչ են անուն ։ Իսկ՝ ձայնդ առանձին եկաց . եւ յաղագս ձայնին յօդելոյ եւ մարդկային կազմողութեամբ կերպացելոյ ։ զի որոյ որոշեն անկիր թնդմունքն . որպէս գազանայն ։ Ասէ նշանական , առ ՚ի տարբերութիւն աննշան ձայնիցն . որպէս . սխլրթնի . պու-ֆ . եւ այլ ։ Ասէ ըստ շարադրութեան . յդ . ըստ կամաց . զի որոշելոյ զբնականն նշանականն ։ Ասէ՝ առանց ժամանակի ։ որպէս զի զանազանեսցի ՚ի բայէ , եւ ընդունելութենէ ։ Ասէ՝ որոյ ոչ ինչ մասն է նշանական զատեալ , զի զանազանութեան բանին . որոյ զատեալ մասունքն նշանակեն զինչ ինչ ։

Բայ՝ է ըստ նախնի փիլիսոփային , որ առնշանակէ զժամանակ , որոյ մասն ոչ ինչ նշանակէ զատ . եւ միշտ է զայլոց ասացելոյն նշանակ ։ Իսկ՝ զնոյն սահմանդ պարզաբանէ մեծն Թովմաս աքուինացին՝ ասելով . թէ բայ է՝ ձայն նշանական ըստ շարադրութեան ժամանակաւ , որոյ ոչ ինչ մասն նշանակէ զատեալ , եւ միշտ է նշանականն զայլոց ասացելոյն ։ Ասէ՝ ժամանակաւ .

զի որոշեսցի անունն . և ևս ամ , օր , ժամ , և այլքն , որք ոչ ժամանակաւ . այլ զժամանակս նշանակեն ։ ասի՛ և միշտ է՛ նշանական զայլմէց ասացելոյն . Յժ․ նշանակէ զկապուածս ստո-րոգելոյն ընդ ենթակայն ։ վասն որոյ բայ զանազանի յըն-դունելութէ, որ թէպէտ նշանակէ ժամանակաւ . բայց սա-կայն ոչ կարէ զստորոգեցեալն ընդ ենթակայն ։ և թէպէտ ընդունելութիւն է՛ կարող լինել ենթակայ նախադասութե . ոպ . ընթացօղ է՛ շարժելի . այլ սակայն ոչ կարէ բայն նոյ լի-նել . բայց կարէ լինել ստորոգեցեալ . ոպ . պետրոս ընթանայ ։ սակս այսորիկ՝ բայ միշտ ունի զինքն ՚ի կողմանէ ստորոգելե-լոյն ։ վն որոյ ասէ . թէ միշտ է՛ նշանական զայլմէց ասացելոյն . Յժ․ միշտ նշանակէ զստորոգեցեալն զայլոյն ։

Թէ որք իցեն եզերք Նախահայեաց . և
Երկրորդահայեաց ։
Պրակք . Զ ։

Quinam ſint Termini Primæ , & Secundæ
Intentionis .
Articulus Sextus .

Ստորոգական եզրն բաժանի յեզր նախահայեաց . և եզր երկրորդահայեաց ։ Եզր նախահայեաց՝ է՛ որ շարադրեցաւ ՚ի նշանակել զիրս ըստ ինքեանց իմացեալս ։ Յժ․ որ նշանա-կէ զիրս նախապէսաբար և ուղղապէս յըղացեալս ՚ի մտաց զօրութէն . ոպ , մարդ՝ զմարդկայնն բնութի ։ և ասի նախա-հայեաց . զի նշանակէ զնախկին հայեցուածս մտացն նոցին որք զմտաւորս իրացն շարադրեցին ։ Իսկ եզր երկրորդահայեաց է՛ որ նշանակէ զիրս ոչ ըստ ինքեանց և նախապէս , այլ ըստ որում ենթանականն մտացն . յորոց զարտաքին ինչ յարանուն

ութիւն առնուն : որպէս կոչել սեռ , տեսակ . ենթակայ . ստորո-
գեալ . անուն . բայ . և այլքն յայսպիսեացս ։ քանզի մարդ-
ինքեամբ ունի զի կենդանի բանական եղէ, որ է մերկայն բնու-
թիւն ։ և ըստ որում այսպէս նշանակէ , ասի եզր նախահայեաց ։
բայց՝ զի մարդ եղեւ տեսակ , կամ ստորոգեալ . ունի միօք ։
և ըստ որում այսպէս նշանակէ , ասի եզր երկրորդահայեաց ։

Հասարակ եզերքն երկրորդահայեացք մանաւանդ են հինգ :
որք և ստորոգելիք ասին . որպէս . Սեռ ։ Տեսակ ։ Տարբե-
րութիւն ։ Յատուկ ։ և Պատահումն ։

Սեռ՝ է որ ստորոգի ըստ բազմաց տեսակաց տարբերե-
ցելոց՝ ՚ի ներքոյ զինչէին ։ որպէս կենդանի ստորոգի զմար-
դոյ . զձիոյ , զառիւծէ ։ ասացաւ ըստ բազմաց տեսակաց տար-
բերեցելոց ։ քանզի մարդ , ձի , առիւծ , տարբերեալք ՚ի միմեանց
ոչ միայն թուով . որպէս . անհատականօք տարբերութեամբք . այլ և
տեսակաւ . որպէս . տարբերութեամբք էութենականօք և տեսակա-
րարօք ։ ասացաւ ՚ի ներքոյ զինչէին ։ քանզի ՚ի հարցանելն .
զինչ է մարդ . պատասխանեմք սեռիւն թէ կենդանի ։ Ըստ
որոյ ՚ի ներքոյ զինչէին ստորոգիլն՝ նշանակէ զստորոգիլն էու-
թենաբար . որպէս . եղանակաւ ըստ ինքեան գոլոյ . որպէս ստորոգի
կենդանի զմարդոյ , և մարմին զկենդանւոյ ։ այլ ոչ եղանակաւ
յարանունութեան , կամ յենողութեան . որպէս ստորոգի բանական
զմարդոյ . և պատահումն զենթակայէ ։

Սեռ՝ եռեակ է . գերագոյն . վերջագոյն . և միջին : Գե-
րագոյն որ և ասի սեռականագոյն՝ է՛ քան զորոյ վերայ ոչ գոյ
այլ վերադասեալ սեռ ։ Վերջագոյն՝ է՛ քան զորոյ զկնի ոչ գոյ
այլ վարադասեալ սեռ ։ Իսկ Միջինն որ և ասի ընդմիմեամբ՝
է՛ գեր քան զոր . և յետ որոյ գոյ այլ սեռ ։ որպէս էութիւն յայսմ գոյ-
ացողական չորրորդութեան ։

Մարմնաւոր .	Գոյացութիւն .	Հոգեւոր .
Բուսական .	Մարմին .	Անբոյս .
Զգայական .	Բոյս .	Անզգայական .
Շնչաւոր .	Զգայուն .	Անշունչ .
Բանական .	Կենդանի . ք .	Անբանական .
	Շնչաւոր զգայուն .	
Այս .	Մարդ .	Այն .

Անհատական :

՚Ի շարադրութեան՝ Գերագոյն սեռ, որ առնի սեռականա-գոյն՝ է գոյացութիւն։ Վերջագոյն՝ է կենդանի։ Միջինքն եւ ընդմիջականքն՝ մարմին. բոյս. զգայուն։

Տեսակ՝ է որ ստորոգի զբազմից տարբերելոց թուով ՚ի ներսում զինչէն։ որպ մարդ, որ ստորոգի զպետրոսէ եւ զպօղոսէ։ առնի զբազմից տարբերելոց թուով. կմ՝ որոշելոյ զսեռն. որ ստորոգի զբազմից տարբերելոց տեսակաւ.

Տեսակն՝ է եռեակ։ Գերագոյն՝ քան զոր ոչ երբէք այլ վերագոյն տեսակ։ Վերջագոյն՝ քան զորոյ զկնի ոչ երբէք այլ վայրագոյն տեսակ. եւ այս է միայն յատկագոյն տեսակ. որ եւ առնի տեսակագոյն։ Միջինն՝ գեր քան զոր եւ յետ որոյ այլ գոյ տեսակ. եւ առնի ընդմիջական։ Իսկ՝ տեսակք գերագոյնն եւ ընդմիջականքն յատկապէս ոչ գոն տեսակք. քանզի

ունին

ունին զերկուս յարաբերութիւնս . մինն առ 'ի յառաջ քան զնո_
ցայն . ըստ որում տեսակք ասին գոլ . և միւսն առ 'ի զկնի
նոցայն . ըստ որում և սեռք ասին : ոչ յառաջագրեալ շա_
րադրութեան յայտնի : Ներքուստ գերագոյն տեսակն է մարմին :
տեսակագոյնն՝ մարդ : այսպ ընդմիմեամբքն՝ բոյս . զգայուն .
կենդանի : բայց մարմին . բոյս . զգայուն . և կենդանի՝ յարաբե_
րութբ առ յառաջ քան զնոցայն՝ գոն տեսակք : յարաբերութբ
առ 'ի զկնի նոցայն՝ սեռք : Հ̃ որոյ խնկալես ոչ են տեսակք :

Տարբերութիւն է որ ստորոգի զյոլովից տարբերեցելոց կամ տեսակաւ . կամ թուով 'ի ներքուստ որպիսի ինչէին : այսինքն՝ տարբերեցելոց կամ տեսակաւ կամ թուով : քանզի եր_կեակ է տարբերութիւն . մինն ընդհանրական որ և սեռական_ան . որով մի սեռ զանազանի յայլմէ . և սա ստորոգի ըստ բազմաց տարբերեցելոց տեսակաւ : Իսկ միւսն է տեսա_կագոյն կամ տեսակարար և մերձն . որով մի տեսակ զանա_զանի յայլմէ ընդ նոյն սեռիւ . և ստորոգի զյոլովից տարբե_րեցելոց թուով : այսինքն՝ 'ի ներքուստ որպիսի ինչէին . վ̃ զի 'ի ներքուստ զինչէինն նշանակէ . զտարբերութիւն գոլ մասն էու_թենական և բաղկացուցիչ : և 'ի ներքուստ որպիսին նշանակէ . զնոյն տարբերութիւն ստորոգիլ ածականաբար . և ոչ գոյականաւն : որպէս . բանական : ոչ վերոյգրեալ գոյացութ_կան շարադրութիւն ցուցանէ . յորում տեսակագոյն տարբե_րութիւնք են բանական . և հաշտական . և այլքն որ ստորոգին զյոլովից տարբերեցելոց թուով : Իսկ ընդհանրական տարբե_րութիւնքն . վ̃ . սեռականքն՝ են այլքն ամէն . որք և ստորոգին ըստ բազմաց տարբերեցելոց տեսակաւ :

Յատուկն է որ ստորոգի ըստ յոլովից 'ի ներսում տեսակին , նոյն հարկաւորապէս և հակադարձաբար = որպէս ծիծաղականն է յատուկ մարդոյ . և ստորոգի ըստ ամենայն միոյ հարկաւորապէս և հակադարձաբար . մինչզի պատահեսցի ամենայն մարդում . միայնում . և միշտ = և ընդ մարդոյ հակադարձի = քանզի Թէ մարդ է . ծիծաղական է = և Թէ ծիծաղական է . մարդ է =

Պատահումն է որ ստորոգի ըստ բազմաց 'ի ներսում տեսակին ոչ հարկաւորապէս . այլ պատահաբար = կամ է որ առընթերլինի և բացալինի առանց ենթակային ապականութեան = որպէս . սպիտակ . սեաւ . և այլ =

Եւ դարձեալ գիտելի է . Թէ ամենայն ներքընախահասնեալքն յարաբերին առ 'ի տասն գլուխս . կամ առ 'ի տասն գերագոյն սեռս . որք ասին ստորոգութիւնք =

Առք՝ Ստորոգութիւն է գոյականն ինչ չափակցութիւն բազում ընդ միմեանս սեռից . մինչև 'ի վերջին տեսակն ընդ միով սեռականագոյն սեռիւ = Եւ այսպէս առաջին ստորոգութիւնն է Գոյացութիւն = բ . Որակութիւն = գ . Քանակութիւն = դ . Առ ինչ = ե . Ուր = զ . Երբ = է . Կալ = ը . Ունել = թ . Ներգործել ժ . Կրել =

Գոյացութիւն է որ ըստ ինքեան ենթակայանայ . և ոչ յեն Թակայութիւնս . որպէս . մարմին . կենդանի . մարդ = նոյն այլ ևս ստորոգութիւնքն յենուն 'ի վերայ գոյացութեան = որ բաժանի 'ի նախկինն . և յերկրորդ = նախկինն գոյացութիւն զոր անհատքն = որպէս պետրոս . պօղոս = երկրորդն զոր սեռքն և տեսակքն = հնբար . կենդանի . մարդ =

Որակութիւն է ըստ որում ընդունօղքն՝ որակք ասին . կամ որակ_

որպիսիք ։ որպակ . սպիտակութիւն . ջերմութիւն . և այլ ։ քանզի 'ի հարցանելն՝ թէ որպիսի է որմն ։ պատասխանեմք . թէ սպիտակ ։

Քանակութիւն՝ է՝ պատահումն գիտելի լայնացուցմանց . որով իրքն առնեն քանակք . կամ որքանք ։ Հն կէն . միթզաչափ . երկութզաչափ ։ Առդ՝ բաժանին 'ի շարունակ . և տարորոշ ։ Շարունակ քանակութիւն՝ է՝ որ ունի զմասունս շարամածեալս և զմիակարդակիցեալս ։ որպան . գիծ . մակերևութիւն . մարմին ։ Տարորոշ՝ է՝ որ ունի զմասունս զբաժանեալս . որպէս . թիւ ։

Առինչ՝ է ըստ որում միմն յարաբերի առ միւսն ։ որպոն . հայր առ յորդի ։ պատճառելի առ պատճառ ։ մակացութիւն առ մակացելի ։

Ուր՝ է գոլ 'ի տեղի . հն բար . 'ի տան ։ 'ի տաճարի ։ վեր . վայր . և այլ ։

Երբ՝ է գոլն 'ի ժամկի ։ որոյ տարբերութիւնքն են ներկայ , անցեալ , ապառնի ։

Կալ՝ է շարադրութիւն և դասութիւն ինչ մասանց մարմնոյն որ կայ 'ի տեղի . որպ̃ նստիլ . ընկողմանիլ . և այլ ։

Ունել՝ է արտաքին ինչ յենումն միոյ մարմնոյ առ միւսն ։ որով ասի յարմանուանն այսպէս կամ այնպէս տրամակայել ։ որպ̃ զինաւորեալ . զգեցեալ . և այլ ։

Առնել՝ է արարողութիւն որով առնօղ ասի զինչ ներգործել ։ որպ̃ ջեռմարարութիւն ըստ որում լինի 'ի հրոյ ջեռուցանողէն ։

Կրել՝ է արարողութիւն որով ինչ ներգործիլ ասի ։ որպ̃ ջեռմարարութիւն ըստ որում առնանի 'ի փայտն որ կրէ ։

140

Յաղագս Տրամադրութեանց եզերացն։ Եւ մանաւանդ յաղագս ենթադրութեան։

Գլուխ. Է.

De Terminorum Affectionibus, & præcipuè de Suppositione.

Articulus Septimus.

Մինչև ցայժմ՝ յաղագս անջատման, և ծանօթութեան եզերացն ընծեռեցաք։ այժմ պարտ է՝ զհոգայցն տրամադրութիւն և յատկութիւն ուսուցանել։ քանզի յատկութիւքն՝ հոլ բնութեան հետևին։ Իսկ՝ մանաւանդ եզերաց տրամադրութիւն և յատկութիւն՝ է ենթադրութիւն։ որ այսպէս ՚ի Տրամաբանականացն սահմանի։

Ենթադրութիւն՝ է առումն եզրին փոխանակ նորա, զոր պարտ է՝ նշանակել ՚ի նախադասութեան։ ներքոյ գաղափարաւ. փիլիսոփայ՝ նշանակէ զԱրիստոտէլ. և առաքեալ՝ զսուրբն պօղոս։ Կամ զի անուանքս՝ փիլիսոփայ և առաքեալ ՚ի նախադասութեան առնանին և ենթադրին փոխանակ Արիստոտէլի, և սրբոյն պօղոսի։ Այն առումն և այլքն. քանզի ըստ Արիստոտէլի յառաջին գիրսն էլէնգաց. զանուանս ենթադրել սովոր ենք, փոխանակ իրերաց զորս առ ՚ի վիճաբանութիւն ոչ կարեմք առբերել։

Առաջին անջատումն. Ենթադրութիւն բաժանի ՚ի նիւթաւորն և ձևաւորն։ նիւթաւոր ենթադրութիւն է՝ առումն եզրին վասն իւրեան ինքեանց. և ոչ փոխանակ իրի ինչ բառէ նշանակելոյ։ որպէս. մարդ է՝ անուն։ կամ մարդ է մի գաղափարութիւն։ յայսմ նախադասութեան. մարդ՝ ենթադրի նիւթաւորապէս, զի առնանի վասն իւրեան ինքեան. ՊԲ. ըստ որում

մարդ՝ է՛ ձայն ինչ նշանակեալ . կամ մի բաղադրութե . ոչ ըստ որում է՛ կենդանի բանական ։

Ենթադրութիւն տեսականն որ է՛ առումն եղելոյն փոխանակ իւր նշանակելոյ ։ որպէս յորժամ ասեմ, թէ մարդ է կենդանի ։ կամ քար է՛ մարմին ։ այժմ մարդ՝ ոչ ենթադրի նիւթականապէս փոխանակ ձայնին . այլ տեսականաբար փոխանակ իւր ձայնին նշանակելոյ ։ այսինքն . փոխանակ մարդկային բնութեն ։

Երկրորդ անջատումն . նիւթականն որ ենթադրութեանն՝ ոմն է՛ ներքին . ոմն արտաքին ։ ներքին նիւթականն որ ենթադրութիւն է՛ առումն եղելոյն ըստ ինքեան . և ըստ որում բնականաբար նշանակէ . այլ ոչ ըստ շարադրութե ։ որպէս առիւծ է՛ ձայն ։ քանզի՝ թէ այս եղբս . առիւծ . ձայն ինչէ . ոչ ունի 'ի շարադրութենէ . այլ ինքեամբն և իւր բնութեամբն ։ արտաքինն է՛ առումն եղելոյն ըստ ինքեան . և ըստ որում ոչ բնականաբար նշանակէ . այլ ըստ ներգործութե մտացն ։ որպէս . առիւծ է անուն կամ տեսակ . և այլ ։

Երրորդ անջատումն . տեսականն որ ենթադրութեանն՝ ոմն է՛ յատուկ . ոմն անյատուկ . անյատուկն՝ է՛ առումն եղելոյն . ըստ որում անյատկապէս նշանակէ . և ըստ նմանութե ինչ ։ որպէս ցուցանելով զմարդ ոմն անողորմ . ասեմ թէ այս մարդ է՛ Ներոն ։ կամ զզօրեղն ցուցանելով . ասեմ թէ այս է՛ մի առիւծ ։ աստ Ներոն, և առիւծ՝ անյատկապէս ենթադրին և ըստ նմանութե ։

Ենթադրութիւն տեսականն որ յատուկն՝ է՛ առումն եղելոյն . ըստ որում յատկապէս նշանակէ ։ որպէս . մի անողորմ կայսր՝ Ներոն անուն ունէր . և մի զօրեղ անասուն կոչի առիւծ . այժմ Ներոն, և առիւծ՝ յատկապէս ենթադրին ։

Զորրորդ անջատումն. ենթադրութեան տեսակաւ՝ որ յատուկն բաժանի ՚ի հասարակ և յեզականս։ Հասարակ է՝ առումն եզրի հասարակի վ̃ իւրոց վայրադրութեանցն։ ո̃պ. իմ̃ մարդ ընթանայ։ յայս տեղիս՝ մարդ հասարակաբար ենթադրի. ցր̃. վ̃ իմն անհատից միոյ։ Եզական ենթադրութիւն է՝ առումն եզրին վասն միոյ անհատական իրի։ որպէս. պետրոս ընթանայ։

Հինգերորդ անջատումն. հասարակ ենթադրութեան բաժանի ՚ի պարզական. անձնաւորական. և բացարձակ։ Պարզական ենթադրութիւն՝ է առումն եզրին հասարակի վ̃ իւրոյ անմիջական նշանակութեան. ցր̃. վ̃ իրի նախապէս նշանակելոյ։ ո̃պ յորժամ ասեմ թէ մարդ է տեսակ. կենդանի է սեռ. ՚ի նախադասութիւնդ՝ մարդ, և կենդանի պարզապէս ենթադրին։ քանզի ոչ ստորասի, զայս մարդս գոլ տեսակ. և ոչ զայս կամ զայն կենդանին գոլ սեռ։ բայց ստորասի, տեսակ գոլ զընդհանուր մարդ, զոր անմիջաբար նշանակէ ձայնս, մարդ։

Անձնաւորականն է՝ առումն եզրի հասարակի. վ̃ իւրոյ միջական նշանակութեան. ո̃պ յայսմ նախադասութեան. իմ̃ կենդանի ընթանայ. իմ̃ մարդ ծիծաղէ։ Ենթակայքն նախադասութեանցդ ոչ ենթադրին պարզապէս. այլ անձնաւորաբար. ցր̃. կենդանի և մարդ այժմ առնանին ոչ ընդհանուրք ո̃պ անմիջաբար նշանակեն։ այլ մասնականաւ վ̃ այս մարդոյս. վ̃ այն կենդանւոյն, զորս նշանակեն միջապէս. ցր̃. միջնորդութեամբ ընդհանրական բնութեան։

Բացարձակն՝ է առումն եզրին ըստ իւրոյ նշանակութեան միջականին և անմիջականին. ո̃պ. մարդ է կենդանի։ Ենթակայն նախադասութեանս այսորիկ որ է՝ մարդ. ենթադրի բացարձակապէս։ քանզի ո̃պ ընդհանուր մարդ է կենդանի։ այս̃ և

մասնաւորն անհատին մարդոյ ։ Վասն և այլ բաղումք եղելն յատկութիւնք և տրամադրութիւնք . զորս թողումք ։ Վասնզի կամ փոքր ինչ կամ ոչինչ են պիտանացուք ։

Յաղագս Սահմանի . թէ զինչ . և որքանաբար իցէ սահմանն ։

Գլուխ . Ը ։

De Definitione . Quid , & Quotuplex sit Definitio .

Arriculus Octauus .

Թէպէտ և սահմանն կարէ առնելի առ երկրորդ մտաց ներգործութիւն ։ Վասնզի բազում անգամ առնեմ նմա բացատրել զսահմանն նախադասութեամբ որ է յատուկ երկրորդ ներգործութեան մտաց ։ այլ սակայն խոկալիս և մանաւանդ պատկանի սահմանն առ առաջին մտաց ներգործութիւն ։ Քանզի ուսուցանէ արտայայտել յերկրորդ դիտան վերջնոյ . թէ ՚ի սահմանութիւն ոչ դնի գոյ . և ոչ՝ ոչ գոյ ։ Նոյնպէս յորժամ ՚ի բանին ոչ դնի գոյ . և ոչ՝ ոչ գոյ . անդ է միայն առաջին մտաց ներգործութիւն . ապաքէն սահմանն՝ առաջին մտաց ներգործութեան պատկանի ։ Ուստի նա՝ վարդապետութիւն առ առաջին մասն ներածութեան ստորանկանի . և ոչ առ երկրորդն ։ Նոյնպէս , զի սահմանն՝ յայտ առնէ զէութիւն իրին . նոյնպէս յայտնութիւն իրողութեանն յատկապէս և նախապատուաբար է գործ առաջին մտաց ներգործութեան . որ է նախկին իմացումն էնթակային թարց ստորասութեան կամ բացասութեան ։ ապաքէն և այլ ։

Ըստ՝ Սահմանն է բանն նշանակիչ ինքեան որ է ինչ ։ այսպէս արտայայտել յերկրորդ դիտան վերջնոյ ։ Որ . է բան յայտնիչ էութեան էնթակայ իրին ։ բան առացեալ . Որ . համառօտութիւն բա-

ձևբ

զում

դուօլ բառից։ Վա՛ զի մի բառ ոչ բաւական է՛ սահմանումն։ Եւ պատճառն է. զի սահմանն պարտէ բացատրել զբնութիւն են-Թակայ իրին որոշաբար և յայտնապէս։ արդ՝ ի բաղկանչելոց բնութիւն ունի զինչ որով հաղորդի ընդ այլոց բնութեանց. և զինչ որով տարորոշի յայնցանէ. որպէս մարդ ունի զկենդա-նի, որով հաղորդի ընդ ձիոյ. և զբանականն, որով զանա-զանի ՛ի նոցանէ։ Վա՛ այսորիկ սահմանումն ոչ նուազագոյն քան զերկու բառս պիտանանայ։ զի միովն յայտնեսցի հաղորդա-կանութիւն. և միւսովն զանազանութիւն ընդ այլ բնութեանս։ Ասացաք՝ նշանակէ զբնութիւն ենթակայ իրին. զի սահմանն տարբերեցի յայլոց բանից. որք զիւր բնութիւն ոչ նշանակեն։

Առարկեսցես։ Թէ սահմանն ոչ կարէ սահմանել զինքեանքն. և ոչ այլով զանազան սահմանաւ։ ապա ուրեմն և ոչինչ կեր-պիւ կարող է՛ սահմանել։ Եզրակացութիւն յայտ է։ Լուծ՝ զառաջարկութիւն ըստ առաջին մասին հաւանեցուցանեմք։ զի սահմանն պարտէ ինքնապէս զանազանել ՛ի սահմանելոյն զո-րոյ բնութիւն յայտ առնէ։ ուստի այսք ոչ դոն սահմանք. մարդ է մարդ. և կենդանին է՛ կենդանի։ ապա ուրեմն ոչ կարէ սահ-մանն զինքեանքն սահմանել։ Հաւանեցուցանեմք և ըստ երկ-րորդ մասին։ քանզի եթէ սահմանն այլ սահմանաւն սահ-մանիւր. նա և սահմանք սահմանին՝ այլով սահմանաւ պարտ էր սահմանել։ և այսպէս առաջ երթեալ այսուհետև մինչ ՛ի յան-հունս, որ էր յայտ անտեղի։

Արդ պատասխանատուութեան՝ նախ գիտելի է. Թէ սահ-մանն զանազանի ՛ի սահմանելոյն ոչ ըստ ենթակայութեան իրին. այլ ըստ մտածութեան. և ըստ կերպի նշանակե-լոյ։ Վա՛ զի սահմանն պատմէ զբնութիւն իրին. իսկ՝ բնութիւն ոչ տարբերի ենթակայաբար ՛ի նմանէ որոյ է՛ բնութիւն։ որպ՝ մարդ ՛ի կենդանւոյ բանականէն։ այլ տարբերի միայն ըստ մտա-ծու-

մտածութեն, և զանազան կերպի նշանակելոյ ։ մինչ զի մարդ. որ է՛ սահմանելի նշանակէ զիւր բնութիւն անայլայլապէս ։ իսկ կենդանի բանական, որ է՛ սահման. զնոյն բնութի նշանակէ պարզագոյնաբար ։

Հրդ՝ պատասխանեմ Յեռնարկութեանն, մերժելով զառաջարկութիւն. Թէ սահման ոչ կարող է՛ սահմանել ինքեամբն, ըստ նոյն կերպի նշանակելոյ. համանիմ ։ քանզի ոչ բարւոք ասի. Թէ սահմանն է սահման ։ ոչ կարող է՛ սահմանել ինքեամբն ըստ զանազան կերպի նշանակելոյ. առէլով. Թէ սահմանն է՛ բան յայտնիչ գոյացութեան իրի. ուրանամ ։ յորմէ ոչ հետևի արտաբերութի յանբաւս ։ քանզի սահմանին սահմանդ՝ իբր պարզ յայտնութի բնութեան իւրեան ինքեանն. ոչ կարօտի այլոյ սահմանին ։

Եւ դձ՝ սահմանացն. ոմն է՛ էութենական. ոմն պատահական ։ էութենականն որ մանաւանդ և տիրաբար ասի սահման՝ է՛ բան յայտնիչ բնութեան էնթակայ իրին ՚ի ձեռն բաղկացուցիչ և էութենական ստորոգելոյ. օր. սեռին, և բաղկացուցիչ տարբերութեն ։ օր. կենդանի բանականն է՛ էութենական սահման մարդոյ ։

Հրդ՝ սեռ ասի այն. որով սահմանելի բնութի համասարի էութենաբար ընդ այլոյն. օր. ՚ի մարդոյ սահմանումն սեռ է՛ կենդանի, որով մարդն էութենաբար համասարի ընդ ձիոյ. ընդ առիւծու. և ընդ այլ կենդանիս ։ իսկ բաղկացուցիչ տարբերութի կոչի այն. որով սահմանեալ իրն էութենաբար և նախապէս զանազանի յայլ իրաց. օր. ՚ի նոյն սահմանումն մարդոյ. բաղկացուցիչ տարբերութիւն է բանական. որով մարդն նախապէս արտադատի յամենեցուն. և եւս ՚ի հրեշտակաց. որք նախապէս ոչ ասին բանաւորք. այլ պարզ հայեց

մամբ նմանականք. քանզի ոչ տրամաբանեն եւ ակայութբ որպ մարդիկն. այլ գերազանցաբար սոսկապէս հայելն. որպ յանձնաբանութեն կատարելապէս ուսուցանէ.

Ձեւացի. որով նախապէս եւ էութենաբար զանազանի յայլոց. զի մարդն կարէ եւ յատկութբ. որպ. ծիծաղականութն, արտադատել յայլոցն. Իսկ ծիծաղականն որ է յատկութի բղխեալ յէութենէն մարդոյ. ոչ է եւս բաղկացուցիչ տարրէրութի նր. զի մարդն՝ ծիծաղականն ոչ տարբերի յայլոց կենդանեացն նախապէս եւ էութենաբար, այլ երկրորդապէս, եւ յատկաբար. քանզի յատկութին գտանէ զէութի նորին կատարելապէս զբաղկացեալ.

Պատահական սահմանն, որ տկարաբար կոչի ստորագրութի է բան նշանակիչ էութե էնթակայ նորին ի ձեռն պատահական ստորոգելոց. Իսկ պատահական ստորոգեալքն են այնոքիկ. որք ոչ բաղկացուցանեն զնորին էութին. այլ զհետ երթան առ այն, զոր գտանեն կատարելապէս եւ էութենաբար զբաղկացեալ: որպ. մարդոյ ստորագրութին է ծիծաղական ուղղորդապնաց երկոտանի.

Եւ դարձեալ էութենական սահմանն անջատի ի ֆիզիկայն. որպ. բնական. եւ մետաֆիզիկայն. որպ. համաբնական. ֆիզիկայն սահմանն՝ է որ յայտնէ զէութի էնթակայ նորին ի ձեռն ֆիզիկայն մասանցն. որք են նիւթ եւ տեսակ նորին. որպ ի մարդումն՝ հոգի եւ մարմին. որք միացեալք բաղկացուցանեն զֆիզիկայն էութի մարդոյ. Մետաֆիզիկայն սահմանն՝ է որ բացատրէ զնորին էութին՝ ի ձեռն մետաֆիզիկայն մասանցն. որք են սեռ եւ տարբերութի նորին. որպ ի մարդումն կենդանի եւ բանական. որք միացեալք բաղկացուցանեն զմետաֆիզիկայն էութի մարդոյ.

Իսկ

Իսկ՝ ստորագրական սահմանն. ը. ստորագրութիւն՝ եւ նկարելն լինի. մինն որ ընտանեբար ստորագրութիւն անուանի է որ բացատրէ զէութիւն իւրն յատկութեամբքն. ը. յատուկ պատահմամբքն. որք յէութենէն արտաքոյինն. իբրու զաղափարս. մարդ է զարմանալոր ծիծաղական: այս է ստորագրութիւն մարդոյ. զի զարմանք եւ ծաղր՝ արտաքոյինէն ՚ի մարդոյ էութենէն. միւսն՝ որ է անկատար ստորագրութիւն. եւ իսկապէս սոյն ճառք. է որ նշանակէ զեղն հասարակ պատահմամբք. որք յէութենէն ոչ արտաքոյինն. իբրու թէ ասել. մարդ է ուղղորդանայ երկոտանի.

Արդ՝ բազումք են որք զան պիտանացուք առողջութեբարի սահմանին զորս աւելորդ համառօտել ՚ի մէջ բերել գիրս Թօբիգօրում. որ Թարգմանի գիրք տեղականաց.

Նախ խնդրի, թէ սահմանն եղիցի ծանօթագոյն քան զսահմանելին. եւ պատճառն է, զի սահմանն հնարեցաւ առ յայտնապէս բացատրել զէութիւն սահմանելոյն. եւ զայս առնելոյ ուրեմն ծանօթագոյն պարտ է գոլ քան զսահմանելին.

Երկրորդ խնդրի, թէ սահմանն անդրադարձցի ընդ սահմանելոյն. մինչ զի ոչ եղիցի սահմանն ընդհանրականագոյն կամ մասնականագոյն քան զսահմանելին. սոսա առաւել յայտնիք են այսք միոյ սահմանքս. մարդ է կենդանի. կամ մարդ է կենդանի բանաւոր փիլիսոփայ: քանզի նախկինն՝ է հասարակագոյն. եւ վերջինն՝ մասնաւորագոյն քան զմարդն. ուստի որոյ ոչ անդրադարձին ընդ մարդոյ. զի ոչ որք միանգամ են կենդանի, զան մարդ. եւ ոչ որք միանգամ զան մարդ. են կենդանի բանաւոր փիլիսոփայ.

Երրորդ. թէպէտ սահման եւ սահմանելին անդրադարձին առ միմեանս. սակայն յառաւելութեամբ եւ ՚ի նախադասութեամբ եղա-

 նի եւ

նի եւս յուսութիւն սահմանին ։ յաւելորդ է սահմանն. յորժամ ընդունի զպատահմունս. որպ. մարդ է կենդանի բանական քանակ ։ և նոյնպէս. յորժամ ոչ բացատրի հուպ սեռին. այլ հեռաւորն ։ որպ. մարդ է գոյացութիւն բանաւոր ։ ուսանի երեւի, թէ սահմանն է բան համառօտ. վասն զի հուպ սեռին միայնոյ առաւելեցելոյ. և հեռաւորքն ներքսայես առ դիցեալք իմանին։ քանզի ասելով. մարդ է կենդանի բանաւոր. իմանի գոլ եւս գոյացութիւն. մարմին. բոյս. զգայուն. շնչաւոր ։ զի զամենեսեան պարունակէ կենդանին ։ և այսոքիկ յաղագս առաջին մասին Ներածութեանս ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆ

Յաղագս երկրորդ մտաց ներգործութեան. այս է. Յաղագս Նախադասութեան ։

SECVNDA PARS.

De ſecunda intellectus Operatione : hoc eſt, De Propoſitione.

Երկրորդ մտաց ներգործութիւն ոչ այլ ինչ է. բայց թէ դատումն մտաց. որով երկու եզերք՝ պարզ միտառընմանք ըմբռնեալք. բաղադրին կամ տրոհին, ստորասութեամբ, կամ բացասութեամբ ։ ասաուստ լինի. թէ ենթակայ երկրորդ մտաց ներգործութեան՝ ասի բացերեւութիւն. կամ նախադասութիւն ։ վասն զի յորժամ միտքն ենթադրատեաց. ինքն գաղափարաւ. թէ որին է այնտանի. կամ ոչ է այնտանի. այսպ ձայնիւ զնոյն

ենթա-

ենթադասութիւն բացերևեցելոյ՝ նախադասէ, աներկբայ թէ այս պէս է. կամ ոչ է ։

Թէ զինչ իցէ բացերևութիւն, և նախադասութիւն ։ Եւ որքանապատիկ բաժանեացն .

Գլուխ. ա ։

Quid sit Enunciatio, siue Propositio. Et quotuplex eius Diuisio.

Articulus Primus.

Նախադասութիւն է՝ բան կատարեալ. որ զճշմարտութիւն կամ զսուտութիւն բացերևեցէ ։ Բան ասացաւ փոխանակ սեռի, և բառիւդ կատարի նախադասութիւնս ընդ ամ բանին՝ կատարելոյն և անկատարս ։ Զի որ՝ բանն, ըստ որում սահմանի յարիստոտէլէ յառաջին գրոյն պերիարմենեաս, է՝ ձայն նշանական ըստ կամաց. որոյ մասունքն զատ- ալք զմի ինչ նշանակեն ։ որպէս. մարդ է՝ սպիտակ ։

Ասացաւ կատարեալ և այլքն՝ փոխանակ տարբերութեան ։ Քանզի բանն՝ երկեակ է. կատարեալ և անկատար ։ անկատարն է՝ որ ծնանի զանկատար նշանակութիւն ՚ի միտս լսողին ։ որպէս. մարդ կենդանին ։ որոյն սպիտակն ։ եթէ ես գնայի ։ և նմանք սո- ցին. յորս ոչ դադարի անձն լսողին. այլ յերկբայ լինի ։ Կա- տարեալն՝ է որ զկատարեալ նշանակութիւն ծնանի. և ներքուստ կայ շարամանութիւն. կամ արտահութիւն եղերացն. և անձն լսողին դադարի : որպէս մարդ է կենդանի ։ որոյն է՝ սպիտակ ։

Ասացաւ՝ որ զճշմարտութիւն կամ զսուտութիւն բացերևեցէ. զի կատարեալ բանն՝ եւս երկեակ է ։ այն բացերևականն, որ ստորասացէ կամ բացասացէ զինչ. ներքուստ կայ ճշմարտութիւն, կամ սուտութիւն : որպէս. մարդ է՝ կենդանի ։ մարդ ոչ է՝ կենդանի ։

ճխե   և այն

եւ ոմն անբացերեւական. որ է ըղձական. կամ հրամայական. կամ հրամայական = եւ ոչ սուտ. եւ ոչ ճշմարիտ բացերեւեցք = որպ. կենարար գնայց թէ ոչ = զինչ սիրեմ = ով թէ զինչ սիրէի =

Բայց յայնժամ նախադասութիւն զճշմարտութիւն նշանակէ. յորժամ հաւասարի եւ համեմատեսցի իրողութեան զորմէ ենթադրաւէ = ՚ի. յորժամ այսպէս իցէ իրն ունի զինչն. որպէս ընդունի բացերեւեցեալ = Իսկ յայնժամ զստութիւն. յորժամ ոչ համեմատական. եւ ոչ իցէ իրն ունի զինչն այսպէս, որպէս ընդունի բացերեւեցեալ = որպ. մարդ ոչ է կենդանի =

Արդ՝ բացերեւութիւն. այս ինքն. նախադասութիւն՝ երկեակ է՝. միոյն ստորոգական եւ պարզ, միւսն ստորադրական եւ բաղադրեալ = Ստորոգականն՝ որպ ՚ի վերոյ ասացաք, է որ ունի զենթակայ. զստորոգելի եւ զկապութիւն. երեւ զգլխաւոր մասունս իւրեանն = որպ. առաքինութիւն է բարի = Ստորադրականն՝ է որ ընդունի զբաղում ստորոգական նախադասութիւնս, երեւ զգլխաւոր մասունս իւր = որպ. եթէ առաքինութիւն է բարի. յոռութիւն է վատթար =

Եւ դարձ՝ ստորոգական բացերեւութիւն է երկեակ = միոյն բացարձակ, եւ ՚ի գոլոյն = միւսն եղանակաւոր : Բացերեւութիւն ՚ի գոլոյն եւ բացարձակն՝ է որ ընդարձակաբար բացերեւեցէ զինքն ներգոլութեամբ. կամ ոչ ներգոյլ = որպ. մարդ է բանական = կամ ոչ է բանական = Եղանակաւորն՝ է որ նշանակէ զեղանակն. որով միոյն ներգոյ միւսումն. հի բար. մարդ է բանական հարկաւորապէս = մարդ է այժմ ներընդունակաբար = Արդ՝ նախ ասասցուք յաղագս ստորոգական բացերեւութեան ՚ի գոլոյն = ապա յաղագս եղանակաւորին = յետոյ յաղագս ստորադրականին =

Յաղագս զանազան տեսակաց ստորոգական բացերեւութեն ՚ի գոլոյն ։

Գլուխ . Բ ։

De diuersis Enunciationis cathegoricæ , & in esse speciebus .

Articulus Secundus .

Բազում են տեսակք ստորոգական բացերեւութեն ՚ի գոլոյն . զորս արիստոտէլ ենթադրէ յառաջին գիրս պերիարմենիաս ։ բայց մեք զմանս զգլխաւորագոյնս առաջարկեցուք թողլով զմնացեալսն ։

Նախ՝ բացերեւութեանց ոմն է՛ երկրորդ ածականին . ոմն երրորդ ածականին ։ Բացերեւութի երրորդ ածականին՝ է՛ներում դնի ստորոգելեացն բայադրութիւն եւ յայտնապէս . իբրեւ զինչ զատուցեալ ՚ի բայէն ։ որպէս . մարդ է՛ սպիտակ ։ Նախադասութի երկրորդ ածականին՝ է՛ներում դնի ստորոգելեացն ներադրութիւն եւ անյայտաբար . իբրեւ զինչ առընկալեալ ՚ի բայէն ։ հն զան . մարդ ընթանայ ։ այս . է՛ ընթացող ։

Երկրորդ . ոմն է՛ որոշելի . ոմն անորոշելի ։ Որոշելին՝ է՛ որոյ ենթակայն եւ ստորոգելեացն են որոշելի եղեալք ։ որպէս . մն է՛ արդար ։ Անորոշելին՝ է՛ յորում մինն յառաջեալ եղելոցն է՛ անորոշելի ։ հն կէն ՚ոչ մարդ է՛ արդար ։ կամ . մարդ է ոչ-արդար ։

Երրորդ . ոմն է՛ ուղղակին . ոմն անուղղակին ։ Ուղղակինն՝ է՛ ներում ստորոգելի որ ստորոգելի է՛ ։ եւ ենթակայն որ ենթակայելի է՛ ։ եւ այս յոյնմ ապ պահի . յորժամ ստորոգելն վերադասիցն ըստ վերադասութեանց ։ կամ զոյգքն ըստ տեսակն ։ կամ պատահմանսն զենթակայիցն ։ վերադրոյն ըստ վայրադասունեցն . որ . մարդ է՛ կենդանի ։ զոյգքն ըստ զուգքն . որպէս .

ձեռ մր

մդ. է՛ կենդանի բանական ։ պատահումն զենթակայէն . որ պէս . մարդ է՛ սպիտակ ։ Հնաւորական նախադասութիւն է՛ ներում ստորոգելին կամ վայելուչն ըստ վերադրելոյն . կամ ենթակայքն ըստ պատահմանցն ։ որպէս կենդանին է՛ մարդ ։ սպիտակն է՛ մարդ ։

Չորրդ . ոմն է՛ ըստ ինքեան . ոմն ըստ պատահման ։ Նախադասութիւն ըստ ինքեանն է՛ ներում ստորոգելեալն առընթերցոյ ենթակայումն հարկաւորապէս . որպէս . կամ եթէ սեռ . որպէս . պետրոս է՛ կենդանի ։ կամ եթէ տեսակ . հէ բար . պետրոս է՛ մարդ ։ կամ եթէ տարբերութիւն . որպէս . պետրոս է՛ բանական ։ կամ եթէ յատուկ . որպէս . պետրոս է՛ ծիծաղական ։ Նախադասութիւն ըստ պատահմանն է՛ ներում ստորոգեալն առընթերցոյ ենթակայումն ներընդունականաբար . որպէս . եթէ հասարակ պատահումն որպէս . պետրոս է՛ սպիտակ ։

Հինգերդ . ոմն է՛ նոյնական . ոմն աննոյնական ։ Նոյնական նախադասութիւնն է՛ որ ըստ նոյն բացայայտել բանին ստորոգի զինքենէն ։ հէ կէն . պետրոս է՛ պետրոս ։ մարդ է՛ մարդ ։ աննոյնականն է՛ յորում ստորոգելեալն ինքնապէս զանազանեալ է՛ յենթակայէն ։ որպէս . մարդ է՛ բանական ։

Յաղագս նիւթոյ . որակութեան . և քանակութեան ստորոգական նախադասութեան ։

Գլուխ . Գ ։

De Materia, Qualitate, & Quantitate Propositionis cathegoricæ.

Articulus Tertius.

Յ երեքանցիւր ստորոգական նախադասութեան ղերին պարտիմք խնամել ։ որպէս . նիւթ . որակութի . և քանակութի ։

թիւ = Նիւթն՝ է՛ յորմէ նախադասութիւն եղանի . և դոյ եւեալ = հարկաւոր և բնական = անկարելի և հնարաւոր = ներընդունական և պատահական = Նախադասութիւն 'ի բնական և հարկաւոր նիւթում՝ է՛ այն ներքում ստորոգեալն ոչ կարէ ոչ յարմարել ենթակայումն = որպ. մարդ է՛ բանական = Նախադասութիւն 'ի հնարաւոր և անկարելի նիւթում՝ է՛ ներքում ստորոգեալն ոչ կարէ աւընթերցել ենթակայումն = որպէս. մարդ է՛ քար = Նախադասութիւն 'ի ներընդունական և պատահական նիւթում՝ է՛ ներքում ստորոգեալն կարէ գոլ և ոչ գոլ յենթակայումն = որպ. մարդ ընթանայ = մարդ է՛ սպիտակ =

Որակութիւն բաղերևութեան՝ է՛ ստորասութիւն, և բացասութիւն = Ճշմարտութիւն, և ստութիւն = արդ՝ ստորասական նախադասութիւն՝ է՛ որոյ գլխաւոր կապումն ստորասէ = հինէն. ծառ է՛ բուսական = Իսկ՝ բացասականն է որոյ գլխաւոր կապումն բացասէ = հինէն. ծառ ոչ է՛ զգայական = Հաստի գլխաւոր կապումն բանզի երբեմն 'ի նախադասութեան բազումք են կապմունք = որպ. որ ոչ է՛ ընդ իս. է՛ հակառակ իմ = այս նախադասութիւն է՛ ստորասական. թէպէտ և բացասէ մի կապումն. որ ոչ է՛ գլխաւոր 'ի նախադասութեան = և կամ. որ ինչ է՛ զգայական. ոչ է՛ քար = այս՝ բացասական է՛. զի թէպէտ մի կապումն ստորասէ. սակայն գլխաւոր կապումն բացասէ = Հղրդ՝ գլխաւոր կապումն նախադասութեան է՛ այն, որ կապէ զնախնիագոյն ստորոգեալն ընդ ենթակային =

Ճշմարիտ նախադասութիւն է՛ որ ստորասէ զայն որ գոյ. կամ բացասէ զայն որ ոչ գոյ = որպէս. ձին է՛ խրխնջական = խրխնջականն ոչ է բանական. Իսկ՝ սուտն է, որ բացասէ զոր գոյ = կամ ստորասէ զոր ոչ գոյ = որպ. ձին է՛ հաջողական = շունն ոչ է՛ ունբան =

քանակութիւն նախադասութեանց՝ է որով նախադասութիւն առնչանակէ կամ զամենն. կամ զոմանս. կամ զմինն. կամ զոչ մինն։ վասն որոյ քանակ է նախադասութիւն։ ընդհանրական. մասնաւոր. անորոշական. և եզական։ Իսկ ընդհանրականն՝ է որոյ ենթակայն է հասարակ եզր, ընդհանուր նշանաւ ստորանակեալ։ Արդ՝ ընդհանուր նշան է այսպիսի։ ամ. ոչոք. և նմանք սոցին։ ոպ. ամ մարդ է կենդանի։ ոչոք ձի է բանական։ մասնաւոր նախադասութիւն է որոյ ենթակայն է հասարակ եզր ընդ մասնաւոր նշանաւ. ոպ, ոմն. ոք. և այլ։ ոպ. ոմն մարդ է փիլիսոփայ։ Անորոշականն է նե-րում ենթակայն է հասարակ եզր ոչինչ նշանաւ բացորոշեալ։ ոպ. մարդ ընթանայ։ Եզականն է որոյ ենթակայն կամ է անհատ. ոպ. պետրոս ընթանայ։ կամ հասարակ եզր ընդ ցուցական նշանաւ։ ոպ. այս մարդս ընթանայ։

Յաղագս հակադրութեան բացարձակ նախադասութեանց։

Յօդուած. Դ։

De Oppositione Propositionum absolutarum.

Articulus Quartus.

Մինչ և ցայժմ ուսուցաք զտրամադրութիւն ստորոգական բացերնութեան ըստ ինքեան իւրեան խորհրդելոյն։ Արդ՝ յայսմհետէ վերպատութիւն աւանդեսցուք յաղագս նոյն բացերնութեանց. ըստ որում առ միմեանս յարաբերին։ և նոցայցն այսպէս խմացելոց երեք ինչ պատկանին. ոպ. հակադրութիւն. համեմատութիւն. և անդրադարձութիւն։ Արդ՝ նախ աւանդեսցուք յաղագս հակադրութեանն։

Հակադրութիւն՝ է ընդդիմակացուն առ միմեանս երկուց նախա-

նախա

նախադասութեանց , զնոյն ստորոգեալ , և զնոյն ենթակայն ընդդիմանողաց . որք հակակայեն կամ ըստ որակութեան . կ ըստ քանակութեան . կ ըստ երկաքանչիւրոց 'ի դոցանէ ։ Իսկ՝ քառեակ է՝ հակադրութեանն նախադասութեանցն ։ Հակասական . ներհական . ենթաներհական . և ընդմիմեամբք ։

Հակասական նախադասութիւնքն՝ են որք հակակայեն 'ի միմեանս քանակութբ և որակութբ . մինչ զի մինն եղիցի ընդհանրական ստորասական , և միւսն մասնաւոր բացասական . կամ ընդ դէմ սորին ։ Ո՛րպ . ամ մարդ է՝ կենդանի . ոմն մարդ ոչ է՝ կենդանի ։ Եւ ո՛չ մարդ է՝ կենդանի . ոմն մարդ է՝ կենդանի ։ Կամ հակասականք են , որք որակութբ միայն հակակայեն , եթէ երկոքեանն գոն եզականք ։ Ո՛րպ . պետրոս է՝ կենդանի , պետրոս ոչ է՝ կենդանի ։

Ներհական նախադասութիւնքն՝ են որք հակակայեն միայն որակութբ . մինչ զի մինն իցէ ստորասական . միւսն բացասական , և երկոքեանն ընդհանրականք ։ Ո՛րգոն . ամ մդ է՝ կենդանի . ո՛չ մարդ է՝ կենդանի ։

Ենթաներհականքն՝ են որք հակակայեն որակութբ միայն. այսպ զի մինն ստորասական . միւսն բացասական . բայց երկաքանչիւր ոք մասնաւոր ։ Հնպէս . ոմն մարդ է՝ կենդանի . ոմն մդ ոչ է՝ կենդանի ։

Ընդմիմեամբքն՝ են որք հակադրին միայն քանակութբ . մինն գոլով ընդհանրական . միւսն մասնաւոր . իսկ երկաքանչիւրոք կամ ստորասական . կամ բացասական ։ Հնգան . ամ մարդ է կենդանի . ոմն մարդ է՝ կենդանի ։ կամ ո՛չ մարդ է՝ կենդանի . ոմն մարդ ոչ է՝ կենդանի ։ Արդ՝ ամ այսպիսի տեսակք հակադրութեանն 'ի հետևօղ ձևոջս ցուցանին ։

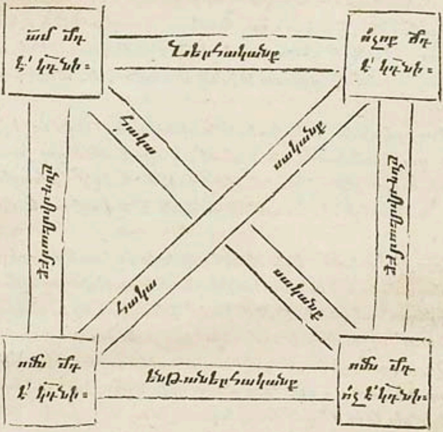

՚Ի հակադրութեանց՝ մեծագոյն է հակասականն. ապա՝ ներհակականն. յետոյ ենթաներհակականն. իսկ փոքրագոյն՝ ընդմիմեւեալքն. զի ընդմիմեւեալք բայերեւութիւքն ոչ հակադրեն ՚ի միմեանց ըստ ստորասութեան և բացասութեան. այլ որոյ և ոչ ըստ ճշմարտութեան և սուտութեան. քանզի ՚ի ճշմարտութեան ընդհանրէն մասնաբերի մասնաւոր ճշմարտութիւն. և ՚ի մասնաւոր սուտութեան՝ սուտութիւն ընդհանուր. Աղբ՝ խիստագոյն հակադրութիւն գտանի անդ միայն. ուր ստորասութիւն կամ բացասութիւն գտանի.

Վասն ասացեալ հակադրութեանցն չորք կանոնք առաջաբերին ՚ի տրամաբանականացն. Առաջին կանոն է. Թէ հա-

Հակասական նախադասութիւնք ոչ երբէք կարեն գոլ համանգամայն ճշմարիտ. կամ սուտ = այլ հարկաւորապէս եթէ մինն է ճշմարիտ, միւսն է սուտ = քանզի ՚ի ճշմարտութենէ միոյ Եզրակացուցանեմք զսուտութիւնն միւսոյն, և անդրադարձապէս =

Երկրորդ կանոն. Ներհական նախադասութիւնք ոչ երբէք կարեն գոլ համանգամայն ճշմարիտ = այլ կարեն գոլ համանգամայն սուտ ՚ի ներընդունական նիւթում = իսկ ՚ի հարկաւոր և յանկարելի նիւթում՝ միշտ մինն է ճշմարիտ, և միւսն սուտ =

Երրորդ կանոն. Ենթաներհականքն ոչ կարեն երբէք գոլ համանգամայն սուտ. բայց կարեն համանգամայն գոլ ճշմարիտ ՚ի ներընդունական նիւթում. իսկ ՚ի հարկաւոր և անկարելի նիւթում՝ միշտ մինն է ճշմարիտ. և միւսն սուտ =

Չորրորդ կանոն. ընդմիմեալք նախադասութիւնք՝ ՚ի հարկաւոր նիւթում, գոն համանգամայն ճշմարիտ = և ՚ի յանկարելի նիւթում՝ գոն համանգամայն սուտ = իսկ ՚ի ներընդունական նիւթում եթէ ընդհանրականն է ճշմարիտ. մասնաւորն հարկաւորապէս է ճշմարիտ = այլ եթէ ընդհանրականն է սուտ. մասնաւորն կարէ գոլ ճշմարիտ = բայց եթէ մասնաւորն է ճշմարիտ. ընդհանրականն կարէ գոլ սուտ = իսկ եթէ մասնաւորն է սուտ. ընդհանրականն հարկաւորապէս է սուտ = օրինակք ոչ պիտոյ են Տրամաբանողին =

Յաղագս համազօրութեան բացարձակ բացերեւութեան.

Պրակք . Ե =

De Aequipollentia absolutæ Propositionis.

Articulus Quintus.

Համազօրութիւն է զօրութիւն որով երկու նախադասութիւնք հակադրեալք, և զնոյն ենթակայն և զնոյն ստորոգեցեալն ընդունող՝ համազօրական վերաբերութեամբ բացասութե ուրուք = Որ. զնոյն նշանակութիւն շահեն = Եւ որոյ տուեալ են կանոնքս այսոքիկ =

Առաջին կանոն = յորժամ միում ումեք յերկուց հակասական նախադասութեանցն՝ մի նախադասեցի բացասութիւն = յայնժամ համազօրական միասամ հակասականին = զոր օրինակ. հակասականքն զոն այսք = ամ մարդ է ազնուական. ոմն մարդ ոչ է ազնուական = եթէ առնես, ոչ ամ մարդ է ազնուական. ոմն մարդ ոչ է ազնուական = համազօրական = կամ այսպէս. ամ մարդ է ազնուական, ոչ ոմն մարդ ոչ է ազնուական = եւս համազօրական =

Երկրորդ կանոն = եթէ մի բացասութիւն ստորադասեցի ենթակայումն նախադասութե ուրուք ներհակականին. կամ ենթաներհականին. համազօրական միասամ ներհականին. կամ ենթաներհականին = երբեմն գաղափարաց. ներհականքն զոն այսք. ամ մարդ է ազնուական. ոչոք մարդ է ազնուական: եթէ առնես. ամ մարդ ոչ է ազնուական. ոչոք մարդ է ազնուական = համազօրական = կամ այսպէս. ամ մարդ է ազնուական. ոչոք մարդ ոչ է ազնուական = եւս համազօրական = Առդ՝ ենթաներհականքն են այսք. ոմն մարդ է ազնուական. ոմն մարդ ոչ է ազնուական = եթէ առնես. ոմն մարդ է ազնուական. ոմն մարդ ոչ է ոչ ազնուական = համազօրական =

Երրորդ կանոն։ Եթէ յերկուց բացասութեանց՝ մինն նախադասն. և միւսն համանգամայն ստորադասն ենթակայում ընդդիմեամբ նախադասութեան ուրուք. հանդէպ լինի միւսում ընդդիմեամբքն երրորդ գաղափարաւ. ընդ միջեամբք են սոքա. ամ մարդ է՛ սպիտակ. ոմն մարդ է՛ սպիտակ։ բայց հանդէտանման. եթէ ասեմ. ոչ ամ մարդ ոչ է՛ սպիտակ. ոմն մարդ է՛ սպիտակ։ կամ այսպէս. ոչ ոմն մարդ ոչ է՛ սպիտակ. ամ մարդ է՛ սպիտակ։ Իսկ՝ զի զկանոնդ ՝ի միտս առցեն աշակերտքն. շարադրեցան տողք այսոքիկ։

Ստորադրին, Ներ, Ենթներհակին։

Նախադրին Հակասականին։

Նախ և ստոր Ընդդիմեամբքին։

ԻԳ. Վս̄ համգիտութեան նախադասութեանց՝ բացասութիւն ստորադասելի է՛ ՝ի ներհակութիւն. և յենթաներհակութիւն։ այլ նախադասելի է՛ ՝ի հակասականութիւն։ Իսկ՝ յընդդիմեամբս նախադասելի է՛. և համանգամայն ստորադասելի։

Զոր՝ պատճառն է՛ այս։ Վս̄ զի բացասութիւն զըստ կեաց բնութիւն ունի. և զոր ինչ գտանէ յետ իւր, ապականէ և ՝ի հակակայն իւր փոխէ։ Վս̄ այսորիկ՝ յորժամ բացասութիւն նախադասն ընդհանրական և ստորադասական նշանին այս նախադասութեան. ամ մարդ է՛ սպիտակ։ ասելով. ոչ ամ մարդ է՛ սպիտակ. զերկուսին նշանն ապականէ. առնելով մասնաւոր և բացասական. և հանդիպացուցանէ զնախադասութիւնն՝ այս մին. ոմն մարդ ոչ է՛ սպիտակ. որ էր հակասականն իւր։ Նմանապէս յորժամ ենթակայում նոյն նախադասութեան ստորադասական բացասութիւն. ասելով, ամ մարդ ոչ է՛ սպիտակ. վս̄ զի բացասութիւնդ ոչ գտանէ յետ իւր զընդհանուր նշանն. ոչ շարաբերէ զնա։ Զոր՝ վս̄ զի գտանէ զստորասութիւն. ապականէ զնա։ ուստի նախադասութիւն դառնայ ընդհանուր

բացա֊

բացասական ։ և հանդիսանայ ներհականին իւրում . օր . այս մին . ոչ ոք մարդ է սպիտակ ։ և նոյնպէս առնելի է վա այլոցն . որպ յայտ է՝ տրամաբանողին ։

Յաղագս ընդդարձութեան բացարձակ բացեր ևութեան ։

Պրակք . զ ։

De Conuersione absolutæ Propositionis. Articulus Sextus.

Ընդդարձութիւնն է՝ փոխադրութիւն ստորոգելեացն ՚ի յենթակայն . և ենթակայէն ՚ի ստորոգելեացն երկոցունց նախադասութեանցն . նոյն մնալով նոցին որակութիւն ։ որպ . մակացութիւն է ունակութեան հանդարձելի այսպ . ունակութիւն է մակացութեան ։ Նախադասութիւն , որոյ եղերքն փոխեսցին . ասի ընդդարձեալ ։ իսկ՝ այն որ լինի յեղերաց փոփոխելոյն , ասի ընդդարձօղ ։ Զասցի . փոխադրութիւն ստորոգելելոյն յենթակայն . և ընդ դէմ սորին ։ բանզի պիտոյ է՝ , զի որ էր ստորոգեալ ՚ի յառաջարկութեան . եղիցի ենթակայ ՚ի յեզրակացութեան . և որ էր ենթակայ , լիցի ստորոգեալ ։ Զասցի . նոյն մնալով որակութիւն ։ Հասանի եթէ ընդդարձեալն էր ստորասական կամ բացասական . ճշմարիտ կամ սուտ . այսպիսի և պարտի զօլ ընդդարձօղն ։

Երեք գոն տեսակք ընդդարձմանն ։ պարզ . ըստ պատահման . և ըստ հակադրութեան ։ պարզ ընդդարձութիւնն է՝ որում նոյն մնայ որակութիւն և քանակութիւն . և ոչինչ լինի վերաբերութիւն ։ այս կերպիւս անդդարձելի միայն նախադասութիւն ընդհանրական բացասական՝ ՚ի յընդհանրական բացասական ։ և ըստմասնաւորական ստորասականն՝ ՚ի յըստմասնաւ-

որէն

որէն ստորասականն = որպ. ոչոք զգայուն է՛ քար. ապա ուրեմն ոչոք քար է՛ զգայուն ; ամն մարդ է՛ սպիտակ . ապա ուրեմն ամն սպիտակ է՛ մարդ =

Անդրադարձումն ըստ պատահմանն՝ է՛ յորժամ փոփոխի միայն քանակութիւն 'ի յընդհանրականէն 'ի մասնաւորն = այսպէս ըստբոլորէն ստորասականն անդրադարձի յըստմասնաւորէն ստորասական . և ըստբոլորէն բացասականն՝ յըստմասնաւորէն բացասական = որպ. ամ մարդ է՛ կենդանի. ապա ուրեմն ոմն կենդանի է՛ մարդ = ոչոք մարդ է՛ քար . ապա ուրեմն ոմն քար ոչ է՛ մարդ ․

Անդրադարձումն ըստ հակադրութեան՝ է՛ յորում մնայ նոյն որակութիւն և նոյն քանակութիւն . բայց եզերքն փոփոխին յորոշելեացն յանորոշելիս , վերաբերութեամբ բացասութեանց = և այսկերպիւ անդրադարձին ըստբոլորէն ստորասականն . և ըստմասնաւորէն բացասականն = որպ. ամ մարդ է՛ ծիծաղական . ապա ուրեմն ամ ոչ ծիծաղականն է՛ ոչ մարդ = ոմն կենդանի ոչ է՛ ձի . ապա ուրեմն ոմն ոչ ձի ոչ է՛ ոչ կենդանի = Որդ՝ զի կարասցես դիւրաւ 'ի միտս առնուլ, ընթերցիր հետևեալ տողս =

Հեղի ըստ պարզ անդրադարձման =
Եվա փոխի ըստ պատահման =
Աղօթք ըստ հակադրութեան =
Այէ ստորասէ . Եչ բացասէ .
Երկոքեանքն ընդհանուրք =
Ին ստորասէ . Օ՛ բացասէ .
Երկոքեանքն մասնաւորք =

Որդ՝ գիտելի է՛ թէ յերկուս առաջին տողսն գոն երեք բառք հեղի . եվա . աղօթք = որք ընդունին զչորս ձայնաւոր գիրս = ա. ե. ի. օ = յորոց այբ նշանակէ զըստբոլորէն ստորասականն =

որպ յայտ առնեն այլ հետեւեալ տողքն ։ Եւ՝ զըստորոգեալքն բացասականն ։ Եւ՝ զըստամասնաւորքն ստորասականն ։ Օ՝ զըստամասնաւորքն բացասականն ։ Եւ է նշանակութիւն · որպ ՚ի վերոյ ասացաք · Թէ հեղի . ՊՐ · ըստորոգելոյն բացասական նախադասութի , և ըստամասնաւորքն ստորասականն՝ անդրադարձեալն պարզ անդրադարձմամբ ։ Իսկ եղմ . ՊՐ · ըստորոգելոյն բացասականն , և ըստորոգելոյն ստորասականն՝ անդրադարձմամբ ըստ պատահման ։ Բայց աղօթք . ՊՐ . ըստորոգելոյն ստորասականն , և ըստամասնաւորքն բացասականն անդրադարձեալն ըստ հակադրութեան ։

Յաղագս եղանակաւոր բացերեւութեան ։
Գլուխ . Է ։
De Propositione Modali.
Articulus Septimus.

Եղանակաւոր բացերեւութիւն է որ նշանակէ զեղանակ որով ստորոգեալն առընթերցոյ ենթակայութեան ։ որպէս . աշխարհն է մարդ հարկաւորապէս ։ պետրոս է սեաւ ներքին դիպուածաբար ։ Իսկ եղանակն է բացորոշումն իրին . և է եռեակ ։ անտանական . առերկայական . և բաղադրելի ։ Անհնարական եղանակն է որ բացորոշէ զերկերս նախադասութեան ։ որպէս . մարդ սպիտակ ընթանայ ։ սպիտակն է մարդ իմաստուն ։ Առերկայականն է որ բացորոշէ զբային նախադասութեան ։ հոգին . պետրոս ընթանայ արագապէս ։ արիստոտէլ է մարդ հարկաւորապէս ։ Բաղադրելին է որ բացորոշէ զբոլոր բաղադրութիւն ստորոգելոյն ընդ ենթակային ։ որպ . մարդ զօր բանական է հարկաւոր ։ Եւ յաղագս այսպիսի եղանակաւոր այս այժմ առնելոց եմք ։

Արդ

ձեւոց՝ հակադրութիւն. հանդիպութիւն. և անդրադարձութեան եղանակաւոր նախադասութեան՝ թողեալ լիցին = քանզի համեմատութիւն ունին դոքա առ նախասացեալսն յաղագս նախադասութեան բացարձակին և 'ի գոլոյն = Իսկ այժմ ուսուցուք յաղագս քանակութեան. որակութեան. և եղանակին եղանակաւոր նախադասութեան =

Եղանակքն որ զնախադասութիւն որակացուցանեն՝ գոն չորք = այսինքն. հարկաւոր. ներընդունական. կարելի. անկարելի = Ըստ որոյ և քառեակ է եղանակաւոր նախադասութիւն. այսինքն. եղանակաւոր 'ի հարկէն. որպէս. կենդանւոյ կեալն է հարկաւոր = եղանակաւոր 'ի ներընդունակէն. հնարաւոր. ուսանել ընթանալն է ներընդունական = եղանակաւոր 'ի կարելոյն. որ-գան. մարդոյ տեսանելն է կարելի = եղանակաւոր 'ի յանկարելոյն. որպէս. ձիոյ տրամաբանելն է անկարելի = յորնախադասութիւնս կրկնակ ինչ դնսին. մինն կոչի ասացեալ. և միւսն եղանակ = որպ յայսմ. մարդ գոլ բանական՝ է հարկաւոր. ասացեալն է՝ ինքն նախադասութիւն. որ կայ փոխանակ ենթակայի. այսինքն. մարդ գոլ բանական = իսկ եղանակն՝ է որ յաւելեալ ասացելոյն. և դնի փոխանակ ստորոգելոյ. այսինքն. է հարկաւոր =

Ըստ այսորիկ և երկեակ է՝ քանակութիւն 'ի յեղանակաւոր նախադասութիւնս = մինն ըստ ասացելոյն, և միւսն ըստ եղանակին = յաղագս քանակութեան ասացելոյն խօսեցաք 'ի վերոյ. յորժամ յաղագս նախադասութեան 'ի գոլոյն = բայց քանակութիւն եղանակին՝ ոմն է ընդհանրական, ոմն մասնաւոր = ընդհանրականն է որով եղանակն ստորոգի ըստ ասացելոյն յամ ժամանակի = և այսպիսիք գոն՝ հարկաւորն և անկարելին : քանզի որ է հարկաւոր, կամ անկարելի. միշտ այսպէս եղև, և լինելոց է. որպ. մարդ գոլ բանական՝ է հարկաւոր = մարդ գոլ

անստոյգն է անկարելի ։ մանաւանդ որ քանակութիւն եղանակին է յայլ եղանակն ստորոգի ըստ հաւասարելոյն ոչ միշտ այլ երբեմն ։ որպիսիք են ներընդունականն և կարելին , վ̄ զի սոյն երբեմն գոն . և երբեմն ոչ գոն . որպ . մարդ գոլ սպիտակ՝ է ներընդու- նական ։ մարդոյ ընթանալն է կարելի ։

Ստորոգութիւն եղանակաւոր նախադասութեան՝ թէ ըստ ստորասութեան և բացասութեան իցէ . կամ թէ ըստ ճշմարտու- թեան և սուտութեան . ժամանակ մանաւանդ 'ի յեղանակէն . ոչ 'ի յաւասարելոյն ։ Եւ որոյ ենթէ եղանակն է ստորասական . ստո- րասական լինի և նախադասութիւն . Թէպէտ և հաւասարեալն բացասական իցէ ։ ձի բար , ձի ոչ գոլ մարդ՝ է հարկաւոր ։ Նոյնպէս . ձի գոլ սպիտակ՝ ոչ է հարկաւոր . է բացա- սական ։ Նոյն ասելի է զ̄ ճշմարտութեան և սուտութեան ։ քանզի նախադասութիւն է ճշմարիտ . ներում եղանակն ստորոգի ըստ աստացելոյն ճշմարտապէս ։ որպ . ձի գոլ բարի՝ է հարկաւոր ։ և սուտ է . ներում ստորոգի սուտապէս . որպ . մարդ գոլ ձի՝ է կա- րելի ։

Յաւասարելոցս հետևի , թէ 'ի կողմանէ եղանակին ամ եղա- նակաւոր նախադասութիւն ճշմարիտ՝ է հարկաւոր ։ և ամ եղանակաւորն սուտ՝ է անկարելի ։ Թէպէտ և աստացեալքն ներ ընդունական իցէ ։ և պատճառն է , զի ամ եղանակաւոր ճշմարիտ նախադասութիւն՝ միաբանութեամբ որպէս է ճշմա- րիտ . այսպէս ուրեմն է հարկաւոր ։ և եղանակաւոր սուտն միաբանութեամբ որպէս է սուտ . այսպէս ուրեմն անկարելի ։ Վ̄ զի այսուհետև այս նախադասութիւնս գոն 'ի հարկաւոր նիւթում . ստորասաց ընթանալն՝ է ներընդունական . կամ է կարելի . կ̄ ոչ է անկարելի , վ̄ զի ստորոգեալն . զ̄ . կարելի և այլն՝ հար- կաւորապէս ստորոգի զենթակայէն զ̄ . ստորասաց ընթանա- լոյն ։ Նոյնպէս այս նախադասութիւնս գոն 'ի յանկարելի նիւ-

Թուի. Սոկրատայ ընթանալն է հարկաւոր. կամ է անկարե-լի. կամ ոչ է կարելի. զի ստորոգեալն սըստաբար ստորոգի զէնթականեն. Եւ այս բանն է յաղագս եղանակաւոր նախադա-սութեան.

Յաղագս Ստորադրական բացերեւութեան.

Գլուխ. Ը.

De Propositione hypothetica.

Articulus Octauus.

Ստորադրական բացերեւութիւն և բաղադրելի է որ ընդու-նի զբազում ստորոգական նախադասութիւնս շաղկապեալս զշաղկապեալս. որպէս եթէ արեգակն գոյ, օր գոյ. Եւ այսպէս. զբա-զում ստորոգական և այլ. առ ի տարբերութիւն պարզ նախա-դասութեան և ստորոգականին. որ ընդունին միայն զբազում եզերս. Եւ այսպէս շաղկապեալ զշաղկապեալս. Վասն զի եթէ նախա-դասութիւնքն գոն ամենևին արձակեալք. ոչ զմի ստորադրական նախադասութիւն բաղադրեն, այլ զբազում ստորոգականս.

Չորք ստորադրական նախադասութիւնն անջատ յերիս տե-սակս. ի շաղկապականն. ի զատականն. և Թէականն. Շաղկա-պականն է յորում շարամանին երկու ստորոգական նախա-դասութիւնքն միջնորդութեամբ շաղկապիս. և. որպէս. մարդ է բա-նական և անասունն անբան. Եւ գիտելի է. Թէ յայնժամ շաղկապականն է ճշմարիտ. յորժամ երկոքին ստորոգական նախադասութիւնքն որ գոն ճշմարիտ. բայց եթէ մինն է սուտ. բոլոր շաղկապականն է սուտ. որպէս. մարդ է բանական և անբան.

Բ ստորադրական զատականն է ներում շարադրին երկու ստորոգական նախադասութիւնք ի ձեռն զատական նշանիս.

կամ ։ և է՛ ճշմարիտ. եթէ մի նախադասութի՛ւն է՛ ճշմարիտ և միւսն սուտ ։ որպէս. որմն կամ է՛ սպիտակ. կամ սեաւ ։ Իսկ՛ է՛ սուտ յորժամ են երկոքեանն սուտ. և երկոքեանն ճշմարիտ ։ ոմն. մարդ կամ է՛ խրխնջական, կամ հաչողական ։ և մարդ կամ է՛ բանական. կամ է՛ ծիծաղական ։

Թէական ստորադրականն՝ է՛ որ պարունակէ զերկու ստորոգական նախադասութիւնս զշաղկեալս միջնորդութեամբ շաղկապիս. թէ ։ ոմն. թէ մարդ ընթանայ, շարժի ։ Իսկ՛ գիտելի է. զի թէականին ճշմարտութի՛ւն կայանայ ՚ի հարկաւորութեան եզրակացութեան. այս. ՚ի բաղադրութեան զոր ունի եզրակացութիւն ընդ առաջադրութեան. մինչ զի յառաջադրութենէ հետեւեսցի հարկաւորապէս եզրակացութիւն. ոմն. թէ է՛ մարդ. ուրեմն է՛ բանական ։ ուստի լինի. զի թէականն կարէ գոլ ճշմարիտ, թէպէտ առաջադրութիւն և եզրակացութիւն սուտ իցեն ։ ոմն. թէ կենդանին է՛ քար. ապա ուրեմն է՛ անզգայ ։ և ևս լինի երբեմն. զի թէականն սուտ իցէ. եւ առաջադրութիւն և եզրակացութիւն ճշմարիտք ։ զի ոչ ունի զհարկաւորութիւն եզրակացութեան ։ ոմն. եթէ սպիտակ էր մարդ. ապա ուրեմն էր փիլիսոփայ ։

Յասացելոցս երեւի. թէ որակութիւն ստորադրական նախադասութեան ըստ ստորասութեան և բացասութեան՝ առնել լինի ՚ի շաղկապէն որ զստորոգական նախադասութիս բաղադրէ ։ Քանզի յորժամ շաղկապն ստորասի. թէպէտ և բացասին ստորոգական նախադասութիւնքն. յայնժամ ստորադրականն է՛ ստորասական ։ ոմն. եթէ մարդ ոչ ընթանայ. ոչ շարժի ։ բայց եթէ շաղկապն բացասի. թէպէտ և ստորոգական նախադասութիւնքն ստորասին. ստորադրականն է՛ բացասական. ոմն. ոչ թէ ընթանայ մարդ. շարժի ։

Ստորադրական նախադասութեան՝ ոչ գոյ առանձնական

քանակութիւն, այլ ասէ ընդհանրականն կամ մասնաւորն ըստ նե-րական մասանցն . Բ . ստորոգականն նախադասութեանցն, յորոց է շարամանի ։

Յաղագս բաժանման ։

Դրուագ . Թ ։

De Diuisione .

Articulus Nonus .

Բաժանումն է՝ բան, որով բոլոր ինչ բաժանի յիւր մա-սունս ։ ասէ բան՝ փոխանակ սեռի . ասելն այլըն՝ փոխա-նակ տարբերութեան ։ Այլ որոյ բաժանումն զանազանի յայլոց բանիցն ։ արդ՝ բոլորն որ բաժանի, կոչի բաժանեալ . իսկ՝ մա-սունքն յորս բաժանի, կոչին անդամք բաժանման ։ Որպ . յորժամ ասի . կենդանին է՝ բանական, կամ է՝ անբան ։ այս է՝ բաժա-նումն . որով բոլորն . Ա . կենդանին՝ բաժանի յիւր մասունս . Բ . ՚ի բանական և յանբան . որք են անդամք բաժանմանն ։

Բաժանմանցն՝ ոմն է՝ ըստ էութեան ոմն ըստ պատահման . բաժանումն ըստ էութեանն է՝ որով բաժանի բոլորն ըստ էութե-անն ։ և ըստ պատահմանն՝ է՝ որով անջատի բոլորն ըստ պա-տահմանն ։ Արդ՝ բոլոր ըստ էութեանն՝ է՝ երրեակ ։ ամբողջա-կան . էութենական . ընդհանրական ։ այսպէս և երրեակ է՝ բա-ժանումն ըստ էութեան . Ա . ամբողջական . որով անջատի բո-լորն յիւր մասունս ամբողջականս ։ Որպէս . մարմինն՝ ՚ի գլուխ . ՚ի ձեռս . յոտս ։ Կ զօրք՝ ՚ի գնդաւորսն ։ և նմանք սոցին ։ բայց այսպիսի մասունք Կ զնոյն բան ունին, և զնոյն անուանութե . և կոչին համասեռք ։ Որպ մասունք ջրոյ ։ կամ ունին զանազան բան . և ասին այլասեռք ։ Որպ անդամք մարմնոյ ։

Էութենական բաժանումն է՝ որով բոլորն բաժանի յիւր

էութենական մասունս ։ Իսկ՝ էութենական մասունքն են ֆիզիկականն․ որպէս նիւթ և տեսակ ։ Հն կեն․ հոգի և մարմին ՚ի մարդումն ։ Կամ են մետաֆիզիկականն․ որպէս սեռ և տարբերութիւն որպան․ կենդանի և բանական ՚ի նոյն մարդն ։

Ընդհանրական բաժանումն՝ է՛ որով բաժանի ընդհանրականն յիւր վայրապտրյանն ։ որպէս անասուն կենդանի․ և ստորոգի ըստ մարդոյ․ ըստ ձիոյ․ ըստ առիւծի․ և ըստ այլոց ։ Իսկ եթէ բոլոր ընդհանրականն փաղանունաբար վերաբերի առ յիւր վայրապտրյանն․ որպէս բոյս․ կենդանի․ և այլքն ։ կոչի բաժանումն փաղանունական ՚ի յիւր փաղանունականութիւն ։ Իսկ եթէ վերաբերի համեմատաբար․ որպէս առողջն առ կենդանի․ առ դեղ․ և առ զարկ բազկին ։ առասի բաժանումն համեմատին առ յիւրական համեմատութիւն ։

Չորրդ՝ բաժանումն բոլորին ըստ պատահմանն՝ նուաղի լինի ։ Կամ բաժանի ենթակայն յիւր պատահմունսն ։ որպէս․ կենդանեացն՝ ոմանք են սպիտակ․ ոմանք՝ սեաւ ։ Կամ պատահումն յենթակայսն․ որպէս․ սպիտակացն՝ ոմն է՛ ձի․ ոմն՝ բամբակ ։ Կամ պատահումն ՚ի պատահմունս ։ որպէս․ սպիտակացն՝ ոմն է՛ քաղցր․ ոմն՝ դառն ։

Բազում ինչ խնդրի․ զի բարի եղիցի բաժանումն ։ Նախ․ թէ մասունք բաժանմանն՝ վայրապտրյն լիցին քան զբոլոր բաժանեալ ։ Քանզի այսորիկ բարի ոչ է՛ այս․ կենդանեացն՝ ոմն է՛ զգայական․ ոմն՝ բանական․ քանզի զգայականն՝ ոչ է՛ վայրապտրյն քան զկենդանի ընդհանուր ։

Երկրորդ․ խնդրի թէ բաժանման անդամքն ոչ նուազ լիցին և ոչ յաւելեալ քան զբաժանելոյն ։ Այսպիսութիւն ՚ի մասանն առէ այլ՝ համախոսղնալ նմա ։ Քանզի որոյ այս է՛ նուաղ բաժանումն ։ կենդանեացն՝ ոմանք են երկրայինք․ և ոմանք ջրայինք ։ Զի այսորիկ ոչ համախոսանան բոլոր կենդանեացն․ զի գոն և օդայինս

կեն

կենդանիքն. ըդ. Թեւաւորքն ։ Եւ այս է՛ աւելորդ. կենդանեացն՝ ոմանք են բանականք. ոմանք անբանք. եւ ոմանք անմարմինք. քանզի որ է՛ անմարմին. նմանապէս ոչ առի կենդանի. ըդ. շնչաւոր զգայուն ։

Երրորդ. խնդրի թէ բաժանումն ոչ եղիցի ՚ի հեռաւոր մասունս, այլ ՚ի մերձաւորս ։ ստուգուած յոյժ է՛ այս ։ գոյացութեցն՝ ոմն է՛ շնչաւոր. ոմն անշունչ ։ քանզի պարտ է ասել. գոյացութեցն՝ ոմն է՛ մարմնաւոր. ոմն է՛ անմարմին ։ Եւ այս բաւական է՛ յաղագս երկրորդ մասին ներածութեան ։

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍՆ ։

Յաղագս երրորդ մտաց ներգործութեան ։ ըդ.
յաղագս ձեռնարկութեան ։

TERTIA PARS.

De Tertia intellectus Operatione : hoc est,
De Argumentatione.

Երրորդ մտաց ներգործութին՝ է՛ տրամաբանութին. որով մտաք ՚ի միոյ ծանօթագոյն առաջարկութէ, կամ ՚ի բազմացն՝ եզրակացուցանէ զմիւսն զանծանօթագոյն. որ յայտ եղանի շաղկապիւս ։ ապա ուրեմն. եւ առի եզրակացութի. կամ հետեւութի ։ զոր օրինակ. ոմն է՛ ազատակ. ապա ուրեմն է՛ արտադատողաչաց ։

Թէ զինչ իցէ Ձեռնարկութիւն.
Դրակք. ա.
Quid sit Argumentatio.
Articulus Primus.

Ձեռնարկութիւն է բան, ներում ՚ի ծանօթագոյնէ յու-մեքէ՝ անծանօթագոյնն մակաբերի։ ասացի բան՝ փո-խանակ սեռի. և այսու հասարակ ձեռնարկութիւն ընդ սա-մանեն. բաժանմանն. և այլ բանիւ։ ասացի. ներում ՚ի ծա-նօթագոյնէ և զայլսն՝ փոխանակ տարբերութե. և այսու ձեռ-նարկութիւն տարբերի յամ բանից. ոչ զմինն ՚ի միւսոյ մակա-բերողաց։

Ծանուցանել հետևի, թէ ձեռնարկութիւն պարունակէ զե-րիս։ զնախընթացսն. ա. առաջարկութիւն։ զհետևօղն. բ. եզրակացուցեալ։ և զհետևութիւն. գ. եզրակացութիւն։ Նախընթացսն է՝ այն. յորմէ այլ ինչ մակաբերի։ հետևօղն է, որ յայլմէ մակաբերի։ հետևութիւն է, որով զամնակէ զմինն մա-կաբերիլ ՚ի միւսոյն։ Եբրեւ դաղափարաւ. մարդ է կենդանի. ապա ուրեմն է զգայական. առաջագոյն նախադասութիւն ասի նախընթաց. կամ առաջարկութիւն։ վերջագոյնն ասի հետևօղ. կամ եզրակացուցեալ։ Իսկ՝ մասնիկդ. ապա ու-րեմնդ՝ ասի հետևութիւն կամ եզրակացութիւն։

Դարձեալ հետևի, թէ առ բարի ձեռնարկութիւն խնդրի հարկաւոր բաղադրութիւն ՚ի մէջ նախընթացին և հետևողին. ապա թէ ոչ այսպէս լինի. ոչ կարէ հարկաւորապէս մինն ՚ի միւսոյն մակաբերիլ։ Եթէ այսպիսի բարի է՝ վերասացեալ ձեռ-նարկութիւն. մարդ է կենդանի. ապա ուրեմն է զգայական։ զի զգայականն ունի զհարկաւոր բաղադրութիւն ընդ կենդա-նւոյն։ բայց ոչ բարի է՝ այս. Ձին է մարմին. ապա ուրեմն է

ապկ

սպիտակ ։ զի ոչ սպիտակութիւն ոչ համահաւասարապէս սպիտակին մարմնոյն, այլ ըստ պատահման. բազում գոլով մարմինք ոչ սպիտակ.

Ձեռնարկութիւն է երկեակ. մինն նիւթական. միւսն կերպական ։ Նիւթական ձեռնարկութիւն է որ մակաբերէ զմինն ՚ի միւսոյ զօրութեամբ նիւթոյ ։ Եւ որպէս նոյն կերպդ ձեռնարկութեան՝ ոչ նոյնպէս եղանակացուցանէ ՚ի յայլ նիւթում ։ որպէս. թէ մարդ է ծիծաղական թէ բանական է ծիծաղական՝. ապա ուրեմն թէ բանական է մարդ ։ այս ձեռնարկութիւն է նիւթական. զի եղանակացուցանէ միայն զօրութեամբ նիւթոյ. որպէս. միայն բաղադրութեամբ զոր ունին ՚ի միմեանս նշանակեալ եզրութիւնքն ։ այլ ոչ զօրութեամբ կերպին ։ զի այսպիսի եթէ նոյն կերպդ ձեռնարկութեան տարածի առ այլ նիւթ, ոչ բարւոք եղանակացուցանէ ։ որպէս. թէ մարդ է կենդանի. թէ ձի է կենդանի, ապա ուրեմն թէ ձի է մարդ ։ Կերպական ձեռնարկութիւն է. որ եղանակացուցանէ զօրութեամբ կերպին. որպէս. եթէ նոյն պահեսցի կերպ ձեռնարկելոյ յամ նիւթում, միշտ բարւոք եղանակացուցանէ ։ որպէս. թէ կենդանի է զգայուն. թէ մարդ է կենդանի, ապա ուրեմն թէ մարդ է զգայուն ։

Արդ՝ չորք են տեսակք ձեռնարկութեան. որպէս. հաւաքաբանութիւն. հնար. մակածութիւն. յարացոյց ։ Հաւաքաբանութիւն լինի, յորժամ յերկուց առաջարկութեանց բարւոք շարադրելոյ՝ մակաբերի եզրակացութիւն ։ որպէս. թէ կենդանի է գոյացութիւն. թէ մարդ է կենդանի, ապա ուրեմն թէ մարդ է գոյացութիւն ։

Հնար լինի յորժամ ՚ի միոջէ առաջարկութենէ մակաբերի մի եզրակացութիւն ։ որպէս. թէ մարդ է կենդանի. ապա ուրեմն թէ մարդ է գոյացութիւն ։ Եւ հնարն կոչի յարմարական հաւաքաբանութիւն կարճեալ. զի ոչ ի յերկուց առաջադասութեանց եղանի.

յորոց մինն առնախընթաց կամ առաջարկութի. և միւսն հետեւութի կամ եզրակացութի ։ և եթէ երրորդ նախադասութին վերաբերցի. կատարեալ հաւաքաբանութի դառնայ ։

Մակածութի է՝ յորժամ ՚ի յոլովից մասնաւորաց՝ ընդհանրական ինչ մակաբերի ։ ոպ. այս մարդս է ծիծաղական. և այս. և սոյնպէս ըստ իւրաքանչիւրոցն. ապա ուրեմն ամ մարդ է ծիծաղական ։

Յարացոյց, որ և օրինակ ասի. լինի յորժամ ՚ի նմանէ որ պատահի միում ումեմն կամ յոլովից՝ մակաբերի միւսն վն նմանութե ինչ. ոպ. Դաւիթ ապաշխարութե ընկալաւ զթողութի մեղաց. ապա ուրեմն որ ոք ապաշխարիցէ. զթողութի մեղաց ընկալցի։ Այսք են չորք տեսակք ձեռնարկութեն ։ Վոր՝ քանզի հաւաքաբանութին է հաստատագոյն և պատուականագոյն քան զամենեսեան ։ Եւ վն այսորիկ զմնացեալսն թողեալ՝ վարդապետութի առասցուք յաղագս նորին միայնոյ ։

Յաղագս հաւաքաբանութե. և նիւթոյ. և կերպի նորին ։

Գլուխ. Բ ։

De syllogismo. Et de Materia, & Forma ipsius.

Articulus Secundus.

Սահման հաւաքաբանութեն բացատրի յարիստոտէլէ յառաջին գիրսն նախկինսն այսպէս. հաւաքաբանութի է բան, յորում ումանց եդելոց՝ այլ իմ ինչ յայնցանէ ՚ի հարկէ պատահի ։ ասի բան՝ փոխանակ սեռի ։ ասի՝ յորում ումանց՝ բազմաւորակի. զի հաւաքաբանութին ոչ զմի. այլ զբազում ունի զառաջարկութիս. առ ՚ի տարբերութի հնարին. որ ՚ի միոջէ յառաջարկութէ մակաբերէ զեզրակացութին ։ ասի

եդե

եղելոյ. ը̃. հաւանելոյ. քանզի եթէ առաջարկութիւնքն ոչ գոն ճշմարիտ. և եթէ պատասխանօղն ոչ հաւանի. ոչ կարէ ձեռնարկօղն եզրակացուցանել զհետևութիւն = սան՝ այլ եւ ինչ յայտնյանէ. զի հետևութիւն եզրակացուցեալ՝ պարտի գոլ որ չեալ յառաջարկութեանց. եթէ անծանօթագոյնն ՚ի ծանօթագունիցն: և սան՝ ՚ի հարկէ պատահի. ը̃. մակաբերի և եզրակացուցանի. վասն զի զօրութեամբ առաջարկութեանց հարկաւորապէս եզրակացուցանի հետևութիւն = հարկաւորապէս ասացի. ը̃. հարկաւորութեամբ հետևութեան. ոչ հետևողին. օ̃պ. ա̃մ մարդ է երկոտանի. Սոկրատէս է մարդ, ապա ուրեմն Սոկրատէս է երկոտանի =

Նիւթ հաւաքաբանութեան է երկեակ. հեռի, և հուպ = հեռինիւթն՝ գոն եզերք յորոց հաւաքաբանութեան նախադասութիւնքն շարամանին = հուպնիւթն՝ գոն ինքեանք նախադասութիւնքն, որ ՚ի հաւաքաբանութեան երեք պարտին գոլ. ոչ աւելի և ոչ նուազ = առաջին նախադասութիւնն կոչի մեծագոյն. երկրորդն փոքրագոյն. և երկոքեանն ասին առաջարկութիւնք = Իսկ՝ երրորդն կոչի եզրակացութիւն, կամ հետևութիւն =

Եզերքն, որք հեռապէս զհաւաքաբանութիւն շինեն. գոն երեք: և ասին մեծ ծայր. փոքր ծայր. և միջնորդ եզր = Առաջնոյ երկուցս, իւրաքանչիւր կրկնակի առեալ լինելով՝ բաղադրեն զերկս նախադասութիւնս. ը̃. զմեծագոյնն. զփոքրագոյնն. և զեզրակացութիւն = միջնորդ եզր՝ է այն որ ներկու առաջարկութիւնս. ը̃. ՚ի մեծագունին և ՚ի փոքրագունին՝ կրկնակի առնանի. և յեզրակացութեանն ոչ մտանի = այսպէս անուանեալ զի միջնորդութեամբ նորին մեծ ծայրն և փոքրն շարադրեալին ՚ի միմեանս. և ապա շարակցեալք մակաբերին ՚ի յեզրակացութեան = մեծ ծայր է՝ որ ՚ի մեծագոյն նախադասութեան շարամանի ընդ միջնորդ եզրին = փոքր ծայր է որ ՚ի

փոքրագունին ընդ նոյն միջնորդին շարամանի. և այսպէս մեծ ծայրն և փոքրն՝ զմիջնորդն թողեալք, երկոքեանն ժամանեն յեզրակացութիւն. որպէս օրինակ. ոչ գիտէ միտքն. թէ մարդ գոյացութիւն իցէ, թէ ոչ. բայց գիտէ. թէ կենդանին է գոյացութիւն. և թէ կենդանին ըստորոգանութիւն ունի ընդ մարդոյ և ընդ գոյացութեան. վասն որոյ միջնորդութեամբ կենդանւոյն եզրակացուցանէ, թէ մարդն է գոյացութիւն. այսպէս տրամաբանելով. ամենայն կենդանի է գոյացութիւն. մարդ է կենդանի. ապա ուրեմն մարդ է գոյացութիւն:

Այս է հաւաքաբանութիւն. ներքոյ մեծագոյնն է, ամենայն կենդանի է գոյացութիւն. փոքրագոյնն՝ մարդ է կենդանի. Իսկ եզրակացութիւնն և հետեւութիւնն՝ ապա ուրեմն մարդ է գոյացութիւն. և միջնորդ եզրն է կենդանի, որ միացուցանէ զմարդն ընդ գոյացութեան. և կցեալ ի տանանի. որ ի մեծագունին և ի փոքրագունին. ոչ մտանելով յեզրակացութիւն. մեծ ծայրն է գոյացութիւն. փոքր ծայրն է մարդ. և այս ծայրքս զեզրակացութիւն լինեն. մեծն՝ գոլով ստորոգելեալ. և փոքրն՝ ենթակայ.

Լինելոյն հաւաքաբանութեան՝ է ձեւ, և եղանակ նր. Ձեւ հաւաքաբանութեան է շարակարգութիւն միջնորդ եզրին ըստ ենթակայման և ստորոգման. և այսպէս է ձեւդ. որպէս և է շարակարգութիւն. ուստի լինի թէ եռեակ է.

Առաջին ձեւն է ներքոյ միջնորդ եզրն ենթակայի ի մեծագոյն առաջարկութեան. և ստորոգի ի փոքրագունին. որպէս. ամենայն բոյս է մարմին. ծառ է բոյս. ապա ուրեմն ծառ է մարմին.

Երկրորդ ձեւն՝ է ներքոյ միջնորդ եզրն երկոքեան առաջարկութեանց ստորոգի. որպէս. ամենայն կենդանի է զգայաւոր. ոմն բոյս ոչ է զգայաւոր. ապա ուրեմն ոմն բոյս ոչ է կենդանի.

Երրորդ ձեւն է՝ ներքոյ միջնորդ եզրն ներքոյսեան առաջարկութեան ենթակայն։ որպէս․ ամ մարդ է՛ բանական․ ոմն մարդ է՛ զգայական․ ապա ուրեմն ոմն զգայական է՛ բանական։ զոր ամ պարունակեն տողքս այսոքիկ։

Ենթայ, ստորոգ, ՚ի յառաջքն։

Կրկին ստորոգ ՚ի յերկրորդն։

Կրկին ենթայ ՚ի յերրորդն։

Այս․ միջնորդ եզրն ենթակայն ՚ի մեծագունսն․ և ստորոգն ՚ի փոքրագունսն առաջքն ձեւոցն․ և կրկնակի ստորոգն ներկրորդենն։ Իսկ՝ ներրորդենն կրկնակի ենթակայն։

Եղանակն համաձայնութեան՝ է՛ շարադասութիւն նախադասութեանցն ըստ քանակութե և որակութե։ Այս․ ըստ ընդհանրին կամ մասնաւորին․ և ըստ ստորասութե կամ բացասութե։ բայց այս շարադրութիւն յոքնակի կարէ լինել․ զի ստոյգ տասն և ինն եղանակք համաձայնութեան հնարեցան յիմաստասիրացն․ որոց անուանքն պարունակին ՚ի չորս տողս հետևեալս։

Պատկառանք. Կեռիցող. Ձեռնարկել. Հանդիցի։
Ձեղամես. Պաժակեալ. Կապետոփող. Կրխեռսօք. Հարկեցեա։
Ձեռանեղ. Պարօտօք. Կեռջենող. Զափեսցես։ Հալապի.
Կերապօռ. Հեսափես. Պրօտապօղ. Կեցեսօք. Հարցեսի։

Ի սոց՝ յեղանակացս յայտոցէի ինն առաջագոյնք պատկանին առաջին ձևումն, յորոց չորքն նախկին տողին՝ եզրակացուցանեն ուղղակի․ և հինգն երկրորդ տողին եզրակացուցանեն անուղղակի։ Իսկ՝ անուղղակի եզրակացուցանելն է, յորժամ յեզրակացութեան՝ մեծ ծայրն ենթակայի․ և փոքրն ստորոգի։ և եզրակացուցանելն ուղղակի՝ է յորժամ անդրադարձապես լինի․ որ ՚ի վերոյ ասացաք։ Ի սա երկրորդ ձեւն պատկանին այլ

չորք հետևեալ եղանակքն : Իսկ՝ յետին վեց մնացեալքն՝ առ
ներքոյն ։

Եւ գիտելի է զի հաւաքմանցն որ յեղանակացս զերիս վանգս ունին ։ Առաջին վանգ նշանակէ զմեծագոյն առաջարկութիւն հաւաքմանութեան ։ Երկրորդն՝ զփոքրագոյն ։ Երրորդն՝ զեզրակացութիւն ։ Եւ հաւաքմանցն վանգն ունին զձայնս ՚ի գլուխ ցուցանելի ։ ա. է ի. օ ։ յորժամ ուրեք ուր գտանի այբն, անդ պարտի գոլ նախադասութիւն ընդհանուր ստորասականն ։ Եւ ուր գտանի էչն . ընդհանուր բացասականն ։ Եւ ուր ինի , մասնաւոր ստորասականն ։ Եւ ուր օն , մասնաւոր բացասականն ։ Այլ օրինակօք յայտ լինին ասացեալքն ։

Եղանակք առաջին ձևոյն , ուղղակի եզրակա-
ցուցանօղք ։

Modi primæ figuræ , directè concludentes .

Պառ . Ամենայն բանաւոր է կենդանի .
Բա . Ամենայն մարդ է բանաւոր .
Րանք ։ Ապա ուրեմն ամ մարդ է կենդանի ։

Քե . Ոչ ոք կենդանի է մեռեալ .
Րի . Ոմն մարմին է կենդանի .
Ծօղ ։ Ապա ուրեմն ոմն մարմին ոչ է մեռեալ ։

Չեռ . Ոչ ոք մարդ է անասուն .
Նար . Ամենայն ծիծաղական է մարդ .
Ձէլ ։ Ապա ուրեմն ոչ ոք ծիծաղական է անասուն ։

Դա . Ամենայն մարմին է գոյացութիւն .

Րի .

Ռի. Ոմն կենդանի է մարմին.
Յի. Ապա ուրեմն ոմն կենդանի է գոյացութիւն.

Եղանակք առաջին ձեւոյն, անուղղակի եզրակացուցանօղք.

Modi primæ figuræ, indirectè concludentes.

Շե. Ոչոք յոռութիւն է բարի.
Լա. Ամենայն համբերատարութիւն է յոռութիւն.
Մեն. Ապա ուրեմն ոչոք բարի է համբերատարութիւն.

Պա. Ամենայն մարմին է երեւելի.
Ռա. Ամենայն քար է մարմին.
Լիպ. Ապա ուրեմն ոմն երեւելի է քար.

Ֆա. Ամենայն շնչաւոր է զգայուն.
Պես. Ոչոք տունկ է շնչաւոր.
փօղ. Ապա ուրեմն ոմն զգայուն ոչ է տունկ.

Ֆրի. Ոմն կենդանի է առիւծ.
Սէ. Ոչոք անըզգայ է կենդանի.
Սօք. Ապա ուրեմն ոմն առիւծ ոչ է անըզգայ.

Հար. Ամենայն ձի է խրխնջական.
Ֆի. Ոմն զգայուն է ձի.
Ցիս. Ապա ուրեմն ոմն խրխնջական է զգայուն.

Եղանակք երկրորդ ձեւոյն ։
Modi secundæ figuræ.

Շե. Ոչ որ մարդ է անմարմին.
Սա. Ամենայն հրեշտակ է անմարմին.
Նեղ։ Ապա ուրեմն ոչ որ հրեշտակ է մարդ ։

Պա. Ամենայն շուն է հաչողական.
Րօ. Ոմն կենդանի ոչ է հաչողական.
Սօք։ Ապա ուրեմն ոմն կենդանի ոչ է շուն ։

Կես. Ոչ որ առաքինութիւն է առնելի.
Տի. Ոմն չարիք է առնելի.
Նօղ։ Ապա ուրեմն ոմն չարիք ոչ է առաքինութի ։

Շա. Ամենայն ապականելի է նիւթաւոր.
փես. Ոչ որ հրեշտակ է նիւթաւոր.
Ցես. Ապա ուրեմն ոչ որ հրեշտակ է ապականելի ։

Եղանակք երրորդ ձեւոյն ։
Modi Tertiæ figuræ.

Դա. Ամենայն սպիտակութիւն է գոյն.
Րա. Ամենայն սպիտակութի է պատահումն.
Պի. Ապա ուրեմն ոմն պատահումն է գոյն ։

Կէ. Ոչ որ մարմին է անբաժանելի.
Րա. Ամենայն մարմին է գոյացութի.
Պօռ. Ապա ուրեմն ոմն գոյացութի ոչ է անբաժանելի ։

Դի.

Դէ. Ոմն եթովպացի է սեաւ.
Սա. Ամենայն եթովպացի է մարդ.
փին. Ապա ուրեմն ոմն մարդ է սեաւ:

Գրօ. Ոմն գոյացութիւն ոչ է մարմին.
Սղա. Ամենայն գոյացութիւն է էակ.
Րօղ: Ապա ուրեմն ոմն էակ ոչ է մարմին:

Ֆէ. Ոչինչ բանականն է հոգևոր.
Ցի. Ոմն բանականութիւն է շօշափելի.
Սօբ: Ապա ուրեմն ոմն շօշափելի ոչ է հոգևոր:

Դար. Ամենայն ծառ է բոյս.
Ցի. Ոմն ծառ է պտղաբեր:
Սի. Ապա ուրեմն ոմն պտղաբեր է բոյս:

Յաղագս կանոնաց, զոր պարտիմք պահել յամ
յեղանակս երից ձևոյն:
Յօդուած. Գ:
De Regulis quas seruare debemus in omnibus trium figurarum modis.
Articulus Tertius.

Առաջին հասարակ կանոն: 'ի սոսկ բացասականացն ոչ ինչ հետևի զօրութեամբ կերպին: զի որոյ պէտոյ է՝ մին յառաջարկութեանցն աստորասական լինել: ուստի այս հաւաքաբանութիւն է: ոչինչ բանական է խոնջական, ոչինչ ձի է բանական. ապա ուրեմն ոչինչ ձի է խոնջական: Չհաւաքի. զօրութեամբ կերպին. բայց զօրութեամբ նիւթոյ կարէ երևել իբ ինչ

Ճկ հետ

հետեւիլ 'ի սոսկ բացասականացն = որպէս . ո՛չոք ձի է՛ բանական . ոչոք քար է՛ ձի . ապա ուրեմն ո՛չոք քար է՛ բանական = Եզրակացութիւն հետեւի միայն զօրութեամբ նիւթոյ . վասն այսորիկ այսպիսի ձեւաւորութիւնք ո՛չ գոն բարի հաւաքաբանութիւնք . զի ո՛չ ունին զբարի կերպն =

Երկրորդ հասարակ կանոն = 'ի սոսկ մասնաւորացն ոչինչ հետեւի զօրութեամբ կերպին = որպէս . ոմն կենդանի է՛ շուն . ոմն մարդ է՛ կենդանի . ապա ուրեմն ոմն մարդ է՛ շուն = Վասն այսորիկ ոմն յառաջարկութեանց պարտի գոլ ընդհանրական = Եւ աստ գիտելի է՛ . թէ եզերքն եղականք . եւ անորոշականք՝ գոն փոխանակ մասնաւորին =

Երրորդ հասարակ կանոն = Եթէ ոմն յառաջարկութեանց է՛ մասնաւոր = պարտ է՛ եւ եզրակացութիւն գոլ մասնաւոր : եւ եթէ ոմն յառաջարկութեանց է՛ բացասական . պիտոյ է՛ եւ եզրակացութիւն գոլ բացասական = սորա-սոս ասեն Ամբրամաբանականքն . թէ եզրակացութիւն զհետ երթայ տկարագոյն մասին = վասն այսորիկ յոռի է՛ այս = ա̃մ ծնծաղական է՛ մարդ . ոմն կենդանի է՛ ծնծաղական . ապա ուրեմն ա̃մ կենդանի է՛ մարդ = քանզի պարտ էր ասել . ապա ուրեմն ոմն կենդանի է՛ մարդ = եւ այս . ո՛չոք մարդ է՛ ձի . ա̃մ բանական է՛ մարդ . ապա ուրեմն ա̃մ բանական է՛ ձի = վասն զի պարտ էր ասել . ապա ուրեմն ո՛չոք բանական է՛ ձի =

Չորրորդ հասարակ կանոն = միշտ պիտոյ է՛ . զի 'ի միում յառաջարկութեանց միջնորդ եզրն լրութեամբ եւ կատարելապէս հաղորդեսցի ա̃մ վայրապարունակին իւրոյ = արդ՝ յայնժամ կատարեալ լինի հաղորդութիւն . յորժամ միջնորդն ենթադրի հասարակապէս = որպէս . առնանի փոխանակ ամենեցուն զոր պարունակէ ընդ ինքեամբ = իբրեւ գաղափարաւ . կենդանի լրութեամբ հաղորդի . յորժամ առեալ լինի վասն իւրաքանչիւր կենդա-

նուոյ տեսականօրապէս և անհատաբար ։ իսկ անկատարէ-
լապէս հաղորդի․ յորժամ առնալ լինի վս ուրուք կենդանւոյ,
ոչ վս այլոցն ։ սակս այսորիկ կարօտանայ այս հաւասարաբանու-
թիւս ։ ամ կենդանի ստեղծեալ ի սկզբանէ ստեղծուածոյն ․
ամ մարդ է կենդանի․ ապա ուրեմն ամ մարդ ստեղծեալ ի
սկզբանէ ստեղծուածոյն ։ նորաղանաւ հաւասարաբանութիւս ․
վս զի ի մեծագունին՝ կենդանի ոչ հաղորդի լրութբ ։ քանզի
ենթադրի տեսականօրապէս միայն ․ այլ ոչ եւս անհատաբար ։
այս ինքն , առնանի վս ամ իւր տեսակացն ․ այլ ոչ եւս յաղագս
ամ իւր անհատիցն ։

Հինգերորդ հասարակ կանոն ․ յեղանակութեամբն ենթա-
կայն և ստորոգելոյն յն ․ մեծ և փոքր ծայրն՝ ոչ պարտին հա-
սարակապէս ենթադրիլ ․ կամ ընդհանրապէս հաղորդիլ ․ եթէ
ոչ ընդհանրապէս հաղորդեցան նախադասութիւնն ։ վս որոյ
կարօտանայ այս ։ ամ կենդանի է զգայական ․ ամ կենդանի է
գոյացութի ․ ապա ուրեմն ամ գոյացութի է զգայական ։ վս
զի գոյացութիւն յեղանակութեամբն հասարակապէս ենթադրի ․
յն ․ հաղորդի լրութբ ամ գոյացութեամբն ։ իսկ ի փոքրագու-
նին ոչ հասարակապէս ենթադրի ․ այլ անկատարելապէս և
առանձնաբար ։ յն ․ ենթադրի միայն փոխանակ գոյացութեան
որ ի կենդանին գտանի ։

Վեցերորդ հասարակ կանոն ։ ոչ պարտի մեծ ծայրն կամ
միջինն՝ մնալ ի փոքրագոյն առաջարկութիւն ։ վս այսորիկ
նորաղանաւ հաւասարաբանութիւս ի Պառակարանս ։ ամ երկր
որդն անմիջապէս հետևի ի առաջնումն ․ ամ երրորդն անմիջա-
պէս հետևի ի երկրորդումն , ապա ուրեմն ամ երրորդն անմի-
ջապէս հետևի ի առաջնումն ։ վս զի անմիջապէսն որ էր մասն
մեծ ծայրին՝ ի փոքրագոյն մնանէ ։

Եւթներորդ հասարակ կանոն ։ միջնորդ եզր , կամ միջինն

եզր ոչ

ոչ պարտի մտանել յեզրակացութիւն։ Վասն այսորիկ յոռի է հաւաքաբանութիւս 'ի Չեսամեստրոյ. ոչ ոք ձի է տարբեր 'ի խրխնջականէն. Ամ մարդ է տարբեր 'ի խրխնջականէն. ապա ուրեմն ոչ ոք մարդ է տարբեր 'ի ձիոյն։ Վասն զի տարբերն, որ էր մասն միջնորդ եզերն՝ մտանէ յեզրակացութիւնն։ Արդ՝ կան և առանձնական կանոնք յաղագս իւրաքանչիւր ձևոյն։

Առաջին առանձնական կանոն յաղագս եղանակացն առաջին ձևոյն, ուղղակի եզրակացուցանողաց։ Եթէ փոքրագունին բացասական. հաւաքաբանութիւնն է սուտ։ Որպ. Ամ կենդանի է գոյացութիւն. ոչ ոք քար է կենդանի. ապա ուրեմն ոչ ոք քար է գոյացութիւն։

Երկրորդ առանձնական կանոն։ Եթէ մեծագունին մասնաւոր. հաւաքաբանութիւնն է սուտ։ Որպ. քար. ոմն կենդանի է մարդ. Ամ ձի է կենդանի. ապա ուրեմն ոմն ձի է մարդ։

Առաջին առանձնական կանոն յաղագս երկրորդ ձևոյն։ մեծագունին եթէ մասնաւոր. հաւաքաբանութիւնն է սուտ։ Որպէս. ոմն կենդանի է մարդ. ոչ ոք ձի է մարդ. ապա ուրեմն ոմն ձի ոչ է կենդանի։

Երկրորդ առանձնական կանոն։ Եթէ իւրաքանչիւր առաջարկութիւն ստորասական. հաւաքաբանութիւն է սուտ։ Որպ. Ամ էշ ունի ականջս. Ամ մարդ ունի ականջս. ապա ուրեմն ամ մարդ է էշ։

Առաջին առանձնական կանոն յաղագս երրորդ ձևոյն։ փոքրագունին եթէ բացասական. հաւաքաբանութիւն է սուտ։ Որպէս. Ամ հրեշտակ է գոյացութիւն։ ոմն հրեշտակ ոչ է մարդ. ապա ուրեմն ոմն մարդ ոչ է գոյացութիւն։

Երկրորդ առանձնական կանոն։ Եթէ եզրակացութիւն ընդհանրական. հաւաքաբանութիւն է սուտ. Որպ. ամ սպիտակութիւն է արտադատող աչաց. Ամ սպիտակութիւն է

պատահումն . այլ ուրեմն ամ պատահումն է արտադատող աչաց =

Յաղագս Աղորածութեան անկատար հաւաքաբանութեանց առ կատարեալսն :

Պրակք . Դ :

De Reductione Syllogismorum imperfectorum ad perfectos.

Articulus Quartus.

Նաև գիտելի է . զի կատարեալ հաւաքաբանութիւնքն են նոքա յորս գտանին երկու սկզբունքն, անուանեալք ի Արիստամաբանականայն . ասացեալ զամէ - և ասացեալ զոչ ընչէ = և այսպիսի սկզբունքն գան հիմն բոլոր ճշմարտութեանց ձեռնարկութեանցն =

Ասացեալ զամենայնէն գոյ . յորժամ ի նախադասութեան մի ինչ այսպէս ստորոգի զմիոյն . զի ստորոգեսցի նաև զնորաքանչիւրոյ զորմէ ստորոգի միւսն = զոր օրինակ . ի նախադասութեան . մարդ է կենդանի . այժմ կենդանին ստորոգի զմարդոյն . և զամենայնէ զորմէ մարդն ստորոգի - զյո . զպետրոսէ - զպօղոսէ . զանդրէաս . և զամ անհատիցն մարդոյ =

Ասացեալ զոչընչէն գոյ . յորժամ մինն այսպէս բացասի զմիոյն . զի բացասասցի նաև զամենայնէ զորմէ ստորոգի միւսն : որպէս կենդանին ոչ է քար . այժմ քար բացասի զկենդանւոյն , այլ նաև զմարդոյ . զձիոյ . զառիւծէ . և զորինչ այլ տեսակէ , զորմէ ստորոգի կենդանին .

Ասոր՝ երկոքեան սկզբունքս յայտնապէս գտանին միայն ի չորս նախնիքն եղանակսն առաջին ձևոյն . որք ուղղակի եզրակացուցանեն ... ի մասնականսն , և ի հանդիպեցն գոյ ասաս-

ցեալ զամենայնին ։ Իսկ՝ ՚ի շէնաւորին, և ՚ի կեռնեցօղն՝ Հաստեալ զուգընթացն ։ Աստուածային նե ունի. զի չորք եղանակքն այսոքիկ են միայն կատարեալք. և մնացեալքն՝ անկատարք. որք զի կատարեսցին. և խառնեանց ճշմարտութիւն յայտնապէս եր ևեալ ։ պարտ է տարածիլ առ կատարեալսն ։ Իսկ եղանակքն որք պէտն սկսանին, տարածին առ պատկառանքն ։ որք կենին՝ առ կեռնեցօղն ։ որք չային՝ առ շէնաւորին։ և որք հային՝ առ համգեցին ։ բանզի ՚ի չորից տառից յայտմանէ ամ եղանակքն զանկեալքն առնուն ։

Երկրորդ գիտելի է ։ զի զտարածութիւն զայս երբեք գործեսք ախտոյանսամբ առնել ։ որ . անդրադարձութբ . փոխադրութբ ։ և յարաբերութբ յանկարելին ։ Անդրադարձութն է . որ ՚ի վերոյ ասացաք . փոփոխումն ենթակային ՚ի ստորոգելեալն . և ստորոգելոյն ՚ի յենթակային ։ և է կրկին . մինն պարզ . յորում պահի նոյն քանակութիւն . և նոյն որակութի նախադասութն ։ և միւսն՝ ըստ պատահմանն . յորում փոփոխի միայն քանակութիւն ։ որ յայտնի եղև ՚ի նախասացեալսն ։ Փոխադրութի է փոխարկումն ինչ առաջարկութեցն . մինչ զի մեծադրյն եղիցի փոքրադրյն . և ընդ դէմ սորին . որ . փոքրադրյն՝ մեծադրյն ։ Յարաբերութի յանկարելին՝ է փոփոխումն երկուց ճշմարիտ նախադասութեց ՚ի հակասականսն իւր սուտ . և փոխադրութի ՚ի միմեանց ։ այսպէս անհնարնեալ. զի յերկուց հակասականացն եթէ մինն է ճշմարիտ՝ ՚ի հարկէ միւսն է սուտ . որ որոյ և անկարելի ։

Այլ՝ յարաբերութիւն յանկարելին համարեցաւ . որ զի եթէ ոմն մարդ յիմարութբ ուրանայցէ սեզբանկացութի միոյ ճշմարիտ համաբանութբ, ընդունելով զառաջարկութիւնս ։ երբեմն գաղափարաւ . յորժամ գոյ ձեռնարկիցես ՚ի պարտոք ըստ այսմ օրինակի ։ ամ չնչաւոր է զգայական . ոմն ծառ ոչ է

զգայ—

զգայական. այլ ուրեմն ոմն ծառ ոչ է շնչաւոր: Եւ քոյ հա-
կառակն ընդունելով զմեծագոյնն, և զփոքրագոյնն. ուրա-
նայցէ զհետևութիւն: ասելով թէ առաջարկութիւնքն են ճշմա-
րիտ. բայց եզրակացութիւն որ էր. ոմն ծառ ոչ է շնչա-
որ. է սուտ: յայնժամ յառաջբերէ ըստ յանկարելին յաղթօղ
եղիցիս. առնլով զհակառականն փոքրագունին և եզրա-
կացութեան. և փոխադրելով զնոսա ՚ի միմեանս. մինչև եզ-
րակացութիւն լինի փոքրագոյն, և փոքրագոյնն՝ եզրակացու-
թիւ: և այսպէս տարածելով զհակառակացեալ հաւաքաբանու-
թիւն առ պատկերանքն՝ ասէ. ըստ քեզ՝ ամ շնչաւոր է զգա-
յական, այլ և ըստ քեզ՝ ոմն ծառ է շնչաւոր. այլ ուրեմն ոմն
ծառ է զգայական: որ եզրակացութիւն՝ է հակառականն փո-
քրագունին. զոր առաջին ընդունէր հակառակն. և այժմ
բռնադատի ընդունիլ և զնորին հակառականն. որ է յայտ-
անտեղի.

Ահա չորս կերպաւքս՝ անկատար հաւաքաբանութիւնն տա-
րածին առ կատարեալսն: բայց՝ զի գիտասցի. յայնժամ պար-
տին նախադասութիւնք անկատար հաւաքաբանութեան ան-
դրադարձիլ պարզապէս: յայնժամ ըստ պատահմանն: յայնժամ
պարագին փոխադրիլ: և կամ յայնժամ յանկարելին յարաբերիլ:
պիտոյ է միաբանել առ չորս տառսն. որք ՚ի յեղանակին անկա-
տար հաւաքաբանութեանց գտանին. Յ. Ս. Պ. Փ. Տ: Ձայ-
նաւոր որ նախադասեալ սէին, ցուցանէ թէ նախադասութիւ
նշանակեալն ձայնաւորաւն այնուհետև՝ անդրադարձելի է պար-
զապէս: Ձայնաւոր որ նախադասեալ պէին, ցուցանէ թէ նա-
խադասութիւն անդրադարձելի ըստ պատահմանն: Ձայնաւոր որ
նախադասեալ փին, նշանակէ զփոխադրութիւն: Եւ նա-
խադասեալն տին՝ նշանակէ զտարածութիւն յանկարելին:
զայս ՚ի միտ ածեն ենթադրեալ տողքս:

Եւ՝ պարզական անդրադարձմամբ ։

Անդրադարձի ըստ պատահմամբ ։

Փիւր վարէ փոխադրութեամբ ։

Երիւն՝ յանկար տարածութեամբ ։

Օրինակօք առաւելագոյն երեւի տարածութեան անկատար հաւաքականութեանց առ կատարեալսն ։ որպ հաւաքականութիւն այս՝ ի չեսանեղ ։ ոչոք քար է կենդանի . ամ մարդ է կենդանի . ապա ուրեմն ոչոք մարդ է քար ։ տարածի առ չեանարկելն , որ եւս չայժմ սկսի . եթէ մեծագոյն անդրադարձի պարզապէս . որպ ցուցանէ ձայնաւորն առաջին վանկին չեանեղեն . նեբուռմ եւս նախադասն սէին ։ այսպէս ասելով . ոչոք կենդանի է քար . ամ մարդ է կենդանի . ապա ուրեմն ոչոք մարդ է քար ։

Եւ այս՝ ի պաժակեայ . ամ կենդանի է գոյացութիւն . ամ մարդ է կենդանի . ապա ուրեմն ոմն գոյացութիւն է մարդ ։ տարածի առ պատկարանքն . որ եւս պէտէ սկսի . եթէ անդրադարձի եղականութեան ըստ պատահմանն . որպ ցուցանէ երրորդ վանկ պաժակեայն նեբուռմ ին նախադասն սէին ասելով . ամ կենդանի է գոյացութիւն . ամ մարդ է կենդանի . ապա ուրեմն ամ մարդ է գոյացութիւն ։

Եւ այս՝ ի կաղենափօզ . ամ շնչաւոր է զգայուն . ոչոք տունկ է շնչաւոր . ապա ուրեմն ոմն զգայուն ոչ է տունկ ։ տարածի առ կեռիզօղն . եթէ մեծագոյն անդրադարձի ըստ պատահմանն . եւ փոքրագոյն պարզապէս . եւ ապա փոխադրեսցի փոքրագոյն ընդ մեծագունին . որպ ցուցանէ ձայնաւորն առաջին վանկին . որ նախադասն սէին ։ եւ ձայնաւորն երկրորդ վանկին , որ նախադասն սէին , եւ փիւրին ։ ասելով . ոչոք շնչաւոր է տունկ . ամ զգայուն է շնչաւոր . ապա ուրեմն ոմն զգայուն ոչ է տունկ ։

Եւ

Եւ այս ՚ի պրոտասոց . ոմն գոյացութի՛ն ոչ է՛ մարմին . ամ գոյացութի՛ն է՛ եակ . ապա ուրեմն ոմն եակ ոչ է՛ մարմին ։ Եթէ հակառակն ընդունիցի զառաջարկութի՛նն . և ապա ուրանասցէ զեզրակացութի՛նն ։ յայնժամ պարտ է՛ մեզ տարածել զհամաձայնութի՛նն առ պատկերանցն յարաբերութե՛ն յամ կարելեն . առնլով զհակասականն եզրակացութեն , զոր հակառակն ուրացաւ . և զհակասականն մեծագունին , զոր ընդունեաց . և ապա զհակասականս զայսոսիկ ՚ի միմեանց փոխադրել . մինչ զի եզրակացութի՛նն եղիցի մեծագոյն . և մեծագոյնն՝ եզրակացութի՛ն . ոպ՛ նշանակէ առաջին վանդ պրոտասեօցն ։ առնելով . ըստ ըեղ՝ ամ եակ է՛ մարմին . այլ և ըստ ըեղ՝ ամ գոյացութի՛ն է՛ եակ ։ ապա ուրեմն ամ գոյացութի՛ն է՛ մարմին ։ որ եզրակացութի՛ն է՛ հակասականն փոքրագունին . զոր առաջն ընդունեալ էր հակառակն . և այժմ հարկաւորապէս պարտ է՛ նմա կամ ընդունել զոր առաջն ուրացաւ . կամ տալ զերկուս հակասականս . այ՛ . ամ գոյացութի՛ն է՛ մարմին . և ոմն գոյացութի՛ն ոչ է՛ մարմին ։ որ է՛ յոյժ անտեղի ։

Յաղագս համաբանութեանց անջատման ։

Պրակք. Ե ։

De Syllogismorum diuisione .

Articulus Quintus .

Համաբանութեանցն՝ ինն գոն տեսակք . այ՛ . Ներգոյացականն . Առամաբանականն . Լծաբերականն . Յայտնականն . Եզրանակականն . Անորոշականն . Յարաբերականն յանկարելին . Համաբանութի ՚ի հոլովականաց . Համաբանութի յուղղականաց ։

Ներգոյացականն համաբանութի՛նն . որ և արգասացուցա-

ծէր. թի

թէ ասի, կամ ապացոյց. զորմէ ընձեռէ ստորոգել 'ի նախկին գիրքն. է որ ունի զառաջարկութիւնս ճշմարիտս և յայտս։ և է կրկնակ. մինն՝ որ կոչի վն ոչ. և միւսն՝ վն զի։ Ապացուցութիւն վն ոչ՝ է որ յայտնապէս ցուցանէ զընդդիմակացութիւն պատճառօք նր։ որպէս. ամ զարմանալի որն է ծիծաղական. ամ մարդ է զարմանալի որ։ ապա ուրեմն ամ մարդ է ծիծաղական։ յայսմ տեղւոջս հաւանեցուցանելոյ զծիծաղականն պատճառաւն իւրով. յր. զարմանալւորութեամբ, որ է պատճառ ծաղրոյն։ Ապացուցութիւն վն զին՝ է որ յայտնապէս ցուցանէ զընդդիմակացութիւն գործովք նր։ որպէս. ամ ծիծաղականն է զարմանալի որ. ամ մարդ է ծիծաղական. ապա ուրեմն ամ մարդ է զարմանալի որ։ աստ հաւանեցուցանի զարմանալւորն գործովն իւրով. յր. ծիծաղականաւն։

Տրամաբանական հաւաքաբանութիւն, որ և կարծեական ասի. զորմէ պատմէ ստորոգել 'ի գիրքն Թօբիկոց. յր. տեղականաց. է որ եզրակացուցանէ 'ի կարծեական առաջարկութեանց, և որք ոչ են յայտնապէս ճշմարիտք. այլ ըստ կարծեաց։

Խաբէականն է որ թուի ունել յառաջարկութեանցն ճշմարիտ մակաբերութիւն եզրակացութեան. բայց ոչ ունի։ զոր օրինակ. սպիտակն է պատահումն. ձիւն է սպիտակ. ապա ուրեմն ձիւն է պատահումն։ կամ այս. մարդ է տեսակ. պետրոս է մարդ. ապա ուրեմն պետրոս է տեսակ։ որ է սուտ։ վն զի պետրոսն՝ անհատ է. այլ ոչ տեսակ։ և ձիւնն՝ գոյացութիւն ոչ պատահումն։ այսք են խաբէութիւնք. զի միջնորդ եզրն ոչ նոյնպէս ընթադրի 'ի մեծագոյնին ոպ 'ի փոքրագոյնին. այլ այլազգաբար. քանզի սպիտակն 'ի մեծագոյնին՝ առեալ է իբր թէ վերացեալ եզր. յր. փոխանակ սպիտակութեան. և 'ի փոքրագոյնին՝ իբր թէ թանձրացեալ. յր. փոխանակ սպիտակի ընթա_

կային ։ և մարդն 'ի մեծագունեն առնանի ընդհանրապէս փո-խանակ մարդկային տեսակին. իսկ 'ի փոքրագունեն մա-նաւորաբար, փոխանակ պետրոսի ։ այսպիսի խաբէութիւնք՝ յոլովք են. զորս ամ յառաջբերել Հռետորականէ 'ի գիրքն էլենկոցն տես անդ ։

Ծայրանականն՝ է՛ ներումն յայտնայ երեւի մակաբերութի եզրակացութեան ։ և այս յայնժամ պատահի. երբ միջնորդ եզր նախադասութեանն. մեծ. ծայր. և փոքրն՝ գոն տարորոշ և եզրա-կան եզերք ։ որպէս պետրոս ընթանայ. այս մարդս է պետրոս. ապա ուրեմն այս մարդս ընթանայ ։ և պատճառն է՛ վասն զի 'ի յեզրական եզերն առաւելապէս երեւի այն հասարակ սկիզբն ամենաբանականացն. որ թէ որք միանգամ հաւասարեն ընդ միում ումեք. հաւասարեն եւս ընդ միմեանս ։

Եզրանականականն՝ է՛ որ բաղկանայ յառաջարկութեանց եզրա-նականաց ։ Հմ. բար. հարկաւոր է՛, ամ կենդանի գոլ զգայա-կան. կարելի է՛, ոմն բոյս գոլ կենդանի. ապա ուրեմն կարելի է՛, ոմն բոյս գոլ զգայական ։

Ստորադրականն՝ է՛ որ շարադրի յառաջարկութեանց ստո-րադրականաց ։ որպէս. եթէ օր գոյ, գոյ արեգակն. իսկ եթէ գոյ գիշեր, ոչ գոյ օր. ապա ուրեմն եթէ գոյ գիշեր, ոչ գոյ արեգակն ։ Արդ՝ բանիւ գ գոն տեսակքն ստորադրականն նա-խադասութեան. որ 'ի վերոյ ասացեալ է՛ յերկրորդ մասին. սակս այսորիկ և եռեակ է՛ ստորադրական համաբանութիւն ։ որ. թէականն. շաղկապականն. և զատականն ։ տես անդ ։

Համաբանութիւն 'ի հոլովականացն. է որ շարամանի 'ի հոլովական եզերաց. այլ ոչ 'ի ուղղականացն ։ որպէս. յորումնէք գոյ միտք, նոյնոյ և կամք. իսկ 'ի մարդն գոյ միտք. ապա ուրեմն 'ի մարդն գոյ և կամք ։

Համաբանութիւն յուղղականացն՝ է՛ որ զուղղական եզերս

ընդունելի ։ որպէս . կենդանի բանականն է՛ հանճարոյ ընդունակ . մարդ է՛ կենդանի բանական ։ ապա ուրեմն մարդ է՛ հանճարոյ ընդունակ ։

Ցարաբերականն յանկարելին՝ է՛ ներում ՚ի հակասութէ ուրացեալ հետեւութէն, և ՚ի միջէ հանեալ յառաջարկութէ՝ եզրակացուցանելզ զհակասութի միոյ հաւանեալ առաջարկութէն ։ որպ՚ի վերոյ ցուցաք ։

*

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ.

Որք յետ Տրամաբանութեան անդիպին.

DISPVTATIONES PHILOSOPHICAE

Post Logicam Institutionem occurrentes.

Առաջին Վիճաբանութիւն.

Յաղագս Էակի Մտածութեան.

Առաջին Խնդիր.

Թէ զինչ իցէ էակ մտածութեան.

De Ente Rationis.

DISPVTATIO PRIMA.

Quid sit ens rationis?

Quæstio Prima.

Նախ գիտելի է՛, զի էակ մտածութեան եռապատիկ իմանի։ Նախ՝ վասն իրի ուրուք կարելոյ և ՚ի մտաց ածելոյ։ Եւ ըստ բանուիս այսմիկ՝ քար իմացեալ ՚ի մտաց, ասի էակ մտածութեան։ Երկրորդ՝ վասն ներգործութեան մտաց որ իմացուածս ասի, և ներտրամադրեալ բան մտաց. և կոչի էակ մտածութեան, զի յենու ՚ի միտս, և է՛ գործ նորին։ Երրորդ և մանաւանդ՝ վասն իրին այնր, որ ըստ ենթակայացեալ իւր՝ ոչինչ է՛, և ոչ էակ. բայց երեւի ՚ի միտս իբրև զէակ, և իբրև զիր ինչ դրական։ Եւ ըստ այսմ բանի՝ չինեմք զէակ մտածութեան, յորժամ զխաւարն, որ է՛ պակասութիւն լուսոյ և ոչինչ, մտօք ըմբռնեմք իբրև

զսեռութիւն ինչ դրականացուցանելով սեռութեանդ՝ կարծեալ գոլ զխառնածն այն, ասի տրամաբար և խոկագոյն էակ մտածութե. զի է՛ սոսկ մտածութի, և ոչինչ ըստ ենթակայացեալ իրի. թէպէտ էակ ինչ միայն ըստ մակամտածութե։ սակս որոյ առ ՚ի չինել զգոյացուցանելն էակ մտածութե, պարտ է՛ հարկաւորապէս զմիտս խաբել և սուել, համարելով իբրև զէակ ինչ և կարելի՛ զայն որ է՛ ոչինչ և անկարելի։ Արդ՝ յաղագս երրորդ մտածութե էակիս այսորիկ՝ լինի վիճաբանութիւն առաջիկայս։ Եւ խնդրի թէ զինչ իցէ։

Առաջին եզրակացութի։ Էակ մտածութեն ոչ է՛ արտաքին յարաբերութի. որպէս կարծեն ոմանք։ Արդ՝ վ̄ մեկնութե եզրակացութեանս այսորիկ՝ գիտելի է՛. զի յարաբերութիւն է՛ երկեակ. միոյն ներքին. միւսն արտաքին։ Ներքին յարաբերութիւն է՛ այն որ բղխէ ՚ի վերայ ենթակային ուրուք ՚ի ներքուստ. օ̄ր. ՚ի տեսակէ ուժմանէ, որով այն ենթակայն ներքսապէս տրամակայի։ զոր օրինակ. որպէս ներքսապէս յարանուանի սպիտակ՝ ՚ի սպիտակութենէ որ յենու ՚ի վերայ նորին։ կամ աչքն ներքսապէս յարանուանի տեսանօղ՝ ՚ի տեսութենէ որ յենու ՚ի վ̄ր աչացն։ և կամ միտքն նմանապէս յարանուանի ճանաչօղ՝ ՚ի ճանաչմանէ որ ներքսապէս յենու ՚ի վ̄ր մտացն։ և սոյնպէս զայլոցն։

Յարանուանութի արտաքինն է՛ այն որ բղխէ ՚ի վ̄ր ենթակային ուրուք ոչ ՚ի ներքուստ, այլ յարտաքուստ. օ̄ր. ՚ի յարտաքին տեսակէ ուժմանէ, յորմէ այսպիսի կամ այնպիսի յարանուանի այն ենթակայն։ զ̄որ նման. որպէս արտաքսապէս յարանուանի տեսեալ՝ ՚ի տեսութենէ որ յարտաքուստ եզրանայ առանց. և ոչ յենու ՚ի յորմն, այլ ՚ի յաչս։ և կամ չար արտաքսապէս յարանուանի ճանաչեցեալ՝ ՚ի յարտաքին ճանաչմանէ, որ առնանի ՚ի վ̄ր մտաց, ոչ ՚ի վ̄ր քարին։ և կամ պետրոս յարա-

նորանն աջակողմն՝ 'ի յարտաքին յաջմէ միւոյ մարմնոյ ։

Երրորդ՝ համանեցուցանեմք զառաջադրեալ եզրակացութիւն ։ քանզի արտաքին յարաբերութիւն թէ ճանաչեցելոյն, թէ տեսելոյն, և այլ. է՛ իրական էակ ։ ապաուրեմն ոչ է՛ էակ մտածութե ։ Հետևութիւն այս՝ յայտ է՛ . զի էակ մտածութեան ոչ է՛ էակ ինչ ըստ ենթակայացեալ իրի . այլ է՛ ոչինչ երևեցեալ 'ի միտս իբրև զէակ . մինչ որոյ է՛ հակադրեալ ընդ էակին իրականի, որ ըստ ենթակայացեալ իրին էակ ինչ է՛ ։ արդուրեմն էակ մտածութեան ոչ կարէ գոլ արտաքին յարաբերութիւն որ է՛ իրական էակ ։ ցուցանի առաջարկութիւն ։ մինչ զի արտաքին յարաբերութիւն ճանաչեցելոյն ոչ զանազանի յարտաքին ճանաչմանէ յորմէ բղխէ. այլ է՛ ստուգապէս նոյն իսկ ճանաչումն միայն՝ եզրացեալ առ յենթակայն որ յարաբերեան ճանաչեցեալ իսկ՝ նա ճանաչումն է՛ իրական էակ . գոլով իրական ներգործութիւն մտաց ։ ապա ուրեմն և իրական էակ պարտ է՛ գոլ արտաքին յարաբերութիւն ճանաչեցելոյն . ապա ոչ է՛ էակ մտածութե ։ և սոյնպէս ասեմ յաղագս նմ արտաքին յարաբերութեց ։

Բայց առարկիցես . թէ յորժամ ումն յարաբերի ճանաչեցեալ, կամ տեսեալ, և այլ. յարաբերութիւնդ ճանաչեցելոյն, կամ տեսելոյն՝ ոչ է՛ իրական ինչ 'ի վերայ ումն ։ ապա ուրեմն է՛ էակ մտածութե ։

Պատասխանեմք . մեկնելով զառաջարկութիւն . թէ յարաբերութիւն ճանաչեցելոյն կամ տեսելոյն՝ ոչ է իրական ինչ ներքին 'ի վերայ ումն . ընդունիմ ։ ոչ է՛ իրական ինչ արտաքին եզրացեալ առ ումն . ուրանամ ։ զի յարակցումն այն ճանաչեցելոյ, կամ տեսելոյ՝ իրական իմն է՛ ՝ ումն ոչ ներքին, այլ արտաքին ։ և ոչ այլ ինչ է՛ եթէ ոչ իրական ճանաչումն միայն, կամ տեսութիւն աչաց՝ յարտաքուստ եզրացեալ առ ումն, որ

առանձ

տուասի ճանաչեցեալ, կամ տեսեալ․ զի ամ յարմարութիւն թէ առ տառս իւր, թէ նորին՝ ոչ երբէք զանազանի 'ի տեսակէ յա_րանձնաւորէն, յորմէ բղխէ իսկ ։

Երկրորդ եզրակացութի․ Էակ մտածութեն ոչ է ոչինչ՝ ճանաչեցեալ իբրև զոչինչ․ որպէս կարծեն այլ ոմանք․ Աղդ՝ վս մեկնութե գիտելի է․ զի բացասութիւնն, և պակասութիւնն որք են ոչինչ, թէպէտ ոչ կարեն ճանաչիլ ուղղապէս 'ի մտաց, որպէս են իսկ․ վս զի ուղիղ առարկեալ ենթակայն մտաց՝ է միայն էակն․ և ոչ կարէ զոլ ոչինչ․ բայց սակայն կարեն ճա_նաչիլ որպէս են իսկ 'ի մտաց անուղղաբար մր․ անուղիղ ճա_նաչմամբ զոր օրինակ․ ճանաչելով ուղղապէս զմարդն, զօրութե մարդոյ ճանաչեցելոյ ճանաչեմք անուղղաբար զոչմարդն մր․ զբացասութի մարդոյ․ կամ ճանաչելով ուղղապէս զլոյսն․ պատկերաւն լուսոյ ճանաչեցելոյ ճանաչեմք անուղղաբար զխաւարն, որ է լուսոյ պակասութի․

Առարկեցես․ թէ ճանաչելութիւն է յատկութի էակին․ իսկ ոչինչն ոչ է էակ․ ապա ուրեմն ոչինչն ոչ է ճանաչելի ։

Պատասխանեմք․ մեկնելով զմեծագոյնն ձեռնարկութեն, թէ ճանաչելութիւն ուղղակին՝ է յատկութի էակին միայն․ ընդունիմ ։ ճանաչելութիւն անուղղակին՝ է յատկութի էա_կին միայն․ ուրանամ ։ քանզի այդպիսի անուղիղ ճանաչելու_թիւն պատշաճի և ոչնչին․ զի ոչինչն թէպէտ ոչ է ճանաչելի ուղղապէս մր․ յատկական պատկերաւ, զոր ոչ ունի․ սակայն ճանաչելի է անուղղապէս մր․ պատկերաւն էակին․ զի ճա_նաչելով զէակն, զօրութե էակին ճանաչեցելոյ իմանամ թէ զինչ է ոչ էակն ։

Աղդ հաւանեցուցանեմք 'ի վերոյ եդեալ եզրակացութիւն, քանզի էակ մտածութեն չինի 'ի մտաց յորժամ ճանաչի իբրև ոչ որպէս է իսկ, այլ այլապէս․ վս որոյ առ էակ մտածութեն

հարկաւ որ է՛ սխալութիւն եւ մտաց խաբէութիւն = իսկ՝ երբ ճա_նաչէ ոչինչն իբրեւ գոյինչ . ճանաչէ նմա որպէս է՛ իսկ, եւ ոչ այ_լապէս = եւ միայն ճանաչող ոչ խաբի, եւ ոչ սխալէ = այսմ ուրեմն ոչինչն ճանաչեցեալ իբրեւ գոյինչ՝ ոչ է՛ էակ մտածութեան =

Առարկիցես . թէ էակ մտածութեանն ոչ ունի զայլ լինելու_թիւն, բայց միայն զլինելն առարկեալ 'ի միտս . իսկ՝ ոչինչն ճա_նաչեցեալ իբրեւ գոյինչ՝ ոչ ունի զայլ լինելն , բայց յառարկմա_նէ 'ի միտս . այսմ ուրեմն է՛ էակ մտածութեան =

Պատասխ . մեկնելով զփոխյարաբերութիւնն . թէ ոչինչն ճանաչեցեալ իբրեւ գոյինչ՝ ունի զառարկութիւն 'ի միտս իբրեւ զէակ · ուրա_նամ = իբրեւ գոյինչ որպէս է՛ իսկ . ընդունիմ = զի սոյն ուրանամ զնմանութիւնս =

Երրորդ եզրակացութիւն = էակ մտածութեանն ոչ այլ ինչ է՛, բայն թէ ոչէակն , եւ անհնարելին՝ իմացեալ իբրեւ զէակ , եւ կա_րելի = զի օրինակ . յորժամ միտքն՝ զկուրութիւն որ է՛ պակա_սութիւն տեսութեան եւ ոչինչ՝ իմանայ իբրեւ զեր ինչ յեղեալ 'ի վե_րայ . չինէ զէակ մտածութեան = կամ թէ յորժամ յերկուց կա_տարեալ եւ առողջ էութեանց եզերութեանն եւ քաղէն՝ իմանայ զմի սպառ եղեալ էութիւն, որ եզերութիւնաւորաց կոչեցի . եւ իբր կատա_րեալ եղջիւր , եւ կատարեալ քաղ 'ի մի սպառ էութեան , եւ ոչ լինե_լոյ = այս եզերութիւնաւորքս այսպէս իմացեալ՝ գոյ էակ մտա_ծութեան . զի գոյ անհնարելի էակ իմացեալ որպէս կարելի =

Բայց աստ՝ ցուցանի եզրակացութիւն . զի էակ մտածու_թեանն է՛ որ ոչ ունի զայլ լինելն . բայց միայն զլինելն առարկմանն 'ի միտս , որումներեւն իբրեւ զէակ = իսկ՝ եզերութիւնաւորքն անհնա_րելի . եւ կուրութիւն որ է՛ ոչինչ՝ իմացեալք իբրեւ զկարելի ինչ , եւ զերակայն էակ . ոչ ունին զայլ լինելն բայց 'ի լինելութեանն առարկմանն 'ի միտս = այսմ ուրեմն են էակ մտածութեան =

Երկրորդ խնդիր.

Եթէ էակ մտածութեան գոյ ըստ ենթակայացեալ իրի.

Թէ միայն ըստ մակամտածութե.

Vtrum detur ens rationis à parte rei; an verò solum per intellectum.

Quæstio Secunda.

Առաջին եզրակացութի. Էակ մտածութէ ոչ կարէ գոլ ըստ ենթակայացեալ իրին. ցուցանի. քանզի էակ մտածութէն ներընդդէմն զերկուս հակասականս. ուրեմն այսպէս ոչ գոյ, և ոչ կարէ գոլ ՚ի կողմանէ իրին. Առաջադրութիւն ցուցանի. զի զի էակ մտածութեն է ոչէակն իմացեալ իբրև զէակ. որպէս. խաւարն իբրև զլուսութի. իսկ էակն և ոչէակն են հակասականք. այսպէս էակ մտածութեն պարունակէ զերկուս հակասականս. Հետևութիւն ևս ցուցանի. զի յերկուց հակասականացն հարկաւ որպէս միոյն է ճշմարիտ, և միւսն սուտ. և ոչ կարեն միանգամայն գոլ երկոքեանն ճշմարիտ ըստ ենթակայացեալ իրին. արդ ուրեմն էակ մտածութեն, որ ընդունի զհակասականսն, ոչինչ է ՚ի կողմանէ իրին. և ոչ ճշմարիտ ինչ.

Առարկիցես. Թէ գործն առաջադրեալ ՚ի յիրական պատճառէ՝ է իրական գործ. իսկ միտքն որ առաջադրէ զէակ մտածութեն՝ է իրական պատճառ նորին. այսպէս ուրեմն այդպիսի գործն իւր՝ պարտ է գոլ ևս իրական, և գոլ ՚ի կողմանէ իրին.

Պատասխանեմք, մեկնելով զմեծադոյնն. Թէ իրական պատճառն առաջադրէ զիրական գործ. եթէ գործն առաջադրի ՚ի նմանէ բնական և իսկական արարողութբ, որպէս հուր առաջադրի ՚ի հրոյ. ընդունիմ. եթէ առաջադրի պակասութբ և միա-

ճիթ բութբ.

րութէ. ուրանամ = զոր՝ էակ մտածութեան ոչ լինի 'ի մտաց խոկական ապարողութէ, այլ պակասական ճանաչմամբ. և ոչ է միայն բնական ներգործութի, այլ մոլորական պակասութի. զի միայն լինի զէակ մտածութեան ստանելով, և ճանաչելով զնոն այսպէս, և ոչ որպէս է իսկ =

Երկրորդ եզրակացութի = Էակ մտածութեան գոյ ըստ մակամածութէ. այ. ըստ ներգործութէ միայն = ցուցանի. վասն զի էակ մտածութեան ոչ է սոսկ ոչինչ. զի սոսկ ոչինչն ոչ ասի էակ մտածութէ = այլ ուրեմն է իմանալիս էակ ինչ: բայց ոչ էակ ինչ իրական և ըստ ենթակայացեալ իւրն, որպէս 'ի վերոյ ցուցաք. սակայն մտածական և ըստ մակամածութէ. այ. 'ի կողմանէ իւրն է ոչինչ և ոչէակ. բայց երևի էակ և իր ինչ 'ի կողմանէ մտաց, որում է առարկեալ երբև զէակ ինչ =

Առարկեսցես. Թէ 'ի մէջ երկուց հակասականաց ոչ կարէ լինել միջնորդ. զի հարկաւոր որպէս մինն է ճշմարիտ, և միւսն սուտ. սակայն 'ի մէջ նոցա ոչ լինի ճշմարիտ միջնորդ = իսկ՛ էակ իրական, և ոչ էակ իրական՝ են հակասականք = սակայն ուրեմն 'ի մէջ նոցա ոչ կարէ գոլ միջնորդ, որ էակ մտածութէ իցէ = զի այդպիսի էակ մտածութէդ ոչ էր իրական էակ, և ոչ էր սոսկ ոչինչ. սակայն արդեօք էր միջնորդ 'ի մէջ նոցա, որ անհնարին է անկարելի՝ ևս ըստ մակամածութէն =

Պատասխանեմք. մեկնելով զմեծագոյն հաւաքաբանութեն այսպէս. Թէ 'ի մէջ երկուց հակասականացն ոչ կարէ գոլ միջնորդ պարզ. ընդունիմ = ոչ կարէ գոլ միջնորդ՝ յերկոցունցն բաղադրեալ. և կրկին մեկնեմ. ոչ կարէ գոլ 'ի կողմանէ իւրն. ընդունիմ = 'ի կողմանէ մտաց. ուրանամ = զի կարող է միտքն բաղադրել զոչէակն ընդ էակին, որպէս զխաւարն ընդ սևութէ. և այսպէս լինել զսի էակ մտածութէ ոչ պարզ, այլ բաղադրեալ յերկուց հակասականացն այնոցիկ:

Ընդդիմաձեալ առարկեցես. թէ ոչ կարէ միայն հաստատել համանգամայն ներքոյ հանգամանաց. այսինքն ոչ կարէ բաղադրել զնոսա ձևացուցանել. և շինել զէակ մտածութեան։ հնարաւորութիւն՝ յայտ է. զուգանին առաջարկութիւն. քանզի յոր ժամ միայն զէակ, թէ խաւարն է՝ ոչինչ և պահանջութիւն լուսոյ. ոչ կարող է հաստատել թէ է՝ սևութիւն. և պատճառն է, զի առարկեալ ներթակայ մասայն է էակ որպէս ձևացեալ. վասն որոյ ոչ կարէ միայն բերել ՚ի սուտն՝ հաստատելով։

Պատասխանեմք. ընդունելով զառաջարկութիւն, և նա զզուգութիւն նորին. բայց ուրանալով զհետևողութիւն. զի յոր ժամ միայն բաղադրէ ձևացուցանէ զերկուս հանգամանս. Ա. զոչէակն ընդ էակին. ոչ հաստատէ ներկայութեան. զի ոչ զիտէ զոչէակն. Բ. զխաւարն զոր ոչինչ, և սոսկ պահանջութիւն լուսոյ. այլ հաստատէ զնա որպէս զէակ Բ. սևութիւն. և այսու բերէ ՚ի սուտն ոչ որպէս սուտ, այլ որպէս ձևացեալ ըստ կարծեաց նորին. և վասն այսորիկ ոչ զխաւարն մարդ, այլ այդէն միայն շինէ զէակ մտածութեան։

Երրորդ Խնդիր.

Թէ յիմացմանէ պատճառաւ շինի էակ մտածութեան։

A quo intellectu possit fieri ens rationis?

Quæstio Tertia.

Առաջին եզրակացութիւն. մարդկային միայն կարէ շինել զէակ մտածութեան զուգանին ըստ ասացելոցն ՚ի վերոյ. քանզի շինել զէակ մտածութեան՝ ոչ այլ ինչ է. բայց թէ ճանաչել զոչէակ իբրև զէակ. իսկ բանաւորն միայն մարդիկ այսպէս ճանաչեն, այսուրեմն շինեն զէակ մտածութեան:

Առարկեցես. թէ միայն ոչ շինէ զիւր առարկեալ ներթա-

կայն. այլ միայն խորհի զնա . իսկ՝ էակ մտածութիւնն է՝ առաւ-կեալ ենթակայ մտաց . այսմ ուրեմն ոչ շինի, այլ միայն խորհի ՚ի մտաց ։

Պատասխանեմք. մեկնելով զմեծագոյն հաւաքաբանութեան. թէ միայն ոչ շինէ զէութ առարկեալ ենթակային, այլ միայն խորհի զնա՝ ՚ի ձեռն տեսական ճանաչմանն . ընդունիմ ։ ՚ի ձեռն գործնական ճանաչմանն . ուրանամ ։ զի գործնական ճանաչումն իմանայ զենթակային ոչ խորհելով որպէս տեսականն, այլ շինելով զնա ՚ի միտս ։ եւ այսպիսի ճանաչմամբ շինէ միայն զէակ մտածութիւն ։

Երկրորդ նկատողութիւն ։ հրեշտակական միտքն թէ բարի թէ չար հրեշտակային՝ շուրջ զբնական ենթակայիւք ոչ կարեն շինել զէակ մտածութիւն ։ բայց շուրջ զգերբնական ենթակայիւքն կարեն շինել զնա ։

Առաջին մասն նկատողութեանս ցուցանի . զի եթէ հրեշտակքն ճանաչեն զամենայն բնական ենթակայսն յայտնապէս եւ հայեցողական ճանաչմամբ , որպէս են իսկ ։ այսմ ուրեմն ոչ կարեն ճանաչել զնոսա այլապէս եւ սպառաբար՝ շինելով շուրջ զնոքօք զէակ մտածութիւն ։

Երկրորդ մասն՝ եւս ցուցանի . զի հրեշտակքն ոչ ունին ՚ի միտս իւրեանն զնկարեալ պատկերսն գերբնական ենթակայիցն . վն զի բնական միտքն իւրեանն ոչ պահանջէ զճանաչումն նոցա , որք են վեր քան զբնական էութիւն ։ այսմ ուրեմն ոչ ճանաչէ զայնպիսի ենթակայսն յայտնապէս եւ հայեցողական ճանաչմամբ . այլ միայն արտաքնապատական ճանաչմամբ եւ անյայտաբար . մ. տրամաբանելով ՚ի վր նոցա , որպէս տրամաբանեմք մեք ՚ի վր իրին զոր ոչ ճանաչեմք յայտնապէս ։ եւ թէպէտ Ած երեւեցուցանէ հրեշտակային զգերբնական ենթակայսն ոմանս . բայց ոչ զամենեսեան ։ այսմ ուրեմն ՚ի ճանաչել

զնա

զայնպիսի նմանութիւն՝ կարէ հրեշտակն խաբել. և շինել զէակ մտածութեն =

Երրորդ եզրակացութի = միտքն ա̄ծայինն ոչ կարէ շինել զէակ մտածութեն = ցուցանի. քանզի ոչ կարէ ա̄ծ ճանաչել զանկարելին իբրև զկարելի. կամ զոչէակն իբրև զէակ = ուրեմն ապա ոչ կարող է շինել զէակ մտածութեն = Առաջարկութին ցուցանի. զի ա̄ծային միտքն զա̄մ ինչ Թէ կարելի, Թէ անկարելի. Թէ էակ, Թէ ոչէակ՝ ճանաչէ յայտնապէս, որպէս են իսկ = ապա ուրեմն ոչ կարէ ճանաչել զնոսա այլապէս, և սուտաբար. և ոչ շինել զէակ մտածութեն = Հետևութիւն ցուցանի. վ̄ս զի եԹէ այսպէս էր. ապա ա̄ծային միտքն կամ հաւանէր միանգամայն երկուց հակառակաց, որ է անկարելի բան. կամ խաբէր, զոր քաւ լիցի ասել =

Առարկիցես. Թէ ա̄ծ ճանաչէ զէակ մտածութեն շինեալ 'ի մէնջ. ապա ուրեմն և ինքն շինէ զնա = Եզրակացութիւս ցուցանի. քանզի էակ մտածութեն է ոչէակն ճանաչեցեալ իբրև զէակ. արդ ուրեմն ա̄ծ ճանաչելով զէակ մտածութեն մեր, ճանաչէ զոչէակն իբրև զէակ. ապա և շինէ զնա =

Պատասխանեմք. մեկնելով զառաջարկութին. Թէ ա̄ծ ճանաչէ զէակ մտածութեն մեր՝ գործնական ճանաչմամբ. այ̄. համարելով էակ զայն որ է ոչէակ. ուրանամ = ճանաչէ տեսական ճանաչմամբ. ընդունիմ = այ̄. հայելով միայն 'ի յէակ մտածութեն մեր և իմանալով զնա որպէս է իսկ = վ̄ս որոյ խորհի զմեր սուտութի, և խաբէութի. բայց ինքն ոչ խաբի, և ոչ սուտէ =

Երկրորդ վիճաբանութիւն.

Յաղագս Ընդհանրին։

Առաջին խնդիր.

Թէ զինչ իցէ Ընդհանուր. եւ որքանաբար իմասցի։

De Vniuerſali.

DISPVTATIO SECVNDA.

Quid, & Quotuplex ſit Vniuerſale?

Quæſtio Prima.

Ընդհանուրն առ հասարակ իմացեալ, է մի ինչ յարաբերեալ առ բազումս. եւ զչորքնապատիկ նշանակութիւն ունի։ Առաջինն ասի ընդհանուր 'ի պատճառել. եւ է պատճառ ինչ որ զբազում զանազան գործս արտադրէ։ որպէս. Աստուած, որ է հասարակաց պատճառ։ կամ Արեգակն՝ յոլովից գործոյն արտադրիչ։

Երկրորդն ասի Ընդհանուր 'ի նշանակել. եւ է մի ձայն որ նշանակէ զբազումս այլատեսակս։ Ինչ զան. շուն, որ նշանակէ զաստղ. զձուկն. զկենդանին հաչողականն. եւ զշնացօղն։

Երրորդն ասի Ընդհանուր 'ի հաղորդել. եւ է մի անհատ բնութիւն, որ հաղորդի բազմաց։ որպէս. Աստուածային բնութիւնն, որ է մի թուով, եւ հաղորդեալ երից անձանցն։

Չորրորդն ասի Ընդհանուր համեմատական. եւ է մի ինչ, որ գոյ 'ի բազումս համեմատաբար՝ ոչ փաղանունաբար. հեկէն. առողջութիւն, որ գտանի համեմատաբար 'ի կենդանւոջ. 'ի դեղս. եւ 'ի զարկն բազկին։

Հինգերորդն ասի Ընդհանուր փաղանունական՝. 'ի լինել

կամ

ծեալ 'ի տարրացն . և այն է՛ խակալէս և ընտանեբար ընդհա_նուր = զոր՛ն յայտուհետև ճառելոց եմք = որպէս . մարդկային բնութիւն, որ է՛ մի՛ անհատական, և գոյ 'ի բազում անհատս մարդ_կոյ . զորոյն՛ և տարրացն փաղանունաբար =

Արդ՝ այսպիսի հնգեքեան ընդհանուրք սահմանին յարի_ստոտելէ 'ի յեւթներորդ գլուխն համաբանականացն այսպէս . Ընդհանուրն է՛ մի ինչ որ բնաւորեցաւ գոլ 'ի բազումս ոչ հա_մանունաբար, այլ փաղանունապէս = Եւ յառաջին գլխոյն պե_րիարմենեաս տայ նոյն փիլիսոփայն . թէ Ընդհանուրն է՛ որ բնաւորեցաւ զյոլովից ստորոգել =

Իսկ՝ ասամ մեկնի 'ի մէնջ առաջադրեալ սահմանն ընդհան_րին = Ասեմ՝ մի ինչ, փոխանակ սեռի = և այս բառիւս՝ համա_սարի ընդհանուրն ընդ եզակիանն, որ եւս մի է՛ = արդ՝ միայն_ ջանան կատարեալպէս մի . յր . փաղանունաբար . այլ ոչ մի հա_մանաաբար, կամ համանունապէս = քանզի որք միանգամ հա_մանաք կամ համանունք . ոչ մի կատարեալպէս . զի ոչ ունին ամենեւին զմի բան գոյացութե, այլ զբազումս = զմի որոյ և միութիւն բազմաց 'ի բազումս, այլ ոչ մի 'ի բազումս, որպէ_ս ասացաւ է՛ գոլ ընդհանուրն փաղանունականն =

Ասեմ՝ որ բնաւորեցաւ գոլ 'ի բազումս և այլ . փոխանակ տարբերութե . զի այսու տարբերի ընդհանուրն յեզակիանէ որ անհատ, և բազմաց ոչ հասարակ =

Ասեմ՝ ոչ համանունաբար, այլ փաղանունապէս . զի հա_մանունականն, և համեմատականն ընդհանուրն, որ ոչ գոյ 'ի բազումս ըստ նոյն բանի՝ չեն յատկապէս ընդհանուրք = Արդ_ ստանձնեալ ասացաք թէ որպիսի ինչ իցէ ընդհանրին միութի. և բնաւորութի գոլոյ 'ի բազումս =

Երկրորդ խնդիր.

Թէ որպիսին պատշաճ է' գոլ Ընդհանրին միութիւն =

Quænam sit Vnitas propria Vniuersalis.

Quæstio Secunda.

Այսմ բացատրութեան խնդրոյս առաջնկային՝ նախ գիտելի է', եթէ միութիւն՝ է' անբաժանութիւն իւրին 'ի յինքեան էու- թեանն, և բաժանումն յամենայնէ յայլմէ ՚ի. որինչ է' մի- պատշաճ է' գոլ անբաժանեալ յինքեան էութեանն, և բաժանեալ յամենայնէ յայլմէ =

Առարկիցես. թէ միութիւն՝ է' անբաժանութիւն 'ի յինքեան էութեանն. ապա ուրեմն է' բացասութիւն, և ոչինչ. զի անբա- ժանութիւն՝ է' բացասութիւն բաժանման = ապա արդեօք՝ որինչ իք մի. իք բացականն, և ոչ դրական ինչ =

Պատասխանեմք, մեկնելով զառաջին եղրակացութիւն. թէ միութիւն է' բացասութիւն հիմնեալ 'ի վր դրական իրի. ընդու- նիմ = է' սոսկ բացասութիւն թարց դրական հիման. ուրանամ = ապա արդ որինչ իք մի. իք դրական ինչ որոյ վր հիմնի բացա- սութիւն բաժանման 'ի յինքեան էութեան. զի եթէ բաժանեալ էր յինքենէ յիւրմէ. ոչ էր մի =

Երկրորդ՝ գիտելի է'. եթէ միութիւն է' երկեակ = տեսակա- կան. և թուական, որ և անհատական = տեսականական միու- թիւն է' միութիւն բնութեան ուրուք հասարակի, և յայլոց հասա- րակ բնութեանց որոշելոյ = զոր օրինակ. մարդկային բնութիւն է' մի տեսականապէս. ՚ի. տեսականական միութիւն = զի ըստ իւր տե- սականական հասարակութեան՝ անորոշեալ է' յինքեան էութեանն, և որոշեալ յայլոց բնութեանց առիւծու, ձիոյ, արծուի, և այլ = Եւ դարձեալ՝ տեսականական միութիւն է' կրկնակ = մինն սեռի, որ պատականի սեռական բնութեան. որպէս. կենդա-

նւոյ . մարմնոյ . և այլ։ Իսկ՝ միւսն՝ տեսակին որ պատկանին տե_ սակաւոր էութեան . որպէս . մարդոյ , առիւծու , և այլ։

Չրդ՝ Թուական միութիւն է՝ միութիւն միոյ եզական անհա_ տի , որ է՝ բաժանեալ յայլմէ անհատէ։ զո՛ր նման։ Պղատոն է՝ մի Թուով և անհատական միութեամբ և Թուով տարբերի ՚ի Սոկրատայ։ բայց տարբերի յայն առիւծէ Թուապէս և տե_ սակաբար. զի. ոչ միայն Թուով, և անհատական տարբերութեամբ. այլ և տեսակաւ և տեսակական տարբերութեամբ. զի ունի զա_ նազան էութիւն։

Երրորդ գիտելի է . զի տեսակական միութիւն կրկին ստո_ րաբաժանի ՚ի ֆիզիկայն որ բնական , և մետաֆիզիկայն որ համաբնական։ Ֆիզիկայն տեսակական միութիւն է՝ միութիւն էութեան ուրուք , որ ունի զբնական գոյութիւն ըստ էնթակա_ յացեալ իրի ։ և այսպէս է՝ մի տեսակապէս՝ էութիւն պղատոնի, զանազանեալ ՚ի էութենէ առիւծու։

Իսկ՝ մետաֆիզիկայն տեսակական միութիւն է՝ միութիւն էութեան ուրուք համարական , որպէս ՚ի վերոյ ասացաք , և վե_ րացելոյ ՚ի վայրապարունակիցն. որ ոչ է՝ մի ըստ էնթակայացեալ իրի. այլ միայն ըստ մտածութեան . և սորին ընդ միով սահ մանաւ ըմբռնում անհատ վայրապարունակաց։ զի միայն վերացու_ ցանէ զմի սահման ՚ի բազում անհատից զնման էութեանն ու_ նողաց . և զայս մի սահմանն ստորոգէ զիւրաքանչիւրոյ ՚ի նո_ ցանէ։ Եւ այսպէս մի կոչեմք զմարդկայնն ընդհանուր էութիւն զոր և սահմանեմք՝ կենդանի բանական , ՚ի յառիւծային համ ձիական ընդհանուր էութենէ տեսակապէս զանազանեալ. և այս ստորոգի ըմբռնեալ ա՛ հատ վայրապարունակիցն , զպետրոսէ , զպօղոսէ , և այլ։

Չրդ՝ պատասխանեմք առ խնդիրսն, Թէ միութիւն ընդհանու րին՝ է միայն մետաֆիզիկայն տեսակական միութիւն՝ բացման

հաղոր

հաղորդելի բնութեան , որ է մասն վերացեալ 'ի բազում վայրա-
գունից ։ եւ ցուցանի . քանզի ընդհանուրն է մի ինչ հաղորդե-
լի բազմաց . ուրեմն ապա՝ նորա միութիւն է միայն տեսակա-
կան միութիւն բնութեան ուրուք 'ի բազմաց հաղորդելոյ ։ որպիսին
է մետաֆիզիկայն տեսակական միութիւն՝ Թէ սեռի . որպէս .
կենդանւոյ , որ է վերացեալ 'ի յոլովից տեսակաց՝ 'ի մարդոյ ,
'ի ձիոյ , յառիւծէ , և այլ . զորոցն և ստորոգի կենդանին ։
Թէ տեսակի . որպէս . մարդոյ , որ է վերացեալ 'ի յոլովից
անհատից՝ 'ի պետրոսէ , 'ի պօղոսէ , և այլ . զորոցն և ստո-
րոգի մարդն ։

Երրորդ խնդիր .

Թէ որպիսի ինչ պատրաստ է գոլ Ընդհանրին բնու-թեան գոլոյ 'ի բազումս ։

Quænam sit in natura vniuersali aptitudo essendi in multis?

Quæstio Tertia.

Նախ գիտելի է . զի բնական կարողութիւն, որ և ասի բնա-
ւորութիւն է երկեակ ։ մինն ներգործական . և միւսն կրո-
ղական ։ Ներգործական կարողութիւն է զօրութիւն ինչ արտա-
դրելոյ գործոյ ։ որպէս զօրութիւն հրոյ , որով կարէ հուրն արտա-
դրել զայլ հուր ։ և յաղագս այդորիկ ոչ է բան 'ի ներկայումս ։
Կրողական կարողութիւն է՝ որով մինն կարէ առնուլ 'ի վերայ իւ-
րեան ինքեան զմիւսն . հգ կէն . բնաւորութիւն փայտին առ 'ի յառ-
նուլ 'ի վերայ իւրեան զջերմութիւն ։ Արդ՝ լինի երբեմն , թէ մինն
ունիցի զերկոսին կարողութիւնս առ միւսն ։ զոր օրինակ . աչքն
ներգործական և կրողական կարողութիւնս առ տեսութիւն . զի

բնաւորն առ 'ի յարատեւել զտեւողութիւն, և առնուլ զձեւ 'ի վերայ նիւթեանն =

Երկրորդ գիտելի է. Թէ կրողական կարողութիւն բաժանի 'ի դրական, և բացասական = Դրականն է, որով մինն օժտի առ միւսն, իբր կատարելի ինչ առ կատարիչն իւր. Որպէս. այսպէս ունի դրական բնաւորութիւն առնուլ 'ի վերայ նիւթեան զտեսութիւն. զի տեսութիւն կատարի ներգործապէս ըստ բնական պահանջմանն նիւթեան = և գոյացութիւն դրապէս բնաւորին են Թակայից պատահմանցն. զի նոքօք կատարին ներգործապէս ըստ բնական օժտութեան նորա =

Բացասական կարողութիւն, որ նոյնպէս ասի անհակայութիւն. է որով մինն կարէ առնուլ 'ի վերայ նիւթեան զմիւսն ոչ օժտութեամբ այլ անհակայութեամբ. զի թէպէտ ոչ պահանջէ զնա բնաւորական օժտութեամբ. ոչ գոլով կատարելի նորա = սակայն ոչ ունի զհակակայութիւն առ նա. այլ ունի զինքն անզանազանապէս առ 'ի յառնուլ զնա, կամ ոչ առնուլ = այսպէս քանակութիւն ունի զբացասական կարողութիւն առ բաժանումն, որպէս առ [illegible]. փայտ առ ջերմութիւն = զի գոլով ոչ պահանջէն կատարել յայսպիսեացս. և ոչ ունին զհակակայութիւն առ նոսին =

Հարց՝ պատասխանեսջիր առ խնդիրսն. Թէ ընդհանրական բնաւորութիւն գոյ 'ի բազումս՝ է դրական կարողութիւն. ոչ բացասական = ցուցանի. քանզի ընդհանրական բնութիւն իբր անկատար ինչ՝ յարաբերի առ յանհատութիւնս որպէս առ կատարիչս նիւթեանն ըստ բնական պահանջմանն նորա, այլ ուրեմն ունի զդրական կարողութիւն առ նոսա = Եզրակացութիւն յայտ է ըստ ասացելոցն 'ի վերոյ = առաջարկութիւնս ցուցանի. զի անհատութիւն է լրումն բնութեան, որ նովաւ լինի եզական, և առաջին գոյացութիւն. վերայ որոյ և կատարելագոյն ըստ պա-

Ծդ   հան

հանջմանն իւրեան . ապա ուրեմն հասարակ բնութիւն օտարի դրապէս առ յանհատութիւն որպէս առ ներքին կատարելութեան իւրեանն . ապա ունի ըմբռնական բնաւորութիւն գոլոյ 'ի նոսա . և ոչ բացասական , որպէս կարծեն ոմանք :

Յառաջինն հակառակին . Թէ բնաւորութիւն առ բաժանումն ոչ է դրական կարողութիւն , այլ բացասական , որ է անհակայութիւն : զի որ օրինակ քանակութիւն ոչ օտարի դրապէս առ բաժանումն . այլ միայն ոչ ներհակակայի բաժանել : ապա ուրեմն և կարողութիւն , զոր ունի ընդհանուր բնութիւն առ հատել , և բազմանալ անհատութեամբք ոչ է դրական կարողութիւն , այլ բացասական , և անհակայութիւն :

Պատասխանեմք , ընդունելով զառաջարկութիւն . և ուրանալով զերկրակայութիւն : և բան զանազանութեան է , զի զի քանակութիւն ոչ կատարի յաւժամ բաժանեալ 'ի մասունս . սակս որոյ և ոչ օտարի դրապէս առ բաժանելն : բայց ընդհանուր բնութիւն յաւժամ անհատանայ , կատարելներապէս անհատութեամբքն ըստ բնական պահանջմանն իւրեան . վի որոյ բնաւորութիւննորին առ անհատութիւն է դրական օտարութիւն . և ոչ սոսկ անհակայութիւն :

Չորրորդ խնդիր .

Մի թէ բնութիւն զանազանի յանհատութենէ իւրեանն : Եւ որքանաբար լինի Զանազանութիւն :

An Natura distinguatur ab hæcceitate : & quotuplex sit Distinctio ?

Quæstio Quarta .

Գան գիտելի է . Թէ զանազանութիւնն է այն , որով մինն ոչ է միւսն : և բազմապատիկ լինի : Զանազանութեցն

թեան՝ ոմն է ըստ էնթակայացեալ իրի . ոմն ըստ մակամտա-
ծութեան = Զանազանութիւն ըստ էնթակայացեալ իրին՝ լինի , յորժամ միմն ոչ է միւսն 'ի կողմանէ իրին , ոչ միայն 'ի կողմանէ մտաց = որպէս . 'ի պետրոս հոգի զանազանի 'ի մարմնոյ ըստ էնթակայացեալ իրի. զի հոգի ոչ գոլ մարմին՝ ոչ է գործ մտաց, և ոչ լինի մտաւքաւ միայն . այլ և ճշմարտապէս և 'ի կողմանէ իրին = Զանազանութիւն ըստ մակամտածութեան՝ լինի , յորժամ միմն ոչ է միւսն ըստ ներգործութեան մտաց միայն . այլ ոչ եւս 'ի կողմանէ իրին = հն բար . ներ Այ՝ ողորմութիւն և արդարութիւն զանազանին ըստ մակամտածութեան միայն . ոչ ըստ էնթակայացեալ իրին. զի ամ կատարելութիւնքն Այ 'ի կողմանէ իրին և ճշմարտապէս մի են ամենեքին , և պարզ ինչ էակ , որ վասն պատճառաւ իւր գերազանցութեան համեմատի բազմաց. ուստի որոյ մեք բազմապատիկ զանազան իմամբք իմանալ փութամբաց 'ի յանձնաւորութեցն , որք ներ Այ զանազանին 'ի կողմանէ իրին վասն առընչական հակադրութեան զոր ունին առ միմեանս = որպէս մայր ածաբանութեան յայտնի ընձեռութք ճշխարտանիցեմ =

Դարձեալ՝ Զանազանութիւն ըստ էնթակայացեալ իրին բաժանի 'ի յէական , և յեղանակական = Էական զանազանութիւն է՝ որով իրն զանազանի 'ի յիրէ , մինչ զի երկոքեան կարեն 'ի միմեանց բաժանել. և գոլ բաժանեալք, կամ բնականաբար , որպէս . բանական հոգի և մարմին = կամ գերբնաբար . հն կէն . գոյացութիւն և քանակութիւն = Եղանակական զանազանութիւն է՝ որով իրն զանազանի 'ի յեղանակէ իւրմէ . մինչ զի թէպէտ իրն կարող լինի [illegible] բաժանեալ 'ի յեղանակէ յայնմանէ . ոչ սակայն կարէ եղանակն գոլ բաժանեալ յիրէն իւրմէ . ոչ բնականաբար , և ոչ ամենայն կարողութեամբ = զոր նման . այէտրոս զանազանի եղանակաբար 'ի յընթացմանէ իւրմէ , որ ոչ

է իր ,

է իր այլ եղանականովն . զի թէպէտ կարող է պետոտս գոլ_
տեսանց ընթացմանն այնորիկ . բայց տակայն ոչ կարէ ընթա_
ցումն այն գոլ թարց պետոտսի , ոչ բնականաբար , և ոչ գեր_
բնաբար :

Եւ դարձեալ՝ Զանազանութիւն ըստ մակացութեանն
երկեակ է ։ մինն հիմնեալ և ճշմարիտ . միւսն անհիմնեալ և
սուտ ։ Զանազանութիւն ըստ հիմնեալ մակացութեան
է , որ ունի զհիմն ՚ի կողմանէ իրին , թէպէտ ինքն լինի ՚ի կող_
մանէ մտաց . վասն որոյ ոչ է սակմնացածին ։ Եւ այս լինի . յոր
ժամ մի պարզ էակ ունի զզօրութիւն բազում կատարելութեանց ,
և համեմատի բազում էակաց . յայնժամ միտքն ունի զհիմն ճա_
նաչելոյ ՚ի նմա զմի կատարելութիւն , ոչ ճանաչելով զմիւսն . և
այսպէս ճանաչէ զնոյն անբաժանելի էակ ոչ լիապէս , այլ ան
լիաբար ։ կամ կարէ միտքն ճանաչել զնա լիաբար , ճանաչե_
լով ՚ի նմա զամ կատարելութիւնսն բազում զանազան իմաց
մամբք . թէպէտ էակն այն՝ մի պարզ իցէ ։ զոր օրինակ . վասն զի
մի պարզ էութիւն այ՝ համեմատի անթիւ կատարելութեանց . որ .
բարութե . իմաստութե . ողորմութե . արդարութե . և այլ ։
միտքն ունի զհիմն ճանաչելոյ զնա բազում զանազան իմացմա_
մբք ։ և այսպիսի զանազանութիւն՝ ասի ըստ հիմնեալ մակա
ցութե , զի ունի զինքն ՚ի կողմանէ մտաց . թէպէտ զհիմն
ունի ՚ի կողմանէ իրին ։ և ոչ է սուտ ճանաչումն , այլ ճշմարիտ .
զի յորժամ ճանաչեմ նոր այ զողորմութիւն հրաժարելով զմիւսս
՚ի յարդարութենէ . ոչ սխալեմ . զի ոչ իմանամ թէ ողորմու_
թիւնն այ ոչ է արդարութիւն ։ որ սուտ էր : այլ միայն իմա_
նամ զողորմութիւն առանց իմանալոյ զարդարութիւն . որ իմա_
ցումն ասի հրաժարական և ճշմարիտ . ոչ բացասական և
սուտ . զի ոչ բացասէ զողորմութիւն զարդարութենէն . այլ մի_
այն հրաժարի յարդարութենէ ։

Զանազանութիւն ըստ անհնարինեալ մակամասնութեանն է
որ ոչ ունի զհիմն ինչ ՚ի կողմանէ իրին, այլ է սոսկ մտացա_
ծին և սոսկ ճանաչութեան։ Իբրև զաղափարութ. յորժամ իմա_
նամ զանազանութիւն ՚ի մէջ մարդոյ, և կենդանւոյ բանա_
կանին որ է մարդոյ էութիւն։ կամ յորժամ իմանամ թէ նէր
ույ ուղղութեան ծննդաբանութեան ոչ է արդարութիւն, որպէս ՚ի
մեզ։ և զայլ ինչ նման։

Երկրորդ գիտելի է. զի յոլովք են նշանակք զանազանու_
թեան։ նախ յորժամ յերկուց մինն է պատճառ, և միւսն պատ
ճառելի։ կամ մինն առընչական առ միւսն։ կամ մինն այսպէս
կարէ բաժանիլ ՚ի միւսոյն, մինչ զի երկոքեանն կարեն բաժա_
նեալք լինել, թէ բնականաբար, թէ գերբնաբար։ յայնժամ
նշան է թէ գոյ իրական զանազանութիւն ըստ էնթակայա_
կեալ իւրն ՚ի մէջ նոցին և պատճառն է զի ոչ կարէ նոյն պատ
ճառել զինքն իւր և ոչ կարէ նոյն առընչանալ առ ինքն իւր և
ոչ կարէ նոյն իր բաժանիլ յինքենէ իւրմէ։ այսպէս զանազանի
հոգի ՚ի մարմնոյ քանակութիւն ՚ի գոյացութենէ. հայր ՚ի յոր
դւոյ տէր ՚ի ծառայէ և այլ։

Դարձեալ. յորժամ յերկուց մինն կարէ լինել առանց
միւսոյն. բայց ոչ այս միւսն կարէ գոլ առանց նորա, ոչ բնա_
կանաբար, և ոչ գերբնաբար։ յայնժամ նշան է եղանակա_
կան զանազանութեան որպէս լինի ՚ի մէջ իրի և եղանակի նորա.
որգոն. ՚ի մէջ մարդոյ և ընթացմանն իւրեանց. կամ ՚ի մէջ քա_
նակութեան և ձևոյ. և այլ։ զի կարէ գոլ մարդն առանց ընթաց
մանն. և քանակութիւն առանց այսր ձևոյ։ բայց ոչ հակա_
դարձաբար. զի ոչ կարէ սոյն անհատ ընթացումն գոլ առանց
այս մարդոյս. և ոչ այս անհատ ձևս գոլ առանց քանակու_
թեանս այսմիկ։

Դարձեալ. զանազանութիւն նէրգործութեանց, իմացմանց,

ճճղ   և սահ

և սահմանայ՝ ոչ է՛ բաւական նշան զանազանութեան ըստ են-
թակայացեալ իրին = քանզի ա͞ծ է՛ մի պարզ սկիզբն. թէպէտ
յառաջագործէ զբազում զանազան գործս = և միայն է մի սոսկ
զօրութիւն. թէպէտ ունի զանազան ներգործութիւնս. իբր.
զպարզ ըմբռնումն, զդատումն, և զտրամաբանութիւնն. նա
և կարեմք իմանալ զանազան իմացմամբք, և բաժանել զա-
նազան սահմանօք զզօրութիւնն և զարդարութիւնն այսպէս
մի են ըստ ենթակայացեալ իրին = նոյնպէս և զբանականու-
թիւն և զկենդանականութիւնն մարդոյ. թէպէտ սոքա ՚ի մարդն
ոչ զանազանին ՚ի կողմանէ իրին, այլ են մի իրական էութիւն
մարդոյ = ուրեմն ապա զանազանութիւն ներգործութեանց,
իմացմանց, և սահմանադրութեանց՝ ոչ միշտ նշանակէ զզա-
նազանութիւնն ՚ի կողմանէ իրին =

ՀԱրց՝ պատասխանել առ խնդիրսն ընդդէմ սմանց փիլի-
սոփայից. թէ էութիւնն ոչ զանազանի ըստ ենթակայացեալ
իրին ՚ի գոյութենէ. իբր. յանհատութենէս իւրմէ = ցուցանի.
քանզի եթէ էութիւն ըստ ենթակայացեալ իրի զանազանեալ
էր գոյութենէն իւրմէ. էութիւն և գոյութիւն էին սորօք
երկու իրական էակք = ապա էութիւն ըստ ինքեան առանձնա-
բար իմացեալ՝ գոյր մի իրական էակ անկախապէս գոյութե-
նէն. արդ ուրեմն ըստ ինքեան առանձնաբար իմացեալ՝ գոյր
այս և անհատ անկախապէս գոյութենէ և յանհատութենէ =
որ է՛ անհնարին բան = ցուցանի այս յետին եզրակացութիւն. զի
զիւրաքանչիւրոյ միոյ իրական էակէ կարեմք ճշմարտապէս
ասել. թէ է՛ այս և անհատ = Եւ դարձեալ. եթէ էութիւն
և անհատութիւն էին երկու իրական էակք և ոչ մի. ապա էին
երկու եզական իրք. զի իւրաքանչիւր իրական էակն գոյ ըստ
ինքեան մի եզական իր = ապա ուրեմն էութիւն գոյր մի եզա-

կան և անհատ իր 'ի յինքեան . և ոչ 'ի զանազանեալ անհա-
տութենէ =

Յառաջնոյս հետևի թէ բնութիւն զանազանի 'ի յայտու-
թենէ և յանհատութենէ , միայն ըստ հիմնեալ մակամտա-
ծութե = ցուցանի զի կարէ միտքն ճանաչել 'ի պետրոսի զբնու-
թիւնն նորա . այսինքն . զկենդանին բանական . ոչ ճանաչելով զա-
սութիւնն նորին . այսինքն զպետրոսութիւնն որ և ասի անհատու-
թիւն = նա և կարէ իմանալ զայսութիւն պետրոսի . հրաժարե-
լով 'ի բնութենէ նորին : ապա ուրեմն բնութիւնն և այսու-
թիւնն զանազանին ըստ հիմնեալ մակամտածութեան =

Առարկեսցես . Թէ պետրոս ըստ ենթակայացեալ իւրն նմա-
նի պօղոսի ըստ բնութե , գոլով երկոքեանն կենդանի բանա-
կան . և տարբեր է նմին ըստ անհատութե , այսինքն . ըստ պետրո-
սութե = ապա ուրեմն անհատութիւն ըստ ենթակայացեալ իւրն
զանազանի 'ի բնութենէ = եզրակացութիւն ցուցանի . վասն զի ոչ
կարեն երկուք ըստ նոյն կատարելութեան համաձայնել և տար-
բերիլ ընդ միմեանս =

Նախ պատասխանեմ առ ձեռարկութիւն , ուրանալով
զառաջարկութիւն = քանզի այդպիսի նմանութիւն և տարբե-
րութիւն ոչ լինի ըստ ենթակայացեալ իւրն . այլ է միայն գործ-
մամբ = զի միտքն ճանաչէ զբնութիւն պետրոսի իբրև զանա-
զանեալ յանհատութենէ այսինքն . 'ի պետրոսութենէ , յորմէ ոչ է
իրապէս զանազանեալ = և այսպէս իմանայ 'ի միջ պետրոսի և
պօղոսի զբանն համաձայնութե և տարբերութե =

Երկրորդ պատասխանեմ զի թէպէտ և տամ զառաջար-
կութիւն . բայց տակաւին մերժեմ զեզրակացութիւն = թէ ապա
ուրեմն 'ի պետրոսի բնութիւնն և անհատութիւն զանազանին
ըստ ենթակայացեալ իւրն հիմնապէս և զօրութե . ընդունիմ

 տեսա-

տեսական՝ որպէս և ներգործութիւն . ուրանօր ։ ՅԻ . պետրոս Թէպէտ ներգործութիւն է՝ մի անձնաւորական էակ . բայց սակայն համեմատ զօրութիւն երկուց զանազան կատարելութեանց բնութեան և այսութեան ։ վասն որոյ շնորհս տայ մտաց և զտեղի ճանաչելոյ՝ ի նմա զերկուս կատարելութիւնս զայդոսին իբրև զանազանեալս . և ըստ միոյն տայ իմանալ զբանն հաւասարութեան . ըստ միւսոյն զբանն տարբերութեան ։

Բայց արդ ենինն պարտ է՝ գիտել . եթէ զորինչ եմ ասացեալ յաղագս բնութեան և այսութեան զանազանելոյ ։ զնոյն և ասեմ ՝ի վերայ զանազանութեան համաբնական ստորոգմանցն էակին ։ զի սոքա ևս ո՛չ զանազանին՝ ի միմեանց ըստ ենթակայացեալ իրին . այլ միայն ըստ հիմնեալ մակամտածութեան ։ Հրդ՝ համաբնական ստորոգմունքն իրին՝ են կատարելութիւնք ոմանք նորին՝ վերադրեալք և վայելչացեալք ըստ նմանութեան ստորոգմանցն երբեկաղափարաց , ՝ի մարդն համաբնական ստորոգմունքն են սոքա . էակ . գոյացութիւն . մարմին . բոյս . զգայուն . շնչաւոր . բանական . այս և ելն ստորադրեալքն բաղադրեն զմարդոյ էութիւն , որ է՝ կենդանի բանական ։ իսկ միոյն յետին պատկանի առ անհատութիւն մարդոյ , որ է՝ այսութիւն ։ դոքա ամենեքեանք ՝ի պետրոս ո՛չ են՝ ի կողմանէ իրին զանազանեալ էակք . այլ մի սոյն էակն պետրոսի , որ վասն իւր կատարելութեան համեմատ բազմաց . որպէս . էակութեան պատահմանցն . գոյացութեան հրեշտակին . մարմնոյն քարին . բուսոյն ծառոցն . զգայնոյն որդոցն . շնչաւորութեան առիւծու . բանականութեան պօղոսի . և այսութեան իւր իրաց ։ վասն որոյ զանազանին դոքա՝ ի պետրոս զօրութիւն միայն և ըստ հիմնեալ մակամտածութեան . ո՛չ ներգործութիւն և իրապէս ։

Հինգերորդ Խնդիր.

Մի թէ գոյ Ընդհանուրն ըստ ենթակայացեալ իրի. կամ թէ միայն ըստ մտաւորութեան.

Vtrum detur Vniuersale à parte rei: an verò solum per intellectum.

Quæstio Quinta.

Նախ գիտելի է՝ ստուգաբանական կարծիքն Պղատոնի. որ ասէր, գոլ ըստ ենթակայացեալ իրին ՚ի ներքոյ լուսնոյ կամ երկնին զամ ընդհանուր բնութիւնս իւրայն զատուցեալս յանհատիցն. յորոյն ենթադրանցիւր անհատան հաղորդեն զէութիւն իւր. Բայց այսպիսի կարծիքս է սուտ. քանզի բնութիւն ոչ է անհատիցն արտաքին ինչ, այլ ներքին. զի ստորոգի զնոցանէ. և ստորոգելին է ստորագասիլ թէ մինն ներքոյ ումեմն, և ոչ արտաքոյ. Նմանին որպէս ոչ կարէ գոլ ըստ ենթակայացեալ իրին ընդհանուր բնութիւն ինչ զատուցեալ յանհատիցն. որպէս Պղատոնն աւանդէր.

Երկրորդ գիտելի է կարծիքն այլ ոմանց փիլիսոփայից. որք ասեն, գոլ զընդհանուր բնութիւն ոչ զատուցեալս յանհատիցն, այլ զմիացեալս ընդ նոսա: զոր օրինակ. մարդկային բնութիւն. ասեն. մի է՝ ամենեցուն նոյն անհատան մարդոյ: և այսպէս կարծեն. համարելով եթէ բնութիւն զանազանեալ է ըստ ենթակայացեալ իրին յանհատութենէն. ուստի հետևաբար վարդապետեն, զմի բնութիւն գոլ ՚ի բազում անհատս.

Առաջին եզրակացութիւն. ոչ գոյ ըստ ենթակայացեալ իրի մի ընդհանուր բնութիւն ՚ի բազում անհատս. ցուցանի. քանզի բնութիւն ոչ զանազանի ըստ ենթակայացեալ իրին յանհատութենէն. որպէս ցուցաք ՚ի վերոյ. ապա ուրեմն բազմա-

ցեալ է բնութեան, որպէս և են բազմացեալ անհատութիւնքն . և ոչ է մի 'ի բազումս =

Դարձեալ ցուցանի . քանզի եթէ գոյր մի բնութիւն 'ի յոլով անհատս . այսպիսի բնութիւն ունէր զանբաւ զօրութիւն: եւ՛ այս է սուտ = ապա ուրեմն և սուտ է առաջեալն = մեծագոյն ցուցանի. զի այնպիսի բնութիւն ունէր զօրութիւն առնլոյ 'ի վ՛ր իւրեանն զանհատութիւնս զբազումս և զբազումս մինչ և յանհունս. վ՛ զի կարէ ա՛ծ արտադրել զբազում և զբազում անհատս նոյն բնութեան մինչ և յանհունս = ուրեմն ապա այն մի բնութիւն զանբաւ զօրութիւն ունէր =

Հաստատի նոյն մեծագոյն . քանզի եթէ այն մի բնութիւն զչափաւոր զօրութիւն ունէր . զայնչափ անհատութիւնս կարէր արգելոյ առնուլ 'ի վ՛ր իւրեանն, և ոչ աւելի = բայց միշտ բնականաբար զանհատութիւնս յոլովագոյնս կարէր առնուլ, և զայս մինչ և յանբաւս = ապա ունէր զանբաւ զօրութի = զոր ասելն է յոյժ անդէպ =

Առարկեսցես . թէ պետրոս և պօղոս են մի՛ տեսակաւ, և տարբերին թուով միայն = արդ. ուրեմն ունին զմի ընդհանուր բնութիւն, և ոչ զերկուս = եզրակացութիւնս ցուցանի. զի պետրոս և պօղոս տարբերին թուով և տեսակաւ . սակս այսորիկ ունին զերկու բնութիւնս : եւ՛ պետրոս և պօղոս են մի՛ տեսակաւ = ուրեմն ունին զմի բնութիւն =

Պատասխանեմ, մեկնելով զեզրակացութիւն . թէ արդ. ուրեմն պետրոս և պօղոս ունին զմի բնութիւն՝ հասարակաւ և նոյնական միութբ . ուրանամ = անկատար և նմանական միութբ ընդունիմ = զի բնութիւն պետրոսի և պօղոսի ոչ է մի ամենևին, այլ մի նմանապէս . յր . ունին զերկու նման բնութիւնս = և այս է ասել, եթէ ոչ տարբերին տեսակաւ, այլ թուով միայն: բայց պետրոս և պօղոս ունին զերկու բնու-

թիւն

Թէս ոչ նմանս, այլ աննմանս. և զի այսորիկ տարբերին Թուով և տեսակաւ = Եղբ.՝ ուրուրեք է նմանութիւն. անդ ոչ է կատարեալ միութիւն, այլ բազմութիւն. զի ոչ կարէ մին գոլ նմանն իւրեան ինքեանն այլ միւսոյն =

Դարձեալ առարկիցես Թէ պետրոս և պօղոս ոչ են տարբերք ըստ էութէ. զի ունին զնոյն սահման, և զնոյն էութենական ստորոգելեաւս ՟յպ. կենդանի բանական = ապա ուրեմն և զնոյն բնութիւն. զի սահմանն է յայտնիչ բնութեն ենթակայ իրին =

Պատասխանեմք, մեկնելով զհետևութին. Թէ ապա ուրեմն ունին և զնոյն բնութիւն՝ համաբնական. ՟յպ. վերացեալ մտօք յանհատութենէն, և զնոյն ըստ մասնաւորութէ. ընդունիմ = ունին զնոյն բնութիւն՝ բնական, և զնոյն ըստ ենթակայացեալ իրին ուրանամ = զի սահմանն է գործ մտաց. և է յայտնիչ էութեան իրին ըստ որում էութին իմանի 'ի մտաց որպէս ինչ զանազանեալ 'ի յանհատութենանցն. և այսպէս սահմանի 'ի պետրոս և 'ի պօղոս էութիւնն նոցա վերացեալ մտօք յանհատութենէն. ՟յպ. 'ի պետրոսութենէ և պօղոսութենէ. որ ո̃մ է գործ մտաց. զի ըստ ենթակայացեալ իրին էութին ոչ զանազանի յանհատութենէ =

Դարձեալ առարկիցես. Թէ ա̃ծային բնութին ունի զկատարեալ միութիւն և գոյ 'ի բազումս. ՟յպ. յերիս անձինս ապա ուրեմն է ճշմարիտ ընդհանուր: ապա գոյ ընդհանուրն ըստ ենթակայացեալ իրին =

Պատասխանեմք, մեկնելով զառաջարկութին Թէ ա̃ծային բնութին ունի զկատարեալ միութիւն՝ տեսակական միայն, որ պատշաճէր առ ընդհանուրն. ուրանամ = ունի զկատարեալ միութիւն՝ անհատական, որ անդիմանալ ընդհանրին. ընդունիմ = զի որոյ ոչ առ իսկապէս ընդհանուր բնու-

թեան, թէպէտ գոյ 'ի բազումս. զի է՛ մի ոչ միայն տեսակաւ, այլ և թուով. զի հայր, որդի, և հոգին սուրբ՝ են մի թուով ած, և ոչ երեք. որպէս երեք անհատք մարդոյ՝ են երեք մարդիկք = քանզի, որպէս 'ի վերոյ ցուցաք, ընդհանրին միութին՝ պարտ է՛ գոլ միութիւն տեսակական միայն, թուով բազմացեալ. և ոչ միութիւն անհատական և թուական, որ ոչինչ կերպիւ կարէ բազմանալ =

Երկրորդ եզրակացութիւն. գոյ ընդհանուր բնութի ըստ մակամտածութե = ցուցանի, զի թէպէտ բնութին ոչ զանազանի յանհատութենէ ըստ էնթակայացեալ իւրն. բայց սակայն զանազանի 'ի նմանէ ըստ հիմնեալ մակամտածութեն. որպէս 'ի վերոյ ցուցաք = այլ ուրեմն կարէ միտքն ճանաչել 'ի պետրոս և 'ի պօղոս զբնութիւնն, ոչ ճանաչելով զանհատութիւն նց. զպետրոսութի և զպօղոսութիւն = այլ այսպիսի բնութին մտօք վերացեալ յանհատութեցն՝ մնայր մի ըստ մակամտածութեն. զի անհատութիւքն էին պատճառ բազմութենորին = նա և ունէր զբնաւորութիւն գոլոյ 'ի բազում անհատութիւն յորոց վերացեալն էր. ուրեմն այլ մնայր ընդհանուր: զի ընդհանուրն է՛ մի տեսակական կամ սեռական բնութի, որ բնաւորին բազմանալ 'ի յոլով անհատս =

* *
*

ԵՐՐՈՐԴ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Յաղագս առընչութեան:

Առաջին խնդիր.

Թէ զինչ իցէ առընչութիւն: եւ ՚ի քանի սեռս բաժանեսցի:

De Relatione.

DISPVTATIO TERTIA.

Quid, & Quotuplex sit Relatio?

Quæstio Prima.

Պարտ է նախ գիտել. զի էակացն՝ ոմանք են բացարձակք. եւ ոմանք առընչականք: բացարձակ էակն է այն զոր կարեմք իմանալ առանց վերաբերութեան առ այլ: որպէս. քար: առընչականն է, զոր ոչ կարեմք իմանալ թարց յարաբերութեան առ այլ: որպէս. հայր, որ իմանի վերաբերութեամբ առ յորդի:

Երկրորդ գիտելի է. զի յառընչականացն՝ ոմանք են ըստ կոչմանն. եւ ոմանք ըստ գոյոյ: առընչականքն ըստ կոչմանն են նոքա, որք ոչ ունին զառընչութիւն առ այլ. թէպէտ իմանին, եւ բացատրին այնպիսի առընչութեամբ: զոր նման. թէպէտ ամենակարողութիւն ոչ է՛ ամենեւին բացարձակեալ ՚ի յառընչութենէ առ ստեղծուածսն. զի թէ ոչինչ կերպիւ կարէ կախիլ ՚ի ստեղծուածոյս: այլ այն իմանի եւ բացատրի ՚ի մեջ վերաբերութեամբ առ ստեղծուածսն. վա որոյ այնպիսի ամենակարողութիւն ասի առընչական ըստ կոչմանն:

Առընչականքն ըստ գոյոյ՝ են նոքա որք ունին զճշմարիտ

առընչութիւն առ այլ։ Եւ նոյնպէս և առընչութիւնս ըստ գոյին կրկին ստորաբաժանին՝ ի գերազանցական, և ստորոգութենական։ Գերազանցական առընչութիւն է՝, որով միննոյն առ միւսն անմաքրապէս. որ. մի գործելոյ կամ կրելոյ զինչ շուրջ զնովաւ։ Որպէս օրինակ. արեգակն և լոյսն նոյն առ միմեանս գերազանցական առընչութեամբ և անմաքրապէս. զի լոյսն նոյն առ յարեգակն որպէս առ պատճառն իւր արտադրողական և պահողական։ Եւ արեգակն նոյն առ լոյսն զոր գործէ, որպէս առ պատճառն իւր վախճանական. զի արեգակն եղև և լինի վս լուսոյ։ Եւ սոյն գերազանցական առընչութի. զի գերազանցի զամ իրօք, և պատշաճի նոցա որպէս էութենական ինչ. և ոչ զանազանի ՚ի նոցանէ ըստ ենթակայացեալ իւրն. նա և ոչ հաստատէ ինքեանն զպատուկ ստորոգութիւն. այլ գերազանցի զամենայնիւքն. զի իւրաքանչիւր ջան Թէ գոյացութիւն, Թէ որակութի, Թէ քանակութի, և այլ նոյն անմաքրապէս էութեամբ առ ած յորոյ նախախնամութենէն միշտ կախի։ Վս որոյ իւրաքանչիւր գերազանցական առընչութիւնն պատկանի առ յիւրաքանչիւր ստորոգութիւն. յորմէ և ոչ զանազանի։

Ստորոգութենական առընչութիւն է՝ որով միննոյն առ միւսն մաքրապէս, ոչ վս գործելոյ, կամ կրելոյ զինչ շուրջ զնովաւ։ Եւ այսպիսի մաքուր առընչութիւս բաղկացուցանէ զպատուկ ստորոգութիւն, որ և առ ինչ ասի. զորմէ այժմ է բան։ Եւ նովին հայր մաքրապէս նոյն առ յորդի. տէր առ ծառայ. կրկնապատիկն առ կէսն. և այլ։

Երրորդ. գիտելի է. Թէ ՚ի սոյնպիսի առընչականս՝ վեց կարևոր իմանալ. որ. առընչութիւն. առընչակցութիւն. ենթակայ. հիմն. պատճառ հիմնելոյ. և եզր։ Առընչութիւն է՝ տեսակ ինչ, որով ենթակայ ասի այսպէս կամ այնպէս առըն-

 չեցեալ

չացեալ առ այլ։ որպէս. հայրութիւն, որով մարդ ասի հայր որդւոյ, և առընչանայ առ յորդին։ Առընչակցութիւն է միւս տեսակ որ է առընչութեան հատուցականն։ Որ բար. որդիութիւն, որ է հատուցականն հայրութեան։ Ենթակայ՝ է այն, որ յառաջնորդանի առընչացեալ։ որպէս. ծնօղ, որ կոչի հայր. կամ ծնեալ, որ ասի որդի։ Հիմն է այն, որոյ վր հիմնի առընչութիւն։ Որ կէն. որակութիւն է հիմն առընչութեան նմանութեան, կամ աննմանութեան։ քանակութիւն է հիմն առընչութեան հաւասարութեան, կամ անհաւասարութեան։ ծնողական զօրութիւն է հիմն հայրութեան. և այլ։ Պատճառ հիմնելոյ է Թէութիւն առանց որոյ ո՛չ բղխէր առընչութիւն։ որպէս. ծնողական արարողութիւնն է պատճառ հիմնելոյ զառընչութիւն հայրութեան, վասն զի է Թէութի առանց որոյ ո՛չ լինէր հայրութիւն ի ծնօղն։ Եզր՝ է այն առ յոր եզրանայ առընչութիւն։ Հիմքէս. որդին է եզր հայրութեան, զի ծնօղն հայրութեամբ նայի առ յորդին։ և հայր է եզր որդիութեան. զի առ հայր եզրանայ որդիութիւն ծնելոյն։

Չորրորդ գիտելի է. եթէ առընչութիւն ունի զներգոյն, և զառագոյն։ զոր օրինակ. հայրութիւն ունի զներգոյն ըստ որում յենու ի վր ենթակային. որպ. ծնողին։ և ունի զառագոյն ըստ որում առընչանայ առ յեզր. որպ. առ յորդի։

Հինգերորդ գիտելի է. եթէ առընչութիւն է երկեակ։ միոյն հակադարձ. միւսն՝ անհակադարձ։ Հակադարձն է, որ լինի ի մէջ երկուց, որք առ միմեանս առընչանան հակադարձաբար։ որպէս. առընչութիւն ի մէջ ծառայի և տեառն. կրկնապատկին և կիսոյ. հօր և որդւոյն։ Անհակադարձն է, որով միոյն առընչանայ առ միւսն. բայց ո՛չ հակադարձաբար։ որպէս. առընչութիւն, որով մակացութիւն յարաբերի առ մակացելի. բայց մակացելին ո՛չ յարաբերի առ մակացութիւն. զի իմացու-

առընչանայ առ յիմացեալ ենթակայ՝ բայց ենթակայն, որ իմանի, ոչ առընչանայ առ յիմացումն։ և տեսութիւն առընչանայ առ տեսանելին. բայց ոչ տեսանելին առ տեսութիւնն և առընչութիւն, որով ստեղծուածն առընչանայ առ ստեղծօղն. բայց ոչ ստեղծօղն ած առ ստեղծուածն։

Առաջին եզրակացութիւն։ Ստորոգութենական առընչութիւն սահմանի յարիստոտելէ այսպէս. Թէ Առինչս այնպիսիք ասեն, որք միանգամ ինքեանք որինչ էնն, այլոց գոլ ասին. և կամ որպէս զի արդ և իցէ այլապէս՝ առ այլ։ Օր. Առինչս է այն, որ զորինչ ունի, է՛ առ այլ և ոչ զայլ ինչ ունի, բայց միայն զհայիլ առ յեզր մաքրապէս։

Արդ՝ առինչութենական յատկութիւնքն են սոքա։ Նախ թէ առընչակիցքն ասին հակադարձաբար. որգոն տէր՝ է՛ ծառայի տէր. և ծառայ՝ տեառն ծառայ։ Կրկնապատիկն՝ կիսոյն կրկնապատիկ. և կէսն՝ կրկնապատկին է կէս։ Երկրորդ՝ եթէ առընչակիցքն գոն միանգամայն բնութբ։ Օր. յորժամ լինի որդի, լինի և հայր. և երբ լինի հայր, լինի որդի։ Երրորդ՝ եթէ գոն համանգամայն ճանաչմամբ։ Օր. ոչ ճանաչի հայր եթէ ոչ յարաբերութբ առ յորդի։ և ոչ ճանաչի որդի, եթէ ոչ յարաբերութբ առ հայր։ բայց այդպիսի յատկութիւնք միայն հակադարձ առինչութենակացն ընտանիք բար պատշաճին և ոչ անհակադարձիցն, եթէ ոչ ըստ արտաքին բացատրութեն միայն։ զի թէպէտ մակացելին բացատրեսցի յարաբերութբ առ մակացութիւն. բայց սակայն ոչ գոյ համանգամայն բնութբ և ճանաչմամբ ընդ մակացութեն. և ոչ հակադարձի ընդ նմին. եթէ ոչ ըստ արտաքին յարանունութեն միայն։ զի թէպէտ մակացութիւն յարաբերի առ մակացելի. զի որոյ ոչ կարէ գոլ և ոչ իմանիլ թարց մակացելոյն։ բայց սակայն մակացելի՝ կարէ գոլ, և իմանիլ առանց մակացութեն. և է՛ նախնիագոյն բնութբ, և ճանաչմամբ, քան

զմակացութեան. սակս որոյ և ո՛չ յարաբերին առ նա. զի մակա-
ցելոյն ՚ի բաց բարձելոյ, ընդ նմին ՚ի բաց բառնի մակացու-
թիւն: Իսկ մակացութեան չարաբարձելոյ, ո՛չ չարաբառնի
մակացելին:

Երկրորդ եղանակացութիւն: Երեք են սեռք առընչութեանց ըստ Արիստոտէլի ՚ի հինգերորդ գիրքն համաբնաբանութեան: Առաջին սեռն է՝ առընչութեանց, որք են հիմնեալք ՚ի միութեան և թիւ: Օր. որոց պատճառն հիմնելոյ է՝ միութիւն կամ թիւ: և դոքա՛ բաժանին յերիս տեսակս: քանզի ոմանք են հիմնեալք ՚ի վերայ միութեան կամ թուոյ գոյացութեան. և յայնժամ միութիւն հիմնէ զառընչութիւն նոյնութեան. իսկ թիւն՝ զառընչութիւն զանազանութեան: որպէս. պետրոս և պօղոս առընչանան առ միմեանս առընչութեամբ նոյնութեան. իսկ պետրոս և առիւծ՝ առընչութեամբ զանազանութեան: զի դոքա՛ նմանին, և տարբերին ըստ գոյացութեան: Եւ ոմանք են հիմնեալք ՚ի վերայ միութեան կամ թուոյ որակութեան. և այնժամ միութիւն հիմնէ զառընչութիւն նմանութեան. իսկ թիւն զառընչութիւն աննմանութեան: որպէս. Երկու սպիտակքն առընչանան առ միմեանս առընչութեամբ նմանութեան. իսկ սպիտակն և սեաւն՝ առընչութեամբ աննմանութեան: զի դոքա՛ նմանին և տարբերին ըստ որակութեան: Եւ ոմանք են հիմնեալք ՚ի վերայ միութեան կամ թուոյ քանակութեան, և յայնժամ միութիւն հիմնէ զառընչութիւն հաւասարութեան. իսկ թիւն՝ զառընչութիւն անհաւասարութեան: որպէս. Երկու թզաչափքն առընչանան առ միմեանս առընչութեամբ հաւասարութեան. իսկ միթզաչափն և երկութզաչափն. կամ կրկնապատիկն և կէսն՝ առընչութեամբ անհաւասարութեան: զի դոքա՛ նմանին և տարբերին ըստ քանակութեան:

Երրորդ սեռն է՝ առընչութեանց, որք են հիմնեալք ՚ի յառնել և ՚ի կրել. Օր. որոց պատճառն հիմնելոյ՝ է արարողութիւն, կամ

կրողութիւն ։ և այսպէս յետ պատճառելութեանն՝ պատճառն առընչանայ մաքրապէս առ գործն իւր որ է՛ պատճառել, և գործն առ պատճառ ։ որզան, հայր առ յորդի . և որդի առ հայր ։

Երրորդ սեռն է՛ հիմնեալ ՚ի չափն, և չափելին ։ քանզի յայսմ տեղւոջս չափութիւն ոչ իմանի ըստ քանակութեան . այլ ըստ օրինակի և օրինակելոյ ։ և այսպէս յարաբերի մակացութիւն որ է չափելի, առ մակացելին որ է չափն ։ որպէս . բժշկութեան արհեստ առ բժշկելի մարմին ։ ճանաչումն առ ճանաչելի են թական ։ տեսութիւն առ տեսանելին . և այլ ։ զի զօրէն սա- բաչափին , ըստ . զտեսակն առնուն ՚ի յենթակայից իւրեանց ։ թէպէտ մակացելի ենթակայքն ոչ ստորաչափին և ոչ տեսա- կաւորին ՚ի մակացութեանցն ։ վասն որոյ այս երրորդ սեռս է՛ անհա- կադարձ առընչութեանցն ։

Երկրորդ խնդիր .

Մի թէ ստորոգութենական առընչութիւնք գոյ իրականս ինչ ՚ի վերայ ենթակայի . կամ թէ միայն արտա- քին յարանուանութիւն ։

An dentur Relationes prædicamentales à parte rei?
Quæstio Secunda.

Առաջին եզրակացութիւն ։ Առընչութիւնքն առաջին սեռ- ին ոչ են իրականք, և ոչ գոն ըստ ենթակայացեալ իւիք. այլ են սոսկ ինչ արտաքին յարանուանութիւն ՚ի վերայ ենթակային ։ է՛ ընդդէմ ոմանց փիլիսոփայից ։ ցուցանի քանզի եթէ այն- պէս էին . ապա իւրաքանչիւր իր ունէր զանբաւ առնչական զօրութիւն զի կարող էր առնուլ ՚ի վերայ իւրեանն զանթիւ առըն- չութիւնս նմանութեան կամ աննմանութեան . նոյնութեան կամ զանա-

զանութեան . և այլ . վերաբերութեան առանձին երկուս նմանս կամ աննմանս , զոր կարող էր ստեղծել ած = Իսկ այս է ստա- տալ ուրեմն և այն , յորմէ այս հետևի = փոքրագոյնն՝ յայտ է. զի զօրութիւն պարտ է՝ համեմատիլ բնութեան , որոյ է՝ զօրու- թիւ . ապա բաւական բնութիւն զբաւական զօրութիւն ունի , և ոչ զանբաւն =

Դարձեալ ցուցանի . քանզի եթէ այսպիսի առընչութիւնք էին իրականք՝ մինն հետևէր զմիւսն մինչև յանհունս. որ է՛ յայտ անտեղի = վն զի իրական նմանութիւն , որ 'ի վր միոյ սպիտակին. հետևէր զառընչութիւն աննմանութեան 'ի մէջ ինքեանն և սպի- տակ ենթակային իւրեանն = և դարձեալ 'ի մէջ նմանութեան և աննմանութեան գոյր այլ աննմանութիւն = և յետոյ 'ի մէջ երկուց աննմանութեանցն գոյր նոր նմանութիւն = և այսպէս առաջա- բերին սոքա մինչև յանբաւս =

Դարձեալ ցուցանի = զի մի ուրեմն սպիտակ գոլ նման միւս սպիտակ ումեմն . կամ գոլ աննման միւս սևոյ ումեմն . ոչ այլ ինչ է . բայց միայն համանշանել զմիւս ուրեմն սպիտակ , որպէս է ինքն . կամ զսևն , որպէս ոչ է ինքն = ուրեմն ապա նմանու- թիւն կամ աննմանութիւն ոչ է՝ իրական ինչ ումեմն ներքսապէս վերաբերեալ . այլ միայն արտաքին յարմանութիւն ինչ , որով մի ուրեմն սպիտակ յարմանաւորանի նման կամ աննման . ըստ որում նմա համալինի միւս ընդունակին սպիտակ կամ սևոյ :

Դարձեալ ցուցանի . զի եթէ ած ապականէր 'ի վր միոյ սպիտակին զայդպիսի իրական առընչութիւնս . յայնժամ սպի- տակն այն ևս կոչիւր նման միւս սպիտակին , կամ աննման միւս սևին որպէս առնչակցաւն : ապա ուրեմն աւելորդ ինչ է իմանալ 'ի վր սպիտակին զիրական վերաբերեալ էակն , զի նովաւն կոչեսցի նման , կամ աննման = ապա այսպիսի առըն- չութիւն նմանութեան , նոյնութեան , հաւասարութեան , և այլ . ոչ է

իրական ինչ ներքին տեսակ, որով ենթական փոփոխեսցի ներքնապէս․ այլ միայն արտաքին յարակցութիւն՝ նման անկեալ յարտաքուստ ՚ի միւսոյն ընդունակէն:

Երկրորդ եղանակութիւն: Առընչութիւն երրորդ սեռին, որ է չափելւոյն առ չափն, և անհակադարձ է՛ իրական. բայց ոչ է՛ ստորոգութենական, այլ գերազանցական = ցուցանի. քանզի մակացութիւն չափելի, որ է՛ ունակութիւն ինչ, հեշտացուցանէ ըզզօրութիւնն մտաց առ ենթական իւր մակացելի, որ է՛ չափն իւրեան, նա և կախի ՚ի մակացելւոյն որպէս ՚ի պատճառէ = սակայն ուրեմն ոչ նայի առ մակացելի ենթական մաքրապէս, որպէս առ ոսկ եզր = սակայն ոչ ունի ստորոգութենական առընչութիւն առ մակացելին. այլ գերազանցականն =

Երրորդ եղանակութիւն = Ստորոգութենական առընչութիւն երկրորդ սեռին, որ է՛ հիմնեալ ՚ի յառնել և ՚ի կրել. է՛ իրականներքին ինչ տեսակ. և ոչ արտաքին յարանունութիւն. ցուցանի. զի արարողական զօրութիւն, որ է՛ գերազանցական առընչութիւն առ գործն իւր պատճառելի. փոփոխի ներքնապէս յորժամ գործն այն պատճառելին լինի պատճառեալ = սակայն ուրեմն արարողական զօրութիւն, որ էր առաջն միայն գերազանցական առընչութիւն առ կարելի և պատճառելի գործն. յետոյ յորժամ գործն է՛ պատճառեալ, առնու ՚ի վերայ իւրեանն զիրական ինչ. յր. ստորոգութենական առընչութիւն, որով փոփոխեսցի ներքնապէս և առընչասցի մաքրապէս առ գործն պատճառեալ = եղանակութիւն այս՝ յայտ է = ցուցանի առաջարկութիւն, ներքուստ մնայ տարբերութիւն = քանզի ամ առընչութի թէ գերազանցական, թէ ստորոգութենական՝ ունի զբովանդակ լինելն իւր օժտելով առ յեզր = սակայն յորժամ եզրն փոփոխի. փոփոխի և առընչութիւն ներքնապէս ըստ լինելոյն իւրեանն = արդ՝ յորժամ գործն, որ է եզր

առա-

տրամաբանական զօրութեան, մանաւանդ 'ի գործոյ կամելոյն և պատ-
ճառելոյն՝ առ գործն ներքնական և պատճառաւ . փոփոխե-
իւր արդեօք ։ ապա ուրեմն պարտ է և փոփոխել ներքնապէս
զօրութիւն այն , որ էր գերազանցական առընչութեան առ նմա ;
և առնուլ 'ի վր̄ իւրեանն զիրական ինչ տեսակ . իբր . զստորո-
գութենական առընչութիւն , որով յարաբերեսցի մաքրապէս առ
էղըն պատճառեալ ։

Հաստատի ես առաւել երրորդ եզրակացութիւնս . վ̄ն զի 'ի
յա̄ծայինս այնպիսի առընչութիւնքն են իրականք ։ ապա ուրեմն
և 'ի մարդկայինս ։ Առաջարկութիւն ցուցանի . զի 'ի յա̄ծայ-
ինս հայրութիւն ո՛չ միայն է գերազանցական առընչութիւն
բաղկացուցիչ հօրն և սկիզբն որդւոյն . այլ է և ստորոգու-
թենական առընչութիւն . որ յարաբերէ մաքրապէս զծնօղն
առ ծնեալն . որպէս ճառեցի է 'ի յա̄ծաբանութեան ։ Հետևու-
թիւն յայտ է յարացուցիւ . քանզի եթէ 'ի յա̄ծայինս առընչու-
թիւնքն հիմնեալք 'ի յառնել և կրել՝ ո՛չ են արտաքին յարանու-
նութիւն . այլ իրական կատարելութիւն ։ ապա ուրեմն և նոյն
պէս են 'ի մարդկայինս ։

Առարկեսցես ընդդէմ առաջին եզրակացութեան . թէ ո՛չ կա-
րէ ենթակայն մնացանել 'ի միոյ հակառակէ առ միւսն . եթէ
ո՛չ փոփոխի՝ առնլով 'ի վր̄ իւրեանն զնոր իրական տեսակ . զօր
օրինակ ո՛չ կարէ ոք 'ի յոչ սպիտակէ լինել սպիտակ . եթէ ո՛չ
փոփոխի իրական սպիտակութեամբ ընդունելով 'ի վր̄ նորին ։ Նաև՝ մի
որոն սպիտակ՝ յորժամ դնի միւսն սպիտակ , մանաւանդ 'ի յոչ նմա-
նէ առ 'ի գոլ նման ։ ապա ուրեմն փոփոխի ներքնապէս , առնլով
'ի վր̄ իւրեանն զիրական առընչութիւն նմանութեան ։ ապա
առընչութիւնքն առաջին սեռին , որք են հիմնեալք 'ի վր̄ միու-
թեան և թուոյ՝ գոն իրականք , և ո՛չ արտաքին յարանուանութիւն ։

Պատասխանեմք . մերժելով զմեծագոյնն . թէ ո՛չ կարէ ենթա-

կայն անցանել 'ի միոյ հակառականէ առ միւսն . Եթէ ոչ փո-
փոխի կամ ներքսաբար կամ արտաքսաբար , ընդունիմ = Եթէ ոչ
փոփոխի միշտ ներքսաբար միայն , ուրանամ = զի յորժամ որմն
'ի յոչ տեսանելոյն անցանէ առ տեսանել . ոչ լինի 'ի նմա ներքին
փոփոխութիւն , այլ արտաքին . Յդ . փոփոխի միայն ներքսաբար
աչքն տեսանող . և յարտաքին տեսութենէն յարաբերութեանն որմն
նորաբար տեսանել առանց ներքին իւր փոփոխման = այնպէս
ասեմք , Թէ որմն յարաբերութեանն նորաբար նման առանց ներքին
փոփոխմանն իւրեան , զի նոր փոփոխութիւն միայն լինի ներքսա-
բար 'ի միւսն արտաքին սկզբնակ ընդոցն , որ նորաբար գնի . և
առաջին ոչ էրն =

Պատասխանեալ առարկելս ընդ դէմ երկրորդ Եզրակացութեան:
Թէ ոչ միայն մակացութի առընչական առ մակացելի . այլ և ս
մակացելի առընչական առ մակացութի = այսպէս ուրեմն առըն-
չութիւն երրորդ սեռին , որ է հիմնեալ 'ի վր չափոյ և չափե-
լոյ՝ է հակադարձ առնինչ , և ոչ անհակադարձ = Եղևաբար
կութիւն ցուցանի . զի ոչ կարէ իմանել մակացելին առանց իմա-
նալոյ զմակացութի . որպէս . ոչ կարէ իմանել բժշկելի մարմին
առանց իմանալոյ զբժշկութիւն . այսպէս ուրեմն և մակացելի առ-
ընչական առ մակացութի =

Պատասխանեմք , ուրանալով զառաջարկութիւն = և առ ցու-
ցումն նորա ասեմ . Թէ կարէ իմանել իրն որ է մակացելի , առ-
անց իմանալոյ զմակացութի . որպէս . կարեմք իմանալ զմարմին
որ է բժշկելի , Թարց իմանալոյ զբժշկութի . վս որոյ մակացե-
լին ոչ առընչական առ մակացութի = Թէպէտ ոչ կարէ իմանել
մակացելի ըստ որում աւն մակացելի , առանց իմանալոյ զմա-
կացութի . զի յարակոչի մակացելի 'ի մակացութենէ = որպէս
որմն որ է տեսանել , կարէ իմանել առանց իմանալոյ զտեսու-
Թիւն . բայց որմն տեսանել ըստ որում կոչի տեսանել , ոչ կարէ

 իմա-

նմանիլ առանց նմանալոյ զանէութիւն յորմէ այսպէս յառա-
նուանի ։ և աստուած ոչ հետևի. թէ որմն որ է տեսեալ՝
առընչման առ տեսութի. և ոչ թէ նոյն մակացելի առընչա-
նայ առ մակացութի ։ այլ միայն հետևի. թէ յարակցութիւն մա-
կացելւոյն է՛ արտաքին յարանունութիւն ոչ զանազանեալ՛ի յար-
տաքին մակացութենէ ։ յորմէ առնանի ։ զի յարանունութի ոչ
զանազանի՛ ի տեսակէ յարանուանողէն ։

Դարձեալ առարկեցես ընդ դէմ երրորդ եզրակացութեն. քանզի եթէ մի սպիտակն առն նման միւսումն առանց ներքին փոփոխման, և ոչ ըստ իրական առընչութե որ իցէ ՝ի վր նո-
րին, այլ միայն ըստ արտաքին յարանունութե, որ բղխէ ՝ի մի-
այն նոր եղեալ սպիտակէն. որպէս ՝ի վերոյ ասացաւ ։ ապա և
նոյնպէս առնի, թէ ծնօղն առանց ներքին փոփոխման առն հայր
որդւոյ. և ոչ ըստ իրական առընչութե որ իցէ ՝ի վր ծնողին.
այլ միայն ըստ արտաքին յարակցման, որ բղխէ ՝ի նոր եղեալ
որդւոյն ։ ապա ուրեմն հայրութիւն ոչ է՛ իրական առընչութի.
այլ է՛ միայն արտաքին յարանունութիւն, որպէս է՛ առըն-
չութի նմանութե, հաւասարութե, և այլ ։

Պատասխանեմք, ուրանալով զհետևութիւն յառաջացուցելոյն ։
և քան զանազանութենն է. զի ծնողական զօրութիւն, առաջ
քան զհայրութիւն, է՛ միայն գերազանցական առընչութիւն առ
ծնանելի որդին, որպէս առ պատճառելի եզրն ներքան ։ վա
սրոյ յորժամ այն պատճառելի եզրն փոխի, և լինի պատ
ճառեալ և ծնեալ, պարտ է՛ և նոյն գերազանցական առընչու-
թիւն փոփոխիլ ներքուստ, և առնուլ ՝ի վր ներքան զիրական
մաքուր յարաբերութիւն առ նա. Յղ. զառընչութիւն հայրու-
թե ։ զի բոլոր գոյութիւն առընչութենն ոչ այլ ինչ է, քան թէ
յօժարութիւն առ եզր նոր. սակս որոյ առ փոփոխումն եզրին
հետևի ևս փոփոխումն առընչութեն ։ բայց ոչ հանդիպելինոյն

պէս

պէս 'ի յառընչութիւն նմանութեան. որ մի սպիտակն՝ առաջ քան զլինել նման և առաջ քան զդնիլն միւսոյ սպիտակին, ոչ է գերազանցական առընչութիւն առ միւս կարելի սպիտակն. այլ յորժամ այս միւս սպիտակս դնի, և փոփոխի 'ի նմանե-յական. ոչ պատճառ է՝, զառաջին սպիտակն լինել ներքսապէս փոփոխակից. և լինել նման ըստ երական առընչութեան. այլ միայն առի նման ըստ արտաքին ինչ յարանուանութեան =

Երրորդ խնդիր.

Մի թէ ստորոգութենական առընչութիւն զանազանի ըստ էնթակայացեալ իրին 'ի հիմանէն իւրմէ.

An Relatio Prædicamentalis diſtinguatur à fundamento?

Quæſtio Tertia.

Պատասխանեմք ընդ դէմ այլ ոմանց փիլիսոփայից. թէ զանազանի այսպիսի առընչութիւն 'ի հիմանէ իւրեանն էղանակական զանազանութեամբ = ցուցանի. զի կարող է՝ լինել հիմն առանց առընչութեան այսորիկ. և ոչ կարէ լինել առընչութիւն առանց հիմանն իւրեանն = ապա ուրեմն զանազանին 'ի միմեանց ըստ էնթակայացեալ իրին էղանակական զանազանութեամբ = առաջարկութիւն ցուցանի. զի յորժամ դնի եղր. բղխէ առընչութիւն 'ի հիմանէ. և յորժամ եղր բառնի, բառնի ևս 'ի հիմանէն առընչութիւն = զոր օրինակ. յորժամ դնի ծնեալն որ է՝ եղր, բղխէ հայրութիւն 'ի ծնողական զօրութիւն. և յորժամ ծնեալն 'ի բաց բառնի, շարա[illegible]առնի և հայրութիւն, առողջ մնալով ծնողական զօրութիւն. ապա ուրեմն հայրութիւն զանազանի ըստ իրի 'ի ծնողական զօրութենէ էղանակական զանազանութեամբ =

ճշմարիտն ասեմք. թէ հայրութիւն ոչ զանազանի ՚ի հիմանէ. այսինքն ՚ի ծննդական զօրութենէ. այլ միշտ նոյնացեալ է ընդ նմին, և միշտ ներընկալեալ ՚ի նմանէ։ բայց յայնժամ յարաբերութեան զծնօղն՝ հայր. յորժամ ծնանի որդի, և ոչ առաջն։ և թէպէտ առաջն գոյր ՚ի ծնօղն հայրութիւն ըստ ինքն նոյնացեալ ընդ ծննդական զօրութեան, սակայն ոչ գոյր ըստ յարաբերութեան. զի ոչ ևս եղեալ էր որդի։

Եւս՝ առդ՝ ոչ առնէ այս իրաւաբար։ վասն զի ոչ կարէ գոլ տէ-սակ ինչ ՚ի յէնթակայի եթէ ոչ յարաբերութեան զէնթակայն՝ այս ինքն կամ այլոյ իւրոյ. զոր օրինակ. ոչ կարէ գոլ ստրկութիւն ՚ի յումեք. եթէ ոչ յարաբերութեան զտէրն՝ ստրկաց։ և ոչ կարէ գոլ բանականութիւն նոյնացեալ ընդ մարդոյ. եթէ ոչ յարաբերութեան զմարդն՝ բանական։ և պատճառն է. զի տեսականական գործն յարաբերութեան ոչ զանազանի ՚ի տեսականական պատճառէ, յորմէ բղխէ։ այսպէս ոչ կարէ գոլ ՚ի ծնօղն հայրութիւն ըստ ինքն. եթէ ոչ յարաբերութեան զծնօղն՝ հայր։

Յաւելցուք՝ նաև հետևել. թէ հիմն առընչութեան պարտ է զանազանիլ ըստ էնթակայացեալ ինքն ՚ի յեզրէ։ զի ուրուրէք գոյ առընչութիւն, գոյ և համապատասխանութիւն։ իսկ ոչ կարէ միևս գոլ ինքնանս իւրեանն համապատասխանեալ։ այսպէս ոչ կարէ առընչանալ առ ինքն իւր. այլ առ զանազանեալս ՚ի յինքենէ։

Երկրորդ՝ հետևի. թէ արտաքոյական և նիւթական պատճառն առընչութեան է հիմն յորմէ բղխէ առընչութիւն։ իսկ եզրն՝ ոչ է պատճառ նորին, և ոչ սկիզբն յորմէ. այլ սոսկ թէութիւն առանց որոյ ոչ բղխէր ՚ի հիմանէ առընչութիւն։ որպէս պատճառ տեսութեան է աչքն. իսկ լոյսն ոչ է պատճառ նորին, այլ սոսկ թէութիւն առանց որոյ ոչ արտադրեալ էր տեսութիւն ՚ի յաչաց։

Երրորդ հետևի. թէ էութիւն առընչութեան՝ է յարաբե-

րել զհետն առ յեզր ներգործութեան, ոչ զօրութեան ։ Եւ պատճառն է. զի առընչութիւն ոչ է իր, այլ եղանակ իրին ։ Իսկ՝ էութիւնն եղանակին կայանայ ՚ի ներգործութեան եղանակաւորացուցանել զիրն որոյ է եղանակ . ոչ զօրութեան միայն ։ վասն որոյ ոչ կարէ եղանակն գոլ զատեալ ՚ի յիրէ զոր եղանակաւորացուցանէ . ոչ բնականապէս եւ ոչ միայն կարողութեամբ ։ զի էութենապէս ունի ներգործութեան կախեալ ՚ի յենթակայէ իւրեանն ։

Հարցանիցես . թէ կարէ՞ միթէ բաժանել զպատահումն ՚ի յենթակայէ. որպէս ՚ի հաղորդութեան պահէ զքանակութիւն հացին առանց ենթակայի. յթ. առանց գոյացութեան հացին ։ ասեմ ուրեմն կարէ եւս պահել զառընչութիւն բաժանեալ ՚ի հիմանէ ։ Իսկ՝ այդպիսի զատեալ առընչութիւնք ոչ յարաբերեն ներգործութեան զհետն առ յեզր, այլ զօրութեան միայն. յթ. կարեն յարաբերել. թէպէտ ոչ յարաբերեն ։ ասեմ առընչութիւնն ոչ ունի էութենապէս՝ զներգործութեան յարաբերելն . թէպէտ ունի զայս բնականապէս ։

Պատասխանեմք, միւնեւնոյն զառաջարկութիւն . թէ կարէ մի՛ պահել առանց ենթակայի զիրական պատահումն. որգոն . զքանակութիւնս . զորակութիւն . զձեւութիւնս . եւ զայլն յայսպիսեացդ . ընդունիմ ։ զի դոքա են իրք , եւ ոչ կախին էութենապէս յենթակայից իւրեանց, այլ միայն բնականապէս ։ զի թէպէտ ոչ կարեն գոլ բնականապէս զատեալք ՚ի նոցանէ . սակայն կարեն գերբնապէս եւ սքանչելեօք ։ վասն որոյ կարէ գոլ քանակութիւնն առանձին, եւ ոչ առնել զքանակ ։ կամ սպիտակութիւնն , եւ ոչ առնել ներգործութեան սպիտակ ։ Եւ այլ ։ Կարէ՞ մի պահել առանց ենթակայի զեղանակական պատահումն . որգոն . զառընչութիւնս . զշարժումն . զձեւս . զտեսութիւնս . զհամաչափութիւն . եւ զայլն յայսպիսեացդ . ուրանամ ։ զի դոքա ոչ են իրք, այլ եղանակք իրաց . եւ էութեան կախին յենթակայից

կայից

կայից խուէանց։ սակս այսորիկ ոչ կարէ գոլ շարժումն, և ոչ առնել ներգործութիւն շարժել։ ոչ ձևն, եթէ ոչ առնէ ըձե-ացեալ։ ոչ տեսութիւն, ոչ առնելով զտեսանօղ։ ոչ առինչ, եթէ ոչ ներգործութիւն առնէ զառընչացեալ։ զոր նման. ոչ կարէ գոլ կենդանի բանական, որ է էութիւն մարդոյ. և ոչ առ-նել զմարդն։

Զօրրորդ հետևի. թէ ստորոգութենական առընչութիւն պահանջէ զեզը ներկայ և եդեալ արտաքոյ պատճառաց ներ-կայապէս: և ոչ կարէ առընչանալ առ յեզր կարելի միայն, կամ ապագայ։ ցուցանի. զի յայնժամ հայրութիւնն բղխէ ՚ի ծնօղն, և յարանուանէ զծնօղն՝ հայր. յորժամ լինի եզր. զ. որդի։ և ոչ առաջն յորժամ կարելի է որդի, կամ ապագայ։ այլ ուրեմն ստորոգութենական առընչութիւն պահանջէ զգոյութիւն եզրին. ոչ զկարելութիւն միայն, կամ զապա-գայութիւն։

Հուարկիցես. թէ գերազանցական առընչութիւն կարէ առ-ընչանալ առ կարելի եզր։ ուրեմն այլ կարէ և սոյնպէս առ-ինչն ստորոգութենական։ եզրակացութիւն՝ յայտ է յառաջացու-ցին։ ցուցանի առաջարկութիւն. զի ամ զօրութիւնն է գերա-զանցական առընչութիւն առ կարելի ներգործութիւն իւր։ որ-պէս միտքն՝ է գերազանցական առընչութի առ իմացումն կա-րելի: և այսպէս զայլոց զօրութեանց։

Պատասխանեմք, ընդունելով զառաջարկութիւն. և ուրա-նալով զեզրակացութիւն։ և պատճառ զանազանութեանն՝ է. զի որ գերազանցական առինչն ոչ զանազանի ՚ի հիմանէ. այլ է նոյն հիմն ըստ որում կնձրող է գործել կամ կրել զինչ շուրջ զեզրաւն. և այսպէս նայի առ յեզրն կարելի անմաքրապէս, որպէս առ յարատադրելի ՚ի նմանէ, կամ առ յարատադրօղն նո-րա։ բայց ստորոգութենական առինչն զանազանի ՚ի հիմանէ.

և նայի

և նոյն առ յետըր մաքրայէս, որպէս առ յարատադրեալն. և եդե_
ալ արտաքոյ պատճառային իւրեան ։

Չորրորդ խնդիր.

Մի՞ թէ ըստ բազմութեան եղերաց՝ բազմանան առընչու_ թիւնքն 'ի վր հիմանն ։

An multiplicetur Relatio ad multiplicationem terminorum.

Quæstio Quarta.

Նախ՝ պատասխանեն ոմանք փիլիսոփայք. բազմանալ թուով զառընչութիւս առ թուաւոր բազմութիւն եզերաց ։ ներքոյ գաղափարաւ յորժամ թուով բազմանան որդիքն, բազմանան և թուով հայրութիւնքն 'ի վր նոյն ծնողին ։ զի առ այլքն հայրութի ծնօղն առընչանայ առ յառաջինն որդի, և ոչ առ երկրորդն. զի երկրորդն ոչ տակաւին էին եղեալ ։ ապա ուրեմն առ նոր դրութիւն երկրորդ որդւոյն՝ բղխէ այլ նոր հայրութիւն 'ի ծնօղն ։ և յայնժամ երկու հայրութիւնք յարաբերին առ յերկուս որդիս ։ և նոյնպէս ասեն առ դրութիւն երրորդ որդւոյն, և այլոցն ։

Բայց ընդ դէմ սորին է ։ քանզի եթէ առընչութիւնքն բազմանային թուով ըստ թուաւոր բազմութեան եզերացն. հետևէր թէ հիմն ունէր զանբաւ առաղական զօրութիւն ։ իսկ այս է յոյժ անտեղի. զի բաւական բնութի զբաւական զօրութի պարտ է ունել ։ ապա ուրեմն և այլ հաստատեցուցանեմք զհետևութին մեծապունին. վս զի կարէ հիմն. որդոյն. արեգակն առտադրել հետևաբար զբազում և զբազում գործս մինչ և յանհունս ։ արդ ուրեմն կարէր հիմն առնուլ 'ի վր իւրեանն զբազում և զբազում առընչութիւս մինչ և յանհունս, որովք առըն

չանայր

չանայր առ գործս այնոսիկ . զոր կարող էր ած՝ ի միասին պա_
հել ։ Եւ Թէպէտ արտադրել զօրութիւն հնման ո՛չ գոյր ան
բաւ . զի արտադրէր զայնպիսի գործս անբաւս հետեւաբար
մի ըստ միոջէ ։ սակայն առողական զօրութիւն գոյր անբաւ . զի
զբազմագոյն եւ զբազմագոյն առընչութիւս մինչ եւ յանբաւս
միանգամայն առնոյր եւ պահէր ՚ի վր իւրեանն ։ զոր օրինակ .
Թէպէտ կարէ բաւական միտքն հոգւոյն կամ հրեշտակին ար
տադրել մինչ եւ յաւիտեանս հետեւաբար եւ մի ըստ միոջէ
զբազում իմացմունս . բայց սակայն ո՛չ կարէ զամենեսեանն մի_
անգամայն առնուլ եւ պահել ՚ի վր իւրեանն .

Պատասխանեն այլ ոմանք փիլիսոփայք . Թէ առընչութիւն
ո՛չ բազմանայ Թուով , այլ նոյն ամփոփ մնայ առ բազմութիւն
Թուաւոր եւ նիւթաւոր եղելոց ։ վս որոյ ըստ կարծեաց
գոյս՝ ծնօղն առաջին հայրութեան , որով առընչանայր առ
յառաջին որդին , առընչանայ եւս առ յերկրորդն ,յերրորդն ,
եւ առ յայլսն ։

Չորրդ՝ վս մեկնութե այսպիսի կարծեաց . նախ գիտելի է
Թէ երբ կամ առարկեալն է երկեակ ։ մինն աննիւթաւոր եւ
երբ առ յոր . եւս՝ միւսն՝ տեսականաւոր եւ երբ ըստ որում ։ առ
աջինն է այն , առ յոր նայի եւ շարժակարգի զօրութիւն իմն ։ ո՞ր
գոն . նիւթաւոր առարկեալն տեսողական զօրութեն՝ է սպի_
տակութիւն . սեւութիւն . եւ այլ ։ առ յորս շարժակարգի այն
պիսի զօրութիւն ։ երկրորդն է այն , ըստ որում զօրութիւն շա_
րժակարգի առ յեզր նիւթաւոր ։ որպէս . տեսականաւոր առար
կեալն տեսողական զօրութեն՝ է գոյն , ըստ որում այն զօրու_
թիւն շարժակարգի առ սպիտակութիւն , սեւութիւն , եւ այլ ։ զի
աչքն տեսանէ զնիւթաւոր առարկեալն իւր . յդ . զսպիտակն ,
ո՛չ ըստ որում է սպիտակ . զի կարէ եւս տեսանել զսեւն որ
ո՛չէ՛ սպիտակ . այլ ըստ որում է գունաւոր ։ յաղագս որոյ զա_

նաւորն է՝ տեսակաւորաց առարկեալն տեսանելեացն. զի ՚ի նմա-
նէ տեսանելիքն առնուն զիւր տեսակն և նովին զանազանին տե-
սակաւ յայլոց զգայարանացն: Իսկ՝ սպիտակն, սեաւն, և
այլքն՝ են նիւթաւոր առարկեալք. զի ըստ զանազանութե-
այդոցիկ ոչ զանազանի զօրութիւն տեսակաւ.

Ուստ առ սա հետևի. Թէ յորժամ բազմանան նիւթաւոր առ-
արկեալքն. ոչ բազմանան զօրութիւնք: Իսկ՝ յորժամ բազմանան
տեսակաւոր առարկեալքն, բազմանան և զօրութիւնքն: Որպէս.
սեռական զօրութիւն՝ մի է. զի մի է գոյաւորն, Թէպէտ
գոյաւորին տեսակք են բազումք. օր. սպիտակ, սեաւ, և այլ:
Դարձեալ՝ լսողական զօրութիւն է մի. զի մի է նորին տեսա-
կաւոր առարկեալն. օր. հնչումնաւորն: Թէպէտ նիւթաւ-
որքն են բազումք. օր. հնչումն զանգակին. ձայն մարդոյ. Թընդ-
իւնքն գազանաց. և այլ: Դարձեալ՝ ճաշողական զօրութիւն է
մի. զի մի է ճաշակելին, Թէպէտ տեսակք նորին յոլովք. օր.
դառն. քաղցր. և այլ: Նոյնպէս ասեմ յաղագս այլոց զօրութեանց:
և պատճառն է, զի զօրութիւնն առնու զիւր տեսակն, և զիւր
զանազանութիւն ՚ի տեսակաւոր առարկելոյն իւրեանց, այլ
ոչ ՚ի նիւթաւորէն:

Ըստ նմին գաղափարի տրամաբանեն ոմանք ՚ի վր̄ առընչու-
Թեան: և ասեն, Թէ առ ինչն ունի և ս զեզր տեսակաւոր, և
զնիւթաւոր: Հի բաց. տեսակաւոր եզր հայրութեան՝ է ծնեալ
գոյացութիւն. օր. որդի: Իսկ՝ նիւթաւորքն՝ են պետրոս որդի,
պօղոս որդի, և այլ: որոյ սակս առ բազմութիւն նիւթաւոր
եզերացս, ոչ բազմանան ՚ի ծնօղն հայրութիւնք, այլ առաջին
հայրութիւն, որ նախ յարաբերէր զծնօղն առ պետրոս առաջին
որդի, նոյն իսկ անփոփոխ մնալով՝ յարաբերէ զնոյն ծնօղն առ
պօղոս երկրորդ որդի, և առ յայլսն. զի Թէպէտ բազմանան
նիւթաւոր եզերքն. ոչ բազմանայ բանն ծնելոյն, որ է եզր

տեսակաւոր։ զոր նման. յորժամ բազմանայ նիւթաւոր առարկեալն սպիտակին, սեւին, և այլ. ոչ բազմանայ տեսողական զօրութիւն. զի ոչ բազմանայ բանն գոյնաւորին, որ է տեսակաւոր առարկեալն տեսանելեացն։

Իսկ՝ արդ՝ զոյգ կարծիքն պահպանի արդեօք ըստ բազմաց։ նախ՝ զի Թէպէտ այնպիսի տրամաբանութիւն ճշմարտապէս լինի ՚ի վր՟ զօրութեանց, որք են գերազանցական առընչութիւք առ յառարկեալ եղեալս իւրեանց. վ՟ որոյ կարեն անփոփոխ տարածիլ առ ՚ի նայիլ և զկարելի եղեալս, առ յորս [illegible] յարաբերին, որպէս կարողութիւք. ոչ որպէս ներգործական մարմնոյ առընչութիւք։ բայց սակայն ոչ ճշմարտի ՚ի վր՟ ներգործութեանց. և մանաւանդ ՚ի վր՟ ստորոգութենական մարմնոյ առընչութեանց զի այսք ամէն եզմանակք իրաց, և ոչ էրք որպէս են զօրութիւնք. և չու Թ՟ կախին ՚ի յեղելոյ որ ներկայ և եղեալ յարտաքոյ պատճառաց. ոչ ՚ի յեղելոյ որ կարելի միայն։ ուստի՝ որք միանգամ են նիւթաւոր եղերք զօրութ՟, և ոչ տեսակաւորութեանն ըզգանազան զօրութիս. լինին տեսակաւոր եղերք ներգործութեանց. և տարբերութեանն ըններգործութեանն տեսակաւ. զի զօրութիւնն ընդհանրականագոյն ինչ է՛, քան ըններգործութիւնն։ զոր օրինակ. սպիտակն և սեւն, որք են նիւթաւոր եղերք տեսողական զօրութեան, և ոչ տարբերութեանն ըզգանազան տեսակաւ զօրութիս. լինին տեսակաւոր եղերք տեսութեանն, և տարբերութեանն ըզգանազան տեսակաւ տեսութիս. զի տեսութիւնն սպիտակին՝ տարբերի տեսակաւ ՚ի տեսութենէ սեւին։ նա և տեսութիւնն միոյ սպիտակին՝ անփոփոխ մնալով ոչ կարէ զոլ տեսութիւն երկուց սպիտակաց. զի այս՝ կատարելագոյն է՛, քան զայն. Թէպէտ եր կոքին ընդ նոյն տեսակաւ. և տարբերք միայն Թուով։ ըստ ամին օրինակի, բազում հայրութիւք Թուով տարբերին ՚ի մի-

մեայ, և կարեն պատշաճել առ մի թուով ծնողական զօրութիւն, որ անփոփոխ մնալով՝ յարաբերի գերազանցապէս առ բազում արտադրելի որդիս. բայց ոչ կարէ հայրութիւնն միոյ որդւոյ, անփոփոխ մնալով՝ գոլ հայրութիւն երկուց որդւոց. զի այս՝ կատարելագոյն բան զայն. թէպէտ երկոքեան ընդ նոյն տեսակաւ. և տարբերք միայն թուով։

Եւ դարձեալ՝ ոչ կարէ նոյն իր՝ անփոփոխ մնալով անցանել ՚ի միոյ հակասականէն առ միւսն. որպէս. ոչ կարէ նոյնն ոչ սպիտակ, անփոփոխ մնալով՝ լինել սպիտակ։ ուրեմն ադամ հայր պետրոսի առաջին որդւոյն, որ այժմ է՝ ոչ հայր պօղոսի. զի այս մինչ տակաւին ոչ ծնաւ. ոչ կարէ յետոյ լինել հայր նորին ՚ի ձեռն առաջին անփոփոխ հայրութեան. զի նոյնն նոյն մնալով, մինչ զնոյն առնէ, և ոչ երբէք զանազան։ այլ առաջին հայրութեն, որ առաջին առնէր զծնօղն՝ հայր միոյ որդւոյ, և ոչ երկուց. յետոյ անփոփոխ մնալովն՝ ոչ կարէ հայրացուցանել զնոյն ծնօղն զերկուց որդեաց։

Աղագ. աստէնիկին՝ եղիցի մեր առաջին եզրակացութիւն ՚ի մերում հաստատեալ. թէ առ բազմութիւն թուոց որ և նիւթոց որ եղերացն՝ ոչ բազմանան թուով առընչութիւնք ՚ի մի հիմանն. այլ միայն թուով փոփոխին։ զի. առաջին հայրութիւն որ առընչացուցանէր զծնօղն առ յառաջին որդի. ՚ի ծնելն երկրորդին ապականի, և ՚ի տեղի նորին բղխէ միւսն կատարելագոյն, որ առընչացուցանէ զծնօղն համանգամայն առ յերկոսին որդիսն։ և ՚ի ծնելն երրորդ որդւոյն՝ ապականի և միւս հայրութիւն այս. և բղխէ երրորդն կատարելագոյն, որով առընչանայ ծնօղն համանգամայն առ յերեքեանս։ և նոյնպէս հետևաբար յաղագս այլոցն։ նա և հակադարձաբար, յորժամ յերից որդեացն՝ մինն մեռանի. ապականի կատարելագոյն հայրութիւն [illegible]. և բղխէ միւսն անկատարագոյն որ առ

յերկուս մնացեալսն ։ ցուցանի . քանզի ՚ի դնելն երկրորդ սպի-
տակին առաջի աչացն, ապականի տեսութիւնն առաջնոյն . և
դնի նոր կատարելագոյն տեսութիւն որով աչքն տեսանէ հա-
մանգամայն զերկոսին սպիտակսն ։ և հակադարձաբար , յոր
ժամ յերկուց սպիտակացն՝ միոյն բառնի, և միւսն մնայ ․ ապա-
կանի տեսութիւն երկոցունցն . և դնի նոր տեսութիւն անկա-
տարագոյն , որ առ միւսն մնացեալ ։ ապա սոյնպէս ասելի է՝
յաղագս առընչութեցն ։

Երկրորդ եզրակացութիւն ։ առ բազմութիւն տեսակաց
որ եզերացն՝ բազմանան տեսակաց առընչութիւնքն ։ ցուցանի .
զի իւրաքանչիւր յարաբերութիւն առնու զանունն իւր ՚ի
տեսակաց որ եզրէ ։ ապա ուրեմն ՚ի բազմանալն տեսակաց որ
եզրի , բազմանայ և տեսակաց առընչութիւն ։ առաջարկու-
թիւն հաստատի լինի մակածութեամբ . քանզի հայրութիւն . որ-
դիութիւն . նմանութիւն . հաւասարութիւն . և այլքն յայտ-
ակնեացդ՝ են առընչութիւնք տեսակաց զանազանեալք . զի
եզերք նոցա տեսակաց զանազանին ։ վասն զի հայրութիւնն է՝ առ
ծնեալսն. որդիութիւն՝ առ ծնօղն. նմանութիւն՝ առ յորակու-
թիւն . հաւասարութիւն՝ առ քանակութի . նոյնութիւն՝ առ
գոյացութի . և այլ ։ եւ դարձեալ ցուցանի յաւագուցէ . զի
տեսութիւն սպիտակին , և տեսութի սևին . իմացումն գոյա-
ցութե , և իմացումն պատահման՝ զանազանին և բազմանան
տեսակաց . զի եզերքն նոցա տեսակաց զանազանին և բազմա-
նան ։ նմանապէս ասելի է՝ ուրեմն յաղագս առընչութեցն ։ և
պատճառն է . զի առնինչն՝ որինչ է՝ նոյ . առ յեզր է՝ ։

Հինգերորդ Խնդիր.

Մի՞ թէ առընչութիւն եզրանայ առ բացարձակն եզր. կամ թէ առ յառընչակցութիւն ։

Vtrum Relatio terminetur ad Correlationem: an verò ad rationem absolutam termini.

Quæstio Quinta.

Գիտելի է. զի եզրն առընչութեան զերկուս նշանակէ. մի. զառընչակցութիւն. և զհետն առընչակցելոյ, որոյ վերջնոյ առընչակցութիւն ։ որպէս՝ որդի, որ է եզր հայրութեան, զերկուս նշանակէ. զծնեալ գոյացութիւն. և զորդիութիւն, որ է առընչակցութիւն հայրութեան, և որով ծնեալ գոյացութիւն յորջորջի որդի ։ Արդ՝ խնդրի. թէ յերկուցս այսոցիկ՝ առ յո՞ր եզրանայ հայրութիւն. մի թէ առ ծնեալ գոյացութիւն, որ է եզր բացարձակ. կամ թէ առ յորդիութիւն. որ է առընչակցութիւն ։

Պատասխանեմք. եթէ առընչութիւն եզրանայ առ յեզր բացարձակն. ընդ դէմ ոմանց փիլիսոփայից, որք ասեն, եզրանալ առ յառընչակցութիւնն ։ նախ ցուցանի. քանզի 'ի յանհակադարձ առընչականսն՝ առընչութիւն եզրանայ առ բացարձակն ։ ապա և նոյնպէս լինի 'ի հակադարձ առընչականսն ։ եզրանալութիւն՝ յայտ է յառացուցիչ ։ և ես հաստատի առաւել. զի եթէ ած տարածանէր 'ի ծնեալ գոյացութեան զորդիութիւնն. գոյր առաջին ծնողին՝ հայրնորին. և ծնողին հայրութիւն եզրանայր առ բացարձակն, ոչ առ յառընչակիցն ։ ապա և այլ ։ ցուցանի առաջարկութիւն. զի մանկացութիւն առընչանայ առ մանկացելն, որ է բացարձակեալ 'ի յառընչակցութենէ առ մակացութիւն ։ և ստեղծումն առընչանայ առ ստեղծօղն ած, որ է բացարձակեալ 'ի յառընչակցութենէ առ ստեղծումս ։

[illegible]

Դարձեալ հաւանեցուցանէ պատասխանին. քանզի ենթ առընչութեան է առաջագոյն բնութբ, քան զառընչութիւն. զի այս կախի ՚ի նմանէ. և ո՛չ ՚ի նմանէ այն։ Թէպէտ ո՛չ է առաջագոյն ժամանակաւ. զի յայնժամ բղխէ առընչութիւնն ՚ի վերայ հիման. յորժամ դնի ենթ։ Իսկ՝ առընչակցութիւնն, որ ՚ի վերայ ենթին, ո՛չ է առաջագոյն բնութբ, քան զմիւսն առընչութիւն. զի ըստ Արիստոտէլի՝ առընչակցութիւնք զոյգ համանգամայն բնութբ. զի միմեանս ո՛չ կախին ՚ի միւսոյն որպէս ՚ի յենթէ։ Ապա ուրեմն առընչակցութիւն ո՛չ է իսկ՝ ենթ առընչութեան. զի ենթն է բնութբ նախկնագոյն քան զառընչութիւնն։

Եւ Դարձեալ ցուցանէ, վա զի ծնօղն ո՛չ է հայր որդւութեան, այլ ծնեալ գոյացութեան. զի ծնեալն բղխէ ՚ի հօրէ, և ո՛չ որդւութիւնն, որ բղխէ ՚ի հիմանէ ուրեմն. ԶԲ. ՚ի ծնելոյն։ Ապա ուրեմն հայրութիւն ո՛չ նայի առաջ առ յորդւութիւն, այլ առ ծնեալ գոյացութիւն։ Եւ մի մարդ ո՛չ է նոյն ընդ նոյնութեան որ ՚ի վերայ միւսոյն. զի մարդն է գոյացութիւն. և առընչակցութիւն նոյնութեան՝ է պատահումն։ Այլ է նոյն ընդ միւս մարդոյ որ է բացարձակ հիմն նոյնակցութեան այնորիկ։ Ապա ուրեմն առընչութիւն նոյնութեան նայի առ բացարձակ ենթ, ոչ առ յառընչակցութիւն։ Եւ զնոյն ասեմ յաղագս նմանութեան, հաւասարութեան, և այլ ընդ առընչութեանց։

* *
*

Չորրորդ վիճաբանութիւն.

Յաղագս Ունակութեանց ։

Առաջին խնդիր.

Թէ զինչ է Ունակութիւն ; Եւ ո՞ր է ենթակայ նորին ։

De Habitibus.

DISPVTATIO QVARTA.

Quid sit Habitus: Et quodnam illius subiectum?

Quæstio Prima.

Նախ գիտելի է. զի Ունակութիւն է մի տեսակ Որակութեան ։ Եւ տարբերի 'ի Տրամադրութենէ, որ է որակութեան միւս տեսակն. զի ունակութիւն ըստ Արիստոտէլի է որակութիւն դժուարաշարժ. այս է. դժուարալեբ կորուսանելի և բարձելի. որպէս, սովորութիւն, զոր շահէ մարդն առ 'ի գործել զբարի. կամ զչարն ։ Իսկ տրամադրութիւն է դիւրաշարժ. զի բարձի դիւրաւ. որպէս. տրամութիւն. առողջութիւն. ուրախութիւն նոյն մարդոյ. և կամ ջերմութի 'ի մի փայտի ։

Երկրորդ գիտելի է, եթէ ունակութիւն է երկեակ. Հեղական, և ուսումնական ։ Հեղական ունակութիւն է, զոր ած հեղու 'ի մի մարդոյ, կամ հրեշտակին ։ Հն բար ։ ած այսին շնորհք. լոյս փառաց. հաւ. առ. յոյս. սէր. և այլ ։ և յաղագս դորին ճառեն աստուածաբանքն ։ և կամ մակացութիւնք, զորս եհեղ ած 'ի մի մասին Ադամայ, և Սողոմոնի ։ Իսկ Ուսումնականն է, որ շահի բազմապատիկ ներգործութեամբ ։ և յաղագս սորա պատմեմք 'ի ներկայիս ։

Երրորդ

Երրորդ գլուխն է՝ Թէ ունակութիւն սահմանի այսպէս ։ Ունակութիւն է որակութիւն ինչ դժուարաշարժ, որ տայ դիւրութիւն, ոչ զկարողութիւն գործելոյ ։ Ասի՝ դժուարաշարժ. զի ոչ ապականի դիւրաւ, այլ բազմապատիկ ներհական ներգործութեամբ ։ Ասի՝ որ տայ դիւրութիւն և այլ. զի ունակութիւն միայն դիւրացուցանէ զզօրութիւն առ ՚ի գործել ։ և ոչ տայ զկարողանալն պարզապէս, այլ զկարողանալն դիւրաւ ։ Եւ պատճառն է. զի ունակութիւն արտադրի ՚ի ներգործութեանց զօրութեան ։ Սակս այսորիկ ոչ տայ, այլ գտանէ զզօրութիւն կարող գործել ։ առ ՚ի տարբերութիւն գերբնական ունակութեանց լուսոյն փառաց, հաւատոյ, և այլ. որք տան զկարողանալն պարզապէս. զի ոչ կարէ մարդ ճանաչել զԱստուած հայեցողական ճանաչմամբ. և ոչ հաւատալ ամենասուրբ Երրորդութեան առանց գերբնական հեղեալ ունակութեանց լուսոյն փառաց. և հաւատոյ ։

Առաջին երրակցութիւն ։ զոր ՚ի միտս, և ՚ի կամս ունակութիւնք. ցուցանի բանիւ այսպիսի զօրութիւնք յետ բազմապատիկ արտադրութեան ներգործութեանց իւրեանց՝ շահեն զդիւրութիւն ՚ի ներգործել ։ այս է որ կոչի ունակութիւն. զի ունակութիւն ոչ այլ ինչ է. եթէ ոչ դիւրութիւն զոր շահէ զօրութիւն առ ՚ի գործելոյ ։ Առաջարկութիւն ցուցանի. զի միտքն յետ բազմապատիկ իմացմանց շահէ զունակական մակացութիւն. ուղղոն. զարհեստս. զփիլիսոփայութիւն. զԱստուածաբանութիւն. և այլ. որպէս դիւրապէս տրամաբանէ շուրջ զմակացելեօքն. շուրջ զարհեստաւորօք. շուրջ զբնական իրօք. շուրջ զԱստուածով. և այլն ։ Նոյն և կամքն բազում անգամ կրէ զդժուարութիւն ՚ի ներգործել ՚ի կամիլ. ՚ի յօժարիլ. ՚ի սիրել. ՚ի յատել՝ զընթացս ինչս ։ և այսպէս յետ բազմապատիկ ներգործութեանց կամեցողութեան, սիրողութեան, ատելութեան, և այլ.

շահէ զդիւրութիւն ողորմելոց՝, տալոյ, սիրելոյ զնոյն ընթա-կայսն: արդ ուրեմն շահէ զունակութիւն ողորմութեան. սիրո-ղութեան. առատութեան. և այլ:

Երրորդ եզրակացութիւն: գոն եւս ունակութիւնք 'ի ներքին ունին զգայական զօրութիւնս մարդոյ և անասնոյ. այս. 'ի յիշո-ղութիւն. 'ի յերևակայութիւն. և 'ի զգայական ցանկութիւն: ցուցանի. զի ըստ Արիստոտելի 'ի գիրքն յիշողութեան՝ մարդ որ բազում անգամ սովոր է յիշել. շահէ զունակութիւն դիւրա-պէս յիշելոյ: Եւ մանաւանդ որ ցանկութիւնն մարդոյ՝ բազում անգամ հնազանդելով բանական կամաւորութեանն. շահէ զու-նակութիւն դիւրապէս հնազանդելոյ: և նոյնպէս լինի 'ի յեր-ևակայութեանն: Եւ պատճառն է՛. զի այսպիսի զօրութիւնք կրեն բազում անգամ դժուարութիւն 'ի ներգործել: որոյ աղագաւ կարեն բազմապատիկ ներգործութեամբ շահել զունականս դիւրութիւնս: Եւ զնոյն ասեմ յաղագս անասնոց. զի և անա-սունքն հնազանդեալք սովորութեամբ բազմապատիկ ներգործու-թեանց դիւրանան 'ի յիշել. 'ի յերևակայել. 'ի ցանկանալ: այլ և 'ի յայսպիսի ներքին զօրութիւնս իւրեանց շահին ունա-կութիւնս:

Չորրորդ եզրակացութիւն: ոչ գոն ունակութիւնք 'ի յարտաքին զգայութիւնս. և ոչ 'ի ներքին զօրութիւնս ունին. այս. 'ի զօրութիւնս աճողական, ծննդական, շարժողական, և այլ: ցուցանի. քանզի այսպիսի զօրութիւնք՝ են հաստատեալք 'ի գործս իւրեանց. և միշտ գործեն նոյն կերպիւ: զի աչքն բազմապատիկ տե-սութեամբ ոչ դիւրանայ առ 'ի տեսանել: և զնոյն ասեմ յաղագս այլոցն:

Առարկեսցես. թէ արհեստաւորքն յետ վարշողական սովո-րութեան շահեն զդիւրութիւն շարժելոյ զձեռս, զոտս, և այլ: նա և ճանապարհորդքն սովորութեամբ դիւրապէս երթան և առ-

անց վաստակի այսմ ուսմամբ և շարժողական զօրութեանն շա-
հէ ընդունակութեան շարժութեան ։

Պատասխանեմք. թէ արհեստաւորքն շահեն զունակութիւն ոչ 'ի շարժողական զօրութեանն այլ 'ի միտս, որ ուղղաւորէ զձեռս կամ զոտս 'ի շարժմանն. և ձեռքն կամ ոտքն դիւրապէս շարժին յետ սովորութեան՝ ոչ վա ունակութեանն . այլ զի բազմապատկի ներգործութեամբքն թուլանան ջիլքն նուրբեանց . վա որոյ առաւել յարմարին առ շարժումն ։ և 'ի ճանապարհորդս՝ վա սովորութեան երթալոյ, հաստատագոյն լինին մասունք մարմնոյ և ջիլքն նուրբեանց . ուստի և 'ի յերթալն՝ զօրաւորագոյն լինին ։

Երկրորդ խնդիրք.

Թէ զիարդ . և յումմէ պատճառէ արտադրին ունակութիւնք ։

Quomodò , & à qua causa Habitus producantur ?

Quæstio Secunda.

Առաջին եզրակացութիւն ։ Ունակութիւնք արտադրին 'ի ներգործութեանց , որպէս 'ի յառաջողական պատճառէ ։ Հաւանեցուցանի . քանզի յորժամ մի եւ այսպէս հետեւի առ միումն , որումն ոչ ներհականակայի արտադրիչ զօրութիւն . որպէս զի ոչ գնի միմն , եթէ ոչ եղեալ է միումն . յայնժամ ասելի է , թէ այս միումն է պատճառ արտադրիչ նորա ։ արդ՝ առ ներգործութեանս հետեւի ունակութիւն . և ոչ ներհականակայի ներգործութեանցն զօրութիւն արտադրիչ ունակութեան ։ այսմ ուրեմն ասելի է . թէ ունակութիւնք արտադրին 'ի ներգործութեանցն որպէս 'ի յառաջողական պատճառէ ։ փոքրագոյնն ցուցանի . զի ներգործութիւն կենդանւոյ , որպէս կենդանականին ոչ է պատուականագոյն քան զունակութիւն , որ է անկենդանա-

ապա ոչ ներհակականն նմա զօրութիւն արտադրէ սորին։ նա և եթէ ոչ գտնի բազմապատիկ ներգործութիւնք. ոչ բառնի ՚ի զօրութենէ գծօրարութեան գործելոյ. և ոչ նուազի ՚ի դիւրութենէ, և ունակութենէ։ ապա ունակութիւն հետևի առ ներգործութիւս։ Ուծաձոյնն՝ յայտ է. վասն զի այնպիսի տրամաբանութեան՝ հաստատ լինի, զոր զերկրորդ արտադրէ պատճառս նորա. և ոչ միայն զառաջինն որ է ածն։ զոր օրինակ. հաստատեցուցանելք, զհուրն զոր պատճառ հրոյ. զի մի հուր հետևի առ միւսն, մինչ զի ոչ գտնի մինն, եթէ ոչ նախ է միւսն. և միում հրոյ ոչ ներհակական զօրութիւն արտադրէ միւսոյն։ յորմէ ցուցանի. զի հուր զոր արտադրէ պատճառ միւսոյն։ Եւ եթէ այս տրամաբանութիւն՝ սուտ լինէր. ոչ կարէաք առդեօք այլ պատճառաց հաստատագոյնս ցուցանել զլինելութիւն երկրորդ ստեղծեալ պատճառաց։ այլ ասելի էր ուրեմն. թէ միայն առաջին պատճառն ած թերևս լծորդութեան երկրորդ պատճառացն զամ գործս առանձնաբար արտադրեր։ և թէ երկրորդ պատճառքն ոչ լինէին ճշմարտապէս պատճառք, այլ միայն թէութիւնք առանց որոց ոչ լինէր գործ յառաջին պատճառէ։ որ ամ յանդիմանայ միաբանութեան վարդապետութեան փիլիսոփայից, և ածաբանից։

ՃՂ. Առարկեցես. Թէ տեսութիւնն աչաց՝ հետևի առ լոյսն. զի եթէ ոչ գտնի լոյսն, ոչ կարէ աչք տեսանել և սակայն ոչ հաստատեցուցանի թէ լոյսն է արարողական պատճառ տեսութեան. այլ է միայն թէութիւն առանց որոյ ոչ արտադրիւր տեսութիւն ՚ի յաչացն որպէս ՚ի պատճառէ։ արդ ուրեմն թէպէտ ունակութիւն հետևի առ ներգործութիւս. սակայն ոչ ցուցանի բաւականաբար. թէ է գործ արտադրեալ ՚ի նոցանէ. որպէս ՚ի պատճառէ։

Պատասխանեմք, ընդունելով զառաջարկութիւն. և ուրա-նալով զեզրակացութիւն ։ և պատճառ զանազանութեան է. զի առաջին լուսոյն ներհակակայի զօրութիւն արտադրիչ տեսու-թեան, որպէս յայտ է ։ բայց՝ ներգործութեանց ոչ ներհակակայի զօրութիւն արտադրիչ ունակութեան. որպէս ՚ի վերոյ ցուցաք ։

Դարձեալ առարկեցես. թէ զօրութիւն է՝ եւս պատճառ ունակութեանց ։ ապա ուրեմն ոչ միայն ներգործութիւնքն ։ առ-աջարկութիւն ցուցանի. զի եթէ ոչ ունի զօրութիւն. ոչ ունին ունակութիւնք ։

Պատասխանեմք, մեկնելով զառաջարկութիւնն, թէ զօրու-թիւն է՝ միջնորդական պատճառ ունակութեանց. ընդունիմ ։ է՝ պատճառ անմիջական. ուրանամ ։ զի ունակութիւնն արտա-դրի անմիջապէս՝ միայն ՚ի ներգործութեանց ։ իսկ միջնորդաբար ՚ի զօրութենէ, որ է՝ պատճառ ներգործութեանց ։

Դարձեալ առարկեցես ։ թէ ունակութիւն միաւորեալ ընդ զօրութեան արտադրեն դիւրապէս զներգործութիւն ։ ապա ուրեմն ոչ կարէ ներգործութիւն արտադրել զունակութիւնն ։ ցուցանի եզրակացութիւն. զի ոչ կարեն երկուք գոլ առ միմեանս արարողական պատճառք. և պատճառել զմիմեանս ըստ նոյն սեռի արարողական պատճառի ։ թէպէտ կարեն պատճառել զմիմեանս ըստ զանազան սեռի պատճառին ։ որպէս. աչքն է՝ արարողական պատճառ տեսութեան. և տեսութիւն է՝ վախճա-նական պատճառ աչացն. զի աչքն եղև, և լինի վասն տեսութեան, որ է՝ վերջն որին ։

Պատասխանեմք, ուրանալով զառաջարկութիւն. զի ունա-կութիւնն ոչ արտադրէ զներգործութիւն, այլ միայն դիւրա-ցուցանէ զզօրութիւն առ ՚ի գործել զայն, զոր ինքնամբ առանձ-նաբար կարող էր գործել թէպէտ դժուարութեամբ ։ ուստի ու-

նակութեան գտանէ զզօրութիւն կարող. և ո՛չ տայ նմա զկարողութիւն. այլ միայն է՛ թէութիւն առանց որոյ ո՛չ կարէր զօրութիւն ներգործէր ։

Դարձեալ առարկիցես. զի եթէ ներգործութիւն արտադրէր զունակութիւն. ապա մինն առաջագոյն ներգործութիւն արտադրեալ էր զունակութիւնն ինչ. կամ ո՛չ որ ներգործութիւն պատճառէր զնա. զի մի ներգործութիւն հետևի առ միւսն. և յորժամ գոյ հետևողն, ո՛չ գոյ նախընթացն, այլ ապականեցաւն. իսկ հետևութիւն է՛ սուտ. զի ունակութիւն ո՛չ լինի 'ի միոջէ ներգործութենէ. այլ լինի յետ բազմապատիկ տևողութեան ներգործութեանց. ապա ուրեմն և այլ.

Պատասխանեմք. եթէ ունակութիւն՝ թէ հոգևոր, որ յենու 'ի վ̄ր հոգևոր զօրութեանց մտաց և կամաց. թէ մարմնաւոր, որ 'ի վ̄ր մարմնաւոր զօրութեանց երևակայութեան, ցանկութեան, և մարմնաւոր յիշողութեան անասնոց. ո՛չ է՛ պարզ ինչ և անբաժանելի ըստ սաստկութեան. այլ է՛ որակութիւն բազմադրեալ 'ի բազում աստիճանաց սաստկութեան. սակս այսորիկ առաջագոյն ներգործութիւն ո՛չ արտադրէ զունակութիւնն կատարեալ և սաստկացեալ. այլ միայն սկզբնաւորէ զնա ըստ առաջագոյն աստիճանի սաստկութեան այնորիկ զոր հետևաբար շահելոցն է՛ 'ի յայլ հետևող ներգործութեանցն.

Երկրորդ եզրակացութիւն. ներգործութիւն, որ վերաբերի առ նոր տեսակաւոր առարկեալն. սկզբնաւորէ զնոր ունակութիւն. բայց ներգործութիւն, որ վերաբերի առ նոր նիւթաւոր և թուաւոր առարկեալն. ո՛չ սկզբնաւորէ զնոր ունակութիւն. այլ սաստկացուցանէ զառաջինն. Այս եզրակացութիւն ունի զերկու մասն. և վ̄ մեկնութեան, գիտելի է՛. զի ներգործութիւնն զօրութեան ուրուք՝ կամ վերաբերին առ բազում տեսակաւոր առարկեալս. ոպ. տեսակաւ զանազանեալս.

կամ

կամ առ բազում առարկեալս նիւթականս. ԺԴ. թուով միայն զանազանեալս. զոր օրինակ. կարէ կամքն արտադրել զերկու կամեցողութիւնս վերաբերութեամբ առ յերկու առարկեալս տարբերս տեսակաւ. Հն բար. առ խոնարհութիւն և ողջախոհութիւն. կամ վերաբերութեամբ առ յերկու առարկեալս տարբերս թուով միայն. որգոն. պատշաճականս առ նոյն խոնարհութիւն. Արդ ասեմ. թէ յորժամ բազմանան ներգործութիւնք առ բազում առարկեալս տարբերս տեսակաւ. բազմանան և ունակութիւնք. իսկ յորժամ բազում ներգործութիւնք վերաբերին առ բազում առարկեալս տարբերս թուով և նիւթականապէս միայն. ոչ բազմացուցանեն զունակութիւնս. այլ սաստկացուցանեն զառաջագոյն սկզբնաւորեալ =

Արդ ցուցանի առաջին մասն եզրակացութեան. զի ունակութիւնն ունի զնոյն 'ի կողմանէ զօրութեան և մարթ ըստ նմանութեան նորին = իսկ զօրութիւնն առնու զիւր միութիւն 'ի տեսակաւոր առարկելոյ ենթակայէն. որպէս 'ի վերոյ ասացաք = ապա ուրեմն և նոյնպէս ունակութիւն առնու զմիութիւն իւր = ապա ներգործութիւն վերաբերեալ առ նոր տեսակաւոր առարկեալն, արտադրէ զնոր ունակութիւն =

Երկրորդ մասն ցուցանի. զի ունակութիւնն ոչ առնու զիւր միութիւն 'ի նիւթաւոր առարկելոյն. այլ միայն 'ի տեսակաւորէն. որպէս տեսողական զօրութիւն ոչ առնու զիւր միութիւն 'ի սպիտակէ, կամ 'ի սևէ. այլ 'ի գունաւորէ, որ է նորին տեսակաւոր առարկեալն = ապա ուրեմն նոր ներգործութիւնն վերաբերեալ առ նոր նիւթաւոր առարկեալն՝ ոչ արտադրէ զնոր ունակութիւն. այլ զնոյնն առաջագոյն սաստկացուցանէ.

Երրորդ խնդիր.

Թէ զիա՞րդ սաստկանան, և թուլանան ունակութիւնք.

Quomodo intendantur, & corrumpantur Habitus.

Quæſtio Tertia.

Առաջինն եզրակացութիւն. ներգործութիւն թուլագոյն քան զունակութիւն. կամ որ է՛ այնչափ սաստիկ, որ չափ սաստիկ է՛ ունակութիւնն. ոչ սաստկացուցանէ զնոյն ունակութիւն. ցուցանի. զի ոչ կարէ նմանն, կամ թուլագոյնն գործել՚ի միւս նմանն, կամ՚ի սաստկագոյնն. որգոն. Ջերմութիւն ըստ երկու աստիճանին ոչ կարէ սաստկացուցանել զայլ ջերմութիւն հաւասար սաստկութեան, կամ զսաստկագոյնն. այսպէս ուրեմն ներգործութիւն, որ ունի զերկու աստիճան սաստկութեան, ոչ կարէ սաստկացուցանել զունակութիւն հաւասար սաստկութեան, կամ զսաստկագոյնն. այլ պիտոյ է. զի ներգործութիւն՝ սաստկագոյն իցէ, քան զունակութիւն. զի կարասցէ զնոյն ունակութիւն սաստկացուցանել.

Առարկեցես. թէ զօրութիւն ունակացեալ՝ արտադրէ զսաստկագոյն ներգործութիւն. այսպէս ոչ կարէ սաստկագոյն ներգործութիւն պատճառել զսաստկագոյն ունակութիւն. եզրակացութիւն ցուցանի. զի շրջանն՝ ըստ փիլիսոփայիցն է՛ յոյժ անտեղի. բայց ասեն, թէ ներգործութիւնն սաստկանայ պատճառաւ ունակութեան. և թէ ունակութիւնն սաստկանայ պատճառաւ ներգործութեան. է՛ շինել զշրջանն ըստ դէմ ամ փիլիսոփայիցն. այսպէս ուրեմն և այլ.

Պատասխանեմք, ուրանալով զառաջարկութիւն. զի ունակութիւն ոչ տայ զսաստկութիւն ներգործութեանն. այլ միայն տայ զօրութեան զդիւրութիւն առ՚ի սաստկագոյնս ներգործել. զի որոյ սաստկութիւն ներգործութեան ոչ ելանէ՚ի յունակութենէ.

թեան․ այլ ՚ի կարողութենէ զօրութեան, որ սաստկապէս և բաշխութեան ներգործէ, թէպէտ դիւրապէս ունելով զունակութիւն, և դժուարապէս ոչ ունելով զնա։

Երկրորդ եզրակացութիւն։ ունակութիւնն թուլանայ և ապականի ըստ ինքեան ՚ի հակադրեալ ներգործութեանց։ իսկ թուլանայ և ապականի ըստ պատահման ՚ի տարբաղդոյ ներգործութեանց։ այս եզրակացութիւն ունի զերկու մասն։ Եւ զի մին նոյնթէ նախ գիտելի է․ զի ունակութեանց՝ ոմանք են հակադրեալք․ և ոմանք՝ տարբաղդոյք։ որպէս․ ՚ի կամս ունակութիւնք սիրոյ և ատելութեան՝ են հակադրեալք․ իսկ ունակութիւնք սիրոյ և յուսոյ՝ տարբաղդոյք։ Եւ ՚ի միտս ունակութիւնք գիտութեան և մոլորութեան՝ են հակադրեալք․ իսկ ունակութիւնք երկրաչափութեան և աստեղաբաշխութեան՝ տարբաղդոյք։ և զնոյն ասեմ յաղագս ներգործութեանց, յորոյն՝ ոմանք են հակադրեալք, և ոմանք՝ տարբաղդոյք։

Դարձեալ գիտելի է․ զի որպէս ՚ի նոյն ենթակայի կարեն գոլ միանգամայն երկու հակադրեալ որակութիւնք ՚ի թոյլ, և ոչ ՚ի սաստիկ․ որպէս․ ՚ի նոյն մարմին ջերմութիւն և ցրտութիւն ՚ի թոյլ, և ոչ ՚ի սաստիկ։ այսպէս կարեն գոլ ՚ի մի նոյն զօրութեան երկու հակադրեալ ունակութիւնք ՚ի թոյլ, բայց ոչ ՚ի սաստիկ։ Եւ որպէս ՚ի նոյն ենթակայի որչափ սաստկանայ ջերմութիւն, այնչափ թուլանայ և ապականի ցրտութիւն, զի սաստկութիւն միոյ՝ անմիաբանելի է ընդ սաստկութեան միւսոյ հակադրեալ որակութեան, մի ոյոյ և արտաքսէ զնա ՚ի նոյն ենթակայէ համեմատապէս և որչափ սաստկանայ ՚ի մի նոյն զօրութեանն մի հակադրեալ ունակութիւնն, նորա․ բաղ․ ատելութեանն, այնչափ թուլանայ և ապականի միւսն․ որպէս․ սիրոյ։ զի մի հակադրութեանն սաստկութիւն միոյն՝ անմիաբանելի է ընդ սաստկութեանն միւսոյն։

Եւ զանազանեալ գիտելի է. զի Թէպէտ կարեն գոլ համանգամայն ՚ի վերայ նոյն զօրութեան բազում տարադոյք ունակութիւնք ՚ի սատանի. որգոն. ՚ի վերայ նոյն մտաց բազում սատանի ունակութիւնք՝ քերականութեան. ճարտասանութեան. լօճիգային. բնաբանութեան. համաբնաբանութեան. աշխարհագրութեան. երկրաչափութեան. աստեղաբաշխութեան. աստուածաբանութեան. և այլ մակացութեանց, կամ արհեստից: սակայն ոչ կարեն բազմագոյն, և բազմապոյն. զի զօրութիւն՝ չափաւոր է. այլ և Թերևս տկար. և ոչ կարէ պահել միանգամայն զայն չափ ունակութիւնս. վասն որոյ ՚ի շահելն նոր ունակութեան. Թուլանայ և ապականի հինն:

Եկրորդ՝ ցուցանի առաջին մասն ՚ի վերոյ եդեալ եզրակացութեան: քանզի նա՛ ըստ ինքեան Թուլացուցանէ և ապականէ զտեսակ ինչ ՚ի վերայ ենԹակային. որ արտադրէ ՚ի վերայ նորին զհակադրեալ տեսակն: հիկէն. հուրն, որ արտադրէ ՚ի փայտի զջերմութիւնն. ըստ ինքեան ապականէ զնորին ցրտութիւն: իսկ հակադրեալ ներգործութիւնքն արտադրեն ՚ի վերայ զօրութեանն զնոր ունակութիւն հակադրեալ՝ հնոյն: արդ՛ ուրեմն հակադրեալ ներգործութիւնք Թուլացուցանեն և ապականեն ըստ ինքեան զհին ունակութիւն: հի ղանս. ներգործութիւնք առէկութեան ապականեն ըստ ինքեան զունակութիւն ժկոյ:

Երկրորդ մասն ցուցանի. զի բազում տարադոյք տեսակք՝ արտաքսեն զմիմեանս ՚ի նոյն ենԹակայէ ոչ ըստ ինքեան, զի ոչ են հակադրեալք. այլ ըստ պատահման. զի ենԹակայն իբր չափաւոր ինչ՝ ոչ է ներընդունակ զբազմապատիկ տեսակացն: արդ՛ ուրեմն մի ունակութիւն Թէպէտ ոչ հակադրի միւսում. սակայն ըստ պատահման Թուլացուցանէ և քանդէ զմիւսն. զի զօրութիւն որպէս չափաւոր, անընդունակ է այսքան ունակութեանց: արդ՛ տարադոյք ներգործութիւնք՝ ներածելով ՚ի

զօրութիւն. ընդ տարաձգոյ ունակութիւն. Թուլացուցանեն և բաղկեն ըստ պատահման զհինս տարաձգոյ ունակութիւն = զի այսորիկ առէ փիլիսոփայն. թէ զգայութիւն որ Ջանայ առ բաղում. է Թոյլ առ յիւրաքանչիւրս =

Զորրորդ խնդիր.

Յաղագս գիտնական ունակութեան և ներգործութեան = Ուր թէ գոյ Գիտութիւն. և զինչ իցէ =

De Habitu, & actu ſcientifico. Vbi, an detur Scientia; & quid ſit?

Quæſtio Quarta.

Պարտ է նախ գիտել. թէ գիտութիւն անձնաւոր 'ի յունակական. և 'ի ներգործական = Ունականն գիտութիւն, որ ընտանէբար առնի մակացութիւն, է՛ ունակութիւն ինչ որ դիւրացուցանէ զզօրութիւն մտաց առ 'ի յարատևել զգիտական ներգործութիւն իւր = Երկրորդ մակացութիւն որ գիտական ունակութիւն՝ տարբերի 'ի յարհեստէ. զի մակացութիւնն է այն, որ 'ի ձեռն պատճառաց ապացուցանէ զընդհանուր սկզբունս իւր = այսպիսի է լօճիգայ. բնաբանութիւն. մաթէմաթիկութիւն. բժշկութիւն. երկրաչափութիւն. և այլն որք վարեն ապացուցական տրամաբանութեամբ = որպէս. լօճիգայ՝ ապացուցանէ պատճառօք. թէ սահմանն բաղկանայ 'ի սեռէ և տարբերութենէ. և զայլ ևս այսպիսի = բնաբանութիւնն ապացուցանէ պատճառօք, թէ ապականելի մարմին միացեալ 'ի նիւթոյ և տեսակէ = և նմանապէս զայլոց գիտական մակացութեանց = Իսկ՝ Արհեստ՝ է ունակութիւն մտաց վերաբերեալ առ յարտաքին գործողութիւն. և ոչ ապացու-

ցանէ պատճառօք զեզրակացութիւնս իւր ։ այսպիսի է՛ պատկե-րահանութիւն . հիւսնութիւն . և այլ ։

Եւ դարձեալ՝ գիտական մակացութիւնն բաժանի 'ի տե-սական, և գործնական ։ տեսական մակացութիւնն է՛, որ հեշտա-ցուցանէ զմիտս առ 'ի խորհիլ միայն շուրջ զառարկեալ ենթա-կայիւ իւրով ։ որպիսի է՛ բնաբանութիւն . համաբնաբանու-թիւն . աստեղաբաշխութիւն . և այլ ։ Իսկ գործնականն է , որ պատճառօք խորհի զառարկեալ ենթակայն իւր վերաբերութբ առ 'ի գործ ինչ չինել ։ այսպիսի է՛ լօճիգայ . բժշկութիւն . և այլ ։ զի լօճիգայ խորհի զառարկեալն իւր վերաբերութբ առ 'ի չինել զհաւաքաբանութիւն , որով միտքն ուղղեսցին առ 'ի տրամաբանել, և շահել զայլ մակացութիւնս ։ Նոյն և արհեստ բաժանի 'ի յազատական , և ծառայական ։ ազատականն է՛ երաժշտականութիւն . պատկերահանութիւն . քերականու-թիւն . գրչութեան արհեստ . և այլ ։ Իսկ՝ ծառայականն է՛ . հիւսնութիւն . ոսկերչութիւն . դարբնութիւն . և այլ ։

Արդ ներգործական գիտութիւն , որ է՛ մնացեալ ներգործու-թիւն , սահմանի այսպէս . թէ գիտութիւն է՛ ճանաչումն իրին ճշմարիտ , յայտնի , և անյեղլի՝ 'ի ձեռն պատճառաց նորա ։ Ասի ճանաչումն՝ փոխանակ սեռի . և այսու հաստատի գի-տութիւն ընդ այլ ճանաչմունս որք ոչ ունին նախադասս գիտու-թեան ։ որպիսի է՛ մոլորութիւն . կարծիք . հաւատ . և այլ ։

Ասին այլքն 'ի բառից՝ փոխանակ տարբերութեան ։ քանզի ասի ճշմարիտ՝ առ 'ի տարբերութիւն մոլորական ճանաչմանն , որ ոչ է՛ գիտութիւն , այլ մոլորութիւն . ասի յայտնի՝ առ 'ի տարբերութիւն հաւատոյ , որ ոչ է՛ գիտութիւն այլ անյայտ ճանաչումն . զի հաւատալն է՛ ճանաչել զիրս ոչ 'ի ներքուստ , այլ յարտաքուստ . յր . զի ած զնա մեզ ծանուցանէ ։ Ասի անյեղլի՝ առ 'ի տարբերութիւն կարծեաց , որ ոչ է՛ տևապէս գի-

տութիւն, այլ յերկբայական ճանաչութն. զի յորժամ յերկ-
բայանամք խոկալեաւ ոչ գիտեմք ։ Եւ ասի, 'ի ձեռն պատճառ-
ացն նորա՝ առ 'ի տարբերութիւն ճանաչմանն առաջնոյ սկզ-
բանց, և պատճառացն. որք ոչ կարեն ճանաչիլ 'ի ձեռն այլ
պատճառաց ։ զոր օրինակ. ճանաչութն որով իմանամք, Թէ
մարդ է՛ զարմանաւոր վն զի է՛ բանական. ասի գիտութիւն.
զի ճանաչեմք զարմանաւորութն 'ի ձեռն պատճառին իւրե-
անն. Յդ. բանականութն ։ իսկ՛ ճանաչութն որով գիտեմք Թէ
մարդ է՛ բանական, վզի է՛ զարմանաւոր. ոչ ասի ստոյգ և
ընտանեբար գիտութիւն. զի բանականութն որ է՛ առաջնոյ
սկզբն բաղկացուցիչ մարդոյ, ոչ ճանաչի 'ի ձեռն այլ սկզբան.
այլ 'ի ձեռն գործոյ իւրեանն, որ է՛ զարմանաւորութիւն ։

Աստուստ նախ հետևի. եԹէ գիտութն է՛ գործ ապա-
ցուցութն վն որոյ. ոչ ապացուցութն վն զեղանակի ապացու-
ցութիւն վն որոյն եղանակացուցանէ զճանաչութն իւրն 'ի ձեռն
պատճառացն նորա ։ Եւ ապացուցութիւն վն զին՝ 'ի ձեռն գոր-
ծոյ ։ Երկրորդ՝ հետևի. եԹէ կարծիքն տարբերի 'ի հաւատոյ.
զի զորինչ կարծեօք գիտեմք. յերկբայութբ և երկիւղիւ գի-
տեմք ։ բայց զորինչ գիտեմք հաւատով. աներկբայութբ և
հաստատութբ գիտեմք ։ վն որոյ հաւատն է՛ ճշմարիտ, Թէ-
պէտ և անյայտ ։

Երրորդ գիտութն սահմանն ցուցանի. զի գիտութիւն պարտ
է՛ տարբերիլ 'ի մոլորութենէ. այսմ ուրեմն պարտ է՛ գոլ ճշմա-
րիտ ։ և տարբերիլ 'ի կարծեաց. այսմ աներկբայ ։ և տարբե-
րիլ 'ի հաւատոյ. այսմ յայտնի ։ և տարբերիլ 'ի ճանաչմանէ
առաջնոյ սկզբանցն. այսմ ուրեմն պէտս է՛ գոլ ճանաչութն իւրն
'ի ձեռն պատճառացն նորա ։

Եւ դարձեալ պատասխանի առ խնդիրս. Թէ գոյ գիտու-
Թիւն ըստ ենԹակայացեալ իրի ։ ցուցանի. զի ամ մարդ բնա-

կանա

կանաբար ցանկանայ գիտել ։ այլ՛ ուրեմն գոյ գիտութիւն ։ քանզի բնական ցանկութիւն ոչ կարէ գոլ ընդ վայր, իսկ՝ եթէ այսպիսի ցանկն. թէ ոչ երբէք հասանէր առ՚ի ներգործութիւն, գոյր առ դեոք ընդ վայր. այլ՛ հասանէ երբեմն առ ցանկացեալ գիտութիւն ։ Դարձեալ ցուցանի ընդ դէմ Հակառակին, զի զի դու հակառակդ, որ գիտես թէ ոչ գոյ գիտութիւն. կամ գիտես զայդ յերկբայաբար և ոչ յայտնապէս ՚ի ձեռն պատճառացն նորին։ և այդպիսի յերկբայական կարծիքդ ոչ է՛ հաստատ ծանուցումն ճշմարտութեան ։ կամ գիտես զայդ ճշմարտապէս, յայտնապէս, աներկբայաբար, և պատճառաւն իւրով ։ այլ՛ դու իսկդ ունիս զգիտութիւն, զոր ուրանաս ։

Առարկիցես. թէ գիտութիւնն սկսի ՚ի զգայութեանցն. զի ոչ ինչ գոյ ՚ի միտս, եթէ նախ ոչ եղև ՚ի զգայութիս ։ իսկ՝ զգայութիւնքն կարեն խաբել. զի բազում անգամ աչացն երևի փայտ ՚ի մէջ ջրոյ որպէս կորեալ. թէպէտ ոչ է՛ այսպէս ։ այլ՛ ուրեմն և միտքն խաբի ։

Պատասխանի. զի թէպէտ զգայութիւնն խաբի երբեմն, բայց ոչ միշտ ։ և յորժամ մոլորի մի զգայութիւն, միւսն այլն. կարէ ուղղել և ստուգել ՚ի միասին, հնբար, ՚ի շօշափելեացն ։

Հինգերորդ Խնդիր.

Մի թէ կարեն գոլ միանգամայն ՚ի միտս ներգործութիւնքն գիտութեան և կարծեաց ։ կամ գիտութեան և հաւատոյ՝ վերաբերութեամբ առ նոյն առարկեալ ենթակայն ։

An poſſit ſtare ſimul in intellectu ſcientia cũ opinione, aut cũ fide.

Quæſtio Quinta.

Նախ գիտելի է՛. եթէ ըստ ամ փիլիսոփայիցն կարեն գոլ համանգամայն ՚ի միտս՝ ունակութիւն գիտութեան և

ունա

ունակութիւն կարծեաց առ նոյն առարկեալ ենթակայն. կամ թէ ունակութիւնք գիտութեան և մոլորութեան. կամ թէ ունակութիւնք գիտութեան և հաւատոյ։ և պատճառն է. զի թէպէտ այսպիսի ունակութիւնք են հակադրեալք. բայց սակայն զոյն դրական են. և ոչ ունին զհակասութիւն։ ապա ուրեմն կարեն գոլ երկոքեան միանգամայն 'ի միում, թէպէտ բնականաբար 'ի թոյլ, եւ կամ գերբնաբար երկոքեանն 'ի սաստիկ։ զորօրինակ. ջերմութիւն և ցրտութիւն թէպէտ են որակութիւնք 'ի միմեանց հակադրեալք. սակայն կարեն գոլ համանգամայն բնականաբար երկոքեանն 'ի թոյլ 'ի նոյն ենթակայի. և կարեն գոլ և 'ի սաստիկ ըստ ամենայն կարողութեան. զի ոչ ունին զհակասութիւն.

Երկրորդ գիտելի է. զի և առանց տարակուսութեան կարեն գոլ միանգամայն 'ի միում ունակութիւն գիտութե և ներգործութի կարծեաց. կամ ունակութի մոլորութե և ներգործութիւն գիտութե։ վա զի եթէ կարեն գոլ միանգամայն երկու հակադրեալ ունակութիւնք. ապա և առաւել մի ունակութի ընդ հակադրեալ ներգործութեան։ զի սոքա զնուազագոյն հակադրութիւն ունին. քան թէ նոքա։ Առդ՝ բոլոր վիճաբանութի որ 'ի մէջ փիլիսոփայիցն կայանայ 'ի ներգործութիս. մի թէ երկու հակադրեալ ներգործութիւնք կարեն գոլ 'ի միում համանգամայն։

Առաջին եզրակացութի։ ոչ կարեն գոլ միանգամայն 'ի միում ներգործութիւն գիտութե, և ներգործութի կարծեաց վերաբերութբ առ նոյն առարկեալ ենթակայն. ոչ բնականաբար. և ոչ գերբնաբար։ Ցուցանի. զի կարծիքն է այն որով միտքն ճանաչէ զինչ յերկբայաբար և տարակուսութբ. որպէս. ճանաչէ թէ այն մարդն թերևս է պետրոս մինչ զի կարող իցէ ոչ գոլ պետրոս։ և գիտութիւն է այն որով միտքն ճանաչէ հաս-

 տատ

տրամաբանէս և անյերկբայաբար, թէ մարդն այն է սպիտակ ամենևին, մինչ զի ոչ կարէ ոչ գոլ սպիտակ։ բայց ոչ կարէ միայն ճանաչել միանգամայն թէ նոյն մարդն կարէ ոչ գոլ սպիտակ, և ոչ կարէ ոչ գոլ սպիտակ։ այլ ուրեմն ոչ կարէ ճանաչել զնոյն իրն միանգամայն կարծեօք և գիտութեամբ։ հետևութիւն՝ յայտ է։ փոքրագոյնն ցուցանի. քանզի ոչ կարէ միայն հաւանիլ միանգամայն երկուց հակասականաց, ոչ և՛ ա̄ծային ամենակարողութեամբ։ իսկ՝ կարծանալ ոչ գոլ սպիտակ. և ոչ կարծանալ ոչ գոլ սպիտակ՝ են երկու հակասականք։ ուրեմն այլ ոչ կարէ միայն հաւանիլ նոցա միանգամայն։ ապա այսպէս ոչ կարեն գոլ միանգամայն ՚ի միտս կարծիք և գիտութիւն առ նոյն առարկեալ ենթակայն. զի բերեն ընդ ինքեանս զհակասութիւն։

Առարկեսցես. թէ հակասականքն են նոքա, յորոց մինն ստորասէ զոր ինչ բացասէ միւսն. կամ որոց մինն է ստորասական, և միւսն՝ բացասական։ Նի բար. գիտութիւն, և ոչ գիտութիւն. կարծիք, և ոչ կարծիք։ իսկ՝ գիտութիւն և կարծիք՝ են երկոքեան դրական ինչ. և ներհականք. ոչ հակասականք։ այլ ուրեմն կարեն գոլ միանգամայն ՚ի միտս ա̄ծային կարողութեամբ։ զի ա̄ծ կարէ գործել առ յարտաքս զամ ինչ որ ոչ ներընդունի զհակասութիւն։

Պատասխանեմք, մեկնելով զփոքրագոյնն. թէ գիտութիւն և կարծիք՝ ոչ են հակասականք ըստ ինքեանցն իւրեանց, և նոքա տայէս ընդունելով, մի պատճառաւ զորս առբերէ ձեռնարկութիւն։ ոչ են հակասականք ըստ եղանակութեան. և արտաքոյ սպէս ուրանամ։ զի եղանակացուցանեն զերկուս հակասականս. և նոքօք միայն հաւանէր երկուց հակասականաց. որպէս ցուցաք ՚ի վերոյ. որ է ամենևին անկարելի։

Երկրորդ եղանակութիւն։ ներգործութիւն գիտութեան և ներգործութիւն հաւատոյ կարեն գոլ միանգամայն գերբնաբար

՚ի նոյն

՚ի նոյն միտս առ նոյն առարկեալ ենթակային ցուցանի . զինքն գործութի հաւատոյ զոչ ինչ ճանաչէ ՚ի վր իւրն, որ հակառա_ կան իցէ առարկելոյն գիտութեան = այլ՝ ուրեմն գիտութի եւ հաւատ՝ կարեն գոլ միանգամայն առ նոյն առարկեալ ենթակա_ յն: քննաջարկութիւն ցուցանի. զի հաւատն ճանաչէ զիւր հաս տատապէս եւ անյերկբայաբար . որպէս եւ ճանաչէ գիտութիւն = զոր օրինակ. կարէ փիլիսոփայ ճանաչել զԱյ գոյութիւն գիտու_ թբ՝ ՚ի ներքուստ եւ տրամաբանութբ. Այ . ՚ի ստեղծուածոցն. զի որ է պատճառ ամ ստեղծեալ պատճառացն . այն է Այ . եւ կարէ եւս համանգամայն ճանաչել զնոյն Այ հաւատով ՚ի յայտ տալըուստ . Այ . հաւատալով սբ գրոցն. նկրում ինքն Այ զինքն մեզ ծանուցանէ =

Առարկեցես . թէ ոչ կարէ միայն ճանաչել միանգամայն զնոյն իրն յայտնապէս, եւ անյայտաբար = ուրեմն այլ՝ ոչ կա_ րէ ճանաչել զնոյն իրն համանգամայն գիտութբ եւ հաւատով = զի գիտութիւն է յայտնի ճանաչութիւն. եւ հաւատն է ճանաչումն անյայտ =

Պատասխանեմ . մեկնելով զառաջարկութիւն . թէ ոչ կա_ րէ միայն ճանաչել զնոյն իրն համանգամայն յայտնապէս եւ անյայտաբար՝ ՚ի ձեռն միոյ միջնորդին , եւ բնականաբար . ըն դունիմ = ոչ կարէ ՚ի ձեռն երկուց միջնորդաց , եւ գերբնաբար. ուրանամ = Այ. կարէ միայն ՚ի ձեռն յայտնի տրամաբանութեան ճանաչել գիտութբ եւ յայտնապէս զգոյն Այ . եւ միանգամայն ՚ի ձեռն ասացելոցն ՚ի սբ գրոցն ճանաչել զգոյն Այ անյայտա_ բար , եւ հաւատով = միանգամայն ասեմ՝ ոչ բնականաբար . զի յորժամ միայն յայտնապէս բնականաբար զայն ճանաչէ . անդրադարձութեանէ զինքն առ այն յայտ ճանաչումն , վա որոյ ոչ կարէ այդպէս անդրադարձեալ ճանաչել զնոյնն անյայտա_ բար: բայց միանգամայն կարէ զայդ գերբնաբար եւ ըստ Այ

ին կարողութիւն . զի կարէ ած տեղեկանալ զայնպիսին տնօրէնաբար ջուեմն մտաց ՚ի վր յայտնի ճանաչմանն իւրեանն ։ և յայնժամ համանգամայն ճանաչէր զնոյն իբրև յայտնապէս գիտութիւն, և անյայտաբար հաւատովն ։ զի յայտնապէսն և անյայտաբարն ունին զնշանս ՚ի կողմանէ երկուց ճանաչմանցն, ոչ ՚ի կողմանէ ճանաչեցելոյ իրին . սակս այսորիկ ոչ հակառակին միմեանց երկուց հակասականաց ։

Յառացելոցս հետևի . եթէ ոչ կարեն գոլ համանգամայն ՚ի միում ներգործութիւն գիտութեան և մոլորութեան առ նոյն առարկեալ ենթակայն ։ և ոչ ներգործութիւն մոլորութեան և հաւատոյ ։ և ոչ ևս հաւատոյ և կարծեաց ։ զի միայն գիտութիւն կամ հաւատով՝ ճանաչէ զիրն գոլ այնպիսի ճշմարտապէս և անյերկբայաբար ։ իսկ մոլորութիւն ճանաչէ զնոյն իրն ոչ գոլ այնպիսի . և կարծեօքն ճանաչէ թէ կարէ ոչ գոլ այնպիսի ։ սոյն հակառակին երկուց հակասականացն . որ անհնարին է ըստ իրօք ։

Վեցերորդ խնդիր .

Թէ յումմէ ենթակայէ առնակայութիւն . զի . ունականն գիտութիւն առնու զմիութիւն իւր ։

A quonam habitualis scientia sumat suam unitatem, & distinctionem?

Quæstio Sexta.

Վասն պատասխանատրութեան նախ գիտելի է . զի ենթակայ՝ է եռակի ։ առաջինն առ ենթակայ յենողութեան . և է այն, որոյ վր տեսանի ինչ յենու ։ որպէս . փայտ է ենթակայ ջերմութեան, որպէս՝ սպիտակութեան, բնութիւն՝ յատկութեց իւրեանն . և այլ ։ Երկրորդն առ ենթակայ ստորոգու-

թեան. և է այն, զորմէ ստորոգեցեալն ստորոգի։ որգոն. ՚ի նա‑խադասութեան՝ մարդ է կենդանի. մարդ է ենթակայ, զորմէ ստորոգի կենդանին։ Երրորդն ասի ենթակայ մակացութեան, որ և տիրաբար կոչի առարկեալ. և է այն, զորմէ ընձեռէ և ճառէ մակացութիւն։ կամ այն, առ յոր եղանակաւ ներգործութիւն մա‑կացութեան ուրուք։ և յաղագս սորին է բանս առաջիկայս։

Երկրորդ գիտելի է, եթէ առարկեալ ենթակայդ մակա‑ցութեան է երկակի։ մին նիւթաւոր. և միւսն տեսակաւոր։ նիւթաւորն է այն, առ յոր է մակացութիւն։ նի բար. նիւթաւ‑որ ենթակայ բժշկութեան է մարմին, առ յոր նայի բժշկութիւն։ Իսկ տեսակաւորն է այն, ըստ որում մակացութիւն նայի առ նիւթաւորն։ նի զան. տեսակաւոր ենթակայ բժշկութեան է առողջանալին, ըստ որում բժշկութիւն նայի առ մարմինն։ քանզի բժշկութիւն ո՛չ խորհի զմարմինն որպէս զի արդ և եղէ. այլ միայն ըստ որում առողջանալի է։

Երրորդ՝ պատասխանի առ խնդիրս. եթէ մակացութիւն առնու զիւր միութիւն ՚ի տեսակաւոր ենթակայէ. ո՛չ ՚ի նիւթաւորէն։ ցուցանի. զի մակացութիւնքն առնուն զմիութիս իւրեանց ՚ի նմանէ, յորմէ և առնուն ըզզանազանութիս։ Իսկ առնուն զզա‑նազանութիս իւր ՚ի տեսակաւոր ենթակայէ, և ո՛չ ՚ի նիւթաւ‑որէն։ ապա ուրեմն և այլ։ փոքրագոյնն ցուցանի. քանզի մար‑մինն է նիւթաւոր ենթակայ բժշկութեան, երկրաչափութեան, և բնաբանութեան։ զի ամ մակացութիւնքս այսոքիկ խորհին զմար‑մին։ և թէպէտ մարմինն է մի նիւթաւոր ենթակայ սոցա. ո՛չ սակայն են սոքա մի մակացութիւն. այլ երեք զանազան։ ուրեմն ապա մակացութիւն ո՛չ առնու զիւր միութիւն և զանազանութիւն ՚ի նիւթաւոր ենթակայէն։

Բայց երեքեան մակացութիւնքս զանազանին ՚ի միմեանց. զի բժշկութիւն խորհի զմարմինն ըստ որում առողջանալի. երկրա‑

մա

չափու‑

չափութիւն խորհի զմարմինն ըստ որում տարաչափելի է. և բնա_
բանութիւն խորհի զնոյն մարմինն ըստ որում բնական բաղա_
դրեալ ։ ապա առնուն զիւր զանազանութիւն և զտեսականն
միութիւն 'ի տեսակաւոր առարկեալ ենթակայէ, ըստ որում
նայի առ նոյնութեանց ենթակային ։

Հարցումն. մի թէ ունակութիւն գիտութեան. այսինքն. մակացութիւն՝
է մի պարզ ունակութիւն. կամ թէ բաղադրեալ 'ի բազում մաս_
նաւոր ունակութեանց ։

Պատասխանի. թէ ոչ է մի պարզ ունակութիւն. այլ մի ըստ
համառօտման. այսինքն. մի բոլոր ունակութիւն, բաղադրեալ 'ի բազ_
մաց մասնաւորաց ։ ցուցանի. քանզի բոլոր տեսակաւոր առար_
կեալ ենթակայ մակացութեան՝ ոչ է մի պարզ. այլ մի բաղա_
դրեալ 'ի բազմաց մասնաւոր ենթակայից, տեսակաւ տարբե_
րեցելոց ։ որպէս 'ի յառարկեալ ենթակայ բժշկութեան՝ որ է
հիւանդութիւն գլխոյ. և որ հիւանդութիւն սրտի ։ ապա 'ի բո_
լորական ունակութիւն բժշկութեան՝ որ է մասնաւոր ունա_
կութիւն որ դիւրացուցանէ զմիտս առ 'ի գիտել զբժշկութիւն
գլխոյ. և որ է մասնաւոր ունակութիւն որ դիւրացուցանէ առ
'ի գիտել զբժշկութիւն սրտի ։ և զնոյն առնեմ յաղագս այլ մակա_
ցութեանց ։ ապա ուրեմն բոլոր ունակութիւն միոյ մակացութեան՝
ոչ է մի պարզ. այլ մի համառօտեալ 'ի բազմաց մասնաւորաց ։

Ուստի հետևի. թէ տեսակաւոր առարկեալ ենթակայն
բոլոր մակացութեան՝ ոչ է մի՝ տեսակաւ. այլ մի՝ սեռիւ, որ
բաժանի 'ի բազում տեսակս. առ յորս վերաբերին բազում մաս_
նաւոր ունակութիւնք նոյն մակացութեան ։ Երկրորդ հետևի.
թէ առարկեալ ենթակայն մտացն է ընդհանրականագոյն քան
զառարկեալն միոյ մակացութեան. զի միտքն զբազում մակացու_
թիւնս կարէ ունել ։ և առարկեալ ենթակայն մակացութեան՝ է
ընդհանրականագոյն, քան զառարկեալն միոյ մասնաւոր ու_

նակու_

նակութեամբ . զի մակացութիւն ՚ի բազմաց մասնաւորաց ունա-
կութեանց բաղկանայ • և առարկեալ ենթակայն մասնաւոր
ունակութեան է ընդհանրականագոյն, քան զառարկեալն միոյ
ներգործութեամբ մտաց. զի մի պարզ ունակութիւն կարէ դիւ-
րացուցանել զմիտս առ բազում իմացմունս տեսակաւ տար-
բերեցեալս ։ զոր օրինակ. առարկեալ ենթակայն մտացն է կամ
թէ հոգևոր թէ մարմնաւոր. ըստ որում ճշմարիտ և իմանալի ։
բժշկութեան՝ է մարմին ըստ որում առողջանալի ։ միոյ մաս
նաւոր ունակութեան բժշկութեան՝ է որգան սիրտ առողջանալի •
և միոյ ներգործութեան այդպիսի ունակութեան՝ է որգան գի-
տել թէ ջուրն վարդին առողջացուցանէ զսիրտն ։

Հարց՝ գիտասջիր . եթէ առարկեալ ենթակայն Լոգիկային
է ներգործութիւն մտաց ըստ որում ուղղելի առ ՚ի տրամաբա-
նութիւն . որպէս յայտ եղև ՚ի վերոյ. յորժամ յաղագս տրամա-
բանութեան ընձեռեցաք ։ և առարկեալ ենթակայն համաբա-
բանութեան՝ է կամ ըստ որում վերացեալ ՚ի զգալի նիւթոյ ։
վասն որոյ անցեալ չորք վիճաբանութիւնս այսոքիւք՝ առ մակացու-
թեան համաբնաբանութեան պատկանին . զորոյ կատարումն
շարադրեցաք ՚ի միում գիրս ներքում և յերկս բովանդակ բնաբա-
նութեան ընձեռեցաք ։ և յետ այսոքիկ հետևի երրորդ գիրքն
յաղագս աստուածաբանութեան • զորս յուսամ ՚ի տէր յետոյ գծագրել հա-
ւոյց սիրելի իմ եղբարցդ. առաջնորդութեամբ սրբոյ Աստուածածնին Մա-
րիամայ . և օգնութեամբ ամենասուրբ երրորդութեան հօր, որդւոյ,
և հոգւոյն սրբոյ . որում փառք, իշխանութիւն, և պատիւ,
այժմ և միշտ, և յաւիտեանս յաւիտենից • Ամէն .

ԲԱՌԳԻՐՔ

ԱՄ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲԱՌԻՑ

Հայոց եւ Լատինացւոց.

DICTIONARIVM

ARMENO-LATINVM

Omnium Scholaſticarum Dictionum.

Ա

Ագահութիւն, թեան; Auaritia.

ազատական արհեստ, liberalis ars.

ազգաբանութիւն, genealogia.

ազգական անուն, nomen patrium.

ազգակից, կցի; cognatus.

ազգակցութիւն, cognatio.

ազգապղծութիւն, inceſtus.

ածական, նի, նաց; adiectiuus.

ածանցական, deriuatiuus.

ակամայ, inuitus.

ակամայ, inuitè.

աղեղնաւոր, րի, րաց; Sagittarius, ſign. cæl.

աղօտ, vel սուղ փաղառութիւն; ſyllaba breuis.

աղօտանալ, սղանալ, ամփոփիլ: breuem fieri, ſeu corripi.

աղտեղի, pollutus.

աղտեղութիւն, pollutio.

աղտեղանալ, pollui.

աղտեղացուցանել, polluere.
աճելութիւն; աճումն, ճմման: augmentatio, seu incrementum.
աճեցուցանել, augmentare.
աճել, crescere.
աճողական զօրութիւն, potentia augmentatiua.
ամ, մի, մաց. տարի, րւոջ; annus.
ժամանակ, կի, կաց; vel ժամանակ: tempus.
ամառն, ռան; æstas.
ամառնային, նոյ; æstiuus.
ամբողջ, առողջ; integer, seu sanus.
ամբողջական, integralis.
ամենակալ, լի; omnia continens, proprium Dei.
ամենակարող, րողի, ղաց: omnipotens.
ամենակարողութիւն, omnipotentia.
ամենեւին, ամբոք: omnino.
ամիս, մսոյ: mensis.
այծեղջեւր, րոյ: Capricornus, sign. cœl.
այլազգաբար, զանազանաբար: diuersimodè.

այլակերպանալ, transformari.
այլակերպացուցանել: transformare.
այլակերպ, transformatus.
այլակերպութիւն, transfiguratio.
այլայլել, alterare.
այլայլելի, alterabilis.
այլայլութիւն, alteratio.
այլասեռ, և համասեռ; hæterogeneus, & homogeneus.
այնքան, այնչափ: tantum, scilicet vt illud.
այսքան, այսչափ: tantum, scilicet vt hoc.
այսքանք, որքանք; tot, quot.
այսքանիցս, որքանիցս; toties, quoties.
այսութիւն, hæcceitas.
այրած գօտի, zona torrida.
անանջատելի, լւոյ; անբաժանելի; indiuisibilis.
անանջատաբար, անբաժանելապէս; indiuisibiliter.
անապական, incorruptibilis.
անասելի, ineffabilis.
անճառելի, inenarrabilis.

անարգել, reprobare.

անարգեալ, reprobatus.

անարգութիւն, reprobatio.

անարտադրելի, improducibilis.

\+ անաւարտելի, interminabilis.

\+ անբան, irrationalis.

անբանութիւն, irrationalitas.

անբաւ, illimitatus.

անբաւութիւն, illimitatio.

անբաւն բազմութեան, և մեծութեան; infinitum multitudinis, & magnitudinis.

անբաւն միադրումար, և հետևական; infinitum cathegorematicum, & syncathegorematicum:

անբոյս, non vegetatiuus.

անգայտ, pyrrichius, pes carm.

անգայտհամբոյր, ionicus à minore, pes carm.

անգերազանց, non transcendentalis.

անգիր թնդմունք, voces illiteratæ.

\+ անդադար, inquietus.

անդադարապէս, inquietè.

անդէպ; ան տեղի. absurdũ.

անդրադարձ, և ուղիղ; reflexus, & directus.

անդրադարձապէս, conuertibiliter, seu è conuerso.

անդրադարձիլ, dici ad conuertentiam, seu conuerti ad inuicem.

անդրադարձութիւն, conuersio ad inuicem.

անդրադարձութիւն ըստ հակադրութեան, conuersio per contrapositionem.

անդրադաշրջիլ, reflecti.

\+ անդրադաշրջումն, reflexio, siue intellectus, siue solis.

անեղ; անարար: non factus.

\+ աներևոյթ, inuisibilis.

\+ անզանազան, indifferens.

անզանազանապէս, indifferenter.

անզանազանութիւն, indifferentia.

անզղջ. impoenitens.

անզգայ, insensitiuus.

անըմբռնելի; անմտանելի; incomprehensibilis.

անըմբռնելութիւն; անմտանելութիւն. incomprehensibilitas.

անսկզբնեան, և անվախճան = carens principio, & carens fine.

անթիւ ; անհամար = innumerabilis.

անթողլի, irremissibilis.

անժամանակ, non temporalis.

ժամանակ, կի, կաց = tempus.

ժամանակաւոր, temporalis.

անծնեալ, ingenitus.

անծնանելի, innascibilis.

անխառն, immixtus.

անկանիլ ընդ զգայութեամբ, cadere sub sensu.

անկատար ; թերի = imperfectus.

անկարելի, impossibilis.

անկարելութիւն, impossibilitas.

անկարօտ, non indigens, seu non exigens.

անկեալ, և նորոգեալ բնութիւն = natura lapsa & reparata.

անկումն, և նորոգումն = lapsus, & reparatio.

անհաղորդելի, incommunicabilis.

անհատ, impertingibilis.

անհատ, տի, տից = indiuiduum.

անհատական, indiuidualis.

անհատանալ, indiuiduari.

անհատութիւն, indiuiduatio.

անհատաբար, indiuidualiter.

անհաւատ, infidelis.

անհաւատութիւն, infidelitas.

անհոլով, indeclinabilis.

անհուն ; անհունական = infinitus.

անհունութիւն, infinitas.

անձայն, և կիսաձայն գիր = muta & semiuocalis litera.

անձնառութիւն, և հրաժարութիւն = commissio, & omissio.

անձնառական, և հրաժարական մեղք = peccatum cõmissionis, & omissionis.

անձն, ձնի = persona.

անձնաւորութիւն, personalitas.

անձնաւորական ; անձնական = personalis.

անձնաւորական միաւորութիւն, Vnio hypostatica,

անձնաւորապէս, personaliter.

անձնիշխանութիւն, liberum arbitrium, seu libertas voluntatis.

անձնիշխանութիւն տեսակաւորութեան, և գործողութեան: libertas specificationis, & exercitij.

անձնիշխան, liber, in sensu prædicto.

անձնիշխանապէս, liberè, in eodem sensu.

անճաշակ, ieiunus.

անմահ, immortalis.

անմահութիւն, immortalitas.

անմարմին, incorporeus.

անմեղ, innocens.

անմեղադրելի, inculpabilis.

անմիջապէս, և միջնորդաբար: immediatè, & mediatè.

անյայտ, և շփոթեալ ճանաչումն: obscura, & confusa cognitio.

անյայտապէս, և շփոթապէս obscurè, & confusè.

անյատուկ, improprius.

անյատկապէս, impropriè.

անյերկբայ, յի, յից: certus, non dubius.

անյերկբայաբար, certè, absque dubio.

աննիւթ, immaterialis.

աննշան, non significatiuus.

անշարժ, և անշարժելի: immotus, & immobilis.

անշիջանելի, inextinguibilis.

անշունչ, non habens halitum.

անշփոթ, inconfusus.

անշփոթապէս, inconfusè.

անողջախոհութիւն, intemperantia.

անողջախոհ, intemperatus.

անորոշ, indefinitus, seu indeterminatus.

անորոշական եղանակ, infinitiuus modus.

անորոշապէս, indeterminatè, indefinitè.

անորոշութիւն, indeterminatio.

անուանական հոլով, nominatiuus casus.

անուղղական, և ուղղական: indirectus, & directus.

անուղ

անուղղակէս, և ուղղակէս . indirectè, & directè .
անուն, nomen .
անուանական, nominalis .
անչափ, immensus .
անչափութիւն, immensitas .
անպակաս ; աննուազ : indeficiens .
անպարագրելի, incircumscriptibilis .
անպարագրութիւն, incircumscriptio .
անպատմելի, inenarrabilis .
անպատշաճ ; անպատկան : inconueniens, seu indecens .
անսխալ, expers erroris .
անստեղծ, increatus .
անցեալ կատարեալ, և անկատար : præteritum perfectum & imperfectum .
անցեալ գերակատար, præteritum plusquam perfectum .
անցողական, transitiuus .
անփոփոխ ; անփոփոխելի : immutabilis .
անփոփոխապէս, immutabiliter .

աշխարհ, հի, հաց : mundus ; item regio .
աշխարհական, sæcularis, laicus .
աշխարհագրութիւն, cosmographia .
աշխարհացոյց, ցուցի ; cosmographiæ tabula, siue liber .
աշուն, շան ; autunnus .
աշնանային, autunnalis .
ապառնայ, այի : ապառնին, նւոյ : futurum .
ապականելի ; ապականացու, ցուի : corruptibilis .
ապականիլ, corrumpi .
ապականութիւն, corruptio .
ապականել, corrumpere .
ապականիչ, corruptiuus .
ապաշխարութիւն, pœnitentia, sacram :
ապաշնորհ ; անշնորհ : priuatus gratia .
ապաուրեմն, արդուրեմն, ապա : ergo, igitur .
ապացուցանել, demóstrare .
ապացուցական, demonstratiuus .
ապացուցութիւն վասն զի, և

վն որ. demonstratio quia, & propter quid.

առադրել, apponere.

առանձնական, specialis, singularis.

առանձնապէս առեալ, solitariè sumptus.

առաջաբան, thema.

առաջաբանութիւն, procœmium.

առաջաբերել, proferre.

առաջադրութիւն այ, propositum Dei.

առաջադոյն, և վերջադոյն, vel յետադոյն. prior, & posterior.

առաջադոյնութիւն յորմէ, և բնութե; prioritas à quo, & naturæ.

յետադոյնութիւն ներքում, և ժամանակի. posterioritas in quo, & temporis.

առաջարկել, præmittere.

առաջարկութիւն, antecedēs, item præmissa.

առաջիկայ, և հետակայ. præsens, & subsequens.

առասական, appellatiuus.

առասութիւն, appellatio.

առասել, կոչել, անուանել. appellari, vocari, nominari.

առարկել, obijcere.

առարկութիւն, obiectio.

առարկեալ, seu ենթակայ. obiectum.

առաւել; առաւելաբար. magis.

առաւելանալ, superexcedere.

առաւելութիւն, excessus.

առաքինութիւն, և յոռութիւն: virtus, idest perfectio; & vitium.

առաքինի, և յոռի. perfectus, & vitiosus.

առաքել, mittere, legare.

առաքումն, ըման. missio, in diuinis.

առբայ; մակբայ. aduerbiũ.

առբայական, aduerbialis.

առբայապէս, aduerbialiter.

առընթերգոլ; յարագոլ. adesse.

առընչական; յարաբերական. relatiuus.

առընչութիւն; առնչ: relatio.

առըն

առընչանալ ; յարաբերիլ. referri ad aliud.

առընչակից, կցի, ցաց. correlatiuus.

առընչակցութիւն, correlatio.

առընչապէս, relatiuè.

առնչունակ, habens ordinem ad aliud.

առնչունակութիւն, ordinis habitudo ad aliud.

առ իրարս, առ միմեանս ; և ՚ի միմեանց. ad inuicem, & ab inuicem.

առիւծ, ծու. Leo, sig. cœl.

առհասարակ, in communi.

արմատ, տոյ. radix.

արմատական սկիզբն, radicale principium.

առնել, և կրել. agere, & pati.

առնող, և կրող. agens, & patiens.

առնուլ զյաւելուն, և զնուազ. recipere magis & minus.

առոգանութիւն, prosodia.

առողական, ablatiuus, casus: item receptiuus.

առողական զօրութիւն, potentia receptiua.

առնուլ, recipere.

առումն, receptio.

աստեղաբանութիւն, astrologia.

աստեղաբան, նի, նից. astrologus.

աստեղաբաշխ, խի, խաց. astronomus.

աստեղաբաշխութիւն, astronomia.

աստեղային երկին, cœlum sydereum.

աստեղացոյց, astrolabium.

աստիճան, նի, նաց. gradus:

աստղ, տեղ. sydus.

աստուած, ուծոյ. Deus.

աստուածութիւն, Deitas.

ա͞ծաբան, Theologus.

ա͞ծաբանութիւն, Theologia.

աստուածային ստորոգելիք, diuina attributa.

արական սեռ, masculinum genus.

արամազդ, Iuppiter.

արարիչ, րչի, չաց. factor.

արարչական, factiuus.

արարողութիւն, և կրողութիւն. actio, & passio.

արդար, րոյ. iustus.

արդարութիւն, iustitia.
արդարանալ, iustificari.
արդարացուցանել, iustificare.
արդիւն, դեսն. meritum.
արդիւնաւոր, որի, րաց. meritorius.
արդիւն համարժանաւոր. meritum de condigno.
արդիւն պատշաճաւոր. meritum de congruo.
արդիւնաւորապէս, meritoriè.
արեգակն, կամ. *arabicè*, շամս. Sol.
արեգականային, այնոյ. solaris.
արեգականակացութիւն, solstitiũ.
արենակից, consanguineus.
արենակցութիւն, consanguinitas.
արեւելք, լից. oriens.
արեւելեան, orientalis.
արեւմուտ, մտի; occidens.
արեւմտեան, occidentalis.
արժանի, dignus.
արժանաւորել, dignari.
արժանի էլ, mereri.
արժանացուցանել. dignificare.

արժանաւոր, եւ անարժան. dignus, & indignus.
արժանաւորութիւն, dignitas, seu valor.
արուագէտ, sodomita.
արուագիտութիւն. sodomia.
արտաբերել, proferre, pronunciare.
արտաբերութիւն, prolatio, pronunciatio.
արտադրել, producere.
արտադրութիւն, productio.
արտադրիչ, արտադրողական, productiuus.
արտադրիլ յոչընչէ, produci ex nihilo.
արտադրիլ յառաջիդեալ ենթակայէ produci ex præexistente subiecto.
արտակացութիւն, ecstasis.
արտահանել ի կարողութենէ նիւթոյ, educere de potentia materiæ.
արտահանութիւն, արտահանումն. eductio.
արտահանիչ զօրութիւն, potentia expulsiua.
արտաքին, եւ ներքին. extrinsecus, & intrinsecus.

արտաքսապէս, և ներքսապէս. extrinſecè, & intrinſecè.

արտաքուստ, և ներքուստ։ ab extrinſeco, & ab intrinſeco.

արտաքսել, excludere.

+ արտաքսութիւն, excluſio.

+ աւարտել, finire, complere.

աւարտ, finis, complementum.

աւարտակեղ, baccus, pes carm.

աւելորդ, ſuperfluus.

աւելորդաբար, ſuperfluè.

աւերել ըզսկզբունսն, deſtruere principia.

աւերումն, deſtructio.

Բ

Բազմանալ թուով, և տեսակաւ։ multiplicari numero, & ſpecie.

+ բազմապատիկ, multiplex.

բազմապատկապէս, multipliciter.

բազմացուցանել, multiplicare.

բազում ուրեք, multis in locis.

+ բաժանել, diuidere.

բաժանելութիւն, diuiſibilitas.

բաժանելի, diuiſibilis.

բաժանելաբար, diuiſibiliter.

բաժանումն բոլորին ի մասունս։ diuiſio totius in partes.

բաժանիչ, diuiſiuus, ſeu diuiſor.

+ բաղադրել, componere.

բաղադրելի, componibilis.

բաղադրութիւն, compoſitio.

+ բաղադրեալ, compoſitum.

+ բաղադանութիւն, connexio.

բաղաձայն, նի, նից; և ձայնաւոր, րի, րաց։ conſonans, & vocalis.

բաղարջ, և խմորեալ։ azimus, & fermentatus.

+ բաղդատական, comparatiuus.

+ բաղդատել, comparare.

բաղդատութիւն, comparatio.

բաղդատօղ, և արտադատօղ աչաց։ congregatiuum, & diſgregatiuum viſus.

բաղկանալ, conſtitui; item componi.

բաղկացուցանել, constituere; item componere.

բաղկացումն. բաղկացութիւն = constitutio: item compositio.

բաղկացուցիչ, և տարբերիչ = constitutiuus, & distinctiuus.

բաղկացական, seu բաղկացուցիչ տարբերութիւն = differentia constitutiua.

բաղձաձական: հաւաքական: collectiuus.

բայ, յի, յից = verbum.

բայական, verbalis.

բան, նի, նից = oratio: item verbum, & ratio.

բան աստուածային, verbum diuinum.

բանական. բանաւոր = rationalis.

բանականութիւն, rationalitas.

բանաւորութիւն, vsus rationis.

+ բանաստեղծ, ծի, ծաց = poeta.

բանաստեղծութիւն = ars poetica.

+ բանիւ վարել, vti ratione.

բառ, ռի, ռից. ասութիւն: dictio.

բարակ, և հաստ = tenuis, & crassus.

բարդ, և յարաբարդ = compositus, & recompositus.

բարեպէս. բարւոք = benè.

բարկութիւն. և ցանկութիւն = passio irascibilis, & concupiscibilis.

բարութիւն, և չարութիւն = bonitas, & prauitas.

բարի, և չար = bonus, & prauus.

բացադրապէս, և ներբաղդրաբար = explicitè, & implicitè. +

+ բացադրել, բացատրել = explicare.

բացադրութիւն, explicatio.

բացայլինել, և առընթերլինել = besse, & adesse.

բացաձայնել, discordare, dissonare.

բացաձայնութի, discordantia: item æquiuocatio.

բացաձայն, dissonus; item æquiuocus.

բացասել, և ստորասել. negare, & affirmare.

բացասական, և ստորասական. negatiuus, & affirmatiuus.

բացասաբար, և ստորասաբար. negatiuè, & affirmatiuè.

բացասութիւն, և ստորասութիւն. negatio, & affirmatio.

բացարձակ. ընդարձակ. absolutus.

բացարձակապէս, absolutè.

բացերեւեցել, enunciare.

բացերեւութիւն, enunciatio.

բացերեւական, enũciatiuus.

բացորոշել, determinare.

բացորոշութիւն, determinatio.

բացորոշութիւն առնուլ. determinationem sumere, specificari.

բացորոշեալ, determinatus.

բացորոշապէս, determinatè.

բաւական; չափաւոր. limitatus.

բաւականութիւն, և անբաւականութիւն. limitatio, & illimitatio.

բեւեռք, ռաց. poli cælorum.

բղխել, procedere; item emanare.

բղխումն. բղխեցութիւն. processio, in diuinis; item emanatio.

բղջախոհ, luxuriosus.

բղջախոհութիւն, luxuria.

բնաբանութիւն, Physica.

բնաբան, Physicus.

բնական, naturalis.

բնականութիւն, naturalitas.

բնականաբար, naturaliter; physicè.

բնաւորել, esse aptè natum ad aliquid.

բնաւորութիւն գոլոյ 'ի բազումս. aptitudo essendi in multis.

բնութիւն: natura.

բնութենակիցք. quæ eàdem habent naturam.

բոլոր, րի, րից. totus; item rotundus.

բոլորապէս, և անբոլորապէս. adæquatè, & inadæquatè.

բոլոր 'ի բոլորին, և բոլոր 'ի յիւրաքանչիւր մասին բոլորին: totus in toto, & totus in qualibet parte totius.

բոլորակ: circulus, seu sphęra.

բոլորակական: sphæricus.

բոլորովին, ամենևին: omninò, penitus.

բութ: accentus grauis.

բռնադատել: violentare.

բռնաւոր: violentus.

բռնութեամբ. ուժով: violenter.

բռնադատի առ 'ի հաւանութիւն: constringitur ad assensum.

Գ

Գաղափար. օրինակ: exemplum.

գարուն, ver.

գարնանային, vernus.

գեղեցկայարմար շարադրութիւն, elegans compositio.

գերադրական, superlatiuus.

գերազանցել, transcendere.

գերազանցութիւն ունել, excedere.

գերազանցապէս, eminenter: item transcendentaliter.

գերազանցական, և ստորոգութենական: transcendentalis, & prædicamentalis.

գերազանցօղ, և անգերազանցօղ: transcendens, & non trascendens.

գերբնական, supernaturalis.

գերբնաբար, supernaturaliter.

գէթ, saltem.

գէջ, humidus.

գէջացուցանել, humectare.

գէջանալ, humectari.

գէջութիւն, humiditas.

գլխագիր, litera maiuscula.

գրակազմութիւն, literarum formatio.

գրչութեան արհեստ: ars scriptoria.

գիծ, գծի, ծայց: linea.

գծագրել, delineare.

գիր, գրոյ: տառ, ռէ: litera.

գիրք նախնեաց և վերջնոց, liber priorum, & posteriorum.

դիտաւորութիւն . անձնընկալութիւն = intentio, propoſitum.

դիտել, obſeruare, animaduertere.

դրոշմ, chriſma, ſacram.

Ե

Եզական, և յոգնական = ſingularis, & pluralis.

Եզակի, և յոգնակի = ſingulariter, & pluraliter.

Եզավանկ, Երկավանկ, Եռավանկ = dictio monoſyllaba, diſſyllaba, triſyllaba, &c.

Եզր . րի, զերաց = terminus.

Եզրել, terminari.

Եզրակի . Եզրապէս : terminatiuè.

Եզրակացութիւն, conſequẽtia; item concluſio.

Եզրակացուցանել, cõſequentiam deducere,

Եզրակացուցեալ, conſequẽs.

Ել, և Էջ = aſcẽſus, & deſcẽſus.

Ելուստ, և մուտ : exitus. & introitus.

Ելուզանել, elicere.

Ելուզիչ, elicitiuus.

Ելուզապէս, elicitiuè.

Երկաւոր, gemini, ſign. cœli.

Եղանակ, կի, կաց : modus; item anni tempeſtas.

Եղանակաւ ինքեամբ գոլոյ, և առ այլ յենլոյ = admodum per ſe ſtantis, & adiacentis.

Եղանակաւ իմն, իմնապէս = aliquo modo.

Եղանակաւոր = modalis.

Եղանելի, և անեղանելի = factibilis, & non factibilis.

Եղանիլ, և դառնալ = fieri, & euadere.

Եղեալ, և անեղ = factus, & non factus.

Եղջիւրաբաղ, Hyrcoceruus.

Ենթագրել, ստորագրել = ſubſcribere.

Ենթագոյանալ, Ենթակայանալ = ſubſiſtere.

Ինքեամբ ենթագոյացեալ, per ſe ſubſiſtens.

Ենթադրել, ſupponere.

Ենթադրեալ, ſuppoſitum, hypoſtaſis.

Դադարումն, vel դադարութիւն. և շարժումն, vel շարժութիւն = quies, & motus.
դասին, և բնութեամբ նախկին = ordine & natura prior.
դասաւորութիւն. շարակարգութիւն = ordinata collocatio, seu dispositio.
դասական, ordinalis.
դատապարտել, damnare.
դատապարտեալ, damnatus.
դատաստանի օր: dies iudicij.
դատաւոր, iudex.
դատել = iudicare.
դատումն = iudicium.
դատողական զօրութիւն, potentia iudicatiua.
դաւանել, profiteri.
դաւանութիւն հաւատոյ = professio fidei.
դերանուն. փոխանուն = pronomen.
դեւ, դեւի, ւաց = dæmon.
դիւահար, dæmoniacus.
դէմ, դիմի. և թիւ, թուոյ = persona, & numerus.
դէմանդիման, è regione.
դնել. դրել = ponere.
դնօղ, և ձեռնարկօղ = defendens, & argumentator.
դրական, positiuus.
դրութիւն, positio.
դրապէս, և բացասապէս: positiuè, & negatiuè.
դժուար, vel դժուարին. և դիւր, vel դիւրին = difficilis, & facilis.
դժուարապէս, և դիւրապէս = difficilè, & facilè.
դժուարալոյծ, և դիւրալոյծ = difficilis & facilis ad soluendum.
դժուարաշարժ, և դիւրաշարժ = difficilis, & facilis motu.
դժուարութիւն, և դիւրութիւն = difficultas, & facilitas.
դիմաշրջականացութիւն, antiperistasis.
դիմանալ = durare.
դիմացողութիւն = duratio.
դիպել, հանդիպել = contingere; item obuiam fieri.
դիպուած, res casu contingens.

դիտաւորութիւն . անձընկալութիւն = intentio, propositum.

դիտել, obseruare, animaduertere.

դրոշմ, chrisma, sacram.

Ե

Եզական, և յոգնական = singularis, & pluralis.

Եզակի, և յոգնակի = singulariter, & pluraliter.

Եզավանկ, երկավանկ, եռավանկ = dictio monosyllaba, dissyllaba, trisyllaba, &c.

Եզր . րի, զերաց = terminus.

Եզրել, terminari.

Եզրակի . եզրապէս : terminatiuè.

Եզրակացութիւն, consequētia; item conclusio.

Եզրակացուցանել, cōsequentiam deducere,

Եզրակացուցեալ, consequēs.

Ել, և էջ = ascēsus, & descēsus.

Ելուստ, և մուտ : exitus. & introitus.

Ելուզանել, elicere.

Ելուզիչ, elicitiuus.

Ելուզապէս, elicitiuè.

Երկաւոր, gemini, sign. cœl.

Եղանակ, կի, կաց : modus; item anni tempestas.

Եղանակաւ ինքեամբ գոլոյ, և առ այլ յենլոյ = admodum per se stantis, & adiacentis.

Եղանակաւ ինչ, ինչապէս = aliquo modo.

Եղանակաւոր = modalis.

Եղանելի, և անեղանելի = factibilis, & non factibilis.

Եղանիլ, և դառնալ = fieri, & euadere.

Եղեալ, և անեղ = factus, & non factus.

Եղջերուաքաղ, Hyrcoceruus.

Ենթագրել, ստորագրել = subscribere.

Ենթագոյանալ, ենթակայանալ = subsistere.

Ինքեամբ ենթագոյացեալ, per se subsistens.

Ենթադրել, supponere.

Ենթադրեալ, suppositum, hypostasis.

Ենթադրութիւն, suppositio.

Ենթալուսնի, նւոյ. sublunaris.

Ենթակայ, կայի, ից. subiectum; item obiectum.

Ենթակայել, subijci.

Ենթակայութիւն, subsistentia.

Ենթակացուցանել, substentare; item facere subsistentem.

Ենթակացուցումն, substentatio.

Ենթակացուցիչ, substentatiuus.

Ենթակացուցելի, substentabilis.

Ենթամնայ, apostrophus inferior.

Ենթաներհական, subcontrarius.

Ենթաներհակապէս, subcontrariè.

Ենթարկել, subiectari.

Ենթարկական, և առարկական. subiectiuus, & obiectiuus.

Ենթարկապէս, և առարկապէս. subiectiuè, & obiectiuè.

Եռանկիւնի, և քառանկիւնի. triangularis, & quadrangularis.

Եռեակ և մի ած. Trinus & vnus Deus.

Երաժշտական, musicus.

Երաժշտականութիւն, ars musica.

Երախտամոռաց. ingratus, qui beneficium obliuiscitur.

Երախտամոռացութիւն, ingratitudo.

Երանելի, beatus.

Երանելութիւն, beatitudo.

Երանելի տեսութիւն, visio beata.

Երեսփոխան քի, և աթոռակալ սբ պետրոսի. vicarius Christi, & successor diui Petri.

Երևակ, կն, arabicè զոհալ. Saturnus, plan.

Երևակայութիւն, phantasia, potentia.

Երևակայական, phantasticus.

Երևակայումն, phantasma, actus phantasiæ.

երկայնամտել, longanimem esse.

երկայնամիտ, longanimis.

երկայնամտութիւն, longanimitas.

երկանգայո, proceleusmaticus, pes carm.

երկակի, եռակի, քառակի ։ dupliciter, tripliciter, quadrupliciter.

Երկար երկայն ։ longus.

երկարութիւն. երկայնութիւն ։ longitudo.

երկաքանչիւր, որ ։ vterque.

երկեակ, եռեակ, քառեակ ։ duplex, triplex, quadruplex.

երկհամբոյր, diſpondæus, pes carm.

երկձայն. երկբարբառ ։ diphtongus.

երկմեծատար, dicoræus, pes carm.

երկմեծավերջ, dijambus, pes carm.

երկոտանի, եռոտանի, քառոտանի ։ bipes, tripes, quadrupes.

Երկոքեան. երկոքին ։ ambo.

երկրաչափ, geometra.

երկրաչափութիւն, geometria.

երկրաչափական, geometricus.

երկրաչափապէս, և թուականապէս ։ geometricè, & arithmeticè.

երկրաչափել, geometrico munere fungi.

Երրորդութիւն ։ Trinitas, in diuin.

Զ

Զանազան, diuerſus.

Զանազանեալ, diſtinctus.

զանազանիլ, diuerſificari, item diſtingui.

զանազանապէս. diuerſimodè.

զանազանութիւն իրական, և եղանականական ։ diſtinctio realis, & modalis.

զանազանութիւն ՚ի կողմանէ իրին, և ՚ի կողմանէ մտաց ։ diſtinctio à parte rei, & per intellectum.

զանազանութիւն բ[illegible]

եալ մտածականութէ ։ distinctio per intellectú cum fundamento.

զանց առնել . անցանել ։ præterire ; transire.

զատական , բաժանական ։ disiunctiuus, diuisiuus.

զատաբար , և 'ի միասին իմացեալք ։ seorsim, & simul concepta.

զգայական , sensitiuus.

զգայուն , այնոյ ։ animal sensitiuum.

զգայարան , sensorium.

զգալ , sentire.

զգայութիւն , sensus.

զգայումն , sensatio.

զգալի , և անզգալի ։ sensibilis, & insensibilis.

զգուշանալ , aduertere.

զի արդ. և իցէ , quomodocunque sit.

զինչ և իցէ ։ quicquid sit.

զհետ երթալ . հետևիլ ։ subsequi ; item imitari.

զմտաւ ածել , mente recolere.

զոր օրինակ . իբրու զաղափարաւ ։ exempli gratia.

զուգական անկողին , coniugalis lectus.

զուգել , coniungere pares.

զրուցատրութիւն , sermocinatio.

զօրութիւն , virtus : item potentia.

զօրութիւն մտաց , և կամաց ։ potentia intellectiua, & volitiua.

զօրութիւն ըմբռնողական , դատողական , տրամաբանական ։ potentia apprehensiua, iudicatiua, discursiua.

զօրութենաբար , virtualiter.

զօրութենական , virtualis.

զօրութէ , և ներգործութէ ։ in potentia, & in actu.

Է

Էակ , էի , կայ ։ ens.

Էակութիւն , entitas.

էակ իրական , և մտածական ։ ens reale, & fictum.

էակ մտածութեան , ens rationis.

էակապէս , և բաղանշանա֊

բար: entitatiuè, & connotatiuè.

էանալ, fieri ens, seu acquirere esse.

էացուցանել, dare esse alicui.

Էն, quod est, proprium Dei.

էիք, quæ sunt.

էութիւն, essentia.

էութենական, essentialis.

էութենաբար, essentialiter.

Երէցագոյն, և կրտսերագոյն: maior, & minor natu.

Ը

Ըղձական եղանակ, optatiuus modus.

Ըմբռնել, comprehendere; item apprehendere.

ըմբռնելի, լոյ: comprehensibilis.

ըմբռնողական ճանաչումն, cognitio comprehensiua.

ըմբռնողական զօրութիւն, potentia apprehensiua.

ըմբռնումն մտաց, apprehensio intellectus.

ընդդէմ ասել, ընդդիմաբանել: contradicere.

Ընդ

ընդդիմաբաժանել. հակասահմանել: cõtradistingui.

ընդդիմանալ, aduersari.

ընդդիմակայել, instare.

ընդդիմայարակայել, reinstare.

ընդհանուր, նրի, րից: ընդհանրական: vniuersalis.

ընդհանրապէս, vniuersaliter.

ընդհանրութիւն, vniuersalitas.

ընդմիմեամբ, subalternus.

ընդունակ, կի, կաց: capax.

ընդունակութիւն, capacitas.

ընդունելութիւն, participium.

ընդունել, excipere, seu admittere.

ընդունիմ. ուրանամ. մեկնեմ: cócedo, nego, distinguo.

ընդունել զներհակսն, recipere contraria.

ընթացք աստեղաց, cursus stellarum.

ընձեռել. վարդապետութիւն ասել: tractare de aliqua re.

ընտրեալք, և անարգեալք: electi, & reprobati.

ընտրել

ընտրել, և անարգել ։ eligere, & reprobare.

ընտրողութիւն, և անարգութիւն ։ electio, & reprobatio.

ըստ էնթակայացեալ իրի, և ըստ մտականմտածութէ ։ à parte rei, & per intellectum.

ըստ ինքեան, և ըստ պատահման : per se, & per accidens,

ըստ իրաց ինչ, և պարզաբար. secundum quid, & simpliciter.

ըստ նմանութէ, similitudinariè.

ըստ նոյն օրինակի . ըստ այսմ գաղափարի ։ sic à pari.

ըստ որում, secundum quod, quatenus, prout.

ըստ համարժանի, de condigno.

ըստ պատշաճաւորի, de congruo.

Թ-

Թանձրանալ, condensari.

Թանձրացուցանել, condensare.

Թանձրացեալ, և վերացեալ ։ concretus, & abstractus.

Թանձրացումն, condensatio.

Թանձր, և անօսր ։ densus, & rarus.

Թանձրութիւն, և անօսրութիւն ։ densitas, & raritas.

Թաւ, և սոսկ : spiritus asper, & lenis.

Թերի, imperfectus.

Թերութիւն, imperfectio, seu defectus.

Թերևս, forsitan.

Թէական, conditionalis.

Թէութիւն ։ conditio.

Թէականն, և բացարձակ ապառնայք ։ futura conditionata, & absoluta.

Թէութիւն առանց որոյ ոչ ։ conditio sine qua non.

Թիւր, և ուղիղ ։ obliquus, & rectus.

Թիւրութիւն, և ուղղութիւն ։ obliquitas, & rectitudo.

Թողուլ, remittere, seu relaxare.

Թողու-

Թողութիւն մեղաց: remiſſio peccatorum.

Թուականութի, Թուական արհեստ: Arithmetica ars.

Ի

Ի բաց, procul.

'Ի բաց բառնալ. շա- րաբառնալ: auferre, remouere.

Իգական սեռ, fœmininum genus.

'Ի գործոյ գործելոյ, ex opere operato.

'Ի գործոյ գործողին, ex opere operantis.

'Ի կիր արկանել. 'ի գործ ածել: reducere in opus.

Իղձ. ըղձութի: animi cupiditas.

Իմանալ, intelligere.

Իմանալի, intelligibilis.

Իմաստասէր, philoſophus.

Իմաստասիրութիւն, philoſophia.

Իմաստասիրական, philoſophicus.

Իր

Իմացական, իմացողական: intellectiuus.

Իմացողութիւնք, Intelligentiæ.

Իմացումն, intellectio.

Իմնապէս, partim; item aliquo modo.

'Ի լոյս գալ, in lucem prodire.

'Ի յա̃ծայինս, և 'ի մարդկայինս: in diuinis, & in humanis.

'Ի յեղանիլ, in fieri.

'Ի յեղեալ լինել, in facto eſſe.

'Ի ներքս, և առ յարտաքս: ad intra, & ad extra.

Ինքնակայ էակ, ens à ſe.

Ինքնահաճութի, complacentia de ſeipſo.

Ինքնասէր, ſui ipſius amator.

Ինքնասիրութի, amor proprius.

Ինքն իսկ, և նոյն իսկ: ipſemet, & idemmet.

Իշխանութիւն, և տէրութի: poteſtas ſeu principatus, & dominium.

Իշխել, և տիրել: principari, & dominari.

Իսկա

իսկական. յատկական = proprius.

իսկապէս. յատկապէս = propriè.

իրօք. իրապէս. և մտօք. մտաւորաբար = realiter, & per intellectum.

իրական, և մտածական = realis, & fictus.

իւրաքանչիւր, ոյ = vnusquisque.

իւրաքանչիւրաբար, singillatim.

Լ

Լայն, երկայն, խորին = latus, longus, profundus.

լայնութիւն, երկայնութիւն, խորութիւն = latitudo, longitudo, profunditas.

լայնանալ, dilatari.

լայնացուցանել, dilatare.

լաշի տեսակ = cadaueris forma.

լցուցանել, explere, complere; item supplere.

լցուցիչ և կատարիչ = completiuus, & perfectiuus.

լի, plenus.

լիութիւն, plenitudo.

լիապէս. լրութեամբ; և ան լիապէս. անլրաբար = completè; & incompletè.

լծորդութիւն, coniugatio.

լող, սոսկ, պարզ = purus, simplex.

լոյս փառաց, lumen gloriæ.

լուսնական, lunaris.

լուսաբեր, րի = arabicè, զօհրա = Venus, plan.

լուսնթագ. բի = arab. մուշթարի = Iuppiter, plan.

լուսին. սնի = arab. ղամար = Luna.

լսելիք, auditus, sensus.

լրումն. լրութիւն = complementum.

Խ

Խաբէական հաւաքաբանութիւն = sophisticus syllogismus.

խառնել, miscere.

խառնեալ, mixtus.

խառնումն, mixtio.

խաւար. րի. րաց: tenebræ.

խաւ

խաւարել, eclipſari.
խաւարումն, eclipſis.
խելամուտ, ingenio perſpicax.
խելամտութիւն ։ ingenij perſpicacia.
խեցգետին, անոյ ։ Cancer, ſign. cæl.
խիղճ մտաց, conſcientia.
խիստ, և կակուղ ։ durus, & mollis.
խնդիր ։ quæſtio.
խոհեմ. խորագէտ ։ prudens.
խոհեմութիւն, խորագիտութիւն ։ prudentia.
խորագոյն. խորին ։ profundus; item difficilis.
խոյ, Aries, ſign. cæl.
խորագոյնաբար, profundè; item ſubtiliter.
խորհել, cogitare, meditari.
խորհուրդ, Sacramentum, myſterium, ſecretum.
խորհրդաւոր, ſacramentalis.

Ծ

Ծագել, oriri.
Ծագումն, ortus.

Ծագումն, և մուտ ։ էլ, և էջ արեգական ։ ortus, & occaſus Solis.
Ծածուկ, occultus.
Ծածկաբար, occultè.
Ծայրագոյն, և անծայր ։ vltimatus, & inultimatus.
Ծանօթագոյն, և անծանօթ ։ notior, & ignotus.
Ծանօթութիւն, notio, in diuinis.
Ծանօթական, notionalis.
Ծիծաղական, riſibilis.
Ծիծաղականութիւն, riſibilitas.
Ծնանել, generare, vel generari.
Ծնանելի, և ապականելի ։ generabilis, & corruptibilis.
Ծնօղ, genitor.
Ծնեալ, genitus.
Ծնունդ, Ծննդեան ։ natiuitas.
Ծուլութիւն, accidia.

Կ

Կազմողութիւնք մարմնոյ, organa corporis.

Կազմողական, organicus.
կախարդ, veneficus.
կախարդութիւն, veneficium,
կախել, dependere.
կախումն, dependentia.
+ կախեալ, և անկախ։ dependens, & independens.
կախապէս, և անկախապէս։ dependenter, & independenter.
+ կամաւոր. կամաւորական։ voluntarius.
կամաւորապէս. կամաւորութեամբ։ voluntariè.
կամեցողութիւն, volitio, actus voluntatis.
կամիլ, velle.
կամք, մաց։ voluntas.
+ կայանալ, consistere.
+ կալ, stare.
+ կանխել, præuenire.
կանոն, նի. նաց։ regula, seu canon.
կանոնական, canonicus.
կապումն նախադասութեան, copula propositionis.
կապակցութիւն, և շարակցութիւն։ copulatio, & cóiunctio.
կառուաւարիլ, construi.
կառուաւարութիւն, constructio.
+ կատարել, perficere, cóplere.
կատարեալ, և անկատար։ perfectus, & imperfectus.
կատարելապէս, և անկատարապէս։ perfectè, & imperfectè.
+ կատարելութիւն, perfectio.
կատարիչ, perfectiuus.
կատարումն, actus perficiẽdi.
+ կարգ. դասութիւն։ ordo.
կարգ քահանայութեան։ ordo Sacerdotij, sacram.
կարգաւոր, regularis.
կարգաւորապէս, regulariter:
կարանալ, posse.
կարողութիւն, potentia.
կարելի, և անկարելի։ possibilis, & impossibilis.
կարողութիւն բացարձակ, և սովորական։ potentia absoluta, & ordinaria.
կարիճ, Scorpius, sign. cœl.
կարծել, opinari.
կարծիք, opinio:
կարծիքական. կարծողական։ opinatiuus.
կարծիքապէս, opinatiuè.

կարօտիլ . կարօտանալ = appetere; item indigere.

կարօտութիւն, indigentia; item appetitus.

կացութիւն, ſtatus.

կեանք, կենաց. կենդանութիւն = vita.

կենալ. կեալ: viuere.

կենաբոյս. աճնկական = vegetatiuus.

կենդանական ներգործութիւն, actus vitalis.

կենդանականութիւն, vitalitas; item animalitas.

կենդանանալ, viueſcere.

կենդանակերպք, ſigna zodiaci.

կենդանակերպից գօտի, zodiacus.

կենդանացուցանել, animare; viuificare.

կենդանի, viuus; item animal.

կէտ, տի = punctum.

կէտ ժամանակի, inſtans temporis.

կերպանալ, formari.

կերպացումն, formatio.

կերպ, պի, պից. տեսակ = forma.

կերպացուցանել, formare; item informare.

կերպացուցիչ, informatiuus.

կերպացուցումն, informatio.

կէս, dimidium.

կէսօրական, meridianus.

կրկին. դարձեալ = iterum, item.

կրկնապատիկ, տկի. երկնապատիկ = duplum.

կրկնապատկել, reduplicare.

կրկնապատկաբար, և տեսակաւորապէս: reduplicatiuè, & ſpecificatiuè.

կրկնատեղանալ, replicari localiter.

կրկնատեղութիւն, replicatio localis.

կիսաբոլոր, րի = ſemicirculus.

կիսաձայն, նի = ſemiuocalis.

կիրք, apoſtrophus.

կիրք անձին, paſſiones animi.

կնիք, character.

կնքել, obſignare, ſeu characterem imprimere.

կոյս, կուսի = Virgo, ſig. cœl.

կոչական հոլով, vocatiuus caſus.

կուսական ամբողջութիւն, virginalis integritas.

կուսապղծութիւն, ſtuprum.

կշիռ, Libra, ſig. cœl.

կրաւորական, և ներգործական = paſſiuus, & actiuus.

կրել, pati.

կրելի. կրական = paſſibilis.

կրողութիւն, paſſio.

կրումն, actus patiendi.

կրողական հոլով, accuſatiuus caſus.

Հ

Հ ադադ, թաւ, և սուղ = ſpiritus, asper, & lenis.

Հապներգութիւն, rapſodia.

հազարապատիկ, millecuplum.

հարիւրապատիկ, centuplum.

հալողական զօրութիւն; potentia diſtributiua.

հակադարձ, reciprocus.

հակադարձութիւն, reciprocatio.

հակադարձաբար, reciproce; ſeu è conuerſo.

հակադարձիլ, reciprocari.

հակադրել. հակակայել: opponi.

հակադրեալ, oppoſitus.

հակադրութիւն, oppoſitio.

հակաճառել. վիճաբանել = diſceptare, diſputare.

հակաճառութիւն. վիճաբանութիւն = diſceptatio, diſputatio.

հակառակ. հակառակորդ = aduerſarius.

հակասաբար, contradictoriè.

հակասական, contradictorius.

հակասութիւն, contradictio.

հակոտնեայք, ներքց: antipodes.

հաղորդիլ, communicari; item participare.

հաղորդելի, communicabilis.

հաղորդութիւն, cõmunicatio; item Euchariſtia, Sacram.

համաբնաբանութիւն, Metaphyſica.

համագոյակից, consubstantialis.

համաձայն, consonus; item vniuocus.

համաձայնել, concordare.

համաձայնութիւն, concordantia; item vniuocatio.

համանգամայն. միանգամայն։ simul, eodem tempore.

համախոհ. միախորհուրդ։ vnanimis, vnius consilij.

համառօտ. կարճառօտ։ breuis, compendiosus.

համառօտապէս. չափաւորապէս։ breuiter.

համարժանաւոր արդիւն, meritum de condigno.

համարել, imputari. item existimari.

համարողութիւն, imputatio.

համարողական արհեստ, abacus.

համէոյր, spōdæus, pes carm.

համէոյքանդայա, ionicus à maiore, pes carm.

համեմատ, analogus; item proportionalis.

համեմատաբար, analogicè; item proportionaliter.

Յէ

համեմատել, proportionem habere.

համեմատութիւն; analogia: proportio.

հայեցողական, և աբստրաքտական ճանաչումն։ intuitiua, & abstractiua cognitio.

հայր, pater.

հայրութիւն, paternitas.

հայրանուանական, patronymicus.

հանդէտ, æquipollens, æquiualens.

հանդէտաբար, æquiualēter.

հանդիտանալ, æquiualere.

հանդիտացուցանել, facere rem æquipollentem.

հանդիտութիւն, æquipollētia.

հանճարութիւն, studiosa inuentio.

հանճարեղ, studiosus inuentor.

հաչողական կենդանի, animal latrabile.

հասանել, peruenire.

հասուցանել, perducere.

հասարակ. հասարակական։ communis.

Հասա

հասարակութիւն, communitas.

հասարակաբար, communiter.

հասարակ զգայութիւն, ſenſus communis.

հասարակաւոր . հաւասարագիշեր, æquator : æquinoctialis.

հաստատ, և շրջական ։ ſtabilis, & volubilis.

հաստատել, confirmare.

հաստատութիւն, confirmatio.

հաստատութիւն, firmamentum, octaua ſphæra.

հարաւ, և հիւսիս ։ auſter, & ſeptentrio.

հարաւային, և հիւսիսային ։ auſtralis, & ſeptentrionalis.

հարթութիւն ձայնի, depreſſio vocis.

հարկաւոր, neceſſarius.

հարկաւորութիւն, neceſſitas.

հարկաւորապէս . ի հարկէ ։ neceſſariò.

հարցանել, և պատասխանել ։ interrogare, & reſpondere.

հարցումն, և պատասխանի ։ interrogatio, & reſponſio.

հարցական, և հատուցական ։ interrogatiuus, & redditiuus.

հաւանեցուցանել, ſuadere.

հաւանիլ, aſſentiri.

հաւանութիւն, conſenſus.

հաւասար, և անհաւասար ։ æqualis, & inæqualis.

հաւասարիլ, conuenire cum aliqua re, ideſt æqualem eſſe.

հաւասարութիւն, æqualitas, conuenientia.

հաւասարութիւն իրին առ իմացումն, conformitas rei cum intellectu.

հաւատ, ատոյ . յոյս, յուսոյ . սէր, սիրոյ ։ fides, ſpes, charitas.

հաւատալ, credere.

հաւատացեալ, fidelis, veram fidem profitens.

հաւատարիմ, fidus.

հաւատարմութիւն, fidelitas.

հաւաքաբանութիւն . ſyllogiſmus.

հաւաքական, collectiuus.

հաւա

հաւաքումն, collectio.

հաւաքապէս, և պատառաբար: collectiuè, & distributiuè.

հաւէղ, antibacchius, pes carm.

հաւիլ. սկսիլ: incipere.

հեշտասիրութիւն, amor sensualis.

հեռաւոր. հեռի: և մօտաւոր. հուպ: remotus, & proximus.

հեռաւորապէս, և մօտաւորապէս: remotè, & proximè.

հեղական, և ուսումնական մակացութիւն: infusa, & acquisita scientia.

հեղուլ, infundere.

հեղուիլ, infundi.

հեղումն, infusio.

հետևիլ, subsequi.

հետևեալ, consequens.

հետևողական. հոսական: successiuus.

հետևապէս. հոսաբար: successiuè.

հետևութիւն, sequela:

հետևումն բարւոյն, և փախուստ չարին, prosequutio boni, & fuga mali.

հիբար, հիկէն, հիղան, հիպէս: vt, verbi gratia.

հիմն, fundamentum.

հիմնապէս, fundamentaliter.

հիմնական, fundamentalis.

հիմնել, fundare.

հիմնիլ, fundari.

հմուտ, և անհմուտ, peritus, & imperitus.

հմտութիւն, և անհմտութիւն, peritia, & imperitia.

հմտաբար, և անհմտաբար, peritè, & imperitè.

հնազանդողական կարողութիւն, potentia obedientialis.

հնազանդիլ, obedire.

հնար: enthymema, species argumentationis:

հնգաչափ տաղ: pentametrum carmen.

հնչումն, sonus.

հոգևոր, հոգեկան, հոգեղէն: spiritualis.

հոգի: anima.

հոգի սուրբ: Spiritus sanctus.

հոլով անուան = caſus nominis.

հոլովական = declinabilis, item obliquus.

հոլովիլ = declinari.

հոլովումն = declinatio.

հոմանուն, եւ փաղանուն, æquiuocus, & vniuocus.

հոմանունաբար. եւ փաղանունապէս, æquiuocè, & vniuocè.

հոմանունութիւն. եւ փաղանունութիւն = æquiuocatio, & vniuocatio.

հոմասեռ. համասեռ = homogeneus.

հոսելի. հոսական = fluxibilis.

հոսել, influere; item fluere.

հոսումն = influxus; item fluxus.

հպարտ = ſuperbus.

հպարտութիւն = ſuperbia.

հրաժարական ճանաչումն = præciſiua cognitio.

հրաժարի միտք = præſcindit intellectus.

հրաժարապէս = præciſiuè.

հրատ, *arabicè* մարեխ = Mars, plan.

հրեշտակ = angelus.

հրեշտակական = angelicus.

Ձ

Ձայն, նի, նից = vox.

Ձայնաւոր = vocalis.

ձայնակրական բայ = verbum deponens.

ձեռնարկել = argumentari, arguere.

ձեռնարկութիւն = argumentum.

ձեւ, ձեւոյ = figura.

ձեւանալ = figurari.

ձեւացուցանել = figurare.

ձկտեցուցանել, զարթուցանել զզօրութիւնն, eleuare, ſeu promouere potentiam ad aliquid.

ձգտիլ. երկարանալ = produci, ſeu longum fieri.

ձմեռ, ռան = hyems.

ձմեռնային, ային = hyemalis.

ձուկ, ձկան = Piſces, ſign. cœl.

ձրի = gratìs.

Ճ

Ճանաչել. cognoſcere.
Ճանաչումն. cognitio.
Ճանաչողական զօրութիւն. potentia cognoſcitiua.
Ճաշակելիք, guſtus, ſenſus.
Ճառագայթ, և շառաւիղ արեգական. ſplendor, & radius Solis.
Ճառք, ստորագրութիւն, և սահման, narratio, deſcriptio, & definitio.
Ճարտասան, նի, Rhetor.
Ճարտասանութիւն. Rhetorica, ars.
Ճեմարականք. Peripathetici.
Ճշմարիտ, և սուտ: verus, & falſus.
Ճշմարտել, և ստել. verum, & falſum dicere.
Ճշմարտութիւն, և ստութիւն. veritas, & falſitas.
Ճշմարտապէս, և ստապէս: verè, & falsè.
Ճոխաբան. facundus, diſertus.
Ճոխութիւն բանից, ճոխաբանութիւն. amplificatio, exaggeratio.
Ճոխաբանել, ճոխացուցանել զբան. amplificare ſermonem, exaggerare.

Մ

Մակաբերել. inferre, deducere.
Մակաբերութիւն. illatio.
Մակաբերիչ. illatiuus.
Մակագրել. inſcribere.
Մակագրութիւն. inſcriptio.
Մակածութիւն. inductio, ſpecies argumentationis.
Մակածական. inductiuus.
Մակակէտ. apoſtrophus ſuperior.
Մակարդակ, և բոլոր. planus, & rotundus.
Մակացութիւն: ſcientia habitualis, facultas:
Մակացական. ſcientificus.
Մակացելի. ſcibilis.
Մակերևութիւն. ſuperficies.
Մակերևական. ſuperficialis.
Մակերևաբար. ſuperficialiter.
Մահ, հու. mors.
Մահապարտ. reus mortis.

մահկանացու, և անմահ. mortalis, & immortalis.

մահուչափ, և ներելի մեղք. mortale, & veniale peccatum.

մանաւանդ, præcipuè, maximè.

մաս, մասն. pars.

մասնիկ, նկան. particula.

մասնական, մասնաւոր. particularis.

մարգարէ, propheta.

մարգարէութիւն, prophetia.

մարգարէանալ, prophetare.

մարդ, դոյ. homo.

մարդանալ, humanari.

մարդեղութիւն բանին. humanatio Verbi.

մարդկային, humanus.

մարդկութիւն, humanitas.

մարդկօրէն, humano modo.

մարմին, մոյ. corpus.

մարմնանալ, incarnari.

մարմնացումն. մարմնաւորութիւն. Incarnatio.

մարմնաւոր. մարմնական. մարմնեղէն. corporalis.

մաքուր ներգործութիւն, actus purus.

մաքրապէս նայել, և անմաքրապէս. purè respicere, & non purè.

մեծագոյն, և փոքրագոյն նախադասութիւն. maior, & minor propositio.

մեծատար, choreus, pes carm.

մեծատարայամբերք, choriambus, pes carm.

մեծայամբերք, iābus, pes carm.

մեծայամբերքատար, antipastus, pes carm.

մեծ, և փոքր ծայր. maior, & minor extremitas.

մեկնել, պարզաբանել. explanare, explicare.

մեկնութիւն. պարզաբանութիւն. explicatio, explanatio.

մեկնիչ, explanator.

մեղանչել, peccare.

մեղաց աղտոտութիւն, peccati macula.

մեղաւոր, [illegible]. peccator.

մեղք. ղաց. սկզբնական, ներգործական, ունակական. peccatum, originale, actuale, habituale.

մեռելութիւն ախտից, mortificatio passionum.

E մեռ.

մեռուցանել, mortificare.
մեռանիլ, mori.
մի, vnus.
միութ̅ի, vnitas.
միութ̅ի թուական. տեսակական. սեռական = vnitas numerica, formalis ſeu ſpecifica, generica.
միանալ. միաւորիլ = vniri.
միացուցանել. միաւորել = vnire.
միացումն, vnio.
միաւորութ̅ի, vnitio.
մի ըստ միոջէ. իւրաքանչիւրաբար = ſigillatim.
միթէ, vtrum? an?
միթըզաչափ, երկութըզաչափ, &c. palmaris, bipalmaris, &c.
միջակ. միջին = medius.
միջակէտ, punctum medium: item centrum.
միջանալ, mediare.
միջարկութ̅ի, interiectio, pars orationis.
միջավար, mediocris.
միջավարութիւն, mediocritas.
միջնորդ, mediator.

միջնորդ եզր, medius terminus.
միջնորդաբար, և անմիջապէս, mediatè, & immediatè.
միջնորդութ̅ի, և անմիջութ̅ի, mediatio, & immediatio.
մինչև 'ի սպառ. մինչև 'ի վերջն = vſque in finem.
միտք. աոայ = intellectus, mens.
մտաւորական, mentalis.
մկրտել, baptizare.
մկրտութ̅ի, baptiſmus, Sacram.
մնալ, manere, permanere.
մնացական, և հոսական = permanens, & fluxibilis, ſeu ſucceſſiuus.
մնացապէս, և հոսաբար, vel հետևաբար, permanenter, & ſucceſſiuè.
մշտնջենաւոր, ſempiternus.
մշտնջենաւորապէս, ſempiternè.
մոլորական, erroneus.
մոլորութիւն, error.
մոլորիլ, errare;

մոլորեցուցանել, in errorem inducere.

մոլորեցուցիչ, seductor.

մոլորական աստեղք, stellæ errantes, Planetæ.

մոլութիւն՝ չար ախտութիւն, praua passio animi.

մոգ, Magus.

մոգութիւն, Magia.

մռնչական կենդանի, animal rugibile.

մտադրութիւն, mentis attentio; item propositum.

մտածօրէն, mentaliter, per intellectum.

մտացածին, ծնի։ opus intellectus, figmentum.

մտաւորութիւն, actus mentis.

մտաւորական պատկեր, species intentionalis.

մօտաբար, և հեռապէս։ proximè, & remotè.

մօտագոյն, և հեռագոյն։ propior, & remotior.

մօտաւոր, և հեռաւոր։ proximus, & remotus.

Յ

Յաղթել, vincere, superare.

Յաղթութիւն, victoria.

յամենայն ուրեք, vbique.

յայտնապէս, և անյայտաբար։ clarè, distinctè, & non clarè.

յայտնել, manifestare.

յայտնիլ. manifestum fieri, patere.

յայտնի, և անյայտ։ manifestus, & non manifestus.

յայտնիչ, manifestatiuus.

յայտնութիւն, manifestatio.

յանբաւս, vel յանհունս առ տարեբերել, procedere in infinitum.

յանբաւս, vel յանհունս առ տարեբերութիւն, processus in infinitum.

յանդիմանել, aduersari; item resistere.

յանդիմանութիւն, resistentia.

յատկական յատուկ, proprius.

յատկապէս, և անյատկապէս։ propriè, & impropriè.

յատկագոյն, magis proprius.
յատկութիւն, proprietas.
յատուկ, Proprium, vnum ex prædicabilibus.
յարաբերական. առընչական։ relatiuus.
յարաբերիլ վերաբերիլ. առընչանալ։ referri, relationem habere.
յարաբերութիւն. առընչութիւն։ relatio.
յարաբերութիւն յանհնարելին։ reductio ad impossibile.
յարանուանիլ, denominari.
յարանուանեալ, denominatus.
յարանուանաբար, denominatiuè.
յարանուանութիւն ներքին, և արտաքին, denominatio intrinseca, & extrinseca.
յարացոյց, Exemplum, species argumenti.
յարացուցիւ, paritate, à pari.
յարմար, aptus, proportionatus.
յարմարութիւն, aptatio.
յարմարել, aptare.

յարմարիլ, aptari.
յարմարագրութիւն, Lexigraphia.
յարտաքուստ, և ՚ի ներքուստ։ ab extrinseco, & ab intrinseco.
յաւիտեան. յաւիտենականութիւն։ æternitas.
յաւիտենական, æternus.
՚ի յաւիտենից, ab æterno.
յենուլ, inhærere.
յենողութիւն, inhæsio.
յետին. վերջին։ և առաջին։ vltimus, & primus.
յղանալ, concipere.
յղացումն. յղացութիւն։ conceptio; item conceptus.
յիւրն քարշել, trahere ad se.
յիշել, recordari.
յիշումն, recordatio:
յիշելիք, լեաց. յիշողութիւն։ memoria, potentia.
յիշողական զօրութիւն, memoratiua potentia.
յիրաւի ուրեմն, iure ergo.
յիրաւունք բնութեան, debitum vel exigentia naturæ.

յոլովք, վէց. յոգունք. բազումք։ plures, multi.

յոգնակի . բազմաւորակի ։ pluraliter.

յուսահատութիւն , desperatio.

յօդ , articulus, pars orationis; item aer.

յօդաւոր ձայն, vox articulata.

յօդային, aereus.

յօժարութիւն, inclinatio, propensio.

յօժարել, inclinari.

Ն

Նախ, primò.

Նախագահութիւն, prima sedes.

նախադաղափար , և ածանցական ։ primitiuus, & deriuatiuus.

նախագիտել, præscire.

նախագիտեալ, præscitus.

նախագիտութիւն ապագայից, præscientia futurorum.

նախադասել, և ստորադասել։ præponi, & postponi.

նախադասութիւն, propositio, pars syllogismi.

նախադրութիւն . նախդիր ։ præpositio, pars orationis.

նախախնամել, prouidere; item protegere.

նախախնամութիւն, prouidentia; item protectio.

նախահայեաց եզր, և երկրորդահայեաց։ terminus primæ intentionis, & secundæ intentionis.

նախանձ, inuidia; item zelus.

նախապատրաստիլ, disponi, præparari.

նախապատրաստել, disponere, præparare.

նախապատրաստութիւն, dispositio, præparatio.

նախապետաբար . գլխովին ։ principaliter.

նախկինաբար, primariò.

նախասահմանել, prædestinare.

նախասահմանեալ, prædestinatus.

Նախա

նախատեսութիւն անարժանութեանց , præuiſio demeritorum.

նախատիպ , նախագաղափար = idæa.

նախընթաց. առաջարկութիւն = antecedens enthymematis.

նայ գիր , և կակղանալ = liquida litera , & liqueſcere.

ներադրաբար , և բացադրապէս = implicitè , & explicitè.

ներադրական , և բացադրական = implicitus , & explicitus.

ներադրելի , և աններադրելի = penetrabilis , & impenetrabilis.

ներադրելութիւն , և աններադրելութիւն = penetrabilitas , & impenetrabilitas.

ներադրիլ , penetrari.

ներադրութիւն , penetratio ,

ներածել , introducere.

ներածիլ , introduci.

ներածեալ պատկեր , ſpecies impreſſa.

ներածութիւն , introductio.

ներ բոլորակի ներգործութեան իւրոյ . intra ſphæram ſuæ actiuitatis.

ներգև , trochæus , pes carm.

ներգոյլ ումեմն , ineſſe alicui.

ներգործել , և արտագործել = operari ad intra , & operari ad extra.

ներգործական , և կրաւորական , actiuus , & paſſiuus.

ներգործապէս . արարողապէս = efficienter.

ներգործութիւն , actus ; item operatio.

ներգործութիւնք մտաց , operationes intellectus.

ներընդունական , և անյերկբայական : contingens , & infallibilis.

ներընդունակաբար , և անյերկբայաբար = contingenter , & infallibiliter.

ներընդունակութիւն , և անյերկբայութիւն ապագայից = contingentia , & infallibilitas futurorum.

ներընդունիլ , intra ſe continere.

ներկայ , կայի = præſens.

ներկայապէս, præſentialiter.

ներկայութիւն, և ապագայութիւն իրի = præſentia, & futuritio rei.

ներկայական, և անցողական = immanens, & tranſiens.

ներհակակայել, implicare, ſeu inuoluere implicantiam.

ներհական, contrarius.

ներհակութիւն, cotrarietas.

ներբառամտածեալ բան, և արտաբերեալ = verbum intrinſecè conceptum; ideſt verbum mentis; & ad extra prolatum.

ներքսակայ. ներքին = և արտաքսակայ. արտաքին = intrinſecus, & extrinſecus.

ներքսապէս, և արտաքսապէս = intrinſecè, & extrinſecè.

նրբաձայն, quod tenuem exprimit vocem.

նիւթ, թոյ: materia.

նիւթաւորապէս, materialiter.

նիւթաւոր. նիւթական = և աննիւթ = materialis, & immaterialis.

նիւթ է՛ սոսկ ինչ զօրութիւն ներընդունելի տեսակաց = materia eſt pura quædam potentia receptiua formarum.

նկատել. հայիլ. reſpicere.

նկատումն, reſpectus.

նման, և աննման = ſimilis, & diſſimilis.

նմանիլ, aſſimilari.

նմանեցուցանել, aſſimilare.

նմանապէս, նմանօրէն = ſimiliter.

նմանութիւն, ſimilitudo.

նշան, նի, և աննշան: ſignum; & non ſignificatiuus.

նշանական ըստ կամաց, ſignificatiuus ad placitum.

նշանակել, ſignificare.

նոյն, idem.

նոյնական, identicus.

նոյնականապէս, identicè.

նոյնանալ, և միանալ: identificari, & vnum fieri.

նոյնացնել, identificare.

նոյնարարօղ յոքունց, identificans plura.

նոյն բան է, eadem est ratio.
նոյնութիւն, identitas.
նոյնպէս, և այլապէս. eodem modo, & diuerso modo.
նոյնչափ, totidem.
նուազ. պակաս. deficiens; item minus.
նուազ, և առողջ. deficiens, & integer.
նուազութիւն. պակասութիւն: imperfectio, defectus.
նուազութիւն, և առաւելութիւն. defectus, & excessus.
նուազական, diminutiuus.
նօտրգիր, litera currens.

Շ

Շաղկապ, այն: Coniunctio, pars orationis.
Շաղկապել, coniungere.
շաղկապական, coniunctiuus.
շաղկապեալ. յարակցեալ. կապակցեալ. coniunctus.
շառաւիղ, radius.
շարաբառնալ. բառնալ. ի բաց բառնալ. auferre, de medio tollere.

շարաբերաբերձելոց նուազութեանց, demptis imperfectionibus.
շարադրութիւն, tractatus.
շարադրութիւն, syntaxis, orationis constructio.
շարադրել զբան, orationem componere.
շարակարգել, ordinare, disponere.
շարամանել, ordine componere.
շարամանութիւն, ordinata compositio.
շարայարիլ, continuari cum aliquo.
շարայարեալ, continuatus.
շարառեալ, simul acceptus.
շարժել, mouere.
շարժիլ, moueri.
շարժելի, mobilis.
շարժելութիւն, mobilitas.
շարժողական, motiuus.
շարժումն, շարժութիւն: motus.
շարժումն հետևական, և համանգամայն. motus successiuus, & instantaneus.

շարու

շարունակ, և տարորոշ քանա_կութիւն = quantitas continua, & diſcreta.

շարունակապէս, և տարո_րոշաբար = continuè, & diſcretè.

շարունակութիւն, և տարորո_շութիւն = continuitas, & diſcretio.

շեշտ, accentus acutus.

շիջիլ. շիջանիլ. extingui.

շնորհաւոր, և անշնորհ = gratus, & ingratus.

շնորհ արդարացուցիչ, և սր_բարարիչ. gratia iuſtificans, & ſanctificans.

շնորհ, հի, հաց. բաւական, և գործադրիչ = gratia, ſufficiens, & efficax.

շնորհ զարթեցուցիչ, և օգնիչ = gratia excitans, & adiuuans.

շնութիւն, adulterium.

շնալ, adulterare.

շնացող, adulter.

շնչաւոր. շնչական = quod habet halitum.

շնչութիւն. շունչ = halitus.

շոգիլ, vapor.

շրջիլ, reuolui.

շրջումն, reuolutio.

շրջական, volubilis.

շրջումն խեցգետնոյ, tropicus Cancri.

շրջումն այծեղջերոյ, tropicus Capricorni.

շփոթել, confundere.

շփոթիլ, confundi.

շփոթեալ, confuſus.

շփոթապէս, confusè.

շփոթութիւն. շփոթումն. խառ_նակումն. confuſio.

շօշափել, tangere.

շօշափութիւն, actus tangendi.

շօշափելիք, tactus, ſenſus.

Ո

Ոլորակ, կի = accentus. Ողջախոհութիւն, temperantia.

ոչընչանալ, annihilari.

ոչընչացուցանել, annihilare.

ոչընչութիւն, annihilatio.

ոչէինչ, ոչընչի = nihilum, ſeu nihil.

ոչ միայնաբար, այլ բազմա_բար = non vno modo,

F sed

ſed multipliciter.

ոչոք, nemo, nullus.

ոտնաւոր տող, verſus pedibus conſtans.

ոտնաշարութիւն, pedum compoſitio.

որակ. որպիսի ։ qualis.

որակութիւն, որպիսութիւն ։ qualitas.

որակացուցանել, qualificare, qualitate afficere.

որդի, դւոյ ։ filius.

որդիութիւն, filiatio.

ո՞րզան, ո՞րգոն, ո՞րկէն, ո՞րպակ: vt, ſicut.

որկորամոլ,guloſus.

որկորամոլութիւն, gula, pecc. mort.

որպէս, և այսպէս ։ ſicut, & ita.

որպէս զիարդ և իցէ, quomodocunque ſit.

որոշաբար, և անորոշաբար ։ diſtinctè, & confusè.

որոշելի, և անորոշելի եզր ։ finitus, & infinitus terminus.

որքանաբար, quotupliciter.

որքան, որչափ. և այսքան, այսչափ ։ quantum, & tantum.

որքանք, քանիք ։ և այսքանք, այսքանիք ։ quot, & tot.

որքան է յիւր կողմանէ, quantum eſt in ſe.

ուղիղ, և անդրադարձ ։ directus, & reflexus.

ուղղագրութիւն, Orthographia.

ուղղական, և հոլովական հոլով ։ rectus, & obliquus caſus.

ուղղապէս, և անուղղապէս ։ directè, & indirectè.

ուղղաւորիչ, րչի ։ directiuus.

ուղղափառ, և չարափառ ։ orthodoxus, & hæreticus.

ուղղաւորել, dirigere.

ուղղելի, լւոյ ։ dirigibilis.

ունակական, habitualis.

ունակութիւն, habitus.

ունայն, նի ։ vacuum.

ունայնութիւն, vacuitas, vanitas.

ունել ներգոլ, և առգոլ ։ habere eſſe in, & eſſe ad.

ուսանել, diſcere.

ուսուցանել, dòcere.

ուսումնական, և հեղական մակացութիւն. acquiſita, & infuſa ſcientia.

ուր կրկնատեղի, vbi replicatum.

ուր հետևական, և մնացական. vbi ſucceſſiuum, & permanens.

ուր սահմանական, և պարագրական. vbi definitiuum, & circumſcriptiuum.

ուրեմն, ապա ուրեմն, արդ ուրեմն. igitur, ergo.

Չ

Չարաժողով, և ժողով, վոյ. conciliabulum, & concilium.

Չափ, վոյ. չափութիւն. menſura.

չափաբերական բան, metrica oratio.

ինքնաչափ, և այլաչափ. quod eſt ſui ipſius menſura; & alterius.

չափաւորապէս, չափաւորու-

պէս. mediocriter; item breuiter.

չափակցել. առչափել. commenſurari.

չափակցութիւն, commenſuratio.

չափել, ստորաչափել. menſurari, ſcandi.

չէզոքական սեռ, neutrum genus.

չեզոքապէս, neutraliter.

չոր, ſiccus.

չորանալ, ſicceſco.

չորացուցանել, ſiccare.

չորութիւն, ſiccitas.

Պ

Պակասաբար, priuatiuè.

Պակասական, priuatiuus.

պակասել. զրկել. priuari.

պակասութիւն, priuatio.

պահանջել, exigere, ſeu petere.

պահանջումն բնութեան, exigentia naturæ.

պահել, conſeruare.

պահողական արարողութիւն,

actio conseruatiua.

պահումն է՛ հանապազորդ-արտադրութիւն, conseruatio est continuata productio.

պատահաբար, և էութենաբար = accidentaliter, & essentialiter.

ըստ պատահմամն, և ըստ ինքեան. per accidens, & per se.

պատահական, և էութենական = accidentalis, & essentialis.

պատահիլ, accidere.

պատահումն, հիմն = accidens.

պատիժ, տժոյ = pœna.

պատժել, punire.

պատիւ, տօւոյ = compendium, linea dictionibus abbreuiatis superposita: item honor.

պատկանաւոր, և անպատկան = pertinens, & impertinens.

պատկանաբար, և անպատկանաբար = pertinenter, & impertinenter.

պատկանել, pertinere.

պատկեր, րի, րաց = և նմանութիւն = effigies, & similitudo.

պատճառ, ռի, ռաց = causa.

պատճառ արարողական, տեսակական, նիւթական, վախճանական = causa efficiens, formalis, materialis, finalis.

պատճառել, causare.

պատճառականութիւն, causalitas.

պատմաբանութիւն, narratio, pars orationis.

պատշաճաւոր, և անպատշաճ, conueniens, & inconueniens.

ըստ պատշաճաւորի, և ըստ համարժանաւորի = de cógruo, & de condigno.

պատշաճել. conuenire. congruere.

պատշաճաւորութիւն, conuenientia, decentia.

պատուականագոյն, և կատարելագոյն = nobilior, & perfectior.

պատրաստել, præparari.

պատրաստութիւն, prẹparatio.

պարագայք, յից = circumstantiæ.

պարագրել, circumscribere.

պարագրելի, circumscriptibilis.

պարագրութիւն, circumscriptio.

պարարտութիւն, և ամլութիւն բնութե՟ = foecunditas, & sterilitas naturę.

պարարտ, և ամուլ = foecundus, & sterilis.

պարբերութիւն ձայնի, circumflexio vocis.

պարզ. սոսկ : simplex.

պարզապէս, և ըստ իրաց ինչ : simpliciter, & secundum quid.

պարզ մտաւորութիւն. պարզ ըմբռնումն մտաց = simplex appræhensio intellectus.

պարզութիւն արտաքսիչ բաղադրութե՟ = simplicitas excludens compositioné.

պարոյկ, accentus circumflexus.

պարուկանալ, circumflecti.

պարունակել, complecti, includere.

պարունակող, continens, includens.

պարունակեալ, contentum, inclusum.

պարտաւորութիւն պատժոյ, և մեղադրութեան = debitum poenæ, & culpæ.

պէտ ունել, opus habere,

պինդ, և կակուղ = durus, & mollis.

պիտոյանալ. պիտոյ էլ = opus esse.

պիւթագոր, Pithagora.

պիւթագորական, Pithagoricus.

պղատոն, Plato.

պղատոնական, Platonicus.

պսակ, կի, կաց = matrimonium, sacr. item corona.

պրակ, articulus alicuius tractatus; item collectio.

Ջ

Ջերմարարութիւն, և ցրտարարութիւն = calefactio, & frigefactio.

Ջերմ, և ցուրտ, calidus, & frigidus :

Ջեր

ջերմութիւն, և ցրտութիւն = calor, & frigus.
ջեռնուլ, և ցրտանալ = calefieri, & frigefieri.
ջեռուցանել, և ցրտացուցանել = calefacere, & frigefacere.
ջուր, ջրոյ = aqua.
ջրային, յնոյ = aquatilis.
ջրհոս, Aquarius, ſig. cœl.
ջրհեղեղ, diluuium.

Ս

Սակաւ ինչ առաջագոյն, paulò ante.
Սակաւ ինչ մի, parum quid.
սահման, նի, նաց = definitio.
սահմանել, definire.
սահման բացատրել, definitionem explicare.
սահմանական, definitiuus.
սաստիկ, և թոյլ = intenſus, & remiſſus.
սաստկանալ, և թուլանալ; intendi, & remitti.
սաստկացուցանել, և թուլացուցանել: intendere, & remittere.

իդ

սաստկացուցանել վերաբերութեամբ աստիճանի առ աստիճանն = intendere per additionem gradus ad gradum.
սաստկապէս, և տարածապէս = intenſiuè, & extenſiuè.
սաստկութիւն, և թուլութիւն. intenſio, & remiſſio.
սեփհական. յատկական. իւ կական = proprius.
սեռ, ռի = genus.
սեռական, genericus.
սեռական հոլով, genitiuus caſus.
սեռականագոյն սեռ, genus generaliſſimum.
սեռակիցք, կցաց = quæ ſunt in eodem genere.
սխալ, mendum.
սխալել, menda committere.
սննդական, vel սննդուցիչ զօրութիւն = nutritiua potentia.
սնընիլ, nutriri.
սնընուցանել, nutrire.
սնընութիւն, nutritio.

սրտա

ստաբար, և ճշմարտապէս : falsè, & verè.

ստութիւն, և ճշմարտութիւն : falſitas, & veritas.

սրբագրել, menda corrigere.

սրբագրութիւն, correctio.

սրբապիղծ, պղծի, ծաց : ſacrilegus.

սրբապղծութիւն, ſacrilegium.

սրտագէտ, տի : qui ſcit ſecreta cordium.

սկսանել, սկսել, սկիզբն առնել : incipere.

սկզբնական մեղք, ղաց : originale peccatum.

սկզբնական, vel նախապէտական պատճառ : cauſa principalis.

սկզբնաւորել, dare alicui rei principium.

սկզբնաւորիլ, ſumere principium.

սկզբնաւորութիւն, principiatio, origo.

սկիզբն, սկզբան : principium.

սոյնպիսի, huiuſmodi.

սոյնպէս, ſimiliter.

սոսկ ոչինչ, purum nihil.

սոսկ մտածութիւն, purum figmentum.

սովորական, vſualis :

սովորապէս, և անսովորապէս : iuxta vſum; & inuſitatè.

սովորական, և անսովոր կարողութի : potentia ordinaria, & extraordinaria.

սովորութիւն, vſus.

սուղ, և երկար : breuis, & longus.

սղանալ, և երկարանալ : breuem, & longum fieri.

սունք, moloſſus, pes carm.

սուտ, և ճշմարիտ : falſus, & verus.

սպասաւոր, րի, րաց : miniſter.

սպասաւորել, miniſtrare.

սպասաւորութիւն, miniſterium.

ստացական, poſſeſſiuus.

ստեղ, dactylus, pes carm.

ստեղծել, creare.

ստեղծեալ, և անստեղծ : creatus, & increatus.

ստեղծիչ, ստեղծող : creator.

ստեղծուած, ծոյ : creatura.

ստեղծումն, ծման : creatio.

ստու

ստուեր, րի, րաց = vmbra, figura.

ստորաբաժանել, subdiuidi.

ստորինագոյն, և վերնագոյն հրեշտակք = inferiores, & superiores angeli.

ստորագրել. ենթագրել = subscribere.

ստորագրութիւն, descriptio.

ստորագրական, descriptiuus.

ստորադասել, subordinari; item postponi.

ստորադասեալ, subordinatus; item postpositus.

ստորադասութիւն, subordinatio.

ստորադաս, և նախադաս = postpositiuus, & præpositiuus.

ստորադրել, և առաջադրել = postponi, & præponi.

ստորակէտ. ստորիստ = punctum caudatum.

ստորանկիլ. ենթանկանիլ = cadere sub.

ստորանկիլ ընդ զգայութ. = cadere sub sensu.

ստորաչափիլ, mensurari.

ստորասել, և բացասել = affirmare, & negare.

ձե

ստորասական, և բացասական = affirmatiuus, & negatiuus.

ստորասաբար, և բացասաբար = affirmatiuè, & negatiuè.

ստորասութիւն, և բացասութիւն = affirmatio, & negatio.

ստորև, 'ի ներքոյ, ընդ = sub.

ստորոգական, և ստորադրական = cathegoricus, & hypotheticus.

ստորոգական, և բաղստորոգական; cathegorematicus, et syncathegorematicus.

ստորոգել և ենթակայել = prędicari, et subijci.

ստորոգելեալ, և ենթակայ; prædicatum, et subiectũ.

ստորոգելի, prædicabile: item attributum.

ստորոգութիւն, prędicamentum.

ստորոգութենական, prædicamentalis.

ստուգաբանել, rectè, et emen-

emendatè loqui.

ստուգաբանութիւն , ուղղախօսութիւն · recta loquutio.

Վ

Վախճան, նի. վերջին, նոյ = finis.

Վախճանական պատճառ : causa finalis.

վայրապար , ընդ վայր = frustra.

վայրագոյն, և վերագոյն = inferior, & superior.

վանկ , կի , կց . փաղառութիւն = syllaba.

վանկաքանակութիւն , syllabarum quantitas.

վաւաշոտ տռփումն , vel քաղձանք : impudicus affectus.

վատաձայն գիր, litera prauam habens vocem.

վատթարանալ prauum fieri.

վարդապետ , տի , տաց = magister; item Doctor.

վարդապետութիւն, magisterium; item doctrina.

վա[illegible]ց = merces, præmiũ.

վարձատրել, præmiari.

վարք , րուց = բարք , րուց = mos, ris.

վարքական . բարոյական = moralis.

վարքապէս . բարոյապէս = moraliter.

վերաբերել, superaddi; item referri.

վերաբերութիւն, additio; item relatio.

վերաբերութբ' առ այլ, per ordinem ad aliud.

վերակալ, alicui muneri præesse.

վերակացու , ուի : qui alicui muneri præest.

վերաձգիլ հնազանդական զօրութբ , eleuari per potentiam obedientialem.

վերացեալ, և թանձրացեալ = abstractus, & concretus.

վերլուծական , resolutorius.

վերլուծութիւն , resolutio.

վերծանութիւն , և վարժութիւն = theorica, & praxis.

վերջակէտ , տի , տից , punctum finale.

վերջատանջ , an[illegible]æstus, pes [illegible] carm.

վերջին օծումն, extrema vnctio, Sacram.
վերջաւորիչ բոլորակ, orizontalis circulus, orizon.
վերասաստել ձայն, extollere vocem.
վերասաստութիւն ձայնի, eleuatio vocis.
վեցաչափ տաղ, exametrum carmen.
վիճաբանել. հակաճառել. disputare, disceptare.
վիճաբանութիւն. հակաճառութիւն. disceptatio, disputatio.
վճարել, satisfacere prò debito.
վճարութիւն. վճարք: satisfatio.
վճիռ հատանել, litem definire.

Տ

Տաղ, ղի, ից: carmen.
Տաղաչափութիւն, versimetria.
տառ, ռի, ից: գիր, գրոյ: litera.

տարբաղդոյք, ուգի, ից: disparatus.
տարածել, և սաստկանալ: extendi, & intendi.
տարածաբար, և սաստկաբար: extensiuè, & intensiuè.
տարածութիւն, և սաստկութիւն: extensio, & intensio.
տարածութիւն մասանց առ յիրարս, կամ առ տեղի: extensio partium in ordine ad se, vel ad locum.
տարածեալ, և սաստկացեալ: extensus, & intensus.
տարակացեալ, distans.
տարակացութիւն, distantia.
տարակուսիլ, dubitari.
տարակուսութիւն, dubitatio.
տարակոյս, ուսի, ից: dubium.
տարակուսական, dubius.
տարբեր, differens.
տարբերել, differre.
տարբերութիւն, differentia, vnum ex prædicabilibus.
տարորոշ, և շարունակ: discretus, & continuus.
տարր, արբր: elementum.

Ձուր ,

Ջուր, հուր, օդ, հող = aqua, ignis, aër, terra.

տարրեղէն, elementaris.

տգէտ. անհմաստ = ignorans, indoctus.

գիտուն. իմաստուն = doctus, sapiens.

տգիտանալ, և գիտել: ignorare, & scire.

տգիտութիւն, և գիտութի = inscitia, & scientia.

տեղականաց գիրք, topicorum liber.

տեղական առընթերակայութիւն = localis præsentia.

տեղանալ, locari, constitui in loco.

տեղացեալ, locatus, in loco positus.

տեղեակ. հմուտ = peritus, doctus.

տեղի, ղուղ = locus.

տեղի տալ, occasionem præbere.

տեսակ, կի, կաց = species, vnum ex prædicabilibus; item forma.

տեսականական պատճառ, causa formalis.

տեսակացոյն տեսակ, և վերջին = species specialissima, & athoma.

տեսական, և գործնական = speculatiuus, & practicus.

տեսակարար, specificus.

տեսակարարութիւն, specificatio.

տեսակաւոր բան, ratio formalis.

տեսակաւորապէս, formaliter; item specificè.

տեսակաւորել. տեսակացուցանել = specificare.

տեսակաւորիչ տեսակացուցիչ = specificatiuus.

տեսակաւորութիւն, formalitas.

տեսանել, videre.

տեսանելիք, լէաց = visus, sensus.

տեսութիւն, visio, actus videndi.

տնօրէնութիւն մարդեղութե, dispensatio Incarnationis.

տնօրինաբար, per dispensationem.

տրական հոլով, datiuus casus.

տէրաբար իսկապէս, յատկա-
պէս = proprie .
տկար . անզօր = debilis, imbecillis.
տկարութիւն. անզօրութիւն: fragilitas, imbecillitas.
տնկական . բուսական . կե-
նաբոյս = vegetatiuus.
տող, ղի, ից = versus, sus.
տուտ վիշապին = [illegible] ւ —
նաւ պ = cauda Draconis, sign. cœl.
տրամաբանել, ratiocinari.
տրամաբանական, dialecticus, discursiuus.
տրամաբանութիւն, Dialectica, seu discursus.
տրամաբանօրէն, և ա՟ծա-
բանօրէն = philosophice, & theologice.
տրամադրիլ, disponi.
տրամադրութիւն, dispositio.
տրամախոհութիւն, mens; item mentis operatio.
տրամակայիլ, affici.
տրամակայութիւն, affectio.
տրամաչափ, diameter.
տրամաչափական գիծ, linea diametralis.

տրոհել. բաժանել. անջա-
տել = diuidere.
տրոհութիւն, բաժանումն, անջատումն = diuisio.
տրտնջական կիրք, stimulatiua, seu scrupulosa passio.

Ց

Ցանկանալ, concupiscere, appetere.
Ցանկութիւն, concupiscentia, appetitus.
ցրտանալ, frigesieri.
ցրտացուցանել, frigefacere.
ցրտութիւն, ջերմութիւն, գէջութիւն, չորութիւն = frigiditas, caliditas, humiditas, siccitas.
ցուլ, Taurus, sign. cœl.
ցուրտ, ջերմ, գէջ, չոր = frigidus, calidus, humidus, siccus.
ցուցանել, ostendere.

փ

աղանշանել, connotare.
փաղանշանաւոր, connotatiuus.
ղանուն, համանուն, համեմատ = vniuocus, æquiuocus, analogus.
ղանունաբար, համանունաբար, համեմատաբար = vniuocè, æquiuocè, analogè.
ղանունութիւն, համանունութիւն, համեմատութիւն = vniuocatio, æquiuocatio, analogìa.
ղառութիւն. վանկ = ſyllaba.
ըլածու, *arab.* օտարիտ = ...curius, plan.
...nſponi.
խադրութ... ...anſpoſitio.
խանակ, vicè, prò.
խարինական, և բաշխողական արդարութիւն = iuſticia commutatiua, ſeu perfecta; & largitiua, ſeu imperfecta.
ոխարկել, ſubſtitui vice alterius.

փոռնկանալ, fornicari.
փոռնկութիւն, fornicatio.
փոռնիկ, fornicator.
փոփոխել, mutari.
փոփոխելի, և անփոփոխելի = mutabilis, & immutabilis.
փոփոխելութիւն, mutabilitas.
փոփոխումն, mutatio.
փոփոխականից լինել, mutari ad mutationem alterius.
փոքրագոյն, և մեծագոյն = maior, & minor, præmiſſæ ſyllogiſmi.
փչել, ſpirare.
փչողական զօրութիւն, virtus ſpiratiua.
փչօղ, ſpirator.
փչումն, vel փչելութիւն ներգործական, և կրաւորական = ſpiratio actiua, & paſſiua.
փրկել, redimere.
փրկիչ, redemptor.
փրկութիւն, redemptio.

քաղա

Ք

Քաղաքական, և քաղաքավար․ ciuilis, & politicus.

Քաղաքավարութիւն, ars politica.

քանակութիւն, quantitas.

քանիք, այսքանիք․ quot, tot.

քանիցս անգամ, այսքանիցս․ quoties, toties.

քառակաբար, քառակին․ quadrupliciter.

քառանկիւն, quadrangulus.

քառանկիւնի, quadrangularis.

քառոտանի, quadrupes.

քարշել, trahere.

քարշողական զօրութիւն, attractiua potentia.

քարուն, րնան․ ver, ris.

քառնանային, vernus.

քաւարան, նի․ purgatorium.

քաւել զմեղս, expiare peccata.

քաւ լիցի, absit.

քերականութիւն, grammatica.

քերական; քերթող, grammaticus.

քողաբորք, amphimacer, pes carm.

քողաղօտ, amphibrachius; pes carm.

O

Օժար, propenſus.

Օժարել, inclinari, eſſe propenſum.

օժարութիւն, inclinatio, propenſio.

օտար, extraneus.

օտարաբար, extraneè.

օտարանալ, alienari.

օր, աւուր․ և ժամ, մու․ dies, & hora.

օրագրոյց, Diarium.

ՔԻ. Ամառ FINIS.